LIČNOST GODINE: OLJA BEĆKOVIĆ

NOVOGODIŠNJI DVOBROJ

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF

01164

9 770353 802002

VREME

cena
200 RSD
broj
1251-1252
25. decembar 2014.

SREĆAN ŠTO SAM ŽIV!

ZA VREME CRTAJU, GOVORE I PIŠU:

- ✔ Dušan Petričić
- ✔ Saša Đorđević
- ✔ Ivan Ivanji
- ✔ Božo Koprivica
- ✔ Džoni Štulić
- ✔ Stanko Cerović...

Ca
JAČAVA KOSTI I ZUBE
K
POBOLJŠAVA RAD MIŠIĆA I SRCA
KRALJ MINERALA!
Mg
ČUVA NERVNI SISTEM I SRCE
Na
SPREČAVA DEHIDRACIJU
SiO2
GRADI VEZIVNO TKIVO I KOSTI
KNJAZ
MILOŠ
Gazirana prirodna mineralna voda

OLJA BEĆKOVIĆ

Olja Bećković, autorka emisije "Utisak nedelje", izabrana je za ličnost godine većinom glasova članova uredništva nedeljnika "Vreme". Kriterijum za nagradu je, kao i ranijih godina, doprinos unapređenju društvenih institucija u javnom interesu.

Urednički kolegijum nedeljnika "Vreme" smatra da je Olja Bećković, kao autorka "Utiska nedelje", odigrala ključnu ulogu u odbrani slobode javnog govora, novinarske profesionalnosti i ljudske pristojnosti. U godini koju su, između ostalog, obeležili raznovrsni pritisci na medije, Olja Bećković je dosledno insistirala da dobije odgovore na pitanja koja su u javnom interesu. Takav pristup novinarskom poslu skupo ju je koštao – posle 23 godine emitovanja "Utisak nedelje" je uklonjen sa programa. Bez obzira na to, Olja Bećković i njena emisija ostaju neizbrisiv deo srpske medijske scene i svedočanstvo principijelnosti i čestitosti u vreme opšte krize društvenih vrednosti.

Opširan intervju sa Oljom Bećković biće objavljen u sledećem broju "Vremena".

Ovo je četrnaesti put da redakcija "Vremena" dodeljuje priznanje za ličnost godine. Prethodnih godina dobili su ga: Božidar Đelić (2001), Mlađan Dinkić (2002), Ljiljana Raičević (2003), Rasim Ljajić (2004), Vladimir Vukčević (2005), Zdravko Ponoš (2006), Sonja Liht (2007), Vigor Majić (2008), Milica Delević (2009), Dragan Đilas (2010), Ivan Tasovac (2011), episkop lipljanski Jovan Ćulibrk (2012) i Branko Kukić (2013).

Čitaocima, saradnicima i poslovnim prijateljima želimo srećnu Novu 2015. godinu!

Sledeći broj "Vremena" izlazi iz štampe 9. januara

VREME
BROJ 1251-1252
25. decembar 2014.

PIŠE:
DRAGOLJUB
ŽARKOVIĆ

Srećna vam Nova 2018.

Protekla godina bila je godina velikih laganja, malih ulaganja i velikih ulizica. Slavili smo sve i svašta, a Vučića najviše

Foto: Blic

Ima neke simbolike i u stvarima koje su prolazne kao novinarske priče, pa i naslovne strane nedeljnika. Prošlu godinu, u stvari ovu 2014, otpočeli smo intervjuom s Brankom Kukićem i s naslovom "Nema razloga za optimizam" (što se pokazalo dramatično tačnim), a u ovu novu, nije ona iz naslova ovog teksta, ulazimo sa Zografovim, hajde da kažemo, grafitom kojim se slavi sposobnost da još budeš živ.

Dragi čitaoci, šta tražite više od toga: veće plate, bolje uslove lečenja, sigurnost za decu, bolju društvenu brigu o starim roditeljima, pošteniju vladu i medije, više zdravlja i sreće... pa vi ličite na zakerala koja bi htela sve odjednom, sad i odmah, a lepo vam je čovek najpopularniji u anketama u kojima nikad niste učestvovali, obećao da će već ove godine biti bolje, možda koliko i sutra, a do godine iz naslova ovog teksta sigurno, samo da preživite.

Protekla godina bila je godina velikih laganja, malih ulaganja i velikih ulizica. Slavili smo sve i svašta, a Vučića najviše. I on nas. Dragi moj narode, govorio je kao kralj Ibi, da nema mene, ne bi bilo ni vas. Oni upravljaju školom, ali ne kao pedagozi i direktori, već kao siledžije koje su najjače u školskom dvorištu.

Ova godina koja ostaje za nama nije nas, strah me je, ničem naučila, ali je pripremila narod za nošenje jarma i oranje usahle zemlje. Otuda naslovna strana novogodišnjeg broja "Vremena" jeste poruka čistog, očajničkog vitalizma – još si živ i budi srećan zbog toga.

S ovim brojem ulazimo i u četvrt veka postojanja nedeljnika "Vreme." Neki od nas se povlače, ali oni što dolaze pokazuju još više vitalnosti. Mi smo tolika sirotinja da nam ne mogu nauditi. Ne smeta nam ni da budemo najmanji kamičak u cokuli ovih što bahato gaze javnom scenom, ali trudićemo se da im od toga prokrvari noga, da žulj bude veliki i bolan, da kad god se osove i nas primete kao nekog ko neće da duva u diple i igra u njihovom kolu.

Nemamo, unatoč tome, nikakvu ambiciju da kažemo da je ova vlada gora od prethodne ili bolja od svake druge koja bi mogla da nas uzjaše, nego imamo pustu želju da se bavimo svojim poslom. Za ovih četvrt veka dokazali smo svakom ko je hteo da bude iole objektivan da je to moguća misija.

U Srbiji gde bi mi postali strano telo sve bi bilo mogućno. Ulazimo u godinu velike neizvesnosti, a naš strah je više povezan sa sudbinom čitalaca, nego s našim ličnim sudbinama. To smatramo elementarnim poštenjem. ¶

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Ana Aleksić

redakcija
Aleksandar Anđić (foto), Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Nebojša Grujičić (kultura), Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Jasmina Lazić, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović, Marko Tasić, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

Deset događaja 2014: Godina poplava i propasti DOS-a i DEPOS-a

Poplave, izbori, "oticanje" Južnog toka, dron, Beograd na vodi, štrajk advokata, povratak Šešelja...

STR. 12

Foto Kamenko Pajić

Intervju: Aleksandar Saša Đorđević

Mene zanimaju pobede, tako razumem takmičenje i uvek samo želim da pobedim, pa čak i onog ko je možda bolji od mene. Ne mogu da igram da bih igrao

STR. 28

Smijurijada: Sivo jagnje i crni soko

Branimir Štulić o Rebeki Vest, Vinaveru, Krleži, Đilasu, Rankoviću, Bakariću, Čolakoviću, Tuđmanu, Tempu, Ćopiću, Andriću, Crnjanskom, Selimoviću, Dolancu, Mikuliću, Špiljaku, Krcunu, Milki Planinc i Dobrici Ćosiću. O Miji i Čkalji, Slađani Milošević, Džiboniju, Severini, Husu i Baretu, Canetu, Kusti i Neletu, Arsenu, Gabi i Šerbedžiji, Dadi Topiću i Alki Vujici, Rambu i Pađenu, Miši Kovaču, Danijelu Popoviću, Vladi Kalemberu i Ismetu Kurtoviću, Hrvoju Horvatu, Dejanu Cukiću i Bori Radakoviću, Rundeku i Saheru, Tompsonu i Oliveru Dragojeviću

STR. 46

Kosmos u 2014: Od trijumfalnih podviga do tragičnih neuspeha

To što je "Orion" obleteo dva kruga oko planete i bezbedno se vratio, što je počelo do sada najpreciznije trodimenzionalno "mapiranje" Mlečnog puta, a sonde "Maven" i "Mangalyaan" stigle do Marsa, dodatno je dalo krila nadi da čovečanstvo velikim koracima stupa u kosmos. Međutim, katastrofe letelice "SpaceSheepTwo" i rakete "Antares" pokazale su da je taj put još uvek težak i neizvestan

STR. 90

Esej Stanka Cerovića: Vladimir Putin i zavera mediokriteta

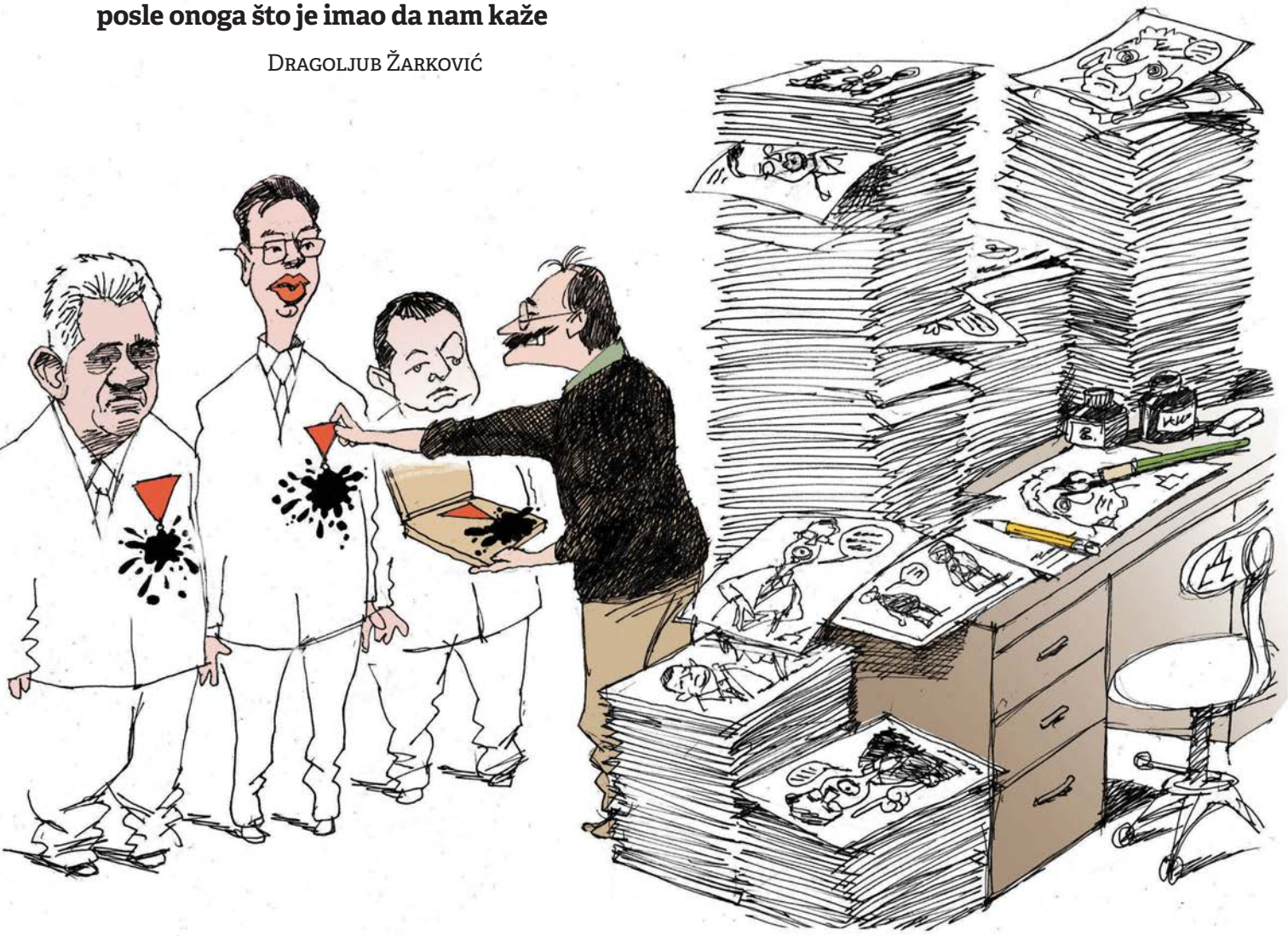
Poznavaoci skoro jednoglasno smatraju Bizmarka najvećim državnikom modernog vremena. Uglavnom se slažu i da je De Gol najveći državnik dvadesetog vijeka. Već po ovome što je do sada uradio (i kako je uradio) izvjesno je da je Putin dominantna politička figura dvadeset prvog vijeka

STR. 96

DOBRI DUH S BRKOVIMA

U četrdesetoj godini karijere napravio sam prvi intervju: moj sagovornik je Dušan Petričić, karikaturista i ilustrator svetskog glasa. Bilo je lako: dva pića u "Operi", nema snimanja razgovora, "skidanja" razgovora, autorizacije i ostalih trica i kučina. Pitanja su bila kao za izbor najlepše devojke na svetu: šta nas čeka, nešto o miru, ekologiju sam zaboravio, tek ostvario sam san – ja ne radim ništa, a on je izginuo. Kad su stigli odgovori, osetio sam neodoljivu potrebu da postavljam potpitanja. Ali šta njega pitati posle onoga što je imao da nam kaže

Dragoljub Žarković

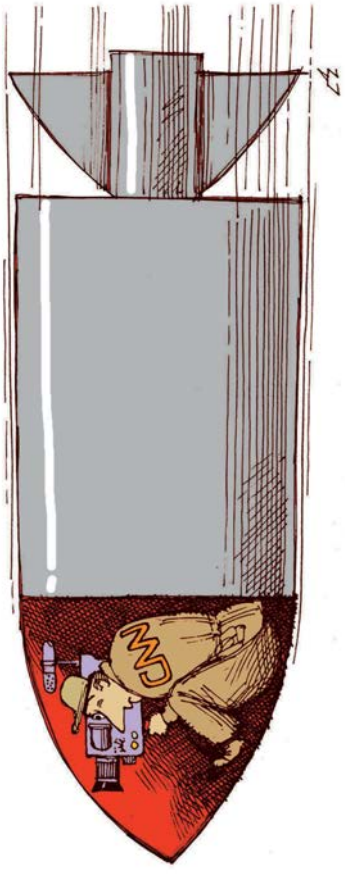

"Vreme": Neki kažu da je okončana Gutenbergova era, era pisane reči. Šta vi mislite o tome?

Dušan Petričić:

Kako vam izgleda medijska scena u svetu?

A kako vam izgleda medijska scena u Srbiji?

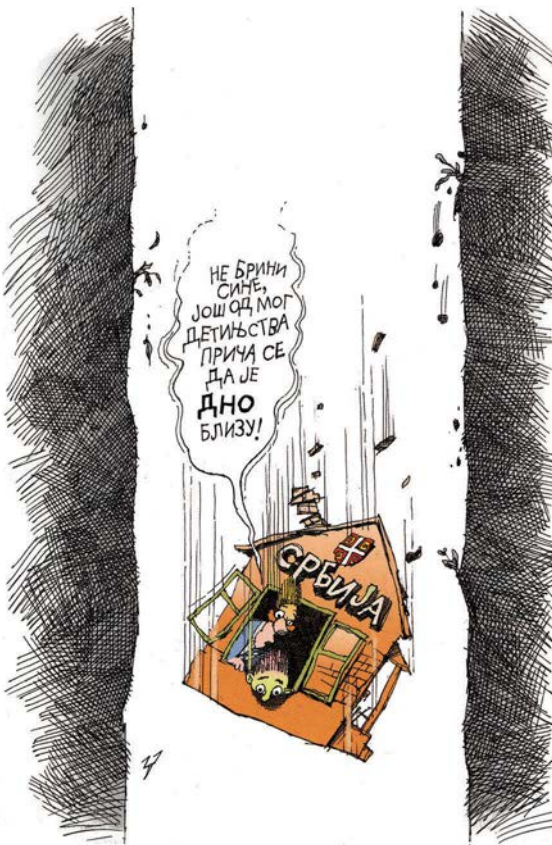
Kako u današnjoj medijskoj džungli razlučiti vest od manipulacije?

Kako živi prosečan stanovnik Srbije?

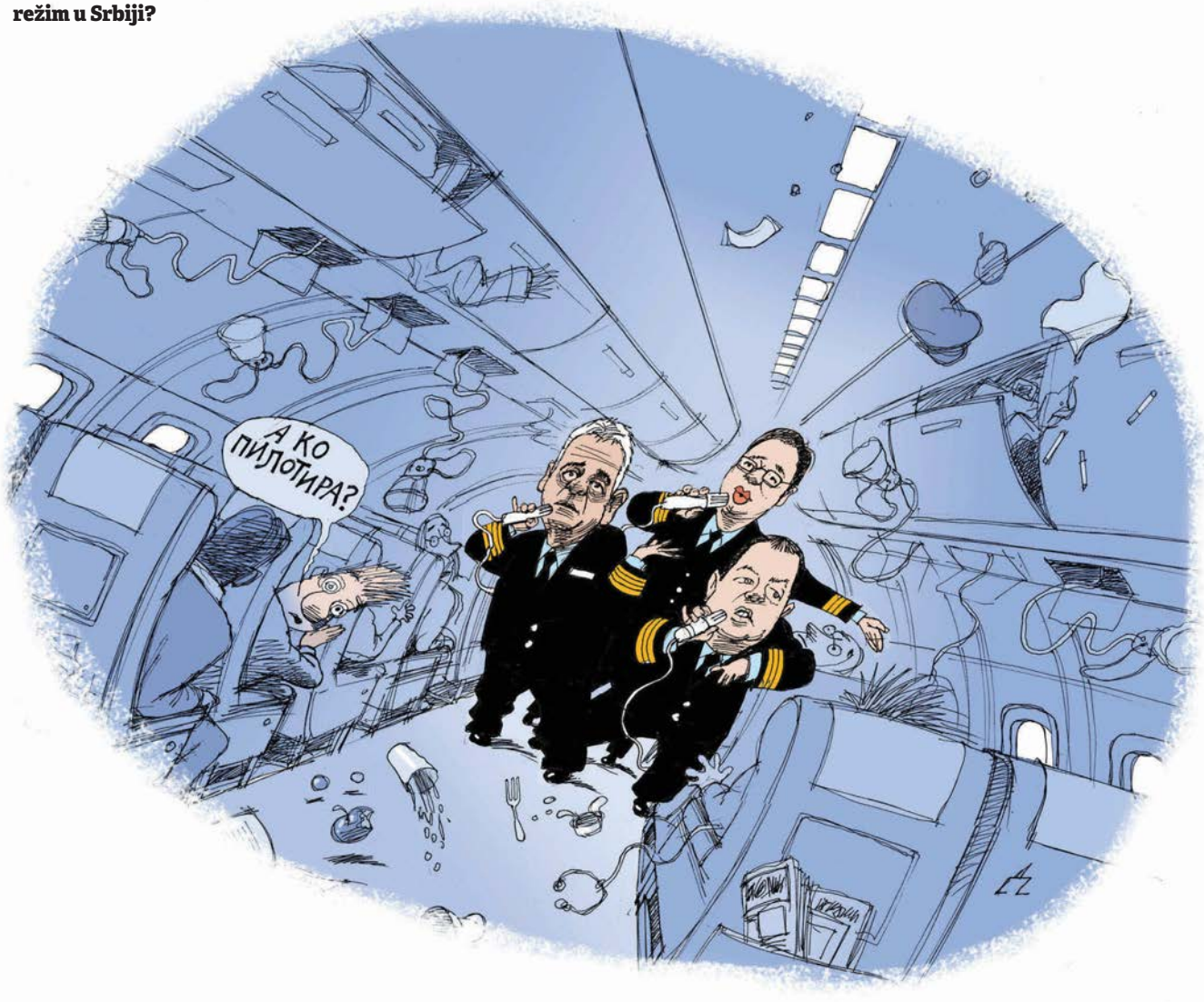
A čemu se nada?

Kako vam izgleda politička scena u Srbiji?

Na šta vam liči današnji vladajući režim u Srbiji?

»

Kako ocenjujete spoljnu politiku Srbije?

A odnose u regionu?

Šta mislite o aktuelnoj svetskoj hladnoratovskoj napetosti?

Šta očekujete od 2015?

Godina propas

OMILJENI PREMIJEROV PROJEKAT: A. Vučić ispred slike "Beograd na vodi"
Foto: FoNet

poplava i
ti DOS-a i DEPOS-a

Formula 2014: Prethodnike progone i njihove dugove proklinju, ali njihove mostove otvaraju, zadužuju se, a tvrde da štede, strance mole i kume, a kumova se odriču, svoje grehe zabašuruju, dok hvale sami sebe

Pamtimo 2014. po mećavi i "hiljadugodišnjoj" poplavi što odnese 1,6 milijardi evra i po ledu što polomi voćke i poruši električne stubove. Bili smo svedoci masovne solidarnosti: predsednik, premijer i svi ministri bili su na terenu, po snegu i kiši, a i po ledu, što je medijski uzdizano i glorifikovano toliko da su time zabašureni nedostatak upravljačke sposobnosti na ključnim tačkama sistema, slabo stanje neodržavanih objekata za odbranu od poplave i posledice raspada sistema civilne zaštite.

Poplava je otkrila da Srbija, uprkos iskustvu sa 14-15 hiljada bujica, nije naučila kako da ih dočeka spremnija nego u Obrenovcu 2014.

Nasipi i kanali se ne održavaju, a u plavnoj zoni grade svi – od sirotinje do predsednika, uz ignorisanje ne samo propisa već i vekovnog iskustva. I u mnogoreklamiranom milenijumskom projektu "Beograd na vodi", po rečima urbaniste Branka Bojovića, ucrtan je pešački most prema Novom Beogradu znatno niži nego što zahteva Sava kao plovni put, koji zahteva visinu mosta od 12 metara, a i kula do nebesa je iz nejasnih razloga ucrtana u samom toku Save, pa za vreme velikih ledova može opasno da ugrozi protok reke...

Vlast uz fanfare najavljuje nove projekte za budućnost, a premijer neke od aranžmana pripisuje ličnom prijateljstvu ('oće prijatelj u galabiji da zagazi u mutnu Savu i da milijardu dâ na lepe oči, 'oće), a kritičari kažu da u tom "vodenom biznisu" nešto nije baš transparentno.

Reciklira se propaganda iz prvog čina devedesetih: onda nastavak antibirokratske revolucije, sada nastavak borbe protiv tajkuna; onda obećanje 'švedskog standarda' i brze pruge, sada "Beograd na vodi" i opet brze pruge (na bazi koncesija i privatno javnog partnerstva), što je najčvršće obećano nakon samita grupe 16+1, koji je u političkim izjavama tumačena tako analitički optimistično kao da se grupa zove SČP, Samo Čekamo Pare ($10 mlrd kredita za 16 zemalja)...

Javni dug po stanovniku Srbije je 3.506,13 dolara (spoljni dug Republike Srbije oko 25 milijardi evra, javni dug Republike Srbije 20 milijardi evra), a spoljni dug privatnog sektora je oko 12,5 milijardi evra...

Neto strane direktne investicije u Srbiju u prvih sedam meseci 2014, po preliminarnim podacima, bile su samo oko 700 miliona evra, koliko su iznosile i u 2013. To je znatno manje nego što je u Srbiju investirano pre početka evropske ekonomske krize – 2008. direktne strane investicije iznosile su 3,36 milijardi, 2007. – oko 3,57 milijardi, a u kriznoj 2011. godini 1,827 milijardi.

Vlast najavljuje da će 2016. biti bolje, a analitičari prognoziraju da tada zaduženost Srbije može dostići nivo od 85 odsto BDP-a.

DALEKA MILIJARDA I SIROTINJSKA REZERVA

U godini u kojoj je, dakle, nivo direktnih stranih investicija od jedva milijardu dolara slabiji nego u ranijem periodu, osokoljeni time što im je 1.736.920 birača obnovilo mandat da baš oni spasavaju narod od dužničkog ropstva zadužujući se, da ga vade iz bede smanjujući mu prihode, da ispune Tarabića proročanstvo, naprednjaci su brzo formirali vladu koja je najavila nepopularne rezove odmah, dok se glasači ne prisete šta su od svojih izabranika stvarno očekivali.

Dok se zbog kresanja penzija i plata u javnom sektoru javljaju štrajkovi (prosvetni radnici, medicinari, studenti, milicionari), opoziciona Demokratska stranka, kad uspe da digne glavu od unutrašnjih trzavica i od udaraca koji po njoj pljušte (žali se da je uhapšeno 76 njenih ljudi, a da je procesuirano samo pet), taj novi vladin, s MMF-om utanačeni, reformski koncept ponekad pokuša da ospori: "Primenjivanje istog recepta koji je koristio Pinoče pre 40 godina ne donosi rezultat, već samo smanjuje privredne tokove, osiromašuje građane" (Bojan Pajtić, predsednik DS-a i vojvođanske vlade)...

Prema podacima Ankete EU statistike o dohotku i uslovima života (European Union Statistics on Income and Living Conditions – SILC), 42,1 odsto (tri miliona) stanovnika Srbije izloženo je riziku siromaštva ili socijalnoj isključenosti, što je više nego u svakoj od zemalja EU osim Bugarske i Rumunije.

PROMENLJIVI STAJLING

Naprednjačka većina u svom drugom mandatu sirotinju zamajava stalnim optužbama na račun "prethodnog režima" za sve moguće što je sadržano u svemu postojećem. Opozicija se ponekad probije kroz vladajuće nenadmašno samohvalisanje i pretnje pa podseća na to da naprednjaci, menjajući stajling k'o guvernerka Jorgovanka i ostale ministarke, zabašuruju grehe koje su počinili kao radikali 90-ih, da je sadašnja vladajuća glavnina na kraju perioda svoje prethodne vladavine 2000. ostavila u nasleđe osramoćenu Srbiju kao crnu rupu. S vladajuće strane to se zabašuruje onim: "To je bilo drugo, rat, sankcije."

Demokratska stranka međutim podseća da su se Josip Broz Tito, Slobodan Milošević, Vojislav Koštunica i Boris Tadić zadužili ukupno za 14 milijardi evra, a Vučić se za dve godine zadužio za sedam milijardi evra, da su uspeli i od Narodne banke Srbije da naprave gubitašku firmu, da u sadašnjoj vladi ima pola tuceta ministara koji su učestvovali u tim prethodnim vladama ili bili u partijama na vlasti, i da se u Vladi Srbije radom bavi ministar bez radnog staža, evrointegracijama se bavi urednica časopisa "Velika Srbija", a sistemom odbrane – keramičar...

Što kaže Bamba iz Badnjevca za onog trenera s porodičnim pedigreom: "Postavljen za trenera reprezentacije, a nije šutnuo ni mačku s praga..."

IME PLEMENITO

Slabosti se sakrivaju ispod plašta samohvale. Samoljubivi Vučić, koji slabo kontroliše bes kada drugi kritikuju njega, a bez kočnica kada s visine vlasti napada druge, nezaustavljiv je u davanju komplimenata samom sebi: praktično je učinio prevaziđenom pesmicu: "Sad se narod uveliko pita, ko će nama da zameni Tita. Sad se znade ko je drugi Tito, Slobodan je ime plemenito" (Događanje naroda, Ušće 19. novembar 1988).

Rekao je u Italiji da je Srbija danas uvažavana i poštovana više nego Titova Jugoslavija, a na kongresu Socijalističke partije Srbije dodao da je trenutna srpska vlada imala više diplomatskih poseta, pri tome i značajnijih nego što je Jugoslavija Josipa Broza imala u svojih najboljih pet godina.

Ivica Dačić, u revizionističkom zamahu na kongresu SPS-a, udari još jedan glogov kolac u telo imena ponositog rekavši

Već godinama prepoznajemo jedni druge, jer iz iste perspektive posmatramo svet. Vaše najvrednije je nama najvažnije i razlog da život gledamo kao stalnu promenu na bolje. Ponosni smo na preko 1.700.000 klijenata u Srbiji, tradiciju dužu od 180 godina i prisustvo u 60 zemalja širom sveta.

Generali Osiguranje Srbija. Deo Generali grupe.

generali.rs Kontakt: 011 222 0 555

GENERALI

kako smo u vreme Slobe Miloševića raspisali referendum protiv dolaska OEBS-a na Kosovo, a sada Srbija (tj. Dačić) predsedava OEBS-om. I još je rekao kako je Sloba zadao smrtni udarac SPS-u kada je ono na izborima podržao Šešelja.

Kad je već reč o "kruženju elita" i ćudima političkih mena, na kraju godine propasti DOS-a i DEPOS-a u javnosti je ostalo gotovo nezapaženo da se zbog sporova u DSS-u oko neutralnosti i suverenizma s političke scene 14. oktobra povukao Vojislav Koštunica, izborni pobednik nad Slobodanom Miloševićem (24. oktobar 2000), predsednik raspavše se Savezne Republike Jugoslavije (2000), dvostruki premijer Srbije (2004, 2008), čovek godine 2000. koji je simbolizovao kraj onog događanjem naroda (1988) nastalog ratnog režima koji je izgubio sve ove godine obeležavane srpske slavne ratove od 1912. do današnjih dana.

Vaš hroničar je svedok da se u leto one 2000, prihvatajući se kandidature na predsedničkim izborima, Koštunica vajkao da bi više voleo da se bavi naučnim radom nego visokom politikom. Izgleda da je još u kondiciji, pa bi možda trebalo, sada i na osnovu vlastitog iskustva, da počne da piše drugi deo studije "Stranački pluralizam ili monizam"...

Dok je bio na vlasti, njegov legalizam, lično poštenje, obzirnost prema poraženom suparniku, skromnost i uzdržanost više su potcenjivali i žešće negirali saveznici nego protivnici.

Neki će te vrline možda tražiti u blatu koje bude ostalo nakon poplave vladajućeg populističkog polaganja nade u novog spasioca sa više ruku nego Šiva – onog dana kada Srbija opet postane umorna od lidera, kako je na početku one prethodne srpske priče koja ima tužan kraj rekao Dušan Čkrebić, podržavajući uzdizanje novog lidera, u pesmi kasnije opevanog "govornika sa suncem u kosi", koji je na kraju umro u Haškom tribunalu, a u Srbiji mu jedva našli mesto gde će ga sahraniti, na koje ne mogu da mu dođu ni žena ni sin...

1. Divlje vode vlasti iznad glave

Između 13. i 15. maja, ciklon "Tamara" sručio se nad Srbijom, Bosnom i Hrvatskom. Brana Ravne iznad Valjeva je

KATASTROFA I SOLIDARNOST: Poplave u kojima je najteže pogođen Obrenovac

Foto: Jovo Mamula

probijena, a šest sati kasnije Kolubara je probila nasip kod Velikih Crljena i u površinski ugljenokop Zapadno polje srušila 210 miliona kubnih metara vode, čitavo jedno Vlasinsko jezero, ugrozila najvitalniji industrijski pogon u Srbiji Termoelektranu "Nikola Tesla", a Obrenovac je privremeno pretvoren u Tekiju (koja je, za razliku od Obrenovca 2014, planski potopljena 1970, pri izgradnji hidrocentrale Đerdap na 943. kilometru Dunava).

Proglašeno je vanredno stanje u celoj zemlji, iz bujicama poplavljenih područja evakuisano je na desetine hiljada ljudi. U zaštiti, spasavanju i zbrinjavanju ugroženih ljudi i njihove imovine učestvovalo je oko 6000 pripadnika vojske i policije, 1654 pripadnika vatrogasno-spasilačkih jedinica, pripadnici Specijalne antiterorističke jedinice, vatrogasno-spasilačke jedinice, pripadnici Žandarmerije, rusko Ministarstvo za vanredne situacije je avionom poslalo 70 spasilaca, a samo u Beogradu se za akciju spasavanja prijavilo 12.500 mladih ljudi.

Štete od majskih bujičnih poplava Kolubare, Tamnave, Peštana, Baričke reke, Jadra, Despotovice, Čemernice, Lugomira, Turije... procenjuju se na 1,6 milijardi evra.

Prema podacima Kriznog štaba Privredne komore Srbije (PKS) i Ministarstva privrede, najveću materijalnu štetu u poplavama u Srbiji pretrpele su poljoprivreda i infrastruktura – vodoprivredni objekti, saobraćaj i energetika, u okviru koje je najviše štete pretrpela infrastruktura RBK "Kolubara".

Opšta egzaltacija zbog masovne solidarnosti i požrtvovanosti spasilaca na terenu u drugi plan je potisnula pitanja o tome šta su radile sve te uprave i direkcije, javna preduzeća i sve državne institucije pre nego što je "vodena zmija ujela Srbiju i povukla se" (kako se izrazio Tomislav Nikolić) i da li je možda bilo manje šteta da su na dolazeću katastrofu nadležni reagovali blagovremeno i pribrano umesto zakasnelo i panično.

Za sam Obrenovac poplave nisu novost, a učestale su još od onog doba kada je Marija Terezija izgradila nasip u Sremu, a zabeležene su 1937, 1940, 1962, 1981, 2001, 2006... Kolubara je 1981. probila nasip izgrađen na poroznoj zemlji, evakuisano je 1000 porodica naselja Šljivice, puštena voda u "kasetu" u Velikoj Bari, ušla je voda u prizemlje elektrane, angažovano je 11.000 ljudi, komunalna preduzeća, inženjerijske jedinice JNA...

Neko naravoučenije je tada izvučeno i izgrađeno je 124 km kanala i 74 km nasipa za stogodišnje vode do Poljana, a tu je dalja zaštita odložena, zato što je dalja gradnja nasipa bila otežana zbog nestabilnosti terena i zbog radova na novoootvorenim kopovima...

Hidrometeorološki zavod Srbije je svim nadležnim adresama poslao upozorenja o dolazećem ciklonu u subotu 10. maja 2014, pet dana pre proglašenja vanrednog stanja zbog poplave, a u ponedeljak 12. maja izdala je i crveni meteo-alarm kojim se najavljuju velike padavine.

Poslanik Zoran Živković nije dobio odgovor na pitanje zašto se nije blagovremeno reagovalo na hidrometeorološko upozorenje, i da li je tačno da Termoelektrana "Nikola Tesla" nije imala plan odbrane od poplave.

Premijer Vučić je, prebacujući krivicu

na prethodnike, u replici Živkoviću otkrio da Termoelektrana nije bila uredno osigurana od poplava (?).

Protekle jeseni izgledalo je da nijedna nadležna institucija, sa čijim su predstavnicima razgovarali novinari Centra za istraživačko novinarstvo (CINS), još nema dubinsku i upotrebljivu analizu koja objašnjava zašto su 2014. nasipi probijeni i kuda su se kretale vode Kolubare, Tamnave, Peštana i Trstenice...

Miloš Milovanović, direktor Beograd voda u vreme poplava 2014. (razrešen dužnosti 18. septembra), u razgovoru sa novinarima rekao je da je njegovo preduzeće napravilo izveštaj sa podacima o tome gde je koja reka prelila ili probila nasip i kako je voda stigla do Obrenovca 2014, ali da prema dostupnim informacijama CINS-a ni Republička direkcija za vode, ni Kancelarija za obnovu, niti bilo koje od tri vodoprivredna preduzeća nisu raspisali javnu nabavku za ovakvu analizu poplave u Obrenovcu, pa za hidrološke analize zaduženi Institut "Jaroslav Černi" zasad samo čeka tender.

2. Vanredni izbori 2014: "Grola i Peru o banderu"

Vlada Republike Srbije je 28. januara 2014. u Predlogu predsedniku Republike da raspusti Narodnu skupštinu navela da dalje ostvarivanje započetih ciljeva i reformi vladi nalaže preduzimanje mera koje iziskuju najvišu političku podršku građana Srbije.

Za većinu birača to je bio poziv da se glasa za Vučića i tako je i bilo. U Izveštaj Republičke izborne komisije o ukupnim rezultatima izbora za poslanike Narodne skupštine Republike Srbije, održanih 16. marta 2014. godine i ponovljenih na jednom biračkom mestu 23. marta 2014, saopštava se sledeći rezultat:

1. Aleksandar Vučić – budućnost u koju verujemo (Srpska napredna stranka, Socijaldemokratska partija Srbije, Nova Srbija, Srpski pokret obnove, Pokret socijalista) dobila 1.736.920 glasova (48,35 glasalih, 25,67 odsto upisanih), što je donelo 158 mandata.

2. Ivica Dačić – "Socijalistička partija Srbije (SPS), Partija ujedinjenih penzionera Srbije (PUPS), Jedinstvena Srbija (JS)" – 484.607 glasova, 44 mandata.

3. "Sa Demokratskom strankom – za demokratsku Srbiju" – 216.634 glasa, 19 mandata.

4. Boris Tadić – Nova demokratska stranka – Zeleni, LSV – Nenad Čanak, Zajedno za Srbiju, VMDK, Zajedno za Vojvodinu, Demokratska levica Roma – 204.767 glasova,18 mandata.

5. Vajdasagi magyar szovetseg – Pasztor Istvan – Savez vojvođanskih Mađara-Ištvan Pastor – 75.294 glasova, 6 mandata.

6. SDA Sandžaka – Dr Sulejman Ugljanin SDA Sandžaka – Dr Sulejman Ugljanin – 35.157 glasova, 3 mandata.

7. Partija za demokratsko delovanje – Riza Halimi – Partia per veprim demokratik – Riza Halimi – 24.301 glas, 2 mandata.

Trijumf naprednjačke kombinovane liste je ipak manji nego trijumf SPS-a 1990. (2.320.587 glasova, 194 mandata), ali ipak neprijatno podseća na godinu početka višestranačja u Srbiji.

Naprednjačka lista je delovala kao usisivač i skoro duplirala prethodni rezultat. Na prethodnim izborima lista Pokrenimo Srbiju – Tomislav Nikolić imala je 940.659 glasova ili 73 poslanika, a okupila je dvanaest raznorodnih članica (Srpska napredna stranka, Nova Srbija, Asocijacija malih i srednjih preduzeća i preduzetnika Srbije, Koalicija udruženja izbjeglica u Republici Srbiji, Pokret snaga Srbije – BK, Narodna seljačka stranka, Bošnjačka narodna stranka, Demokratska partija Makedonaca, Romska partija, Pokret vlaškog ujedinjenja, Pokret socijalista, Pokret za privredni preporod Srbije).

Izborni rezultat je pokazao da je Demokratska stranka desetkovana.

Njen rezultat 2014. je još uvek tri puta veći od rezultata DS-a s početka višestranačja 1990. (374.887 glasova, 7 poslanika), u glasovima je veći od tadašnjeg rezultata SPO-a, glavnog izazivača tadašnje bande "crvene" (794.789 glasova, 19 poslanika), ali kao glavni oponent prethodne naprednjačke vlade Ivice Dačića (i prvog potpredsednika Vučića), DS koja se ponovo podelila pred same izbore, nije prevazišla svoju unutrašnju krizu, niti odoleva pritisku naprednjaka koji nastupaju logorejično i uz upotrebu lake policijske konjice.

Birači, čija je volja na izborima ravna božjoj, poverovali su, dakle, vladajućoj propagandi i na izborima 24. marta 2014. tako učvrstili vlast naprednjaka (bivših radikala) da su oni do nogu potukli opoziciju – doduše uz oslonac na državne resurse. Transparentnost Srbija je uočila da su funkcioneri 2014. bili 848 odsto aktivniji u kampanji neko u resorima.

Neproporcionalna upotreba državnih resursa radi ponovnog osvajanja vlasti nije novost još od događanja naroda (koje je organizovano uz pomoć državnih i paradržavnih resursa, SSRN, SUBNOR), ali sadašnja vlast baš izgleda da je i to prevazišla.

Politički sistem u Srbiji je tim izbornim ciklusom promenjen ne samo zahvaljujući trijumfu Vučićeve liste već i time što su naprednjaci i njihovi sateliti dobili ohrabrenje od birača da nastave sa satanizacijom opozicije predstavljajući je kao tajkunsku ispostavu, i da povećaju aspiracije na apsolutnu vlast.

OD PRVOG POTPREDSEDNIKA DO PRVOG PREDSEDNIKA: A. Vučić slavi izbornu pobedu

Foto: FoNet

3. Južni turski tok

"Pošto još nismo dobili dozvolu Bugarske, mislimo da u aktuelnoj situaciji Rusija ne može da nastavi realizaciju projekta Južni tok", rekao je ruski predsednik Vladimir Putin u ponedeljak 1. decembra, na zajedničkoj pres-konferenciji sa turskim predsednikom Redžepom Tajipom Erdoganom, nakon što su Moskva i Ankara ugovorile izgradnju gasovoda prema Turskoj ispod Crnog mora kapaciteta 63 milijarde kubnih metara gasa godišnje.

Iz Gasproma je poručeno da je odluka o otkazivanju Južnog toka konačna, i da Evropa, ako želi gas iz turskog gasovoda, mora da izgradi potrebnu infrastrukturu za njegov transport do svojih potrošača.

Rusija je tako javila da i dalje nastoji da zaobiđe Ukrajinu kao tranzitnu zemlju, od čega EU želi da je odvrati, a da u Evropi nije voljna da investira u gasovod čiji deo kapaciteta mora da prepusti konkurenciji. Tražila je izuzeće Južnog toka od primene Trećeg energetskog paketa, što Brisel neće.

Slični sporovi oko Severnog toka (kupac gasa E.ON, GDF Suez i Dong) razrešeni su privremenim rešenjem, po kome je Nemačka 25. februara 2009. kopneni produžetak Severnog toka, gasovod OPAL od Grajfsvalda do Obenaua uz nemačko-poljsku granicu, na 22. godine nakon puštanja u pogon izuzela iz regulative koja se tiče taksi i pristupa, a Evropska komisija još ispituje taj slučaj. Iz Nemačke su dolazile izjave da se i posle Putinovog turskog zaokreta i o Južnom toku još može pregovarati.

U novogodišnjem intervjuu Putin je inače tvrdio da je hteo da svog turskog partnera Erdogana poštedi trenutnih evropskih pritisaka i da je predložio da se rusko-turski ugovor o gasu još ne objavljuje, ali da je Erdogan odgovorio da za to nema razloga, jer on ugovorom o gasu ništa ne krade...

O turskom zaokretu Rusi nisu prethodno obavestili ni dostavljače ni izvođače radova poput italijanskog konzorcijuma Saipem...

KRAJ VELIKE NADE: Sećate li se Južnog toka

Foto: FoNet

Nisu obavešteni ni bugarska vlada ni austrijski OMV, koji je nedavno potpisao ugovor s Gaspromom, ni Beograd, koji je na Južni tok gledao kao na strateški projekat koji bi u perspektivi Srbiji omogućio da iz tranzitnih taksa otplati kredit Gaspromu za izgradnju gasovoda i da kasnije pokrije značajan deo troškova za uvoz energenata.

Tu se kulturi sećanja nameće ona bizarno patetična slika srpskih ministara koji su solidarno stajali gologlavi na kiši dok slavna srpska vojska maršira pred Putinom. Da li je moguće da tada nisu pitali Putina šta je s Južnim tokom, oko koga se dugo nešto kuvalo i natezalo, i da nisu razumeli Putinovu rečenicu da je za tango potrebno dvoje, već su se toliko prenerazili kad je iz Ankare došla poruka koja se tiče Južnog toka: "A mi s Turkam zdjes prijatelji..."

O posledicama promene južne gasne maršrute po Srbiju, Putin je 7. decembra 2014. razgovarao s premijerom Mađarske Viktorom Orbanom i predsednikom Srbije Tomislavom Nikolićem, koji saopštava da je ruskog predsednika zamolio da se kao kompenzacija obezbedi snabdevanje gasom hemijske industrije Srbije po povoljnijim cenama. Tvrdi da se razgovaralo i o tome da je za Srbiju značajna podrška oko formiranja Ruskog investicionog fonda, čija bi sredstva bila namenjena poljoprivrednoj proizvodnji i farmaceutskoj industriji orijentisanoj ka ruskom tržištu, i nešto o projektu "Petrohemija".

Predsednik Nikolić je kasnije izjavio da mu se iz razgovora s Putinom čini da, uprkos njegovoj želji, Južnog toka neće biti, jer Rusija žuri da nađe rešenje preko Turske. Ministar spoljnih poslova Dačić posle razgovora s ruskim ministrom Lavrovom pominje da će srpske energetske potrebe biti uzete u obzir pri projektovanju novog gasovoda...

Uprkos najavi Rusije o obustavljanju Južnog toka, u Briselu su 9. decembra na sastanak sa evropskim komesarom za energiju Marošom Šefčovičem okupljeni ministri energije Italije, Austrije, Bugarske, Rumunije, Slovenije i Grčke, kao i ambasador Hrvatske pri EU, koji su se složili da je Južni tok trebalo uskladiti sa pravilima iz Trećeg ekonomskog paketa, dogovorili se da se okrenu drugim projektima, a kao jedan od alternativnih puteva za dotok gasa naveli su Južni koridor, koji bi od nalazišta u Kaspijskom moru trebalo da prođe kroz Azerbejdžan, Gruziju, Tursku, Grčku i Albaniju deonicom preko Jadrana do Italije. Izvorište tog gasa je polje "Šah Deniz", koje za sada može dati 10 milijardi kubnih metara gasa godišnje, šesti deo projektovanog kapaciteta Južnog toka od 63 milijarde kubika godišnje.

Tanjug 19. oktobra javlja da je lider Socijaldemokratske stranke, bivši predsednik Srbije Boris Tadić, u Bakuu razgovarao s predsednikom Azerbejdžana Ilhamom Alijevom o mogućem priključenju Srbije interkonekcijom preko Bugarske na gasovod Južni koridor.

U vreme Tadićeve vlasti, Azerbejdžanci su finansirali rekonstrukciju Tašmajdanskog parka u Beogradu, tamo gde je 1830. pročitan Hatišerif sultana Mahmuda kojim je Srbija dobila unutrašnju autonomiju, Miloš proglašen za naslednog kneza, a narodu dato pravo da izabere mitropolita, kada, po zapisu hroničara, "naši snovi počeše ostvarivati se".

Dok je Tadić u govoru prilikom otkrivanja tog spomenika zborio o divnom i velikom narodu – hazarskom narodu, o kome je pisao Milorad Pavić u *Hazarskom rečniku*, u delu javnosti je kritikovano to podizanje spomenika diktatoru, a citirana je i rečenica direktora Azerbejdžanskog servisa Radija Slobodna Evropa Kenana Alijeva: "U Azerbejdžanu se već šalimo, pa kažemo da bilo koja zemlja kojoj je potrebna nafta ili gas samo treba da nazove neku ulicu po Hajderu Alijevu, podigne mu spomenik ili nazove neki park po njemu i dobiće tražene resurse..."

4. Kineski most na novom putu svile

Most Zemun–Borča preko Dunava, dugačak 1,5 kilometara, sa 21,6 kilometara pristupnih saobraćajnica, koji se gradi od oktobra 2011. godine, otvoren je 18. decembra, kao prateći događaj samita grupe 16+1, koji je pod motom "Novi motor, nova snaga, nova platforma", 16. i 17. decembra u Beogradu okupio 1350 učesnika iz Kine, Srbije, Bugarske, Češke, Estonije, Mađarske, Letonije, Litvanije, Poljske, Rumunije, Slovačke, Slovenije, Albanije, Bosne i Hercegovine, Makedonije, Crne Gore i Hrvatske...

Most košta oko 260 miliona dolara (85 odsto kreditira kineska Eksim banka, dok preostalih 15 odsto obezbeđuju država Srbija i Grad Beograd).

Ugovor o zajmu za kredit za most Zemun–Borča između Vlade Republike Srbije i kineske Export-import banke potpisan je 14. jula 2010, a ratifikovan 30. novembra 2010, nakon što su Srbija i Kina 20. avgusta 2009. godine, tokom posete tadašnjeg predsednika Republike Srbije Borisa Tadića Kini, uspostavile strateško partnerstvo.

Sedmi član tog ugovora o strateškom partnerstvu se odnosi na privrednu saradnju dve zemlje, na unapređenje trgovinske i ekonomske razmene i na podsticanje preduzeća dve zemlje da sarađuju posebno u oblasti izgradnje mostova, elektrana, puteva i drugih infrastrukturnih projekata u Srbiji, kao i u oblastima kao što su komunikacije, petrohemijska industrija, energetika, visoke i nove tehnologije, industrijska proizvodnja i prehrambena industrija.

DEMOKRATE ZAPOČELE, NAPREDNJACI ZAVRŠILI: "Kineski most" na Dunavu

Foto: FoNet

Kada je ta grupa 16+1 svoj prvi samit držala u Varšavi 2012, čulo se obećanje da će Kina od 3,2 hiljade milijardi evra svojih državnih rezervi oko 10 milijardi evra izdvojiti za kreditiranje, na 15 do 20 godina, istočnoevropskih puteva, železnica, aerodroma i elektrana.

Na samitu 16+1 u Bukureštu 2013, Srbija je kandidovala projekte koji se tiču energetike i infrastrukture, ugovorena je revitalizacija i izgradnja novog bloka Termoelektrane Kostolac, vrednosti preko 700 miliona dolara (za šta su pripreme počele 2010. godine) i izgradnja dela autoputa na tzv. Koridoru 11 – od Obrenovca do Ljiga.

U međuvremenu se govori o tome da su Kinezi voljni da finansiraju milijardu i po teško modernizaciju pruge Beograd–Budimpešta preko koncesija, ili državno-privatnog partnerstva, uz obećanje da će radovi biti završeni za dve godine, i uz nagoveštaje naših političara da bi pruga mogla da se produži na jug do Pireja i da postane "južni tok kineske robe ka Evropi". To je deo kineskog istočnoevropskog nastupa, na novom putu svile, kako se to naziva u novom dugoročnom planu kineske vlade o obezbeđivanju puteva kineske robe ka Evropi. U poslovičnom kič-preterivanju u prilikama u kojima se potpisuje i obećava ističe se izjava predsednika Srbije Nikolića da je pred kineskim premijerom Lijem citirao proroka Tarabića iz Kremana:

"Pre 200 godina bio je kod nas jedan mudar, ali nepismen čovek, a bio je prorok. Nikada nije čuo za Kinu, ali je rekao: 'Doći će ljudi sa istoka, žuti ljudi, i zavladaće svetom. Oni će piti vodu sa srpske reke Morave..."

Tu nekako logično sledi pitanje za eksperte za kanal Morava–Vardar, među kojima i za eks-ministra Baćevića, sada ambasadora u Kini: Ako se napuni milijardu trista pedeset sedam miliona i trista osamdeset hiljada (1.357.380.000) čaša, samo po jedna za svakog Kineza, da l' će Morava da presuši...

Premijer Li je odgovorio širokogrudo:

"Kao što ste pomenuli, mi ćemo zajedno da pijemo vodu i iz Dunava i iz Morave. Evropske zemlje, uključujući i Srbiju, vi ste dobrodošli u Kinu, da zajedno pijemo vodu iz reke Jangce..."

To je pošteno, ali kako ćemo, kad je prema podacima Privredne komore Srbije, 2013. godine vrednost izvoza Srbije u Kinu iznosila 9,2 miliona USD, dok je u istom periodu vrednost uvoza Srbije iz Kine bila šesnaest puta veća i iznosila 1,6 milijardi USD. Ove godine nije mnogo popravljena ta proporcija, koja je inače znatno lošija od salda zemalja istočne Evrope, u kojima je uvoz iz Kine 10 puta veći od izvoza u Kinu. »

5. Beograd na vodi, ugovor u fioci

Skicu oživljavanja Savskog amfiteatra "Evropolis" CIP je uradio za potrebe predizborne kampanje SPS-a i JUL-a, kao repliku ranije rađenog projekta u SANU "Treći milenijum", a lansirala je 1995. vlada Mirka Marjanovića. Socijalisti su tu ideju reciklirali još jednom, pred izbore 2008. "Beograd na vodi" je naprednjačka predizborna tema iz 2012. Prema tvrdnji Nebojše Bakareca u jednom polemičkom tekstu, projekat tog Potemkinovog sela po nalogu SNS-a za vreme te predizborne kampanje, predstavio je neki Srđan Rupar, građevinski inženjer hidrotehničkog smera i vlasnik privatne firme "Hidroplaning" iz Rakovice, koja je imala 9 zaposlenih...

Ove godine, 18. januara u Beogradu, pred vanredne izbore, projekat "Beograd na vodi" je predstavio direktor novoosnovane kompanije "Eagle Hills" Muhamed Alabar. Zaključkom Vlade RS (1. maj 2014) "Beograd na vodi" je definisan kao projekat od posebnog značaja za Srbiju i grad Beograd. Rekonstruisana je zgrada "Beogradske zadruge" u kojoj je priređena stalna izložba makete. Počelo je raščišćavanje terena, nekoliko šina pred izbore, a ostalo potom...

Stručna javnost je postavljala pitanja na koja je vlast nastojala da ne odgovori, o detaljima ugovora, o načinu finansiranja, o isključenosti domaće urbanističke struke, o provizornom menjanju generalnog urbanističkog plana Beograda, o nepoštovanju propisanih procedura neophodnih za takve projekte.

Odbor za arhitekturu i urbanizam Srpske akademije nauka i umetnosti dostavio je Republičkoj agenciji za prostorno planiranje dokument koji sadrži 22 stranice primedaba u kome se kaže da će "Beograd na vodi" ostati izolovano ostrvo u centru prestonice, teško pristupačno i jedva prohodno, da će, ako se nacrt plana ne izmeni, mreža saobraćajnica u budućem kompleksu biti nedovoljna za predviđenih 17.700 stanovnika, a i da je nejasno gde će se, s obzirom na ekonomske prilike, naći kupci za poslovne lokale i 6128 stanova prosečne veličine od 170 kvadrata.

Transparentnost Srbija je predložila Republičkoj agenciji za prostorno planiranje i Sekretarijatu za urbanizam i građevinske poslove Beograda da se nacrt prostornog plana za priobalje Save (projekat "Beograd na vodi") povuče iz javne rasprave i da se pristupi izradi novog, jer je taj prostorni plan izrađen suprotno propisima, uz kompromise sa potencijalnim investitorom i pritiske tog investitora.

Nepreciznosti ima i u finansijskom delu plana. Infrastrukturno opremanje zemljišta potpuno je izostavljeno, a pretpostavljeni prihodi su beznačajno mali u odnosu na neminovna ulaganja u pripremu zemljišta, mišljenje je odbora SANU.

Na pitanje: "Najzad, kako vam se čini, da li će se i koliko izgraditi Beograd na vodi?", sociološkinja Ksenija Petovar je u intervjuu "Vremenu" br. 1247. od 27. novembra 2014, odgovorila:

"Ne znam. Prvo mora da se izmesti železnička stanica, da se reši pristup Prokopu, pa da se izgradi Prokop... Tu nije jasan nikakav redosled. Ali važno je istaći da je reč o građevinskom zemljištu nadomak Dunava, a s obzirom na to šta Dunav danas znači, na koji način se reguliše i da je to praktično glavni plovni put kroz Evropu, ima razloga da se razmišlja i o motivima zaposedanja teritorije. 'Beograd na vodi' je direktna pristupnica tom zemljištu, bez ikakvih ograda, bez ičega. Ugovor, koliko znam, iako ga je Šabić (poverenik za informacije) tražio, nedostupan je. Tako da mi ne znamo da li je to zemljište u zakupu, da li je poklonjeno ili prodato, mi još ne znamo ništa..."

6. Dron s Prokletija

Sprava koja je raskopala stare rane srpsko-albanskih odnosa i protekle jeseni izazvala histeriju u regionu zove se dron, nazvana tako po trutu i zujanju. To je takozvani kvadrotor, mala bespilotna letelica sa četiri rotora (dva se okreću u smeru kazaljke na satu, a dva u suprotnom).

Prototipove su konstruktori pravili još 1908, pa 1922, pa 1956, ali piloti nisu uspevali njime da upravljaju. Usavršavanjem kompjuterske kontrole dron je postao upravljiv, koriste ga vojske za izviđanje, njime se može upravljati i sa pametnijeg mobilnog telefona ili tableta, ali je incident na stadionu Partizana pokazao

PROVOKACIJA:
Zastava velike Albanije na utakmici
Foto: AP Photo

da je posledicama koje izazove upravljati teško.

Tokom utakmice fudbalskih reprezentacija Srbije i Albanije iznad terena pojavio se dron o koji je bila okačena mapa "Velike Albanije" s ispisanom rečju autohtonost (autochtonus) i sa slikama s početka 20. veka Ismajla Ćemajlija, koji je na velikoj Narodnoj skupštini, održanoj u Valoni 28. novembra 1912, proglasio nezavisnost albanske države i podigao albansku nacionalnu zastavu sa dvoglavim orlom, i Ise Boljetinija, kačačkog vođe iz Boljetina kod Zvečana, koji se sukobljavao i sa Turcima i sa Srbima, kako kad.

Kad je reprezentativac Srbije Stefan Mitrović pokušao da ukloni tu stvar koja je na ovdašnje navijače i mnjenje delovala kao crveni plašt na bika ranjenog banderiljama u nekoj španskoj areni, albanski reprezentativci Ljilja i Džaka su skočili da otmu "albansku nacionalnu zastavu", neki gledaoci su utrčali u teren i nastala je tuča, jurnjava, rvanje, bacanje raznih predmeta na albanske igrače, dok se s tribina čulo skandiranje nalik na ono iz devedesetih: "Ubij, zakolji, nek Šiptar ne postoji".

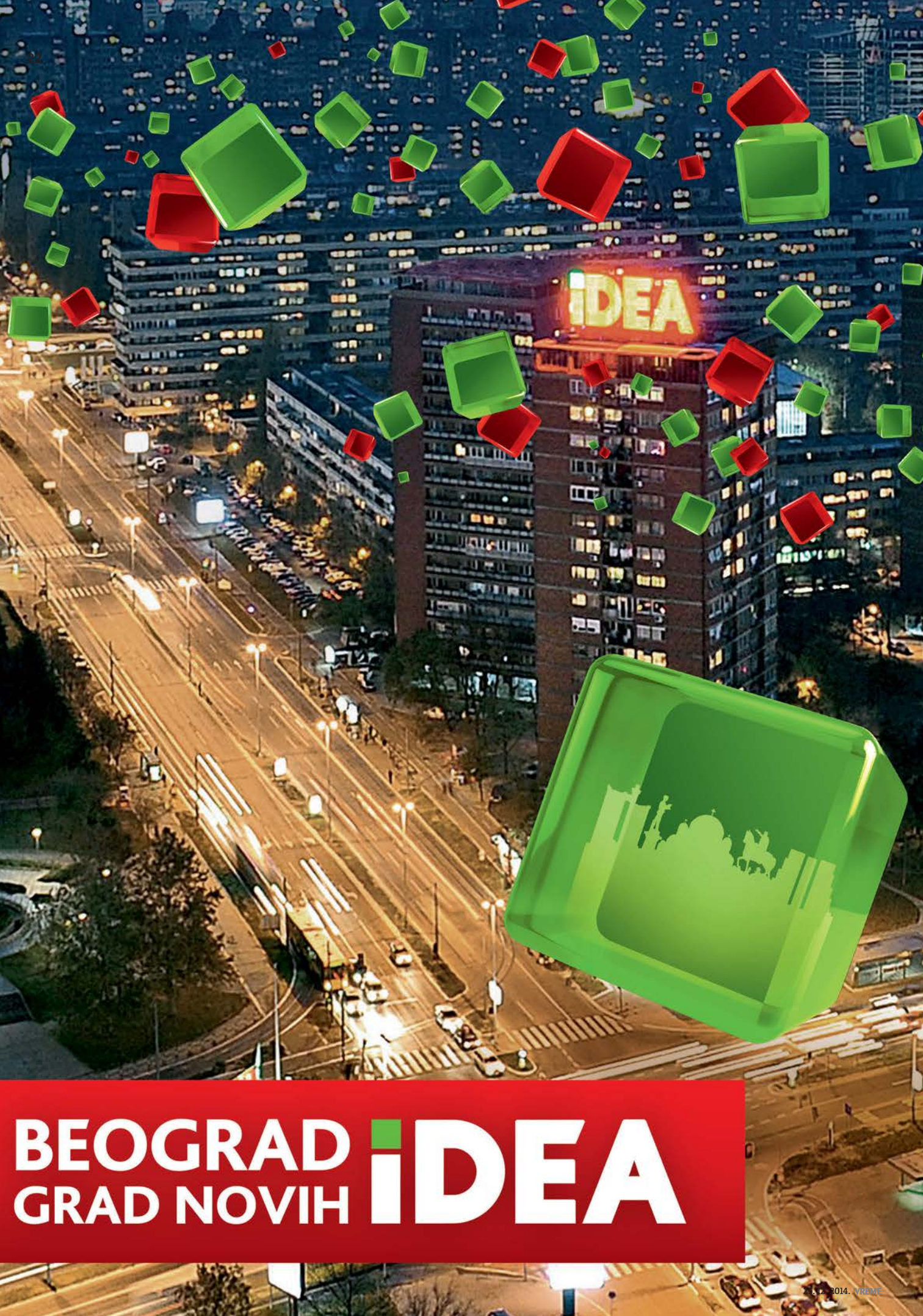
Neki navijači Škendije i navijači iz Prištine "preuzeli su odgovornost" i slavili "pobedu" uz incidente u Prištini, Tetovu, Kosovskoj Mitrovici, ispred srpske ambasade u Tirani, kod mosta u severnoj Kosovskoj Mitrovici i u Beču. »

enjoy responsibly

open your world

TRADE MARK
Heineken®

BEOGRAD GRAD NOVIH iDEA

"Srpski huliganski revanš" išao je na pekare: u Somboru je demolirana pekaru "Dva brata", u Novom Sadu pekare "Vojvođanka", "Evropa", "As Pek" i lokal "Baš ćevap"; u Vršcu pekare u ulicama Nikite Tolstoja i Dvorskoj, a na jednu pekaru u Staroj Pazovi bačena je bomba.

FIFA je kasnije registrovala utakmicu sa 3:0 za Srbiju, zbog odbijanja albanskih reprezentativaca da nastave utakmicu, a Srbiji je oduzela tri boda i odrezala novčanu kaznu zbog loše organizacije.

Dok se još nisu stišale strasti, u posetu Srbiji je 22. oktobra, posle malo zatezanja i pritiska evropskih diplomata, ipak došao albanski premijer Osli Rama, čijeg su mlađeg brata u medijima sumnjičili da je organizovao incident, a policija ga saslušala i dozvolila mu da napusti Srbiju s američkim pasošem.

Ta prva poseta visokog albanskog zvaničnika 68 godina nakon susreta Tita i Envera Hodže 1946. obeležena je još jednim diplomatskim incidentom: Rama je na konferenciji za štampu rekao da Srbija treba da prizna neminovnost – tj. nezavisnost Kosova, a premijer Vučić mu odgovorio da što se Srbije tiče Kosovo nikad neće biti nezavisno i da on neće dozvoliti ponižavanje Srbije. I pored incidenta, Rama je, zbog jačanja regionalne saradnje, pomirenja u regionu i kineskih para, još jednom došao u Srbiju, na samit grupe 16+1...

Javno mnjenje se u medijima kretalo po amplitudi između albanofobnog ogorčenja zbog velikoalbanskih provokacija i ruganja sarkastičnih komentatora-evrofila nad navodnom privremenošću političke formule "I Kosovo, i Evropa".

U međuvremenu predsednik Srbije Nikolić je nekoliko izjava zapadnih diplomata, sličnih Raminim, protumačio kao nagoveštaj da će Brisel kad-tad Srbiju suočiti sa priznavanjem Kosova i najavio da će podneti predlog platforme za nacionalni konsenzus o tome do koje granice Srbija može ići kad je reč o kosovskom pitanju...

7. Štrajk advokata ili "buna na notare"

Rad sudova je praktično blokiran od 10. septembra, kada su Beogradski advokati stupili u štrajk, a nedelju dana kasnije Skupština Advokatske komore Srbije (AKS) donela odluku da advokati iz cele Srbije obustave rad. Advokati se žale zbog povećanja poreskih dažbina, ali pre svega osporavaju ovlašćenja koja su vlasti dale javnim beležnicima, notarima. Branislav Stanić, jedan od učesnika protesta, kaže: "Oni su uveli monopol da samo 93 čoveka u državi mogu da sastave ugovor. Znači, ne možemo da sastavimo ni mi za sebe, ni mi kao advokati kada nas angažuje stranka, niti profesor obligacionog prava koji je i nas i notare tome učio..."

KRAJ SE NE NAZIRE: Štrajk advokata
Foto: A. Anđić

Advokati su tvrdili da je njihov cilj zaštita ustavom zajemčenih prava građana, zaštita pravnog poretka i principa vladavine prava, zaštita položaja advokature kao nezavisne društvene službe. Ukazuju na nedovoljno promišljeno donošenje zakona, na urušavanje principa zakonitosti i na neodgovornost državnih funkcionera.

Ministar pravde Nikola Selaković je pokušao sa zaplaši advokate tvrdeći da njihov štrajk predstavlja pokušaj državnog udara, da je zbog sprege politikanata i tajkuna celo pravosuđe blokirano, te da je nekome cilj da se Miroslav Mišković ne osudi i da se destabilizuje cela država. Predsednik advokatske komore Srbije Dragoljub Đorđević je na to odgovorio da izjava ministra predstavlja skandal, te da ne samo da ponižava advokaturu nego je ovog puta prešao i na ponižavanje suda: "Ministar pravde je obrukao svoju vladu i pokazao da je presudio određenim ljudima pre nego što je to učinio sud."

Advokati su najavljivali tužbe protiv ministra Selakovića, a Demokratska stranka je insistirala da ministar pravde Nikola Selaković ili povuče poteze koji će omogućiti deblokadu pravosuđa ili da podnese ostavku.

Sredinom decembra delegacija advokata je s vladom još usaglašavala o čemu će pregovarati radi završetka štrajka.

8. Darko Šarić u prisustvu vlasti

Saradnjom urugvajske policije, srpske BIA i američke Agencije za borbu protiv narkotika (DEA) u akciji "Balkanski ratnik", pre četiri i po godine, na jahti "Maui" pod britanskom zastavom, u luci Santjago Vaskes, 25 kilometara zapadno od Montevidea u Urguvaju, zaplenjeno je 2,8 tona kokaina, pre ukrcavanja na brod kojim je planiran prevoz do Evrope.

Beogradska policija je tada uhapsila s tim povezane pripadnike takozvane

S KIM JE SVE POVEZAN: Darko Šarić
Foto: FoNet

Šarićeve grupe koji su se zatekli u Srbiji.

U januaru 2010. međunarodna poternica raspisana je i za Darkom Šarićem.

Zajedničkom akcijom državnih organa Srbije i Crne Gore, u utorak 18. marta 2014. Darko Šarić je sproveden na beogradski aerodrom, a odatle u odeljenje MUP-a za potrage gde mu je utvrđen identitet, a potom u Specijalni sud. Šarić je, po jednoj verziji, pronađen u Latinskoj Americi, gde se krio prelazeći iz jedne zemlje u drugu, pa je nakon što je lociran prebačen u Crnu Goru, gde je uhapšen i u pratnji pripadnika BIA prebačen avionom u Beograd. Ako je ta verzija tačna, onda u hapšenju Šarića mora da je važnu ulogu igrala američka DEA. Po jednoj od verzija, Šarić se predao u Venecueli, gde su ga locirali CIA i BIA, a u Podgoricu je prebačen avionom sa švajcarskim oznakama.

Tada još prvi potpredsednik Vlade, Aleksandar Vučić je saopštio da se posle lociranja Darka Šarića 24. februara srpskoj vladi (u tehničkom mandatu, pošto su vanredni izbori bili raspisani za 16. mart) javio Šarićev branilac i ponudio bezuslovnu predaju, da je taj zahtev prihvaćen, kako ne bi došlo do odugovlačenja ekstradicije i kako bi se izbeglo krvoproliće prilikom hapšenja. Šariću je omogućeno da se u međunarodnoj zoni podgoričkog aerodroma vidi sa sinom, ćerkom i suprugom koji su na aerodrom doleteli iz "treće zemlje".

Srpski ministar pravde Selaković se na saradnji posebno zahvalio američkoj CIA, slovenačkoj agenciji SOVA, španskoj, belgijskoj, austrijskoj i švajcarskoj službi bezbednosti. Radnu grupa BIA direktno pod koordinacijom direktora BIA činilo je deset službenika Agencije, a mreža pod kontrolom te radne grupom brojala je više od 100 osoba.

Tužilaštvo za organizovani kriminal podiglo je ukupno pola tuceta optužnica protiv Darka Šarića i protiv 39 članova zbog trgovine narkoticima, zbog pranja više od 20 miliona evra dobijenih prodajom kokaina ulaganjem u legalne privredne tokove i kupovinu preduzeća, zemljišta i nekretnina. Sud je Šariću i njegovim saradnicima privremeno oduzeo i veliki broj nekretnina, automobila i akcija pojedinih firmi.

Neki od njegovih saradnika (navodno njih 18) još su u bekstvu, devet je 2010. priznalo krivicu i osuđeno na osnovu sporazuma sa tužilaštvom, a trojica su dobila status svedoka saradnika.

Špekulisano je o istragama o putu Šarićevog novca i njegovim vezama u aparatu vlasti.

Predsednik Srbije Tomislav Nikolić se obratio naciji u petak 20. juna, rekavši da nije zadovoljan borbom protiv organizovanog kriminala, odnosno borbom protiv kriminalnih grupa koje se bave prodajom i švercom droge, zbog toga što kriminalne grupe imaju uporište u samoj policiji.

Povodom stanja u Ministarstvu unutrašnjih poslova, sa predsednikom Srbije su se u petak 20. juna na Andrićevom vencu sastali premijer Vučić i ministar policije Nebojša Stefanović. Vučić je sazvao sednicu Biroa za koordinaciju službama bezbednosti i najavio da će država u najhitnijem roku staviti tačku na krizu koju sam od sebe proizvodi sistem bezbednosti.

Kasnije je javljeno da su smenjeni načelnik Uprave kriminalističke policije Rodoljub Milović, načelnik Uprave policije Mladen Kuribak, načelnik granične policije Nenad Banović, prvi čovek uprave za obezbeđenje Zoran Tomašević, a ranije je s funkcije smenjen načelnik saobraćajne policije Dragiša Simić.

Nije jasno šta se htelo tabloidnim spinovanjem pre i posle tih smena – nije bilo sasvim jasno da li to ratuju pojedine policijske frakcije ili neko želi da pokaže da su te smene povezane sa slučajem Šarić, da je Šarić u zatvoru, kako kažu zluradi među ekspertima, faktički postao član kadrovske komisije MUP-a, ili je spinovanje poslužilo da se lakše progutaju smene nečim drugim motivisane.

9. Posle 12 haških godina: "Šeki is on the road again"

Sudsko veće Međunarodnog suda za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1993. godine, naložilo je 6. novembra 2014. privremeno puštanje na slobodu Vojislava Šešelja, optuženog (IT-03-67) za krivična dela zločini protiv čovečnosti, kršenja zakona i običaja ratovanja, progoni na političkoj, rasnoj i verskoj osnovi.

PONOVO U SRBIJI: Vojislav Šešelj
Foto: Beta

Sud je tu odluku doneo na sopstvenu inicijativu i iz humanih razloga, zbog pogoršanja zdravstvenog stanja optuženog, "imajući u vidu nove okolnosti i kako bi izbeglo najgore", "da bi optuženom bila pružena prilika da bude podvrgnut medicinskom tretmanu u okruženju koje je najprimerenije".

Suđenje Vojislavu Šešelju, koje po dužini pritvora od 11 godina i šest meseci sigurno ulazi u pravne anale, dodatno je zakomplikovano kada je sudija član Pretresnog veća Frederik Harhof 6. juna u nekom pismu javno istupio protiv oslobađajuće presude Šešelju. Zbog toga je Šešelj podneo 9. jula 2013. zahtev u kojem je tražio izuzeće Harhofa. Imenovana je posebna komisija koja je 28. avgusta izuzela sudiju Harhofa iz predmeta Šešelj, nakon što je većinom glasova utvrdila da je sudija pokazao neprihvatljiv utisak pristrasnosti u korist donošenja osuđujućih presuda i 7. oktobra 2013, opet većinom glasova, uz suprotno mišljenje sudije Liua, odbacila zahtev Tužilaštva za preispitivanje svoje odluke.

Vršilac dužnosti predsednika Međunarodnog suda je 31. oktobra umesto sudije Harhofa u Pretresno veće u predmetu Šešelj imenovao sudiju Nianga, koji dobio vreme da proučava spise predmeta u kome je dokazni postupak završen, a presuda nije doneta.

Dok je Šešelj čekao nastavak suđenja, konstatovano je da se njegovo zdravstveno stanje ozbiljno pogoršalo.

Sud je naznačio dva uslova za puštanje optuženog Šešelja na privremenu slobodu: da ne stupa u kontakt sa žrtvama i svedocima, i da se vrati u Međunarodni sud kada veće to bude naložilo. Vlada Republike Srbije je bila spremna da

garantuje poštovanje mera koje sudsko veće propiše, ali je kao uslov za svoju saradnju tražila da se optuženi zvanično i nedvosmisleno obaveže da će poštovati propisane uslove. Mada Šešelj nije hteo da se obaveže, sudsko veće je odluku donelo mimo volje optuženog. Na sajtu haškog suda jedna naznaka ipak govori i o nejavnom aneksu koji govori o obavezama vlade Srbije u slučaju Šešelj.

Nakon puštanja na privremenu slobodu iz Haškog tribunala, gde je u pritvoru bez presude proveo duže od 11 i po godina, Vojislav Šešelj je 12. novembra 2014. u 12.56 avionom Airbus A319 let JU 361 KL 2824 iz Amsterdama sleteo na beogradski aerodrom "Nikola Tesla", gde su ga dočekali sinovi i supruga, pristalice i rukovodstvo Srpske radikalne stranke.

Pristalicama se obratio sa terase Magistrata u Zemunu rekavši da ga je Haški tribunal, koji je nazvao "ranjena globalistička zver koja i dalje uništava živote srpskih političkih i vojnih lidera", "brutalno izbacio" iz pritvora da ga se "otarasi što pre". Podsetio je pristalice da je kad se ono 2003. dobrovoljno predao, obećao da će rasturiti Tribunal, da je borba trajala duže nego što je očekivao, ali da se pobedi u zube ne gleda. Rekao je da se više predavati neće, pa neka ga hapse, ako smeju.

Dva dana kasnije, 14. novembra, u 12 časova na Trgu Republike u Beogradu na mitingu Srpske radikalne stranke Šešelj je napao vladu svojih bivših partijskih kolega: "Sada su na vlast došli najgori, naši dojučerašnji saborci i saradnici. Bili su u prvim redovima za odbranu Srbije, a sada se dodvoravaju Amerikancima. Izdali su, ali je došlo vreme da polože račune..." Okupljanje simpatizera i pripadnika Srpske radikalne stranke na Trgu Republike počelo je sa pesmom Zabranjenog pušenja *Šeki is on the road again*.

Puštanje Šešelja na slobodu izazvalo je uzbuđenje u Hrvatskoj, nakon čega su odnosi s Beogradom zahladneli, a Hrvatska je uspela da progura inicijativu da Evropski parlament donese posebnu rezoluciju protivljenja odluci Haškog suda i zahteva da se srpska vlada distancira od Šešelja, što je srpski premijer Vučić odbio tvrdeći da niko sada ne može povezati srpsku vladu i Vojislava Šešelja.

10. Odličan učenik Novak Đoković i mi ponavljači

U pet najboljih mečeva u sezoni kada su u pitanju grend slem turniri, po izboru ATPworldTour.com, Novak Đoković je akter prva dva.

1. Novak vs. Rodžer Federer – Vimbldon, finale (6:7, 6:4, 7:6, 5:7, 6:4);

Posle strašne borbe u velikom finalu, Novak Đoković (1987) pobedio je Rodžera Federera (1981) rezultatom 3:2 i onemogućio ga da dođe do svoje osme titule na Otvorenom prvenstvu Velike Britanije. Uzbudljiv meč odluke koji je trajao tri časa i 56 minuta na centralnom terenu "All England Lawn Tennis Club", obeležili su dramatični obrti. Nakon što je "prelomio" kad je bilo najpotrebnije, Novak Đoković, ponosni mladi otac i zahvalni učenik, posle te epske pobeda u Vimbldonu rekao je:

"Trofej posvećujem svojoj budućoj supruzi i bebi. Postaću otac, spremam se i dalje za to. Posvećujem ga i porodici i celom mom timu, koji žrtvuju svoje vreme zbog mene. A želim da ga posvetim i mom prvom treneru, Jeleni Genčić, koja me je naučila osnovama tenisa..."

2. Novak vs. Stanislas Vavrinka – Australijen open, četvrtfinale (6:2, 4:6, 2:6, 6:3, 7:9);

U maratonskom meču četvrtfinala koji je trajao četiri sata, Novak Đoković je posle velike borbe poražen od Švajcarca Stanislasa Vavrinke rezultatom 2:3.

"Ovo je sport. On je pokazao mentalnu snagu, iskoristio je svoje šanse i zaslužio da danas pobedi. Zna kako se igraju veliki mečevi..."

Novak je 16. novembra osvojio titulu na završnom Masters turniru u Londonu bez borbe, jer je Rodžer Federer morao da odustane zbog povrede leđa. Rekao je da mu je radost umanjena što je izostao veliki meč baš u trenutku kada je po treći put došao na poziciju broj 1 na finalnoj ATP listi za 2014. godinu.

Proglašen je za najboljeg sportistu Srbije u izboru Olimpijskog komiteta Srbije.

Uspeh tog momka, o svom ruhu i kruhu u inostranstvu, po drugi put je uvršten u deset događaja koji obeležavaju godinu u Srbiji zato što razvija pobednički mentalitet koji je ovde jako potreban, ali se ne prima, i što lepo obnavlja ovde zaboravljeno načelo "U pobedi se ne uznesi, u porazu ne poklekni".

I mi bismo mogli tako, ali nas ne sluša reket – a i klizadu nam se opanci.

Ubi nas ova kiša... ¶

MILAN MILOŠEVIĆ
i Dokumentacioni centar "Vremena"

POBEDNIČKI MENTALITET: Novak Đoković
Foto: AP Photo

Vinarija "Plantaže"

SNAGA PODNEBLJA

Snaga tradicije, podneblja, vinove loze i kvaliteta, glavni su aduti kojim podgorička vinarija zadobija poverenje potrošača, više od pola veka stvarajući autentična, raskošna vina jedinstvenog karaktera.

Na tridesetak kilometara od mora, pored Skadarskog jezera, gotovo u nedogled pružaju se redovi čokota vinove loze, oblikujući jedan od najvećih i najlepših vinograda u Evropi – Ćemovsko polje, kojim gazduje vinarija „13 jul Plantaže".
Blizina mora u najvećoj meri određuje mikroklimu Ćemovskog polja. Izuzetno male količine padavina i sunce koje, tokom letnjih meseci, prži nad Podgoricom po 10-12 sati dnevno, upotpunjuju sliku ovog podneblja, koje možete zamisliti u bojama i zvucima vrelog leta.
Drugi izazov sa kojim se suočava vinova loza na Ćemovskom polju je zemljište, teško i skeletno, sačinjeno od krednog krečnjaka, prošaranog peskom i šljunkom, sa mnoštvom uglačanih kamenih oblutaka.

VINA KOJIMA SE VERUJE

Od svog nastanka vino je pupčanom vrpcom vezano za svoje podneblje, za mesto svog rođenja. Energija podneblja sadržana je u grožđu, a najveći izazov svakog pravog vinara je da tu energiju očuva i u vinu.

U "Plantažama" veruju da su vina „deca podneblja" i da karakter i kvalitet vina potiču direktno iz samog vinograda i zato su posvećeni proizvodnji vina koja su u mogućnosti da u potpunosti izraze svoje poreklo. Zato, sve što rade u vinogradima i u podrumima, rade sa velikim poštovanjem prema sopstvenoj zemlji, prema sopstvenom vinogradu i grožđu koje se u njemu rađa. Upravo zato uspevaju da više od pedeset godina proizvode najbolja crnogorska vina – vina izuzetnog karaktera, sa snažnim pečatom podneblja.
To je suština vina. *To je suština vina "13. jul Plantaže".*

VINO OD **SRCA**

Polovinom osamdesetih godina XX veka nekoliko francuskih instituta došlo je do sličnog zaključka: umereno konzumiranje vina pozitivno deluje na organizam, i to zbog prirodnih sastojaka grožđa, proantocijanidola, koji se nalaze u pokožici, a u još većoj meri u semenkama – u samom srcu bobice grožđa. Ova jedinjenja imaju moć da vezujući slobodne radikale blagotvorno deluju na ljudski organizam, štite čovekovo srce i krvne sudove.
Zaključeno je, međutim, i da sadržaj tih korisnih sastojaka prilično varira u zavisnosti od sorte, zrelosti grožđa, podneblja i klimatskih prilika. Lekovitog vina, dakle, nema svugde.
Bobica vranca, odnosno njena pokožica, ima visok sadržaj proantocijanidola. Posle nekoliko godina ispitivanja i na desetine različitih ogleda, osmišljena je potpuno nova tehnologija proizvodnje, pa se 1993. godine na tržištu pojavilo vino "Vranac Pro Corde" - za srce, u kome nema nikakvih dodataka već je posebnim postupkom povećana koncentracija pomenutih jedinjenja. Tako su "Plantaže" bile jedina vinarska kuća na svetu koja je naučna istraživanja zaokružila konkretnim vinom.

„Plantaže" preporučuju da Vranac Pro Corde prihvatite kao sastavni deo obroka. Popijte po 200 mililitara ovog vina vrhunskog kvaliteta svakog dana. Čuvajte svoje zdravlje, čuvajte svoje srce, pijte umereno i uživajte u Vrancu Pro Corde, u vinu – od samog srca grožđa.

„...идеjо, искро бесамрtна...”

(Петар II Петровић Његош, „Луча микрокозма“)

ПОСВЕТА СВЕТЛОСТИ

Поводом 50 година постојања и у оквиру прославе великог јубилеја – 200 годишњице рођења Петра II Петровића Његоша, с поносом вам представљамо два посебна вина – ЛУЧУ и ВЛАДИКУ, која посвећујемо бесмртном владару, владики, филозофу и генијалном песнику „Горског вијенца“ и „Луче микрокозме“.

Plantaže

Генијалности ума прелочена у вино

Nikome ne priznajem da je bolji dok to ne pokaže na terenu

Veliki igrač ima tu sposobnost da prepozna nekoga ko će postati veliki igrač, čak iako ga nikada nije video na terenu. To se meni dogodilo sa Bobanom Petrovićem, a potom sam se setio kada se Dejan Bodiroga prvi put pojavio na treningu reprezentacije, a mi nismo ništa znali o njemu. Odmah sam mu prišao i terao ga da igramo basket jedan na jedan i tako smo počinjali treninge. Tako se ovoga leta to isto dogodilo sa Milošem Teodosićem i Bogdanom Bogdanovićem

Nije lako doći do prvog trenera košarkaške reprezentacije Srbije Aleksandra Saše Đorđevića. On živi u Milanu i Beogradu i uvek ima puno ljudi koji bi da se s njim ispričaju, dogovore, vide. Iako je otišao pre više od dvadeset godina, Đorđević se stalno se vraća u svoj grad gde ga svi znaju i gde se bar dve opštine, Zvezdara i Novi Beograd, "otimaju oko njega"; trideset godina nakon što je počeo svoju neverovatnu profesionalnu karijeru, izgleda kao da bi i danas lako dobio svakoga na basketu iza zgrade. Kaže da mu Beograd izgleda odlično, da se u međuvremenu puno toga nabolje promenilo i da bi svima nama koji ovde živimo trebalo da služi na čast što imamo tako lep i uređen grad.

Đorđević je ovog leta vratio Srbiji košarku kada je sa reprezentacijom osvojio drugo mesto na prvenstvu sveta u Španiji, ali ne zbog toga što je "stiglo srebro", nego zbog toga što su ljudi osetili da se nešto dogodilo, da se neki dobar duh probudio, da ta i takva reprezentacija na tom takmičenju jeste "naša" i da svi mi treba da joj na neki način pomognemo. On je duh tima i zajedništva postavio iznad rezultata, a rezultat je došao kao posledica. Za sebe otvoreno govori da je pobednik, da ga takmičenja "po sebi ne zanimaju" i da nikome ne priznaje da je bolji dok ga ne pobedi na terenu.

Ova 2014. godina Đorđeviću je važna u sportskoj hronologiji, ali se nada da je ona zapravo tek početak i da naredne godine donose još više radosti i uspeha. Da bi do toga došlo, veruje da je potrebno da taj probuđeni duh zajedništva potraje i da svi koji na bilo koji način imaju veze sa reprezentacijom shvate da su "deo tima". Kaže da srpska košarka mora da bude brza i da igrači moraju da budu na vrhunskom atletskom nivou da bi mogli da pariraju najboljim svetskim timovima. Đorđević se ne upušta u rasprave o dnevnim problemima srpske klupske košarke, ne bavi se ulogom menadžera, ali kaže da ne može menadžer da govori o tome kakvi su danas igrači u modi. Dok razgovara, često prstom lupi o sto i izgleda kao čovek koji nema nikakve dileme. Slava i godine na njemu nisu ostavile traga. Nosi ih sa lakoćom.

"VREME": Zašto vas nije toliko dugo bilo u srpskoj košarci?

ALEKSANDAR ĐORĐEVIĆ: ČOVEK UVEK NA OSNOVU nekih ponuda pravi svoje planove, i na kraju krajeva, u mom shvatanju ovog posla, nema situacije u kojoj se ti sam negde namećeš. Meni su na stolu bile razne ponude: od predsednika Olimpijskog komiteta, ministra sporta, raznih genseka, predsednika Saveza... Postojala je i ideja Dragana Kapičića, Bore Stankovića, Predraga Danilovića i Nebojše Čovića, koji su tražili kadrove, razgovarali svojevremeno sa svim kandidatima, pa su i meni predložili da budem trener.

Iste sekunde sam rekao da se ne plašim tog posla, međutim, mi treba da se vratimo, ali kada za to dođe vreme, da se ne bismo brzo istrošili. S druge strane, ne mislim da kriterijum za izbor selektora srpske košarkaške reprezentacije treba da bude da je to nekada bio dobar igrač. To nije dobro i čini mi se da je tada moja odluka da odbijem mesto selektora bila zapravo usluga srpskoj košarci, odnosno tim ljudima koji su me zvali, da bi formirali prave kriterijume za izbor osobe za tu poziciju.

S druge strane, bavio sam se već trenerskim poslom u Milanu, gradu koji sam izabrao za život, i put me je vodio drugim pravcima. Ipak, uvek sam bio uz košarku i onda kada nisam imao konkretan angažman: bilo da sam bio konsultant na Fajnal foru, bilo da idem na razna savetovanja – uvek sam bio uz košarku.

Da budem trener reprezentacije pojavilo se opet pre tri godine i ja sam tada pristao da preuzmem tim, ali me do prošle jeseni niko nije konkretno zvao. Kada bi me neko pitao o tome, odgovarao sam da nije na meni da to kažem preko novina. Tako se ne promoviše neko ko bi u budućnosti trebalo da bude selektor srpkog košarkaškog tima.

Opet, svaki ozbiljan trener na svetu ima ambiciju da sedne na klupu košarkaške reprezentacije Srbije, toliko je to važno mesto u svetu košarke. To je jedna od najprestižnijih klupa u svetskoj košarci i mislim da je to dokazano kroz istoriju ove igre. »

fotografije: A. Anđić

Verujem da se vođa ne postaje tako što govorite da ste vođa, nego tako što uradite nešto što od vas napravi vođu. Vođa se postaje delima, posle kojih stičeš pravo da nekom nešto kažeš. Po prirodi moje ličnosti, ja sam bio taj koji je preuzimao odgovornost, ali smatram da u jednom kolektivu svi imaju ulogu vođe u nekom segmentu, i uvek insistiram na tome, teram sve ljude u timu da ispolje svoje liderstvo i karakter. Kada to kažem, ne mislim samo na igrače

Šta se promenilo prošle godine kada su vas pozvali Dragan Đilas i Dejan Bodiroga, s obzirom na to da je situacija sa srpskom reprezentacijom bila loša?

Tu je bio Dušan Duda Ivković, on je imao svoj ciklus i, dok je on bio na tom mestu, naravno, za druge kandidate nije bilo mesta. On je jedan od najboljih trenera u Evropi svih vremena i na njemu je bilo da li želi dalje da radi ili da ljudi iz Saveza prekinu tu saradnju. Uspeh je postignut 2009. godine sa igračima koji su pre toga u mlađim kategorijama osvojili sve živo. Oni su zajedno sa nekim starijim igračima napravili taj uspeh, ali nije bilo kontinuiteta i pored četvrtog mesta na Prvenstvu sveta 2010. godine.

Tih godina bilo je mnogo otkaza – neshvatljivih otkaza – i to je bio pokazatelj da nije bila dobra atmosfera u reprezentaciji i oko nje. Mislim da smo ove godine tu atmosferu uspeli svi zajedno da preokrenemo dobrim rezultatom i jednom direktnom komunikacijom sa igračima tokom godine gde im se dalo na značaju i na shvatanju da je njihov dolazak u tim prvi uslov pravljenja dobrog rezultata. Igrači su najvažniji, i ove godine smo se potrudili da negativan trend preokrenemo i čini mi se da smo u tome uspeli.

Često pominjete kult reprezentacije. Vi dolazite iz drugačije košarkaške prošlosti gde je "ta stvar" bila norma. Šta se dogodilo da su igrači prestali da doživljavaju nacionalni tim kao važno mesto za svoju karijeru?

Po meni, ključni razlog bio je izostanak vrhunskih rezultata. Ranije je reprezentacija pobeđivala, osvajala sve medalje i trofeje u dugom nizu godina, a kada postoji takva situacija, kada imate šampionski tim, svi žele da budu deo toga – i igrači i stručnjaci. To je uslov za dalji kontinuitet rezultata.

Tako najlakše privoliš igrača da bude deo tima. Moja generacija bila je dominantna, dokazali smo se, bilo je svake godine nekih izostanaka, ali je snaga tima bila u zajedništvu, u želji da se predstavlja svoja zemlja i svi smo znali šta je cilj. Taj cilj se prenosio i na one nove koji su ulazili u tim i nije bilo potrebno da se sa njima predugo priča da bi se uklopili. Postojala je posvećenost koja je dovodila do toga da se, kada se pojavi novi član, ako je pravi šampion, stavi "ispod miške" i on se lako prilagodi načinu rada i ciljevima.

To je danas moj cilj i moj zadatak – da svima predstavim da jednom kada dođeš da provedeš leto u reprezentaciji Srbije, cilj mora da bude medalja.

Negde u vreme kada ste vi završavali karijeru 2004/2005, Prvenstvo Evrope u Beogradu kao da je bilo vododelnica za srpsku košarku. Dugo najavljivano kao vrhunac vrhunaca jedne zlatne generacije koja se povlačila sa scene, pretvorilo se u jedan od najvećih neuspeha košarke ovde. Posle toga kao da je sve "u opadanju" i deca više ne vide košarku kao neki važan sport kojim bi trebalo da se bave... Da li je moguće taj trend zaustaviti i promeniti?

Upravo je jedan od mojih ciljeva, pored takmičarskih uspeha i pravljenja tima, da stvorimo uslove da se klinci od deset godina opredele za košarku i verujem da je to pokrenuto s obzirom na slike koje su mi dolazile ovog leta posle uspeha sa Svetskog prvenstva, s obzirom da su opet tereni za basket bili puni.

Generacija Miloša Teodosića je imala dobar start u vreme kada smo mi osvajali trofeje. Moja generacija je gledala Svetsko prvenstvo u Manili 1978. godine i odlučila da je košarka ono čime će se baviti u životu. Te stvari su suštinski povezane: da bi se posvetio nečemu, moraš da imaš u svojoj okolini velikog uzora, mora nešto jako da ti znači, da imaš u koga da se ugledaš i to je vezano za uspehe reprezentacije.

Voleo bih da privolimo klince da se okanu tenisa – uz sve uvažavanje za Novaka Đokovića, koji je najveći srpski sportista svih vremena, i svih drugih naših sjajnih tenisera i teniserki – i da krenu da igraju košarku. Želim da košarka opet bude sport koji ljudi najviše vole i koji deca najviše treniraju, da košarkaši budu njihovi idoli, jer je to osnova kontinuiranog uspeha. Iz kvantiteta ćemo dobiti kvalitetne i vrhunske talente.

U vezi s tim vašim ciljem, za razliku od vas koji ste kao profesionalni igrač išli na probu u Boston bez menadžera, danas imamo situaciju da se sa decom od deset godina potpisuju profesionalni ugovori. Da li mislite da se može za nekog ko ima deset godina proceniti da bi trebalo da se bavi baš košarkom?

Naravno da ne verujem da je to moguće odrediti kada je neko u uzrastu od deset godina, ali već sa petnaest godina može da bude i te kako izvesno. Sada u košarci postoje različiti interesi, više se ide na kvantitet nego na kvalitet, ali to je nešto na šta ja ne mogu da utičem direktno. Želim da prenesem svoje viđenje košarke i svoj način razmišljanja o košarci. To viđenje se bazira na ambiciji koja može da bude ili urođena ili usađena onda kada ispred sebe imaš uzora koji takvu ambiciju označava. Ako je ambicija da se napravi neki dobar ugovor, da se sredi život kroz profesiju, to je legitimno i takvima kažem – u redu, samo idite svojim putem, pravite karijeru. Međutim, ja sport i košarku doživljavam samo kroz jednu ambiciju koja je meni i ljudima oko mene dala neverovatnu emociju i sreću. Na kraju krajeva i ljudima, narodu čije sam boje branio.

Kada igraš za reprezentaciju, to je najbolji osećaj koji možeš da doživiš kao sportista i ja ne umem, možda, na pravi način da dočaram značaj toga i značaj

tih osećanja za onoga ko igra za tim svoje zemlje. Dvanaest izabranih predstavlja svoju zemlju, sluša svoju himnu pred utakmicu i ljudi bi trebalo da shvate šta to znači i kako je teško do toga doći.

Te vrednosti kao da su se izgubile jer mi se čini da se nismo ni trudili da ovima koji su dolazili posle objasnimo na pravi način ovo o čemu govorim. Igrači bi morali da znaju da je to kada čuješ svoju himnu kao poslednju melodiju na jednom takmičenju neuporediv domet i da znači da si pobedio, da si postao šampion, da si osvojio zlatnu medalju.

Igrači moraju negde da imaju taj cilj, jer ako ga nemaju, možda i naprave karijeru, ali to neće biti upotpunjeno ovom najvećom strašću i najlepšim osećanjem koje bavljenje sportom donosi.

Mi smo imali kontinuitet uspeha na reprezentativnom planu decenijama i činilo se da u igračima postoji prirodno usađen pobednički gen. Sada, i pored uspeha u mlađim kategorijama, ne uspevamo da to ostvarimo u seniorskoj konkurenciji. Šta se dogodilo da to nestane?

Najpre treba reći da kad neko zasedne na tron, on ga teško pušta, i svedoci smo da je uvek kroz istoriju košarke postojalo nekoliko velikih generacija koje su trajale i osvajale sve redom. Takva je bila reprezentacija Španije u poslednje vreme, takva će možda biti naša reprezentacija, ali treba skloniti i Francuze, koji imaju neverovatno dobar tim... Pobedničke generacije obično imaju jedan period od pet, šest godina u kojem potpuno dominiraju.

Kada kao mlad igrač uđete u takav sistem, lako postajete šampion, a ako ulazite kao šampion iz mlađih kategorija u tim koji nije dominantan, teško ćete nastaviti sa onim rezultatima iz mlađih kategorija.

Kada sam ja ulazio u prvi tim, imao sam vrhunske igrače od kojih sam mogao da učim i koji su me odmah prihvatili.

Opet, gotovo je nemoguće poreditи stvari sada sa onim što je bilo pre trideset godina. Prvo, Srbija je mlada država, nastala tako što su svi drugi otišli. Svi su odabrali svoj put, otišli, a na nama je da sada izgradimo svoj put. Umesto da smo to sami i prvi uradili, da smo rekli "u redu, mi smo Srbija", mi želimo ovo, i da to uradimo, mi smo čekali da svi odu, pa da krenemo. Sada nam preostaje da probamo da izgradimo kult patriotizma i ljubavi prema svojoj zemlji na pravi način, sve ono što se izgubilo u proteklih dvadeset i kusur godina. Dugo smo svima bili prst u oku, bili smo dežurni krivci, kriza je neprekidna, kriminal, korupcija... Stalno nam se servira uglavnom ono što je negativno. To negativno postoji svuda, ali izgleda mi da ovde nekako najviše prevladava i da su svi tome izloženi. Pored toga, postoje ljudi dobri u svom poslu, koji su lideri i van ove zemlje, i to treba podsticati. Naš je zadatak da pokažemo da srpska košarka može da bude lider u svetu, a ne samo nešto za lokalne potrebe.

Kada ste vi ulazili u prvi tim Partizana, u njemu su igrali značajni igrači nekadašnje Jugoslavije i imali ste na koga da se ugledate. Na koga danas da se ugleda mlad talentovan košarkaš?

Sada je drugačije vreme jer klubovi nemaju kontinuitet i nemaju dugoročne planove koji su vezani za ugovore igrača. To je i zbog finansijskih problema, ali i zbog toga što se danas košarka drugačije razume; danas mi nemamo u klubovima one noseće igrače koji godinama ostaju u klubu i u isto vreme su glavni oslonac igre tog kluba. To inače postoji samo u zaista velikim evropskim klubovima poput Panatinaikosa i Olimpijakosa, Reala i Barse, kao i u NBA.

Kada sam ja ulazio u tim, ušao sam na prstima u svlačionicu, pozdravio sve koji su tu bili, rekao da se zovem Sale i da ih sve poznajem, jer sam do juče navijao. Od svih juniorskih treninga sećam se onog kada nam je trener doveo Bobana Petrovića, u to vreme reprezentativca, i Gorana Grbovića da nam nešto pokažu. Tog se treninga sećam kao da je juče bio – tada sam znao da želim da postanem košarkaš kakvi su njih dvojica i da budem reprezentativac.

Kada sam ušao u svlačionicu, Boban me je pitao koje sam godište. Rekao sam '67, a on je odgovorio, odlično, mi smo generacija: "Ja sam '57. i od sada više nisam cimer sa Grbom, nego s tobom, Sale." Čovek me je stavio "pod svoje krilo", dao mi je snagu, vetar u leđa, jedan tako veliki igrač pričao je sa mnom, klincem od 15 godina, koji nije ni mogao da zna da će biti neki igrač. To je za mene bila neverovatna stvar i samo sam želeo da treniram još više, da postanem što bolji igrač i da stignem te svoje uzore.

U vezi s tim, nedavno mi je profesor Koprivica rekao da šampion šampiona prepozna. Veliki igrač ima tu sposobnost da prepozna nekoga ko će postati veliki igrač, čak i ako ga nikada nije video na terenu. To se meni dogodilo sa Petrovićem, a potom sam se setio trenutka kada se Dejan Bodiroga prvi put pojavio na treningu reprezentacije, a mi nismo ništa znali o njemu. Ja sam mu odmah prišao i terao ga da igramo basket jedan na jedan i tako smo počinjali treninge. Tako se ovoga leta to isto dogodilo sa Milošem Teodosićem i Bogdanom Bogdanovićem. Neverovatna priča. »

Kako gledate na uticaj Zorana Moke Slavnića na vašu karijeru? Bio je jedan od vaših prvih trenera u Partizanu, otkrio je dosta mladih igrača, pa i ovih koje vi danas vodite u reprezentaciji?

Moj prvi trener u Partizanu bio je Bora Đaković, koji je za savetnika imao profesora Aleksandra Nikolića. Moka je bio moj drugi trener u Partizanu. Dao mi je veliku šansu, radio je sa mnom, puštao me da igram, neke sam utakmice počinjao u petorci. On je trener koji prepoznaje talente, daje im šansu i bez sumnje je značajan za moju karijeru u toj fazi karijere.

Pre toga sam ga znao još kao klinac, dok je igrao u Zvezdi, gde je radio moj otac, i on me je i tada, kao što sada ja radim sa decom, prihvatio i igrao se sa mnom. I samo ću još reći da on jeste jedna od legendi srpske košarke.

Za vas obično kažu da ste rođeni vođa. Srbija je zemlja koja, na neki način, voli da ima vođu. Kako vi na to gledate – da li je vođa u sportu dobra stvar, i kako je u nekim drugim oblastima?

Ne razmišljam puno o tome i ne govorim o tome, jer verujem da se vođa ne postaje tako što govorite da ste vođa, nego tako što uradite nešto što od vas napravi vođu. Vođa se postaje delima, posle kojih stičeš pravo da nekom nešto kažeš. Po prirodi moje ličnosti, ja sam bio taj koji je preuzimao odgovornost, ali smatram da u jednom kolektivu svi imaju ulogu vođe u nekom segmentu i uvek insistiram na tome, teram sve ljude u timu da ispolje svoje liderstvo i karakter. Kada ovo kažem, ne mislim samo na igrače, jer svi koji su u timu jednako su važni. Ako si deo pobedničkog tima, onda moraš u jednom trenutku da budeš vođa, da se ispoljiš makar to bilo dva minuta u toku utakmice, jer su to možda najvažnija dva minuta. To može da bude igra, može da bude sastanak, jedan "tejping" jer su svi u timu važni, svako mora da oseti odgovornost, koja mu daje šansu da bude najvažniji segment jedne pobede.

Mene zanimaju pobede, tako razumem takmičenje i uvek samo želim da pobedim, pa čak i onog ko je možda bolji od mene. Ne mogu da igram samo da bih igrao.

Često ispričam jednu priču iz karijere nekadašnjeg američkog predsednika Ričarda Niksona. On je posetio NASA centar u Hjustonu prilikom nekog lansiranja rakete i kada je ulazio u kontrolnu salu u kojoj su bili generali, naučnici, glavešine, video je nekog čoveka u uglu sa metlom u ruci. Pitao ga je šta ti ovde radiš, a ovaj mu je rekao da pomaže da raketa poleti i odvede čoveka na Mesec. Nikson se složio s njim.

To je suština kolektiva i snage jednog tima gde od svakog moraš da izvučeš ono najbolje. Radim tako što dajem na značaju svima koji rade za tim.

Šta je onda najvažnije u procesu pravljenja pobedničkog tima?

Sve je veoma važno za čoveka koji predvodi grupu ljudi. Najpre, važno je da postoji sposobnost donošenja odluka. Sebe vidim kao odgovornog čoveka, kao velikog profesionalca, to mi je usađeno i do toga izuzetno držim i tražim to od svih saradnika u timu. Želim profesionalan pristup u radu, ne vodim se pojmovima kao što su poštenje, iskrenost i slično, jer je to relativno, dok profesionalizam u našem poslu možete da merite. Neprestano učim, razgovaram sa ljudima koji vode velike kompanije i sam ponekad držim predavanja zasnovana na svom iskustvu. Iskustvo zasnovano na poznavanju tog osećanja koje ima tim gledano iz svlačionice izvan nje. Malo je ljudi imalo takvu ulogu u svlačionici, gde je moguće napraviti dobru atmosferu koja donosi rezultat i imati i sada ovaj pogled sa strane, kada si izdvojen od tima, a ipak je potrebno sve uvezati i doći do rezultata.

Za dobar tim je važno da njegovi članovi budu otvoreni jedni prema drugima – ja insistiram na tome – jer verujem da kada se pokažete kakvi ste, imate puno pravo da sutra u kriznoj situaciji tražite pomoć svojih kolega iz tima. Pomoć uvek tražiš prvo od onih koji te najbolje znaju, jer što smo bliži, biće nam lakše da reagujemo u problematičnoj situaciji.

Šta vam je proteklog leta bio najveći izazov u pripremanju ekipe?

Najveći izazov je bio da vratimo košarci sjaj poboljšanjem odnosa igrača, pre svega prema igri, dresu, navijačima, medijima, i naših međusobnih odnosa – to sam rekao na prvom sastanku. Zamolio sam igrače i članove tima da jako paze šta

i kako govore, da posebno paze na društvene mreže, koje nisu bile zabranjene ali su nepoželjne jer mislim da medijski prikaz košarke pre leta nije bio dobar. To je ono što smo svi zajedno morali da popravimo da bi ova "dobra košarka" koja donosi medalje vratila sjaj. I to je bila dužnost svih nas, taj posao vraćanja punog sjaja košarci.

Taj "sjaj košarke" stvoren je tako što je neko mojoj generaciji dao rame na koje smo mogli da se popnemo visoko, a sada smo mi bili ti koji su morali da se podmetnu da bi se neki drugi podigli visoko i dodirnuli visine.

Košarku poštujem i smatram da se vrhunskom košarkom mogu baviti samo izuzetni ljudi, ako mogu tako da kažem.

Uprkos tome, činjenica je da je košarka bila elitni sport i da je čak i u ovim godinama krize najbolja u regionu. Ipak, ona je u najvećoj meri bila predmet brojnih kontroverzi i stvari koje nemaju veze sa sportom, pa vas pitam u kojoj meri vi imate podršku klubova za ovo što govorite sada?

Nemam problem ni sa kim jer svi znaju da će uz uspeh reprezentacije svima biti bolje. I to mi kažu otvoreno. Košarka

Svi se sećaju utakmice finala EP u Grčkoj 1995. godine i mog 41 poena, ali niko ne priča o polufinalu tog takmičenja kada sam bio najgori na terenu. I taj primer sam letos navodio momcima da bih objasnio kako svako od njih u jednom trenutku može da bude najvažniji

ima svoju težinu i značaj kada reprezentacija pobeđuje. Bez obzira na to što smo u regiji dominantni, to nema veliku težinu jer taj rezultat nije od tolikog značaja. Košarka je globalni fenomen i moraju se postići rezultati na najvišem nivou da bi to odjeknulo. Kada reprezentacija osvaja trofeje, to ima ogromnu težinu, po meni, u celom svetu. Time se otvara Srbija prema celom svetu, predstavljamo svoju zemlju na najvećim takmičenjima i to znači mnogo više od nekog lokalnog pristupa.

Srpski klubovi imaju u istoriji četiri evropske titule, to je sve. Četiri titule evropskih kupova, i mi tu nemamo šta da tražimo u konkurenciji velikana evropske klupske košarke. Moramo da shvatimo odakle krećemo i šta znače nastupi klubova, a šta reprezentacije. U tom smislu ogroman značaj košarke napravljen je kroz reprezentativne uspehe, oni su stvorili "mit o srpskoj košarci".

Zagovornik ste ideje da bi srpski klubovi trebalo da istupe iz regionalne i da igraju srpsku ligu. Da li je to moguće i na koji način je to izvodljivo?

Od trenutka kada je formirana ta regionalna liga, ja posmatram našu košarku kroz reprezentaciju i šta je taj koncept nama doneo. Mislim da su naši vrhunski klubovi samo poslužili da se ojačaju naši rivali iz regije: oni su mogli da igraju sa jakim klubom i da iz toga unaprede sebe i svoje sredine, a na drugoj strani su propadale nekad snažne srpske košarkaške sredine. Zašto onda ne bismo to uradili kod sebe i jačali naše košarkaške centre? Verujem da bi mnoge sredine u Srbiji brže košarkaški napredovale kada bi se sprski vrhunski klubovi nekoliko puta godišnje pojavljivali u njima, oni bi dizali te centre i njihovu motivaciju da jednom budu na takvom nivou da mogu da pobede Zvezdu ili Partizan.

To je sve vezano sa prohodnošću naših klubova u evropske kupove pošto nam je cilj da kroz nekoliko godina imamo jednu homogenu, našu ligu iz koje bismo se izborili za status u evropskim takmičenjima uz pomoć naše Kuće košarke i naših političkih prilika. To sam rekao i vodećim ljudima Evrolige i svima ovde. U tom smislu bio sam jasan. To može da se izvede tako što ćemo mi u Srbiji napraviti sistem koji bi omogućio klubovima smanjenje troškova, da napravimo takav ekonomski model koji bi omogućio formiranje takve dobre lige od deset ili dvanaest timova.

Ako bi takav predlog bio usvojen, da li bi predstavnici dva naša najveća kluba mogli da kažu da im je u redu da par sezona ne igraju Evroligu?

Nastupam iz perspektive interesa srpske košarke, to je ono što mene zanima. Ne bavim se drugim, tuđim idejama, posebno onih ljudi koji vode tu košarku poslednjih petnaestak godina, ali verujem da je svima u interesu da imamo klubove koji bi da daleko doguraju u Evropi, da imamo sistem koji omogućava značajne reprezentativne rezultate jer smo u tom aspektu najbolji i po tome smo prepoznatljivi.

Pre četiri meseca imali smo sastanak sa predstavnicima Evrolige, iniciran sa moje strane. Boža Maljković i ja smo imali predlog: da mi Evroligi omogućimo neki novac i ako im dajemo 20.000 ljudi svake nedelje, da li Evroliga može to da prihvati i omogući naše prisustvo u najvećem takmičenju. Oni su rekli da o tome možemo da razgovaramo. Mi im nudimo srce košarke, nudimo im pravu atmosferu, ambijent, ekipe koje žele da dođu ovde i igraju u takvoj, pravoj atmosferi. Možda sada nema novaca za tako nešto, ali ozbiljni planovi se prave dugoročno i to tako treba gledati.

Obično uz vas ide da ste svojim poenima odlučivali najvažnije utakmice. Da li imate neku utakmicu koja je bila važna u vašoj karijeri, a da nije odlučena vašim poenima?

Takvih je utakmica bilo puno, naravno. Kao i mnoge druge stvari, ja sam dosta toga iz svoje karijere potisnuo i ne razmišljam o tome jer mi se čini da sada ima daleko važnijih stvari. Ako već treba neku da istaknem, onda bih rekao, na primer, da se svi sećaju utakmice finala EP u Grčkoj 1995. godine i mog 41 poena, ali niko ne priča o polufinalu tog takmičenja kada sam bio najgori na terenu. I taj primer sam letos navodio momcima da bih objasnio kako svako od njih u jednom trenutku može da bude najvažniji u timu, bilo onaj koji izvede jedno bacanje u prelomnom trenutku, bilo lekar koji zakrpi igrača na klupi... Zato smo odigrali kako treba i otišli u finale.

U tom smislu, recite nam koji vam je trener bio najvažniji u životu?

Svi treneri sa kojima sam radio su mi veoma važni i od svih sam nešto važno naučio. I danas sa mnogima razgovaram i konsultujem se. Na primer, Majk Dantoni je trener koji je bio važan u kritičnom trenutku moje karijere, koji mi je mnogo dao na psihološkom planu, ulio mi ogromnu sigurnost, pa sam te prve dve godine u Milanu verovatno igrao najbolje u životu.

Često se govori da vas u srpskoj košarci nije bilo zato što se bili u sukobu sa Dušanom Ivkovićem još u vreme njegovog prvog mandata, s kraja devedesetih godina prošlog veka, kada vas nije vodio na nekoliko važnih takmičenja. Iz tog perioda je i navodni sukob sa Draženom Petrovićem. Kako danas gledate na taj period?

U to vreme, 1989. godine, napravljena je jedna reprezentacija koja je rasturila sve rivale na Evropskom prvenstvu u Zagrebu, a mene nije bilo na spisku ni od 16 igrača, iako sam slovio za možda najboljeg plejmejkera u državi u tom trenutku. Ali, za jedan tim nije najvažnije da igra 12 individualno najboljih igrača, već 12 najboljih koji mogu da se uklope »

u jednu trenersku viziju. Ja sam bio napadački orijentisan plej, Dražen je bio veliki strelac i potrošač lopti i nije mu bio potreban takav tip igrača na terenu, već neko ko je pasivniji u napadu, ali borbeniji u odbrani. Za njega su bili perfektni Jure Zdovc, Zoran Radović – s njima se bolje razumeo. Taj tim je odličan primer kako se pravi šampionska ekipa. To meni tada nije bilo po volji jer je bilo po mojim leđima, shvatao sam to lično, ali danas to razumem. To je za mene bila jedna super ljudska škola.

Pored toga, uočljivo je da vas godinama nema u Partizanu, čija ste apsolutna legenda, po stažu i po onome što ste sa njim osvojili. Zašto vas nema u tom klubu?

Naročito kada se zna da vam je otac zvezdaš i ponekad se govori da ste iz Zvezde otišli u Partizan?

Nikada nisam igrao u Zvezdi, već u Radničkom. U to vreme se počinjalo u školskim sekcijama i moja je škola bila pri Crvenoj zvezdi i moj prvi trener bio je Boža Maljković. Posle nekog vremena ta škola, od moje dvanaeste godine, bila je "pod Radničkim" i ja sam igrao za kadete i juniore tog kluba. A onda više nije bilo novca za mlađe selekcije i to se raspalo: dve zime smo trenirali napolju na Krstu tako što bismo prvo čistili teren od snega i vode, nosili smo duple trenerke i prolazili su treninzi bez driblinga jer to nije bilo moguće od bara i vode na terenu. Kada se stvar raspala, moj tadašnji trener

Želim profesionalan pristup u radu, ne vodim se pojmovima kao što su poštenje, iskrenost i slično, jer je to relativno, dok profesionalizam u našem poslu možete da merite

Čovek donosi odluke kada mu na stolu stoje neke ponude pa može da se opredeli. Ako ponude nema, nema o čemu da se govori

Danilović i Divac su sebi sami stvorili ponude početkom dvehiljaditih kada su preuzeli klub...

Mislim da sam odgovorio. Oni koji su negde, trebalo bi da daju predloge ili da ponude neke stvari, tako da nije moglo od mene da zavisi jer me niko nije ni zvao.

Opet, važite za čoveka koji je nagovorio Divca da odustane od Zvezde i dođe u Partizan. To je bitno uticalo na istoriju ovdašnje košarke.

To je donekle tačno, znali smo se iz mlađih reprezentativnih kategorija i jesam mu predložio da dođe u Partizan. Možda je on došao zbog našeg drugarstva i zbog načina na koji smo tada pravili tim zajedno sa Draganom Kićanovićem, koji je bio vođa i imao viziju kako da spoji nas mlađe sa iskusnim igračima. Iskoristio je moje prijateljstvo sa Divcem, Žarkom Paspaljem, Ivom Nakićem i sa Danilovićem, i mi smo sa starijima uspeli da napravimo dobar tim.

Ako odemo još koju godinu unazad, šta vas je opredelilo za Partizan?

poveo je deo ekipe u Crvenu zvezdu, a ja sam ostao u Radničkom još neko vreme razmišljajući šta da radim. Krenuo sam za svojim trenerom u Zvezdu, bio tamo desetak dana, posle kojih mi je rekao da mogu da ostanem da treniram ali da sa mnom ne računaju u budućnosti. U to vreme u Zvezdi je bilo puno igrača moje konstitucije, mi smo bili blizu prvog tima i gledano iz današnje perspektive dobro je što su me tada tamo tako ocenili. Tada sam to takođe shvatao lično, a sada vidim da je ipak neka struka bila iza takve odluke.

S druge strane, Vlada Dragutinović bio je tada u Partizanu, pozvao me je i ja sam otišao. Već neki mesec nakon toga priključen sam prvom timu.

Kada pogledate unazad, na period kada ste otišli iz Beograda 1992. godine, to se poklapa sa najgorim periodom u istoriji ove države, kako je to uticalo na vas?

Najpre, tri leta smo igrali samo pripremne utakmice i bili onemogućeni da se takmičimo. Upravo smo 1992. godine, pred same Olimpijske igre u Barseloni bili izbačeni sa tog takmičenja i posle dva meseca nismo znali gde da krenemo. Čini mi se da smo samo čekali da se što pre vratimo i pokažemo koliko vredimo. Taj period bio je težak za svakoga, bili smo daleko od kuće i trudili se da pomažemo kako i koliko smo mogli. Iz ugla sportiste, taj period izolacije i svih nevolja u koje je Srbija upala možda je poslužio da ojačamo da se zbližimo i da čekamo trenutak povratka na scenu. Trudili smo se da na različite načine pomognemo kroz humanitarne akcije i tako smo na moju ideju formirali "Grupu sedam" sa kolegama iz reprezentacije, i čini mi smo da smo uradili neke dobre stvari. Divac je to i dalje nastavio kroz svoju fondaciju, a ja sam podržao UNICEF program "Za školu bez nasilja", i verujem da je to dobar način da se klincima prikažu prave vrednosti i da se oni odvoje od loših stvari u društvu. Učešće u tom programu je jedna od stvari van sporta koje me čine izuzetno ponosnim.

Kakvo imate osećanje vezano za Jugoslaviju i taj period vašeg života?

Bio sam ponosni Titov pionir. Pionir koji je ispred beogradskih pionira dočekao Tita i Pertinija ispred Belog dvora. Nosio sam cveće u rukama, imao sam spreman kratak govor, od koga na kraju nije bilo ništa. To je bilo vreme koje je ostavilo veliki pečat i na ljude i na kulturu i na sve aspekte života. Bilo je mnogo interesantnih ljudi od kojih sam mnogo naučio, bila je to jedna velika zemlja, kada se pogleda sa istorijske distance. Sa jednim snažnim vođom, a mi jesmo skloni idolopoklonstvu, koji je uticao na sve nas u smislu da se svakoga jutra budimo sa idejom o nekakvom napretku, da budemo primerni ljudi, primerno društvo jer imao najlepšu zemlju, najlepše more i tako dalje.

Svi pomalo žalimo za tom državom, jer su nam ambicije na sportskom planu bile visoke i mogle su da budu ostvarene. Znali smo svi ko je koje nacije, bilo je viceva i šala, ali je bila izuzetna snaga zajednice. Brzo smo shvatili da nas je zajedno držala jedna veštačka, policijsko-vojna formacija, gde mi nismo bili jedan narod, i sve podele koje su se desile dovele su do toga da duh jugoslovenstva izbledi.

Ali sada primećujem da neki ljudi održavaju kontakte i imaju nostalgiju za tim starim dobrim vremenima i verujem da je to dobro. ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

Срећне божићне и
новогодишње празнике
жели вам од срца ваш
ЗЛАТИБОРАЦ®
ЗЛАТИБОРАЦ

Godina opasnog življenja

"Nalazimo se u trećem svetskom ratu čiji početak ne možemo tačno da definišemo, budući istoričari će raspravljati o tome kada je tačno počeo. To je proces koji se razvija tiho i postepeno, koji se proteže od jednog do drugog bojišta, udaljenih jedno od drugoga, a ipak su kod svih očigledne nemoć politike i snaga privrede koja je preuzela primat." — Ginter Gras, "Vreme", 13. novembar 2014.

Što se ratova tiče, na prvi pogled je 2014. uglavnom delovala "obično". To "obično" podrazumeva da se vodilo dvanaest većih ratova i bezbroj manjih, da su se višedecenijski ili višegodišnji krvavi obračuni nastavili u Avganistanu, Iraku, Siriji, Pakistanu, Somaliji, Libiji, Pojasu Gaze, Nigeriji, Meksiku, a ovaj spisak užasa nije mnogo drugačiji od ratnog bilansa bilo koje godine u prethodnim decenijama.

Ipak, čini se da se o trećem svetskom ratu nije više pričalo još od kubanske krize 1962. godine. Osim Gintera Grasa, novi svetski sukob pominjao je i papa Franja koji je osudio one koji profitiraju od „ratnog ludila" i pozvao svet da ne bude ravnodušan prema opasnosti „trećeg svetskog rata" za koji se, smatra papa, može reći da je delimično počeo. „*Treći rat* vodi se parcijalno, uz zločine, masakre, uništavanja... U današnjem svetu, iza scene, postoje interesi, geopolitičke strategije, žudnja za novcem i vlašću, a postoji i proizvodnja i prodaja oružja", rekao je poglavar rimokatoličke crkve.

Rat koji je 2014. „napravio razliku", podižući strah da je svetski sukob na pragu, ili da već traje, bio je sukob u Ukrajini. Od prvih žešćih borbi u proleće, do danas je u

FRONT HLADNOG RATA:
Ukrajinski vojnik na istoku zemlje
Foto: AP

Ukrajini poginulo oko 5000 ljudi, a preko milion je izbeglo. Tragično, ali u poređenju sa Sirijom, Irakom, Avganistanom, rat u Ukrajini po broju stradalih i pogođenih ne izgleda kao sukob od koga bi trebalo da se trese svet, čak i uz činjenicu da se prvi put posle jugoslovenskih ratova devedesetih rat vratio u Evropu – iskreno govoreći, istok Ukrajine je evropski zakutak, mnogo više nego Balkan.

Spiralu straha najviše ipak hrani utisak da jedni naspram drugih na linijama frontova u Ukrajini ne stoje „proevropski" i „proruski" pobunjenici, već Sjedinjene Američke Države i Rusija, glavni akteri prošlog hladnog rata, i da njihov okršaj deluje ozbiljno bar kao pomenuta kubanska kriza, kada se svet jedva vratio sa ivice nuklearnog sukoba.

ZLOSLUTNA SLIKA

Ako je Ukrajina zaista tačka bez povratka, šta je bio okidač koji je rat u ovoj zemlji od lokalnog sukoba pretvorio u globalni? Nemiri na kijevskom trgu Majdan početkom godine kojima je srušen dotadašnji predsednik Viktor Janukovič, ruska aneksija Krima, početak ofanzive ukrajinskih snaga na pobunjene oblasti na istoku zemlje 7. aprila, obaranje malezijskog putničkog „boinga" 17. jula, za koji su zapadni mediji i političari optužili Putina i proruske pobunjenike, kontraofanziva pobunjenika, uvođenje sankcija zapadnih zemalja Rusiji, koje prete da ovu državu gurnu u haos? Ili je možda svetski sukob, koji pominju Gras i papa, počeo daleko ranije, na drugim mestima, samo što je toga malo ko tada bio svestan.

Kada su trupe Sovjetskog Saveza ušle u Avganistan krajem 1979. godine, niko nije mogao da pretpostavi da će ta zemlja postati raka svetske supersile. Sovjetska vojska vratila se definitivno preko granične reke Amu Darje u svoju zemlju 1989. godine, ali desetogodišnji iscrpljujući, krvavi gerilski rat bio je završni udarac za SSSR.

Te 1989. pao je Berlinski zid, raspao se Varšavski pakt, sa njim i Sovjetski Savez, izgledalo je na trenutak da svet hrli ka novom poretku u kome neće biti razloga za velike sukobe. Predah je kratko trajao, 1991. godine koalicija zapadnih i arapskih saveznika rešila je da zbog okupacije Kuvajta invazijom, potom i sankcijama kazni nekadašnjeg saveznika i prijatelja Sadama Huseina, predsednika Iraka. Prva Pustinjska oluja tada je izgledala kao lokalni sukob, baš kao i raspad Jugoslavije devedesetih, građanski rat u Avganistanu koji je zamenio borbu protiv Sovjeta ili bombardovanje SRJ 1999. godine od strane NATO pakta. Međutim, iz ove perspektive teško je oteti se utisku da svi ovi ratovi deluju kao neprekidni niz, deo šire, zloslutne slike, o kojoj pričaju Gras i papa Franja, baš kao i ono što je sledilo.

OD RATA PROTIV TERORA DO ARAPSKOG PROLEĆA

U deset godina rata u Avganistanu sovjetske trupe nisu se borile samo protiv ljutih avganistanskih mudžahedina naoružanih i obučavanih od strane SAD i brojnih muslimanskih država, već i protiv hiljada "svetih ratnika" koji su sa svih strana sveta pohrlili da se bore protiv "komunističkih nevernika". Kada se komunističko carstvo raspalo, "sveti ratnici" vratili su se u svoje zemlje ili rasejali po drugim ratištima, potražili sledećeg neverničkog protivnika, a Amerika, dojučerašnji saveznik, bila je logičan izbor.

Jedan od tih boraca, Osama bin Laden, 11. septembra 2001. godine postao je simbol rata koji je obeležio novi milenijum. Pošto su samoubice Al kaide otetim avionima napale ciljeve u SAD, usledila je američka invazija na Avganistan u kome je Bin Laden sa talibanima isplanirao napad na Ameriku. "Rat protiv terora" nastavio se invazijom na Irak 2003. godine i rušenjem Sadama Huseina sa vlasti. Pandorina kutija sektaških, verskih i nacionalnih sukoba bila je time širom otvorena. Irački haos je, poput Avganistana osamdesetih, privukao stare i regrutovao nove svete ratnike, zemlja je potonula u haos u kome i danas grca.

Sve pomenuto, uz užas koji dešavanja u Avganistanu i Iraku prati prethodnih godina, ne bi bilo dovoljno da rat najveće svetske sile protiv bandi fanatika svrsta u deo puzajućeg planetarnog sukoba da nije bilo "Arapskog proleća". Kada su početkom 2011. pali Ben Ali u Tunisu i Mubarak u Egiptu, dugogodišnji vladari i diktatori, svet je oduševljeno počeo da priča o autohtonom pokretu masa željnih demokratije i pravde. Brzo se ispostavilo da nema zajedničkog imenitelja za proteste koji su se kao požar širili mnogim državama arapskog sveta. Te 2011, u pobuni koja je podržana bombama aviona NATO pakta, njegovih arapskih saveznika poput Saudijske Arabije, UAE i Katara, kao i brojnih "svetih ratnika" koji su stigli iz Avganistana, Iraka, Čečenije, Libija je dezintegrisana kao država, ulazeći u krvavi haos koji traje »

MESSER
Gases for Life

Ovde se kriju tri Gases for Life.
I jedno večno prijateljstvo.

Bojana Blagojević, Messer Tehnogas AD, asistent generalne uprave
Goran Žunić, Messer Tehnogas AD, diplomirani pravnik
Dimitrije Angelov, Messer Tehnogas AD, inženjer Castolin programa

Naši Gases for Life uvek su tu da upotpune atmosferu, baš kao vino i muzika. Omiljena kombinacija penušavog vina sa jagodama ne bi bila moguća bez ugljen-dioksida (CO_2), koji se koristi za gaziranje pića i uzgoj jagoda i cveća u plastenicima, dok se kiseonik (O_2) koristi u proizvodnji stakla ili hartije.
Za reparaturno zavarivanje metalnih delova, naši inženjeri Castolin programa koriste argon (Ar) kao zaštitni gas ili specijalne gasne smeše poput Inoxline, Aluline ili Ferroline.

www.messer.rs

Foto: AP

Foto: Reuters

POPRIŠTA RATA KOJI NE PRESTAJE:
Stradanje u Siriji
i američki vojnici u Avganistanu

i danas. Taj haos je, međutim, bio tek priprema za pakao koji je počeo pobunom u Siriji početkom 2011. Pobuna je munjevito prerasla u građansko-sektaški rat, čija je važnost davno prevazišla lokalni nivo. U tom ratu su, na ovaj ili onaj način, uzeli učešće skoro svi važni igrači na svetskoj političkoj sceni – Amerika i njeni saveznici protiv Bašara el Asada, Rusija i Iran na njegovoj strani.

Kada su u avgustu 2013. SAD isukale oružje spremne da bombarduju Siriju, pod optužbom da su Asadove snage koristile bojne otrove protiv pobunjenika, možda nije izgledalo da je na pomolu svetski sukob, iako je Asadov režim praktično jedini saveznik Rusije na Bliskom istoku. Nije bilo otvorenih pretnji, ali je atmosfera iza kulisa bila napeta – iza Sirije se nazirao Iran kao prava meta, a to bi ulog u sukobu podiglo na nepredvidiv nivo.

Bombe zapadnih i arapskih saveznika ipak nisu 2013. pale na Siriju, što je protumačeno i kao trenutna pobeda Rusije. To stanje u samoj Siriji nije poboljšalo, krvoproliće se nastavilo, sa još jednom stranom u sukobu koja se 2014. pojavila naizgled niotkuda. Organizacija Islamska država (ID) je ideologiju terora prelila iz Iraka u Siriju prethodnih ratnih godina, zauzela deo na severoistoku zemlje, da bi se u Irak vratila ojačana toliko da je okupirala velike teritorije na severu države, sa Mosulom kao krunom. I ID i ostale ekstremne grupe u Siriji svežu krv dobile su prethodnih godina od hiljada dobrovoljaca koji su iz celog sveta, uz zatvaranje očiju Zapada, podršku Turske i zalivskih monarhija, pohrlili da se bore u još jednom "svetom ratu". Kada se ispostavilo da su se stvari malo otele kontroli i ID počela da pred kamerama seče glave zarobljenicima iz zapadnih zemalja, SAD i njeni saveznici su pokrenuli kampanju bombardovanja džihadista. Zajednički protivnik je, bar za trenutak, na istu stranu svrstao SAD i Iran, jer ID čine sunitski ekstremisti kojima su "šiitski nevernici" neprijatelji koliko i zapadnjaci.

STRAH OD SUTRAŠNJICE

Više od 300 miliona ljudi od Libije na istoku do Pakistana na zapadu, u gotovo neprekinutom vatrenom pojasu, verovatno ima utisak da se svetski sukob odavno zahuktao. Stradaju, zavisno od mesta gde žive, od domaćih i stranih ekstremista, zvanične vojske, bombi zapadnih zemalja, pod udarom bespilotnih letelica. Godina koja dolazi nosi sa sobom zebnju da li će i ostatak sveta u bliskoj budućnosti imati sličan utisak.

Sinergija neprekinutih sukoba hrani tu zebnju – po Iraku i Siriji divljaju regularne i iregularne vojske, Barak Obama dobio je ratna ovlašćenja protiv Islamske države (ista ovlašćenja dobio je i za Rusiju); pred povlačenje većine vojnika SAD iz Avganistana krajem ove godine, koji odlaze uz tragikomičnu objavu da su lokalne snage dovoljno obučene da se bore protiv ekstremista, objavljeno je da je 2014. bila najkrvavija godina po broju ubijenih civila i vladinih vojnika; masakr više od 140 dečaka u vojnoj školi u pakistanskom gradu Pešavaru od strane talibana pokazao je ponovo koliko daleko je otišla situacija u ovoj zemlji; Libija, Somalija, pojas Gaze, dočekuju novu godinu bez nade da će se u bilo čemu razlikovati od prošle; izraelska pretnja napada na Iran još visi u vazduhu. A klinč u kome se Rusija našla sa SAD zbog Ukrajine, kao neka zloslutna kruna, visi iznad svih nabrojanih ratova, koji samo na prvi pogled izgledaju daleko i lokalno. Ukoliko u tom klinču granica bude pređena, više nikome neće biti važno da li je treći svetski rat započeo pre tridesetak godina u gudurama Avganistana ili onomad u ravnicama Ukrajine. ¶

MOMIR TURUDIĆ

Safari, plaža i slatka jeza

Umesto da odu na Sejšele, politički turisti radije će da posete Nagasaki, Černobilj, "Nultu tačku" u Njujorku ili Belfast, Bliski istok, Kubu i Boliviju. Neki pak preferiraju mesta na kojima je izvršen genocid, ili već nekakav masovni zločin, kao što su Aušvic, Kambodža ili Srebrenica. Neki bi rado pošli putem genocida u Ruandi, a kada su već tu mogu da potraže i planinske gorile. Motivi za ovaj vid turizma su različiti, a veliko interesovanje za mesta savremenih masovnih zločina dovelo je do "diznifikacije" užasa i "ekonomije iskustva"

HAVANA: Spomenik Če Gevari ispred Ministarstva unutrašnjih poslova

Veliki broj ljudi, i to ne samo na bogatom Zapadu, postao je prezasićen materijalnim dobrima. Najbolje cipele, skuplji sat, pa ni novi automobil, mnogima više ne pomažu da se osete bolje i srećnije niti da odskoče od kolega i prijatelja sa kojima se, ponekad sasvim nesvesno, porede i utrkuju. Zagušeni stvarima, počeli su da skupljaju iskustva, naročito ona koja mogu da doprinesu višem statusu.

Džejms Volman, istraživač novih trendova, kaže da važnu ulogu u promeni načina prezentacije samoga sebe i sticanja statusa igraju društveni mediji. "Danas će veoma mali broj ljudi videti vaša nova kola ili tašnu. Ali, sa svim tim prijateljima i sledbenicima na Tviteru, Instagramu i Fejsbuku, mnogo više njih će znati da gledate zalazak sunca sa krova Rijada u Marakešu. To znači da su sada iskustva više vidljiva i više vredna, i verovatnije je da će više doprineti vašem statusu nego materijalna dobra", piše Volman u knjizi *Haker, tvorac, učitelj, lopov*, zborniku pronicljivih razmišljanja o advertajzingu za novu generaciju potrošača i rastuću "ekonomiju iskustava".

Sve je više kompanija koje pokušavaju da nam "prodaju iskustva umesto stvari", ali, mnogo češće, sami se trudimo da pronađemo doživljaje koji će zadovoljiti sve šira interesovanja, podstaći emocije i ideje koje su nam postale važne ili izazvati divljenje brojnih sajber prijatelja. Posledice promenjenog shvatanje statusa i identiteta dolaze do izražaja i u turizmu, industriji koja pokušava da zadovolji znatiželju i odgovori na potrebu da s vremena na vreme pobegnemo od mentalnih navika, utažimo nezadovoljstvo sterilnom i banalnom svakodnevicom.

POLITIČKI TURIZAM

NAGASAKI UMESTO SEJŠELA

Kada razmišlja gde će i zašto otputovati ili šta sve tamo "treba videti", sve veći broj ljudi ne ostaje fokusiran na stare,

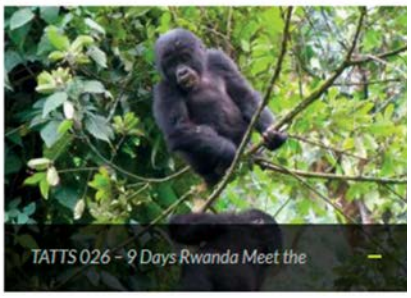
zločina

TURISTIČKA PONUDA U RUANDI: Malo plaže, malo gorila, malo genocida

tradicionalne preokupacije – plaže, muzeje, kupovinu, banje... U poplavi novih interesovanja važno mesto dobili su veliki politički događaji i tragedije, često mesta koja su obeležila koliko jučerašnju, najsavremeniju istoriju i o kojima su izveštavali veliki, globalni mediji.

Pri tom, za neke od razočaranih putnika idilično ostrvo Bora Bora, mesto bez politike, vreve i haosa, bilo je *Borring Borring*, dupla doza dosade, pa su krenuli da traže drugačije destinacije. Mnoge pripadnike rastuće klase dobrostojećih uopšte ne privlače mesta kao što su Maldivi i Sejšeli, pristupačnije (i manje lepe) verzije ultimativnog tropskog raja.

Šta se sve danas očekuje od jednog putovanja odlično ilustruje sve posećeniji Nagasaki, grad u kome su spojeni potresni tragovi jednog od najvećih masovnih zločina u 20. veku, istorija opere, remek-delo industrijske arhitekture i nezaboravni set velikog holivudskog hita.

Pored Muzeja atomske bombe i obližnjeg Parka mira, glavne atrakcije su Kloverov vrt, u kome se odvijala tragična romansa koja je poslužila kao predložak za operu *Madam Baterflaj*, i Hašima, ostrvo nalik ratnom brodu koje je bilo pozadina moćnih scena u prošlom nastavku serijala o avanturama Džejms Bonda. "Gardijan" je melanholičnu Hašimu, koja polako nestaje pod udarima tajfuna, opisao kao "savršeno mesto za mučenje i ubistvo", "mračno i nesvesno istorije arhitekture" i "mesto u kome se apokalipsa već desila".

Od Nagasakija i Aušvica, preko "grada duhova" nedaleko od Černobilja i "Nulte tačke" u Njujorku, mesta gde su pre 11. septembra stajale Kule bliznakinje, do majanskih sela u zapatističkom Čijapasu i palestinske Ramale, brojne posetioce dovode njihovi politički stavovi i interesovanja. Turobna istorija savremenosti i moćne medijske slike doprineli su da Bosna i Hercegovina, Južna Afrika, Ruanda i Izrael/Palestina postanu neke od glavnih destinacije za putnike kojima je politika jako važna i koji žele da upoznaju stvari iz prve ruke.

SVETA ZEMLJA I ŠPIJUNSKA JAZBINA

Ipak, Bliski istok i dalje drži primat. I individualni i grupni turizam svoje korene imaju u posetama Svetoj zemlji, koja je oduvek proizvodila višak harizmatičnih proroka, istorije i politike. U Nazaretu, Isusovom gradu, novinar Džonatan Kuk, autor knjige *Nestajuća Palestina*, posetiocima nudi dvočasovno političko razgledanje, "turu na kojoj mogu da otkriju odgovore" na pitanja kao što su: "Da li se Palestinci suočavaju sa diskriminacijom u Izraelu?" i "Kako je Nazaret postao grad sa muslimanskom većinom?"

Do pre nekoliko godina, Sirija je bila jedna od popularnih destinacija za političke turiste. Nažalost, danas se ne može do grobnice Asadovih roditelja u alavitskim planinama oko Latakije, ni do muzeja Panorame oktobarskog rata 1973. godine u Damasku, gde su izložena pisma pisana krvlju kojima se oficiri zaklinju na vernost Asadu.

U Siriji su mogli da se kupe brojni politički suveniri, od zlatnožutih Hezbolahovih imenika, preko lampi koje na zid bacaju lik Bašara al Asada ili Hasana Nasrale, do vorholovski dizajniranih plastificiranih kartica sa slikom Hafeza al Asada u različitim bojama, predviđenih za mesto u novčaniku gde ljudi u drugim zemljama obično drže fotografije članova porodice. (Svaki građanin zna da je u Siriji dobro da policajac, kada vas zaustavi i zatraži ličnu kartu, odmah može da vidi da vam je srce "na pravoj strani".)

I kada govorimo o suvenirima i kada je reč o političkim znamenitostima, malo šta na Bliskom i Srednjem istoku može da se meri sa Iranom. U Teheranu su glavne političke atrakcije grob ajatolaha Homeinija, "Špijunska jazbina", zgrada nekadašnje američke ambasade, Centralni muzej mučenika, u kome se mogu kupiti neobične razglednice, i ogromni murali na kojima su nacrtani likovi heroja palih za islamsku revoluciju. Svaki punokrvni politički turista će potražiti i Homeinijevu kuću u svetom gradu Kom, koja nije otvorena za turiste, i sa sobom poneti bar neki od ukrasnih tanjira sa likom ajatolaha Hamneija ili onaj najpopularniji, na kome je glava Iranke pokornog pogleda i natpis "Hidžab je za ženu kao školjka za biser".

KREVET DALAJ-LAME

Tu su napokon i Kuba, komunistička vremenska mašina, i Jugoistočna Azija, hronično vruća "tačka" Hladnog rata, mesta koja nude najbogatiju političko-turističku ponudu. Ali, kuća u kojoj živi Aung San Su Ći u Jangonu, pećine u kojima se Kajson Pomivan, laoski Tito, skrivao od američkih bombi, ili Kengtung, "prestonica" Zlatnog trougla koja je nedavno otvorena za individualne posete, retko kada su glavni motiv za putovanje. Na ovim egzotičnim destinacijama političke znamenitosti su samo usputna predstava, začin za glavne atrakcije: posetu nekim od najlepših hramova na svetu i klasičnu tropsku ponudu – plavo more i beli pesak. Sve to često u paketu sa ostvarivanjem različitih seksualnih fantazija i dobrim provodom.

I obronci Himalaja imaju svoje adute. Mada, Nepal je izgubio veliki deo političke privlačnosti kada su 2006. godine maoisti srušili vladajuću dinastiju. Tibet je do 2003. godine, kada su vlasti zabranile individualne posete, bio meka političkog turizma. Budističke lame su mamile turiste u svoje odaje, ili neki mračni kutak ogromnih manastira, kako bi pokazali sliku dalaj-lame – i zatražili koju paru. U Lasi je moguće posetiti Norbulingka palatu i videti lavabo, kadu i krevet koji je koristio dalaj-lama. (Koga zanima privatnost velikih vođa, u Adis Abebi može da poseti spavaću sobu i kupatilo Hajla Selasija.)

Foto: AP

Foto: Reuters

Foto: AP

Foto: Reuters

RAZGLEDANJE: Tragom genocida u Ruandi, Aušvic, nulta tačka u Njujorku i Park mira u Nagasakiju

Srebrenica

Foto: Reuters

Komercijalni potencijal nije ostao neprepoznat ni na Balkanu. Senada Nezirović u luksuzno opremljenoj monografiji *Turistički potencijali Srebrenice*, objavljenoj 2008. godine, posebno izdvaja Memorijalni centar i spomen-obeležje Potočari u okviru koga se nalaze muzej i "komercijalni sadržaji". Autorka podseća da se na teritoriji opštine nalazi i "jedno od najbogatijih lovišta (divokoza i medvjed) u Bosni i Hercegovini, poznato po trofejnim primjercima svjetskog ranga". Nezirovićeva zaključuje da se može očekivati "da turistička djelatnost postane nosilac ekonomskog razvoja općine". Štaviše, tragovi krvavog rata ne privlače turiste samo u Srebrenicu, već su doprineli da Sarajevo postane jedna od najpopularnijih destinacija u regionu – "Čikago tribjun" je glavni grad Bosne nedavno nazvao "centrom genocid turizma".

INHERENTNO OPASNO

Prestonica političkog turizma na Zapadu je Belfast. Razgledanje pod nazivom "Grad Belfast i dan nevolja" reklamira se pod sloganom "Videli ste u medijima, čitali u knjigama, sada pogledajte sami". U Americi turiste privlače "nevolje" vezane za visoku stopu kriminala. U Los Anđelesu, LA *Gang Tours* nudi posetu "istaknutim oblastima na kojima deluju bande i vrhunski lociranim mestima zločina". "Njujork tajms" piše da je agencija nevoljno odustala od ideje da žitelji "nezvaničnog staništa 20.000 članova bandi" dočekaju autobus pucajući iz vodenih pištolja i prodaju majice na kojima piše: *I Got Shot in South Central*.

Vlasnik agencije je stari insajder – Alfred Lomas, dugogodišnji član jedne od bandi, a cena od 65 dolara uključuje i ručak. Razgledanje, koje opisuje kao "inherentno opasno", organizovano je po ugledu na voajerske vožnje pored kuća holivudskih zvezda na Beverli Hilsu.

KORENI, VUDU I SVIRANJE SABARA

U SAD rast standarda stanovnika getoizovanih crnačkih zajednica omogućio je mnogim Afroamerikancima da krenu u potragu ne samo za svojim korenima, već i za boljim razumevanjem afričkih društava i politike. Organizovane "postojbinske ture" su među bolje stojećim Afroamerikancima postale popularne ubrzo posle objavljivanja knjige *Koreni* Aleksa Hejlija 1976. godine. Put robova nedaleko od Uide u Beninu i tvrđave na ostrvu Gore u Senegalu i u Elmini u Gani, iz kojih su put zapadnih obala Atlantika kretali brodovi prepuni robova, postali su popularne destinacije. U Beninu znamenitosti uključuju domove porodica Da Silva i De Souza, i danas moćnih potomaka robova, koji su se vratili iz Brazila da bi i sami – trgovali robljem.

I na zapadu Afrike politički turizam i potraga za korenima se, po pravilu, kombinuju sa drugim aktivnostima. U Gani, evokativna poseta tvrđavama u Elimini i Kejp Koustu obično ide sa kupanjem. U obližnjem *Coconut Grove Beach Resortu* boravile su sestre Vilijams i skoro sve velike crnačke holivudske zvezde. Dok u Uidi, "kolevci vudua", gde je morska struja previše jaka, glavnu prateću aktivnost predstavlja poseta Hramu pitona i nekom od vudu rituala, koje svaka porodica bar jednom godišnje organizuje vikendom na prašnjavim ulicama nevelikog, ali veoma razvučenog grada. Na malenom ostrvu Gore, nedaleko od Dakara, koji je čuven po talentovanim muzičarima i hipnotičnim ritmovima, popularni su časovi sviranja sabara, senegalskih udaraljki.

Ipak, samo se u Gani, bivšoj britanskoj koloniji, govori engleski i ova zemlja je postala meka za afroameričke turiste. Gana, čija je nezavisnost 1957. godine označila početak dekolonizacije Podsaharske Afike, privlačna je i zato što predstavlja kolevku panafričkog pokreta. Na ulaznicama za posećeni Memorijalni park Kvame Nkrumah u Akri, citirane su reči velikog Titovog prijatelja – "Posejao sam seme i ono će klijati".

SIROVA AVANTURA

Malo istočnije, "Bratov" vodič za Demokratsku Republiku Kongo, objavljen 2008. godine, posle decenije krvavih ratova, zemlju predstavlja kao destinaciju za sve one koji "tragaju za sirovom avanturom" – spoj "političkog haosa" i planinskih gorila u njihovom prirodnom okruženju. Kisangani, mesto u kome je smeštena radnja romana *Srce tame*, čiji je naslov postao majka svih zapadnih stereotipa o crnoj Africi, političkim turistima iz Srbije je zanimljiv iz još jednog razloga – u njemu su polovinom devedesetih dobrovoljci iz nekoliko bivših jugoslovenskih republika pisali jedinu afričku stranicu naše zajedničke ružne istorije kao poslednja odbrana Mobutuovog režima. Poseta Kinšasi je po sebi politički turizam. Glavna atrakcija je sam grad, način kako pulsira, kako preživljava i kako se raduje.

LEVIČARSKI HODOČASNICI

Ako izuzmemo slučajne političke turiste i stručnjake, stiče se utisak da je reč prvenstveno o levičarskom fenomenu, ponekad nevešto zamaskiranom kao "volontiranje", što je u velikom delu Trećeg sveta postala jedna od etički najspornijih grana turističke industrije (koja zavređuje poseban tekst). Levičarski hodočasnici vole Boliviju, gde vlada Evo Morales i gde je ubijen Če. Popularan je i Čijapas, mada beli turisti nisu uvek dobrodošli, čak i onda kada ostave koji dolar kupujući lutkice sa likom subkomandantea Markosa i njegove, danas pokojne Ramone ili majicu sa krstom i četiri ocila – dva puta Če i dva puta Osama.

Turiste privlače i mesta velikih terorističkih napada, od mesta na kome je stajala zgrada argentinsko-izraelske asocijacije u Buenos Ajresu, srušena 1994. godine, do ostataka "Vestgejt" šoping mola i memorijalnog parka na mestu uništene američke ambasade u Najrobiju. U Istanbulu pravi politički turista će posetiti revolucionarni Geze park i ružičastu Ataturkovu kuću, a u Sarajevu neće zaobići odlično zamišljen Muzej Alije Izetbegovića i obližnje "šehidsko mezarje" gde se nalazi Alijin grob.

Mnogi će posetiti Čegevarin grob u Santa Klari, ali je Kastrov revolucionarni štab na obroncima Sijera Maestre odavno zatvoren za posetioce. Moguće je obići rodnu kućerinu braće Kastro – imala je svoju železničku stanicu i brojne barake za jamajkanske radnike koji su sekli

(Anti)političke ture: "Mladićevo nasleđe"

Mnogi ljudi ne vole da putuju sami i samo je bilo pitanje vremena kada će politički turizam dobiti svog prvog turoperatora. Led je probila britanska agencija nazvana jednostavno *Political Tours*, koju je 2011. godine osnovao britanski novinar Nik Vud. Agencija ističe da nudi "inteligentna putovanja" i "revolucionarni koncept za putnike koji gaje strast prema politici".

Hit u ponudi političkih paket-aranžmana je Ukrajina – veliki deo zemlje sasvim je bezopasan. Oni kojima Kijev, ipak, deluje previše rizično, mogli su da odu na turu koja "pokriva" ključna pitanja škotskog referenduma ili američkih izbora, ali i u "Putinovu Rusiju", na Kosovo i u Južnu Afriku. U ponudi su i ture "Grčka i evro", na kojoj će "biti prodiskutovane lekcije grčke krize suverenog duga i budućnost evrozone". Cinični "Vajs" je *Political Tours* opisao kao agenciju koja "bogatim strancima koji vole svuda da zabadaju nos" nudi "pornografiju siromaštva".

U Srbiji i Bosni, gde je *Political Tours* organizovao prvo grupno putovanje, devetodnevnu turu pod nazivom "Mladićevo nasleđe", kontekst u koji su smeštane bošnjačke žrtve i golobradi beogradski nasilnici imao je elemente "ljudskog zoološkog vrta". Sve je bilo obojeno crno-belim stereotipima, egzotizacijom i nipodaštavanjem, koje odavno prati kontakte samopravednih zapadnih aktera i orijentalizovanih Balkanaca. Sudeći po "Mladićevom nasleđu", paket-aranžmani koji se nude su manje način da putnici "nauče nešto novo", a mnogo više prilika da potvrde predrasude i ispune očekivanja oblikovana pojednostavljenim medijskim slikama.

šećernu trsku za tatu velikih revolucionara. Do kubanskog Kumrovca vodi verovatno najlošiji put na Kubi, zemlji loših puteva.

Neuporedivo je teže posetiti njihovu azijsku braću po ideologiji. Većina turista samo obiđe demilitarizovanu zonu, a malo ko uspe da uđe u Severnu Koreju, najvrednije iskustvo svakog posvećenog političkog turiste koji pokušava da uhvati korak sa istorijom.

GENOCID TURIZAM

POLJA SMRTI, AUŠVIC ILI SREBRENICA

Početkom osamdesetih godina pominjanje "odmora u Kambodži" predstavljalo je izraz pobune i nepristajanja na konvencije potrošačkog društva. "Vreme je da probate ono čega se najviše plašite", pevali su Ded Kenediz privilegovanim američkim studentima i uzvikivali "Pol Pot, Pol Pot, Pol Pot" – samo par meseci pošto je čovek odgovoran za jedan od najvećih zločina u dvadesetom veku srušen s vlasti.

Desetak godina kasnije, privučeni sećanjem na genocid, hramovima Ankora i marihuanom koja se prodaje na pijacama (i nudi kao dodatak na "srećnim picama"), brojni američki studenti krenuli su put "polja smrti" u Pol Potovoj postojbini – koja je ubrzo postala jedna od hit destinacija genocid turizma. Njegova rastuća popularnost odlično ilustruje koliko se proširio raspon stvari koje očekujemo od odmora. "Mnogi više ne žele samo da se relaksiraju na plaži, već i da prošire svoje vidike", ističe psihološkinja Šejla Kigan. "Ljudi žele izazove. Možda je to voajerski i sablasno, ali mnogi žele te velike emocije na koje ne nailaze često."

Posete Aušvicu, Pnom Penu, Kigaliju ili Srebrenici postale su i važan izvor društvenog kapitala. Kiganova kaže da ih turisti kasnije koriste kao teme o kojima vole da govore, "nešto o čemu će moći da pričaju kada se vrate kući". Ima i onih koji dolaze da bi se osetili bolje, "da se podsete koliko su srećni" ili, jednostavno, "da bi razumeli", ali i onih koji su genocid turisti postali slučajno, kao posledica činjenice da su se iz nekog razlog našli u zemlji kao što je Kambodža ili Bosna i zaključili – "treba i to videti". Motivi su različiti.

ZLATNI MAJMUNI I POGROM TUTSIJA

U SAD i u Najrobiju, koji je postao regionalna baza birokrata iz brojnih međunarodnih organizacija i komercijalni centar istočne Afrike, *Tusafiri Africa Tours* – čiji je slogan "istražite afričku divljinu" – nudi šestodnevnu turu "Istorija Ruande govori! Safari". Ona se sastoji od dva dana genocid turizma, dva dana trekinga u potrazi sa gorilama i zlatnim majmunima i dana predviđenog za opuštanje na jezeru Kivu. Program putovanja je ilustrovan sa pet fotografija – na dve su lobanje, na dve masa ljudi koji beže u panici i, na petoj, dvojica uspaničenih Tutsija koji beže, jedan sa štakom, noseći sve što su uspeli da ponesu u zavežljaju na glavi.

Manzi Kajihura, predsednik ruandanske turističke asocijacije i vlasnik jedne od najvećih agencija u zemlji, izjavio je da u poslednjih deset godina, od svih posetilaca koji su na različitim organizovanim turama došli u zemlju – samo dva para nisu želela da posete neki od memorijalnih centara. Broj turista u Ruandi je povećan sa 27.000, koliko je došlo 2004. godine, na preko milion u 2012. Turiste iz SAD i bogatih evropskih država ohrabruje činjenica da je Kigali jedan od najčistijih, a Ruanda Pola Kagamea jedna od najbezbednijih zemalja Afrike – diktature imaju i neke prednosti, ne samo za turiste.

Dok turisti u Ruandi rado spajaju tragove genocida i "ikonične planinske gorile", u Tanzaniji je "tranziciona pravda" uparena sa posmatranjem katatoničnih zebri i potragom za nemirnim ćitama u obližnjim nacionalnim parkovima. Aruša je "ruandanski Hag" i godinama je prisustvo suđenju, pre podne iza debelog stakla sa poluraspadnutim crnim slušalicama u ušima, bivalo otrežnjujuća uvertira za opuštajuću posetu obližnjem Serengetiju i krateru Ngorongoro, nekim od najlepših safari destinacija na svetu.

DIZNIFIKACIJA UŽASA

Iako i državni organi i preduzetnici koji zarađuju na najmračnijim stranicama savremene istorije stalno ističu obrazovnu i pedagošku stranu, primetna je rastuća komercijalizacija sve brojnijih memorijala, pa i njihova "diznifikacija" i banalizacija – u Kamboži je moguće kročiti u masovne grobnice. Vlasti nekadašnje Kampučije su 2005. godine optužene i za "privatizaciju Polja smrti", pošto su koncesiju nad memorijalnim centrom u predgrađu Pnom Pena, koji u sezoni u proseku dnevno poseti oko 300 stranih turista, dale privatnoj japansko-kambožanskoj kompaniji. Novim

vlasnicima je zabranjeno da pomeraju posmrtne ostatke, uključujući 8985 lobanja, "plodova krvave žetve" izloženih u ogromnoj staklenoj piramidi, koja predstavlja i jedinstvenu budističku stupu – ali ne i da menjaju cenu ulaznice, koja je ubrzo utrostručena.

Popularnosti genocid turizma doprinose i PR strategije, koje donose veliki publicitet i počeli su da ih primenjuju čak i fudbalski timovi. Pre dve godine jedan deo engleske reprezentacije, predvođen Vejnom Runijem, posetio je Aušvic, a drugi, na čelu sa kapitenom "Liverpula" Stivenom Džeradom, fabriku Oskara Šindlera u Krakovu. Uostalom, pojam genocid turizam, kao i pojmove "mračni turista" i "tanatoturizam" koji su mu prethodili, dugujemo britanskim profesorima menadžmenta u turizmu i turističkom marketingu.

Nažalost, "menadžment destinacije" je u nekim slučajevima otišao predaleko. Često je kritikovan način kako su posmrtni ostaci žrtava genocida izloženi u Kambodži i Ruandi, gde su neka tela stavljana u komore nalik grobnicama osvetljenim prigušenim svetlom. Ali, koliko god nekome stvaranje ovakvih iluzija stvarnosti može delovati neukusno, pa i "jadno", reč je o odgovoru na potrebu savremenih ljudi, vrlih konzumenata rijaliti šoua i bezbroj traumatičnih televizijskih ispovesti. Mnogi žele da i sami nekako dožive autentična, nesanitizovana iskustva, da dobiju osećaj da su ne samo na pravom mestu, već i u prisustvu istorije, u uverljivom nastavku "pravog", istorijskog vremena. Praktično, više nije reč samo o mestima – i same tragedije su postale destinacije.

TANATOTURIZAM

Današnji "genocid turisti" nisu oni stari, nekada najbrojniji posetioci prostora sećanja i tuge – potomci ubijenih i pripadnici naroda stradalih u masovnim zločinima, koji su uglavnom dolazili da odaju počast "našim žrtvama". Brojni turisti koji danas žele da obiđu "crne tačke ljudske istorije" uglavnom dolaze iz daleka i mnogi sebe vide kao predstavnike svoje zemlje i hodočasnike u ovim savremenim "hramovima smrti". Nije malo kritičara koje uznemiruje činjenica da turisti sa vodičem i flašom plastične vode u ruci hodaju mučilištem ili stratištima kao da je muzej, hram ili neka druga turistička atrakcija.

Genocid turizam treba prvenstveno posmatrati u sklopu šireg fenomena koji su različiti autori nazivali mračni, crni ili tanatoturizam, ali i "turizam bola". Profesor Filip Stoun govori o komercijalnoj strani "konzumiranja smrti i patnje u turističkoj formi" kao visoko vrednovanog iskustva. On ističe i da je "tamnija strana turizma" toliko porasla da možemo govoriti i o "različitim senkama tame" koje se nude – od najsvetlijih, "fabrika mračne zabave" u koje spada i popularno "Džek Trbosek turističko iskustvo", do najtamnijih, "mračnih logora genocida". Stoun rastuću popularnost tanatoturizma širom sveta vezuje prvenstveno za činjenicu da je "mračni turizam postao način suočavanja sa smrću u modernim društvima", odnosno "način odomaćivanja smrti u sekularizovanom svetu". ¶

ZORAN ĆIRJAKOVIĆ

SIVO JAGNJE

O Rebeki Vest, Stanislavu Vinaveru, Krleži, Đilasu, Titu, Kardelju, Rankoviću, Bakariću, Čolakoviću, Tuđmanu, Tempu, Ćopiću, Andriću, Crnjanskom, Selimoviću, Krajačiću, Kopiniču, Jovaniću, Dolancu, Mikuliću, Špiljaku, Krcunu, Milki Planinc i Dobrici Ćosiću. O Miji i Čkalji, Neli Eržišnik i Gertrudi Munitić, Čoli, Bori Čorbi, Slađani Milošević i Bošku Petroviću, Džiboniju, Severini, Husu i Baretu, Canetu, Kusti i Neletu, Bajagi i Stubliću, Arsenu, Gabi i Šerbedžiji, Dadi Topiću i Alki Vujici, Houri, Rambu i Pađenu, Miši Kovaču, Danijelu Popoviću, Vladi Kalemberu i Ismetu Kurtoviću, Igoru Mirkoviću, Hrvoju Horvatu, Dejanu Cukiću i Bori Radakoviću, Rundeku i Saheru, Josipi Lisac i Karlu Metikošu, Ivi Robiću i Vici Vukovu, Tompsonu i Oliveru Dragojeviću

Piše: **Branimir Štulić**

Jeste, Rebeka je gledala kroz srpske naočale za tih poseta Balkanu, otkako ih je Vinaver nosio, ali kroz tê naočale sam i ja gledao, ne samo zbog jezika i vojske oko sebe, već što je tako i bilo. Srbi su podložni junaštvu, zapis veli, inače se Krleža ne bi krstio uz reči: *sačuvaj me bože srpskog junaštva,* niti bi Đido nadodao: *svak se bori za ono što mu fali.* Ampak Joža bi se udalj čudio: *boga ti, još se drže skupa, kako im samo uspeva?* Našto bi Kardelj suvo primetio da su to puki ostaci poraženih sitnopalanačkih snaga, te bi se Ranković žustro usprotivio rekavši da takvih odavno nema, ako ih je ikad i bilo, što bi Bakarić učeno odobrio, navodeći Klonimira i dajući još neke primere iz Porfirogeneta. Otkako se radilo o domaćim temama, Moša bi obično koristio predah da trlja naočale, spominjući Nušića, i da svako najpre zbrine svoju familiju, pa tek onda državu, ali bi čiste naočale za nos zabacivši jetko pridodao kako ih je previše ostalo. Na to bi se drug Roćko odnosno Rodoljub Čolaković znojiti stao, dok bi Tuđman krajičkom usana Svetozaru Vukmanoviću Tempu rekao da toga u Partizanu nema i da njegove kadrovske službe o tome itekako vode računa. Branko Ćopić se uzvrti i kradom presavijene novine izvuče da se u napisano uveri, naime, gde Tito izjavi kako ga neće hapsiti, dok se Ivo Andrić tiho ispriča što nije čuo o čemu se radi, kazavši da je zaboravio posuđenu knjigu vratiti, jer mu to onemoguće dva svetska rata, kao i diplomatska služba, i da ne zna zašto se toga baš sada setio, no onako, na prvu ruku, drinsku bi ćupriju naveo i čega sve tu nije bilo. Takođe i Crnjanskog pomene, rekavši da u vazi drži cipele budući mu postolarenje ne ide od ruke, ali da ga zasad ono u čakširama služi, pa otuda ne dolazi, stoga ne vidi smetnje njegovoj namćorosti. Meša Selimović uzdahne i ništa ne kaza, sećajuć se brata, pomisle svi, pa mu ne zamere. Uto Steva Krajačić šepajući bane na vrata, neodložnim poslom sprečen: radio mu otkazao, pa

I CRNI SOKO

Paja Jovanović, *Borba petlova*, 1898.

je lampe po gradu tražio, dođe im samo to reći, pošto odmah nazad ide, jer ih ne nađe, a i Kopinič mu trubi dole. Ipak se sagne i Jože nešto na uho šapne, te ovaj žustro uzvrati: *je l kakva?* Jovanka se napravi da ne ču, pravovremeno sa Đokom Jovanićem zadenuvši razgovor, no Stane Dolanc pomisli na šestolički zemljački dogovor, pa mu to poremeti spokoj, međutim, baš u tom času začu Milku Planinc gde menja temu, predlažući lov na fazane, i Branka Mikulića kako je zdušno podržava, tvrdeći da je prestar za takmičenje na sarajevskoj Olimpijadi, ali da mu snajper jošte radi, kao i da je vikendica za Tita u Bugojnu spremna i da ne vidi nikakvih problema, međutim, pokuša li iko kojim neverovatnim slučajem njih opljačkati to jest večeru im preko mere zaračunati i naplatiti i na njima se lihvarski obogatiti, on će mu kuću sa zemljom sravniti, s čime se Mika Špiljak složi, rekavši da zna dvojicu trojicu ludih seljana, te Dobrica Ćosić zaklima setivši se isto takvih likova iz svojih romana i borbe pasa. Jedino se Krcun pod gasom uzjoguni zboreći da će se drumovi jošte zaželeti Turaka kad im ponestane Srba.

Uto orkestar tuš udari, te se Čkalja u šajkači i opancima s praćkom pojavi, a Nela Eržišnik s rupcem na glavi i metlom u ruci, dok se Mija Aleksić u civilnom odelu stvori, reda radi. Iz grudi tada Getruda »

Munitić visoki C pusti, našto prsne grnčarija za trpezom i porculanski tanjiri, pa Joža, iskoristivši čas, sedne za klavir, što gromoglasnim tapšanjem poprate uzvanici. Tek Zdravko Ćolić se na to poklonom zahvali, pristigavši sa protupožarnim aparatom da otpeva *Gori vatra*; ma Brega bubnjara krvnički pogleda, videći gde još uvek u bas bubnju ustuke ima, premda mu je naložio da prednju kožu ne skida, no ovaj se pravdao da su droga i otvoreni bas bubanj tu zbog prigušivanja, da slušateljstvo ne ostane bez sluha, kad ionako hvataju bas preko stomaka. Skrivajući bubuljicu na nezgodnom mestu, uzme Bora Čorba njegovu stranu, izjavivši da je to već saznao od Džonija, premda ga inače ne kapira niti ga stihoklepstvo bez rime zanima, neovisno od toga da li je ili nije Slađana Milošević čula za Kanta. Tada im se Boško Petrović u reč uglavi, zapitavši, ide li on njima na živce? Videći neme poglede zavapi: *A zašto vi meni idete?* Džiboni se po obrazima počeše, setivši se hamburgera bez dlake, dok Severina mahinalno potegne dugu svečanu haljinu, smetnuvši s uma da nije u suknjici – što Hus proročki ne opazi. Baré umisli kako Porinu svedoči, pa se već stade prekoravati što torbu ne ponese, jer kako da sve tê Porine odnese, budući nije Šiva to jest ima samo dve ruke, pogotovo jer se Cane Partibrejker, kako vele, loži koliko na Hrvate toliko na traktoriste i kauboje. Ponukan dobivenom kanadskom džez nagradom Kusta baš Neletu objašnjavaše značaj bi–bapa, te se Nele kiselo smejao, misleći kako tapkarenje kartama i cupkanje idu skupa, pa tog džeza i u Sarajevu ima. Ipak budući u Riju na Kopakabani imaju redovnu milionsku gažu, ne kaza ništa. Bajaga se pak izdvoji, znajući da se *zažmuri* odnosilo na jogu (a ne pilule za lilule, kako hoće mnogi), snivanju se prepusti. Umoran od otvaranja pivskih boca zubima kraj njega se i Stublić smesti, dok je Arsen u Stojnićevom društvu ljutom brljom jetru peglao, Gabi i mamu pominjući. Rade Šerbedžija je tražeći pasoše bezuspešno izvrtao džepove, sve se hamletovski zapitkujući da li ih je ikada i imao, jer u suprotnom mora da ih je negde pogubio. Međutim, Dado Topić se tima oko sebe poveravao, kako mu ne bi bilo žao umreti, kad bi mu još uspelo (u svetlu njegovog prvoborstva) predgrupa *Stonsima* biti. Alka Vujica se ponudi to njemu srediti, bude li joj žirant u diskografskoj kući, te on (ne pročitav ni jednu njezinu pesmu) popusti. A Jajo Houra se za stolom raskreči, pokazujući cipele, te odmah dobi ponudu za novotalasne serije i filmove, što mlako prihvati, zboreći da sada, doduše, prodaje umetničke slike, ali žrtvovaće se i ovog puta, ako samo zbog toga što nemaju pojma koliko su sretni da postoji ZAMP (jer u Kini je autorstvo javna svojina), čak i kao privatno samonametnuto udruženje.

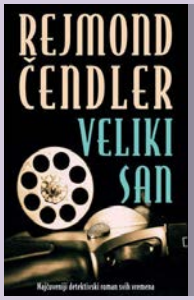
No Rambo Amadeus, ča se preziva i Pušić, to ne popuši, budući mu umotanom u ponjave do ničega bilo nije; prosvedovaše na cesti, zbog nečega ležeći, pa mu bubrezi nazeboše. Jurica Pađen je pijući iz cipele upravo objašnjavao prisutnim zampovcima kako je u karijeri prodao tri miliona ploča, što oni dočekaše kao željna željnog, jer baš takvog nasušno trebovahu za pokriće i privlačenje autora, nekoga, koji će, poput njih, barem desetorostruko znati neukima podvaliti muda pod bubrege; našto Mišo Kovač učtiv prdac spusti, pomenuvši svojih deset miliona, dok se Daniel Popović zasrami skromnih sedamsto hiljada singlica o Džuli. Vlado Kalember zapevuši *Klinčeka*, te se društvo složi da mu je taj narodnjak osobito uspeo, nadodavši kako samo on ima taj prepoznatljiv glas i da je šteta što ga Džoni nije kao basistu uzeo, jer onda ne bi potrebe za *Četiri Asa* bilo. Međutim, Ismet Kurtović otvoreno u to posumnja, budući upozna Džonija još sredinom sedamdesetih, kad se taj nepozvan u njegovom društvu posle ručka pojavi, što mu se u pamćenje useklo, jer ga inače, mimo toga, nikad nije video, osim na slikama, naravno. Igor Mirković mu dâ za pravo rekavši kako mu se mama poverila da je ona zapravo Džoniju pesme radila i da ga zbog toga nije u svom viđenizu trebao. Na to Hrvoje Horvat stade gristi usne, proklinjući Kulušić i Novi val, dok ga je Dejan Cukić tešio, mašući rukama, kao što je i letvama, barem na početku karijere dok nije u SOKOJ prešao, zboreći da je Džoni ipak sedam dana SKC punio, što nikom drugom nije uspelo, naime, tako je deci na pitanje odgovorio, pa je sad za kajanje i povesnu ropotarnicu prekasno. Borivoj Radaković to muklo sasluša, znajući veoma dobro da i u Zagrebu bejaše isto, no promrmlja da je sveđ brkao Stublića i Štulića. Rundek se nasumce raspitivao kako se kaže *random* na francuskom, a Sacher mu je uzvraćao da je to kao Žljebačić znao, no da mu je sad iz glave iščiljelo, ali neka pita Josipu Lisac, pošto ona pozna Metikoša, koji u Parizu bude pre njega. To potakne Ivu Robića na prisećanje, kako otkrije *Bitlse* dok Karlo jošte inostranstva ne viđe, ali svejedno doma mu je najlepše, i da nigde takvih golubova nema, pogotovo ne u općinskim knjigama. Vice Vukov pominjaše Križni put, kao i muke Isusove, pa je to navodio kao razlog zašto je protiv vozača koji jeftino vešaju krunice po vozilima da im nad glavama landraju dok udobno zavaljeni život guštaju. To se ne dopadne nekim gastarbajterima, pošto držahu kako je i bogu ugodno što i njima, i da barem voze po asfaltu, stoga ne gaze travu, ako je već i pasu, i uostalom, što on ima sa Zaratuštrom da im prebacuje ličnu uporabu. Tompson Perković kuša stvar izgladiti govoreći kako umesto križa veša mač, kad mu ionako nad glavom visi, ali da čak i tako zna razliku između križanja i krstarenja, mada ne razume zašto kašika, kad se bez žlice, bagera i marke ne može. Viljušku nije pominjao, prećutno davši na znanje da je cupkajući sedam osminsku meru mamutove odreske s njome nabadao dok još ostali žirove i presno meso jeđahu. To se, premda neizgovoreno, Oliveru Dragojeviću svidi, podsetivši ga na korene u Mongoliji, osobito jer Indija je pretopla za mamute, a i ne htede da kadrovik Tuđman shvati kako išta s Indijom ima, kad već ni pesme ne sklada zbog stida.¶

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

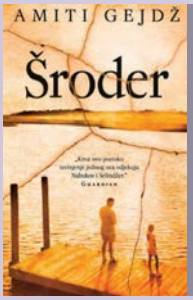
Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena"
u neku od knjižara „Delfi" i kupite
jedan od dvadeset naslova sa ovog spiska
po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 22. decembra 2014. do 22. januara 2015.

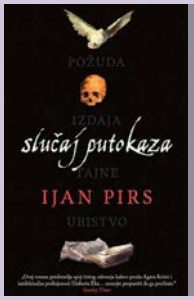
Rejmond Čendler:
VELIKI SAN

Remek-delo kriminalističkog žanra, najbolji detektivski roman svih vremena kojim je Filip Marlou stupio na književnu pozornicu da sa nje više nikad ne siđe. Obavezna lektira

Amiti Gejdž:
ŠRODER

Nabokovljevsko-selindžerovska setna ispovest istočnonemačkog imigranta u Americi o njegovom prevarantskom, promašenom životu, otmici sopstvene ćerke i neutaživoj čežnji za ljubavlju

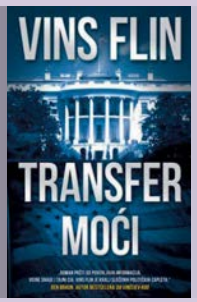

Ijan Pirs:
SLUČAJ PUTOKAZA

Oksford, XVII vek. Mlada žena je optužena za ubistvo, a četiri svedoka imaju četiri različite verzije događaja. Istorijska detektivska priča, roman na tragu Ekovog „Imena ruže"

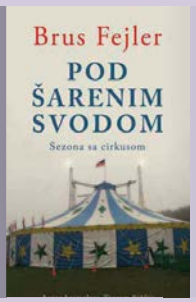
Vins Flin
TRANSFER MOĆI

Teroristički napad na Belu kuću, predsednik SAD je evakuisan u tajni bunker, a operativac CIA otkriva mračnu zaveru koja stoji iza svega. Jedan od uspelijih američkih političkih trilera

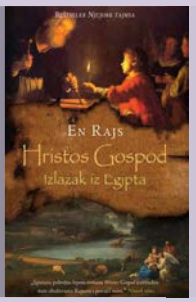
Brus Fejler:
POD ŠARENIM SVODOM

Pisac je proveo godinu dana radeći u jednom cirkusu kao klovn, a zatim to svoje iskustvo pretočio u ovaj roman i u njemu opisao lice i naličje jedne od najstarijih formi umetnosti na svetu

En Rajs:
HRISTOS GOSPOD

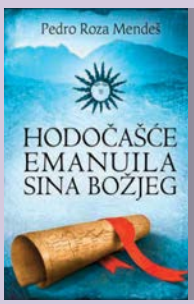
Isusova životna priča ispričana u prvom licu jednine. Gotovo da možemo da osetimo ukus hrane koju je Isus jeo i da doživimo slike i zvuke, metež i vrevu koje su ga verovatno okruživale

Deni Volas:
ULICA ŠARLOT

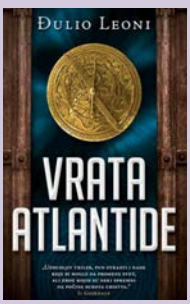
Roman jednog od najboljih britanskih pisaca komedije. Priča o običnom mladiću u neobičnoj potrazi za devojkom. Duhovito poput Hornbija, neodoljivo kao Parsons.

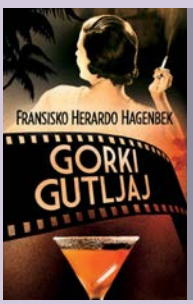
Pedro Roza Mendeš:
HODOČAŠĆE EMANUILA SINA BOŽJEG

Poetski roman portugalskog pisca o borbi za nezavisnost portugalske ostrvske kolonije Timor i sudbinama tamošnjih ljudi uhvaćenih u vrtlog političkih borbi

Đulio Leoni:
VRATA ATLANTIDE

Avanturistički roman o tajnama i ključevima izgubljene civilizacije na čijem tragu su jedna lepa Srpkinja, zbog ratova devedesetih izbegla iz Jugoslavije u Italiju, i pisac kriminalističkih romana zaljubljen u nju

Fransisko Herardo Hagenbek:
GORKI GUTLJAJ

Džon Hjuston u Meksiku snima film „Noć iguane", a onda razmaženim glumcima Avi Gardner, Ričardu Bartonu i Elizabet Tejlor podeli zlatne revolvere sa po pet srebrnih metaka da se međusobno poubijaju, ako baš hoće. Sledi misteriozno ubistvo. Prvoklasan krimić!

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. "Kod Vuka" (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "SKC" (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Terazije" (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Zemun" (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Kragujevac" (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Niš" (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Super Vero" (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Kalča" (TC Kalča, lamela E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Kod sata" (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Čačak" (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Novi Sad" (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Pančevo" (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Rodić" (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. "Zira" (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "KNEZ" (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. "Bulevar" (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Immo" (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Subotica" (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Miljakovac" (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjžare d.o.o. "27. mart" (Stanoja Glavaša 1, Beograd)
Knjižara Delfi NS (Big Shopping Center, Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Knjižara Delfi Požarevac (Stari korzo 2, Požarevac)
Delfi knjžare d.o.o. "Jagodina" (Vivo shopping park, Jagodina)

Neocarinjeni poklon

Između Ukrajinaca i nas ima srodnosti, da, u većini njihovih pesama razabraćete o čemu se radi, jedino možda nećete biti načisto ko je ostavljen, a ko je verolomac, ali malo misterije ne škodi muzici, dapače

Pola jedan. Kako brzo proteče vreme.
Pola jedan. Kako brzo protekoše godine.

Gle, nova godina opet, dođe vakat da ispunim obećanje tj. da pišem o ukrajinskoj muzici koju sam lakomisleno i neodgovorno đuture pripisivao Rusima (kao da potonji nemaju dovoljno svoje vlast. muzike). I kako ću se sa ukrajinskom braćom uopšte iskusurati, jednu sam njihovu melodiju čuo od V. Tepavca, raspisao sam je za komerc. potrebe ansambla LOLE, čiji sam cenj. član i aranžer bio trideset do četrdeset leta, letopisci se ne slažu svi glede postanja i trajanja toga VIS-a, izvedemo ti mi kozačku stvar ko zna koliko puta u slavnom "Nedeljnom popodnevu" slavnog RTS-a, snimimo je u petici za PGP, otpevamo je osam hiljada puta pred svatovima, pred kafanskim gostima, pred direktorima jugoslovenskih privrednih giganata (ča je bilo tega više ni), ali i pred publikom na koncertima, govorim o pesmi *Ehav kozak za Dunai*, beše to vek mračnjaštva, bez Youtube-a, znao sam da ono što smo čuli od našeg kazivača, koga i ovim putem pozdravljam, čuli nije ruski, znao sam da Dunai ne protiče kroz Rusiju, pa opet nisam se nijednom pobunio kad bi pesma bila najavljena kao ruska, klijenti bi revnosno udarali takt, poneko bi se sa upravo kozačkom neustrašivošću petljao da sa solisom drži gore A i G dok mi ubrzavamo ritam kao konjica koja je već posekla prvi neprijateljski bataljon, pa uživa u zaletu i u očito blagoslovenom jurišu. Our customers bi na kraju pesme, zadihani, zaključili kako nema muzike bez Rusije, a ja za tolike godine baš nikoga ne prosvetlih da pesma nije ruska: pa zar ne primećuju da jezik nije ruski (možda nije bio ni ukrajinski: beše to mešavina srpskog, ukrajinskog, ruskog i ne znam ti kojeg ti još jezika: iako smo pevali složno, verujem da bi lektor iz Kijeva ili iz Ruskog Krstura imao štošta da nam prepravi crvenim mastilom).

GLAS UKRAJINE: Marina Krapostina

Ali imaću ja kao rani osnovac sad bi se reklo *link iz Ukrajine* (na koju je moje banaćansko serdce bilo ljubomorno: učili smo da je naša crnica tek nekakav rukavac najkvalitetnijeg evroazijskog černozema koji je sticajem nerasvetljenih okolnosti u celini pripadao Ukrajini): Radio Novi Sad, u mojoj hiperprodukciji znan kao Radio Stanica, vodio je računa da se nijedna manjina ne rasrdi na njega, u polučasovnoj emisiji barem jedna pesma bila bi rusinska. Što će reći da su Rusini zapremali jednu desetinu vremena, a u Bačkoj su bili ostrvce među Srbima, Mađarima, Romima, Rumunima, Slovacima... Zavoleo sam njihove blage i prirodne melodije, bez akrobacija podesnih da se solisti armijskog hora istaknu, bez acceleranda (kao u preslav. "Kalinki"), zaista, jedino me je nepoznavanje jezika sprečilo da te pesme ubacim u svoj tadašnji svejugoslovenski ekumenski repertoar. Rusini behu idealna manjina, jesu katolici, ali nas nisu nikad tlačili, niti sanjaju o otcepljenju, na šta mi kao domaćini naravno da bismo popreko gledali, treće, u njihovim i narodnim i božićnim pesmama progovara nešto slovensko, ali ne državotvorno ni vojno, nego nešto blago, prehrišćansko, seosko, ili zadružno (gotovo kao da im je Koštunica vodeći kompozitor). Pesme im behu uz pratnju velikog tamburaškog orkestra Radiostanice, ali i uz pratnju njihovih vlastitih amaterskih družina, gde su takođe preovladavali basprim, begeš i kontra, s tim što bi oni dodali i harmoniku, omaž bajanu ostavšem u prapostojbini na severoistoku.

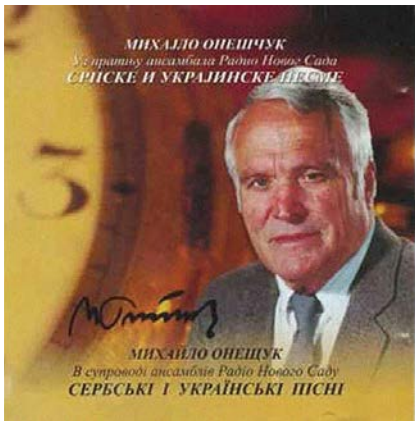
U Filadelfiji će mi prijatelj biti Steve (Wolownik), Amerikanac ukrajinskog porekla: "Nemoj misliti da su Ukrajinci nekakav monolit, jedni su Lemko, ovi potpuno drukčiji su Bojko..." Prođi me se, Stjopa, nisam prelazio ovoliku vodu da slušam o ukrajinskim Piperima i Kučima. Stiva nema, a ja nakon tričavih dvadeset godina nisam siguran beše li moj prijatelj Lemko, ili Bojko. Šta mi je govorio? "Ja sam Bojko!" Ili pak: "Nisam ja Bojko!"?!

Sa tamošnjim orkestrima balalajki nastupao je Gari Nova (Novicki), tek nedavno ću doznati da je Gari osim odličnog glasa držao teretanu u Njujorku gradu, jednako odličnu, gde je umela da dođe i Džeki Kenedi, baš lep dijapazon poznanstava, od Kenedijevih do Živkova koji pravi muffins, vozi kamion i svira u dečijem putujućem pozorištu. Zašto sad u tekstu

o ukrajinskoj muzici pominjem Garija koji je bio Rus? (Sa Rusima se nikad ne zna: Staljin iz Gruzije, Gogolj pa rodom iz Ukrajine, Kasparov pa Azerbejdžanac...)

Na jednome velelepnom vašaru pevao je Gari, uvod na balalajkama i domrama mi se dopao, znao sam kako Gari peva, ali je sebe nadmašio u *Ridna mati moia*, sedeo sam na klupi u publici, sve mi je u ono vreme bilo potaman (osim možda nedelj. primanja, ali čak ni ona nisu bila jadna toliko da ih oplakujem na mestu javnom kao što je vašar, nikakav dakle plač Jeremijin nije bio u toku), oči su mi se napunile suzama već u prvom stihu, da bi u narednom, gde je i najviši ton pesme ("i vodila meneeee...") vascela moja u proš. br. pominj. njuška stranca bila oblivena suzama. Možda sam, ne racionalno, nego kao pas ili dete, prepoznao pesmu koju je za naše radiodifuzno područje u Radiostanici snimio Mihajlo Oneščuk, možda me je Gari vratio u zlatni septembar školske godine 1960/1061: lavor je baba iznela na štigne, da se na suncu voda malo smlači, da se sumijem pre nego što krenem uškolu.

Dosta memoara, nisi ti vojskovođa koji je nadživeo armiju pa se naširoko priseća li priseća ranog sebe, tvoje je da sročiš vodič kroz ukrajinsku narodnu muziku, dobro, dobro, evo, ko hoće neka ponovi moj razv. put, nek sluša najpre muziku naših Rusina, a onda ukrajinsku muziku sa lica mesta, tj. iz Ukrajine kroz čiju sam teritorijalnu celovitost poslednii raz prošao 1977. godine. Dakle,

preporučujem g. Oneščuka, *Ridna mati* i *Moja kalino*, kao god i *Pisnu Rusnaka* (rusinske nedavno komponovane pesme i dalje su čudesno dobro povezane sa njihovim davno napuštenim izvorom), čitaocima bih preporučio ukrajinsku pesmu *Vzjav bi ja banduru*, koja imaće bezbroj izvođenja, najbolja je kad ju peva hor, mešoviti: kad zazvone ženski glasovi svako mora biti potresen, to je pevanje ne iz grla, ne samo iz čitavog njihovog bića, u tom višeglasu peva ispod njih taj njihov černozem zbog kojeg sam se ja kao dete sneveselio što mu sedište i središte nije u Banatu.

Rospriahajte hlopcy konei – obavezno poslušati, mada ima i verzija kakve trpi samo ravnodušni i svačiji yuotube, treba probirati dok čovek ne nađe izvedbu kakvu ova moćna tema zaslužuje, ali ima jedna stvar gde bih se usudio da preporučim baš određenog izvođača, *Solnce nizenjko, večer blizenjko* se zove, *https://www.youtube.com/watch?v=56aBTP7EpIg*, to je posvećeno slavnoj pevačici koju takođe možete naći na internetu, ali ovde je solistkinja devojka, i ne zna se ko je bolji, ona koja svaku strofu donosi onako kako ju je korepetitor u KUD-u savetovao, ili hor koji ju sluša sa uživancijom i čeka svojih bogme pet minuta, jer je pesma opširna; opevani su i prvi dani ljubavi i kobni dan kad se obelodanilo ne baš toliko ni diskretno očijukanje voljenoga sa njegovom novom draganetom, apsolutno romantično.

Solnce nizenjko domaća tj. srpskohrvatski govoreća publika sluša u "Akordu" (Ive Lole Ribara 46, call now!) ochen' vezhlivo, mandolinist i ja trudimo se oko izgovora, ali držim da većina ne prati radnju na ukrajinskom, nego uživa u lepoti jednostavne, savršeno uravnotežene melodije (kojoj ni naš duet ne može odviše da naudi). Početnik bi možda mogao da na youtube potraži *Ukrainian Medley*, gde će mu se posrećiti da čuje krasne arije, između ostalih i pesmu o Marusji koja ide po vodu, to sam za vreme stare Jugoslavije pevao učenicima prvog razreda OŠ "Bora Stanković" na Banjici, i polupismena Srpčad prihvatala su je kao da im neko peva *Danas nam je divandan*, što će reći da između Ukrajinaca i nas ima srodnosti, da, u većini njihovih pesama razabraćete o čemu se radi, jedino možda nećete biti načisto ko je ostavljen, a ko je verolomac, ali malo misterije ne škodi muzici, dapače: nastaviće se u decembru 2015, srećna nova! ¶

LJUBOMIR ŽIVKOV

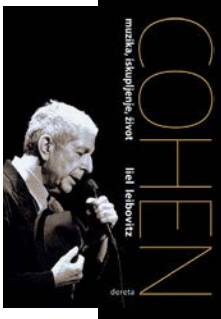

Divota gubitništva i časna pogibija

Jedna knjiga Lenarda Koena i jedna knjiga o Lenardu Koenu, ali i njegov novi album, obeležili su kraj ove godine

Moraš izgraditi sopstvenu usamljenost ako želiš da ikada ponovo komuniciraš s ljudima.
LEONARD COHEN, 1964.

Verujete li Johnu Lydonu, eks Rottenu, kad opsesivno peva "this is not a love song"? Verujete mu, jer on naprosto želi da vam kaže da ne računate na njegovo sudelovanje u pop industriji "ljubavnih pesama". I vi znate, ako išta znate, da on tako i misli; iza toga, naime, stoji ceo jedan život. Tako i Liel Leibovitz započinje svoju knjigu o Leonardu Cohenu ovako: "Ovo nije biografija Leonarda Cohena". To je, eto, njena intonirajuća prva rečenica, koja ima odrediti i obojiti ostatak štiva, što joj na koncu nekako i uspeva. Dakle, knjiga *Cohen – muzika, iskupljenje, život* (preveo Miloš Mitić; Dereta, Beograd 2014) "nije biografija Leonarda Cohena", a čim pristanemo na tu premisu, odmah će nam biti bolja i odmah će nam biti bolje...

Ako sada trenemo za tim da ustanovimo šta ta knjiga *jeste* – sad kad znamo šta *nije* – bavićemo se možda zaludnim poslom na više nivoa, a pre svega ćemo izneveriti zen budističke pouke poznog Cohena, koji dobro zna da je nemoguće definisati zvuk "pljeska jedne ruke"... Nego treba naprosto za tim zvukom tragati, savršeno svestan da se ta potraga ne može okončati uspehom u iole konvencionalnom smislu reči.

Prekomplikovano? Hajde onda da ljuštimo. Knjiga Leila Leibovitza jeste, dakako, *i* biografija Cohenova, *i* još više studija o njegovoj poeziji – pevanoj i nepevanoj – *i* možda ponajviše, knjiga duboke odanosti i naklona umetniku koji je, kao malo koji u poslednjih pola veka, obojio naše emotivne živote i unutrašnje pejzaže, te otuda nije čudno da je svaki naš susret s njim duboko i strasno, ne samo estetsko nego *egzistencijalno* iskustvo. Dobro to znaju, recimo, svi oni koje sam susretao na njegovom koncertu septembra 2009. u Beogradu: pogledali bismo se odmahujući glavama u neverici: ne, ovo još nismo doživeli, niti ćemo doživeti opet; čak ni na nekom novom njegovom koncertu. Leibovitz navodi reči novinara Simona Sweetmana, koji je prisustvovao jednom Cohenovom novozelandskom nastupu u sklopu iste turneje: "Cohenov koncert je teško opisati običnim rečima, tako da ću sada napisati nešto što nikada ranije nisam napisao niti ću ikada ubuduće napisati: ovo je najbolji koncert koji sam ikada gledao." Eto lepote, ali i ograničenosti, čak bede reči: *svi znamo* da je Ono bilo nešto ne samo više nego i drugačije od "najboljeg koncerta", pa makar i u nečijem životu. Jedino što ne znamo kako da to nazovemo. Ali, nema veze: nije li ceo opus kanadskog pesnika i trubadura diskretan, nežan nagovor da prihvatimo oslobađajuću činjenicu da je najvrednije stvari u životu em nemoguće em nepotrebno imenovati? A kada vam ta pouka dođe od pesnika, dakle, od nekoga kome je imenovanje jedino oruđe, treba je poslušati s uvećanom pažnjom...

Foto: Reuters

Leibovitz glavninu svoje knjige organizuje po konvencionalnom biografskom, hronološkom metodu. Prati Cohenovo odrastanje u imućnoj montrealskoj jevrejskoj porodici u kojoj je zaštićen ali i iz koje "štrči" na sve načine, baš kao i iz celokupnog petit bourgeois kvebečko-kanadskog konteksta, brižljivo dokumentuje i analizira njegovo sazrevanje kao poete i romanopisca, a potom i kao kantautora, te nas vodi kroz vrletne, neretko traumatične uspone i padove jedne suštastvene rokenrol karijere vremešnog i "preozbiljnog" tipa koji izgleda kao hodajuća *antirokenrol antiikona*. Sve što treba, makar u glavnim, ovlašnijim crtama, da sadrži biografija jednog umetnika zapravo je tu, ali nije se čuditi autorovom napadnom otklonu od takve žanrovske definicije, jer Leibovitz se posebno fokusira na samu Cohenovu poeziju, njene uzore i "uzroke", tradicije iz kojih izvire i tradiciju koju potom sama stvara: od "jevrejskog" kompleksa pitanja, preko trajnog Cohenovog dijaloga sa kontradiktornostima sopstvenog odnosa prema religiji (judaizmu, hrišćanstvu, budizmu...), ili barem religijskoj simbolici duboko upisanoj u naše predstave o svetu, pa do ljubavno-erotskih izazova i sudara kao istinske sublimacije svih drugih životnih silnica, i jedine teme trajno dostojne pesništva, što nije – i samo beznadežna budala to neće razumeti – uopšte u kontradikciji sa onim rezolutnim Lydonovim odbijanjem da peva tamo nekakvu "love song".

Leibovitzeva knjiga u tom je smislu dragocena i onima koji o Cohenu malo »

PRAZNICI MI DOBRO STOJE!

Budite deo nezaboravnih novogodišnjih čarolija,
zabavite se na klizalištu, družite se sa Deda Mrazom,
iskoristite Delta City poklon karticu i uživajte u fantastičnim popustima!

deltacity.rs

DeltaCity

znaju, ali osećaju da bi imalo smisla saznati mnogo više (i tako hrabrije zakoračiti u jedno *prijateljstvo* koje se nikada neće okončati), kao i onima kojima se čini da o njemu znaju i razumeju "sve", ili bar više nego dovoljno.

Ima, naravno, u Leibovitza i kratak osvrt na Cohenova jedina dva romana, objavljena netom pre njegovog kantautorskog "uspeha". Onaj prvi, *Omiljena igra* (pisao sam o njemu na nekom drugom mestu), na srpskom je objavila Geopoetika prošle godine, a nedavno se pojavio i drugi, *Divni gubitnici* (preveo Vuk Šećerović; Geopoetika, Beograd 2014; inače, oba romana su koju godinu ranije objavljena i u hrvatskom prevodu). Zanimljivo je s kakvom su zbunjenošću, pa i gnevom, u rodnoj mu Kanadi dočekani *Beautiful Losers*; bilo je, doduše, i ekstatičnih salvi o "novom Džojsu", ali brojnije su bile ocene tipa "verbalna masturbacija" i "mlitavi tok pohote", dočim je jedan ugledni kritičar zaključio kako je to "najodvratnija knjiga ikada napisana u Kanadi". I potom, sav zadovoljan sobom, verovatno otišao u bordel...

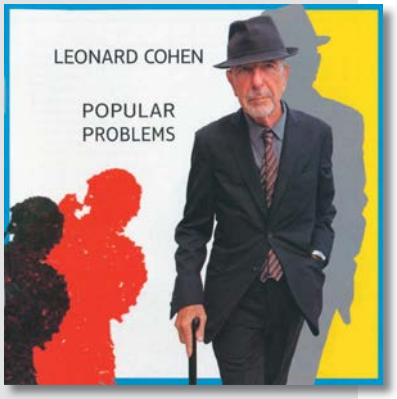
Sasvim ozbiljno, nije to ništa neobično: ova je knjiga izazov ne samo čitaočevom puritanizmu – ako ga ima – nego bogme i čitalačkom strpljenju, jer je dosledno *neuhvatljiva*, recepcijski skliska, za interpretaciju nezahvalna, a što je kod proze uvek problematično, i odviše lako se pretvara u nesuvislu, pretencioznu brbljivost. Po toj tankoj granici između poezije bez stihova i puke "verbalne masturbacije" Cohen gazi manje-više na svih dvesta i pedesetak strana, ali je prevažno napomenuti da će negde na toj granici časno i poginuti. Naglasak je na "časno". Drugim rečima, *Divni gubitnici* su roman bez "linearne naracije", "psihološke uverljivosti" i ostalih neophodnih realističkih oruđa, jedna zagrcnuto raspričana oda... čemu, zapravo? Recimo, Kanadi, zemlji koje jedva da ima, ili Kvebeku, zemlji unutar zemlje, u kojoj bi mnogi da ta zemlja naprosto bude njihova jedina zemlja, potom jednom gradu, Montrealu i jednom montrealskom odrastanju i *portret umetnika u mladosti*, i paradoksalna poetska zahvalnica toj anglo-frankofonoj klackalici koja reprodukuje trajnu identitetsku napetost, i ponajviše omaž indijanskoj, domorodačkoj krvi kojom je tlo zemlje danas zvane Kanada natopljeno do poslednjeg santimetra. Na drugoj strani, ovaj je roman neobuzdana (ali, hej: stvarno, stvarno neobuzdana!) erotska fascinacija, izuzetno nekonvencionalna i hrabra ne samo za standarde jednog još "čednog" vremena i poluprovincijalne sredine, slikovita, razuzdana, mesnata i sočna, oblaporna i napaljena, biseksualna i sveseksualna, gotovo pornografska, s tim da od "prave" pornografije oduzima stanovitu jeftinoću, ali u potpunosti čuva njenu blagotvornu eksplicitnost, nezajaznost fantazije, dionizijsku deinhibiranost. Možemo samo pokušati da zamislimo koliko je sve to moralo biti "šokantno" ranih šezdesetih, ali ne treba imati iluzija da sada živimo u vremenu koje je toliko permisivno da bi taj "subverzivni" potencijal ove knjige mogao biti istrošen. Dapače, neki njeni pasaži danas bi se – u ovo bizarno doba *liberalnog neopuritanizma* – čitali strožim aršinom nego tada, i bili proskribovani kao, recimo, *pedofilski*...

Ali, *ko* je taj mladi, neosedlani umetnik Cohen koji nam se iz ove knjige obraća, i u kakvom je on srodstvu s onim koji će, samo godinu-dve kasnije, snimiti svoj prvi album i trajno naseliti naše najunutrašnjije svetove? Je li to neko drugi, neko ko je prevladan i odbačen onda kada su u svet krenule *Suzanne*, *Sisters of Mercy* i ostale? Naravno da nije. Onaj koji nam je pevao sa krckavih vinilnih ploča samo je strože, svedenije organizovao svoju poetsku fantaziju, istesao je do suštine, i potom nam je takvu darovao. I to je to. Nema u njegovom svetu drugih doli *divnih gubitnika*, u svim njihovim i svim njegovim inkarnacijama. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Novi album

Lucidni odmak od ega

Everybody knows da je svojevrsna Cohenova "postkarijera" u poslednjih sedam-osam godina direktna posledica činjenice da ga je nekadašnja menadžerka brutalno pokrala gotovo do poslednjeg cvonjka i tako ga pod stare dane ostavila bez, hm, penzionog fonda i primorala ga na lomatanje po turnejama – čemu nije bio sklon ni kao mnogo mlađi – a kad su već turneje tu, valja i nešto novo snimiti... Hvala Bogu da je tako (što ne znači da ona strvinarka ne treba da gori u paklu), jer je Cohen 2012. objavio album *Old Ideas* koji je nešto najbolje s njegovim potpisom u dugo, dugo vremena i zapravo kolekcija pesama ne baš mnogo udaljena od statusa remek-dela.

Svega dve godine kasnije, jako brzo po Cohenovim standardima, eto nam i novog albuma, *Popular Problems* (Columbia – Sony music; inače, album je posvećen njegovom zen budističkom učitelju Rošiju, koji je umro u 107. godini!).

U "čisto muzičkom" smislu, novi je album, recimo tako, skučeniji od prethodnog, koji je inače uveo neke bitne inovacije u "cohenovski" zvuk. Ovde te raskoši nema ili je ima osetno manje, zvuk je bazičniji, a Maestrovo pevanje još bliže "recitaciji"; no, ako vam nešto od toga uistinu smeta, onda teško da uopšte i marite za ovog trubadura "s darom zlatnog glasa", kako o sebi ironiše. Cohenova lirika, pak, ne odstupa od visokog standarda zadatog prethodnim albumom: to je ponovo izvanredno lucidna i snažna kolekcija slika koje čine jednu rekapitulaciju *gorkog taloga iskustva*, no u toj "gorkosti" nema samosažaljenja, nego samo briljantno lucidnog odmaka od ljudskog i autorskog ega (tome li je služilo svo ono gombanje po budistički manastiri?) i samoironije (There's torture and there's killing/ There's all my bad reviews/ The war, the children missing/ Lord, it's almost like the blues). I naravno, još nekoliko nezaboravnih stihova za imaginarnu kolekciju Pesama o najvažnijoj nesporednoj stvari na svetu, znate kojoj.

Kao i svaki od poslednjih pet-šest, i ovo je možda poslednji album Leonarda Cohena, u kojem slučaju je dostojna kruna vanserijskog pesničkog opusa. Što ne znači da sledeći neće, daće bog i gde ga bilo i gde ga ne bilo, biti još bolji...

Ista svetlost drukčije treperi

Priča o slikaru Jovanu Bijeliću tananim je nitima isprepletena sa pričom o braći Kulenović, Muhamedu i Skenderu. Deo te priče da se naslutiti kroz roman Skendera Kulenovića *Ponornica* i neke njegove stihove, a njen ostatak se iščitava kroz podmuklo delovanje biografija. Bosna na Bijelićevim platnima je Bosna iz sećanja, iz pamćenja, skoro iz snova. Njegova Bosna je ona Bosna koja je celu Jugoslaviju osvojila gotovo onako kao što je osvojena Helada osvojila Rim

***Sahat-kula u Travniku*, 1930**

U Galeriji SANU otvorena je sedamnaestog decembra izložba pod naslovom "Beograd Jovana Bijelića". Na njoj je izloženo četrdeset osam djela iz Bijelićevog opusa, reprezentativan presjek njegovih opsesivnih tema – prije svega motiva zavičajne mu Bosne, te grada Beograda u kojem je proveo najveći dio života. Autorka postavke Simona Čupić s razlogom potencira da se Bijelićevo stvaralaštvo ne može bez ostatka poistovjetiti sa "tim njegovim bosanskim pejzažom" koji je "prva asocijacija najvećeg broja poštovalaca umetnosti i ljubitelja slikarstva kada je on u pitanju". Bijelić je – podsjeća Čupićeva – bio osnivač umjetničkih grupa, scenograf Narodnog pozorišta, saradnik Micićevog "Zenita", intimus Radeta Drainca i Miloša Crnjanskog, koji ga je nazivao "najvećom pojavom međuratnog Beograda". Također, Bijelić je bio i slikar dinastičkih portreta Karađorđevićevih i ikonopisac za crkvu Aleksandra Nevskog, a njegova je ćerka Dubravka 1944. godine streljana u Banjičkom logoru. Ipak, cijela storija o Bijeliću je nepotpuna ako se ne vratimo na "Petrovačku cestu".

SLIKAR MUHAMED

Moram ovu priču da započnem lično. Prva vaspitno-obrazovna ustanova u koju sam bio upisan zvala se Obdanište "Braća Kulenović". Kao dijete od četiri ili pet godina ne razmišljaš baš previše o politici imenovanja ulica i ustanova. Ipak, sjećam se da smo još onomad znali da su braća po kojoj je naše obdanište dobilo ime jedan slikar i jedan pisac, obojica komunisti i borci za slobodu. Pisac se zvao Skender, a slikar Muhamed. Kako je vrijeme prolazilo, o Skenderu smo saznavali sve više. Njegove pripovijetke iz zbirke "Gromovo đule" bile su u čitankama za niže razrede osnovne škole, njegova "Stojanka majka Knežopoljka" redovno je čitana na svečanostima i recitalima, a za pretpubertetske klince je riječ "sisa" iz prvog stiha skoro nužno izazivala smijeh poništavajući mogućnost empatije. (Poslije se i u famoznoj "Audiciji" od toga pravila sprdnja; tu, međutim, nije bilo djetinjskih suštinski nevinih asocijacija pa se slutila neka niskost.) Čuli smo i da je Skender Kulenović umro koliko juče – 1978. godine. (Danas, kad razmišljam o tome, pada mi na pamet da se obdanište možda zvalo "Braća Kulenović" i u vrijeme kad je Skender, jedan od braće, još bio živ.)

O Muhamedu smo znali mnogo manje. Znali smo zapravo samo da je umro mlad, da je ubijen zapravo, da su ga ubili ustaše. Ubijen je u Kerestincu 1941. godine, zajedno sa saborcima čija imena su također komemorisale ulice i institucije: Otokarom Keršovanijem, Augustom Cesarecom, Zvonimirom Rihtmanom i inim. Za Skendera smo znali da je pisac i po knjigama na kućnim i bibliotečkim policama, a za Muhameda da je slikar samo po priči. Krajem osamdesetih i početkom devedesetih, počelo se pričati i pisati o dotad nepoznatoj poemi Skendera Kulenovića "Na pravi sam ti put, majko, izišo". U kontekstu formiranja kanona bosanskomuslimanske književnosti toj pjesmi je namijenjena uloga pandana "Stojanki majki Knežopoljki". Pisalo se otprilike ovako: Eto, cijela Jugoslavija zna za majku Stojanku, a niko ne zna za majku Hanifu. Pomenuta pjesma ovako počinje:

Mati moja:
Stabljika krhka u saksiji.
Pod strehom pitoma kumrija.
Vijek u četiri duvara.
Čelo na zemlji pred
svojim Allahom
Velikim i Milosnim.
Derviš s tespihom u tekiji.

Njena islamska ornamentika mene je vratila Muhamedu Kulenoviću. Kako je moguće, pitao sam se, da početkom dvadesetog vijeka, jedan begovski sin, pa još imenom Muhamed, iz porodice vjerničke i tradicionalne, porodice koja je slijedila vjersku dogmu čiji je dio i stroga zabrana slikanja – postane slikar? Kako se desilo da Muhamed Kulenović postane prvi bosanski musliman s titulom akademskog slikara? Tu se u priču upliće Jovan Bijelić.

SLIKAR JOVAN

Biografski podaci su jasni: Jovan Bijelić je rođen u zaseoku Revenik sela Kolunić, kod Bosanskog Petrovca, 19. juna 1886. godine. U Bosanskom Petrovcu je završio osnovnu školu, a potom odlazi u Sarajevo gdje pohađa nekoliko razreda gimnazije. Muhamed Kulenović je pak rođen 1895; bio je, dakle, devet godina mlađi od Bijelića, a rođen je u Bosanskom Petrovcu. Kao dvadesetogodišnjak, 1906. godine, Bijelić se u Sarajevu upisuje u privatnu slikarsku školu Čeha Karela Janevskog i tamo šegrtuje tri godine. Bijelića su roditelji poslali na školovanje sa željom da postane sveštenik i obnovi parohiju u zavičaju. On je, međutim, želio postati slikar. Godine 1909, zahvaljujući stipendiji koju mu dodjeljuje Srpsko kulturno društvo »

Skender Kulenović

Jovan Bijelić

"Prosvjeta", Bijelić odlazi u Krakov studirati slikarstvo na tamošnjoj Akademiji. Muhamedu Kulenoviću je u to vrijeme četrnaest godina. (Skender pak još nije – kako se to kaže – ni u planu; rodiće se 2. septembra 1910.)

Bijelići su – kao i većina seljaka u tom kraju – još uvijek bili kmetovi begova Kulenovića. Kako je došlo do toga da krakovski student na raspustu u zavičaju prepozna slikarski talenat kod begovskog sina je priča za roman. Uostalom, u jednom romanu to već jest važan motiv. Prvi i jedini roman Skendera Kulenovića – *Ponornica* – neskriveno je autobiografski. Naratora je pisac zamislio kao starijeg od sebe da bi mogao iz prave perspektive ispričati priču o prelomnom vremenu. Taj narator iz Egipta gdje studira navraća u zavičaj gdje ga upozoravaju da mu je brat "nokat i meso s onim vašim kmetom Jovanom što slika slike koje je Bog zabranio, po svu noć lunjaju mahalama ko dvije stuhe, dok fenjeri ne izgore, galame nešto, svijet bude." Brat je u jednom trenutku pobjegao u Krakov na studije, a Jovan je za to bio "glavni krivac"; i Jovan, uostalom, studira u Krakovu.

Susret naratorov sa Jovanom u romanu je ovako opisan: "Počeh, možda više da prekinem ćutnju nego iz radoznalosti, da se raspitujem o bratu. Jovan kaže da brzo uči jezik, zabavlja se s jednom kolegicom, da je upravo strastveno marljiv i da su ga profesori odmah zapazili. Nastavi li tako, biće od njega slikar, jer rodila ga majka za to. Samo, da je nemiran zbog oca, misli da će ga se otac odreći, ili, ako dođe na ferije, da mu neće dati natrag. Sve je to, kaže, maloprije ocu ispričao, osim, naravno, ono o djevojci. Otac se razdragao, rekao da mu odmah piše neka se slobodno vrati. (...) Na moje usputno raspitivanje o Krakovu, Jovan se naširoko raspričao o akademiji, o svojim profesorima, o krakovskim starinama i ljepotama. Sja mu lice, bijelo i rumenkasto. U njegovoj ogromnoj figuri je dijete." Kad brat posluša očev savjet i dođe u posjetu u zavičaj pa ga otac zagrli, Jovan komentariše: "Bogami-beg, imaš koga i da grliš! Najbolji ti je u školi. A da znaš otkle ih sve nema iz carevine! Znao sam koga sam ukrao!"

SLIKAR JURICA

Taman negdje kad se *ukradeni* Muhamed odomaći u Krakovu, Jovan Bijelić prelazi u Pariz. Poslije je nakratko u Pragu, a u Krakov ponovo stiže 1916. radi ženidbe. (Susret s Muhamedom tih dana – to je za posebnu priču.) Nakon što završi Prvi svjetski rat, Jovan Bijelić dolazi u Beograd gdje će živjeti do smrti 1964. godine. Osim ćerke Dubravke, imaće i sina Severina, poznatog glumca. I Kulenović će se u Krakovu oženiti, Poljakinjom Karolinom. Još u Poljskoj Muhamed će postati komunista. Po povratku u Jugoslaviju živjeće u Travniku. Nije, dakle, čudno da je kad je za vrijeme Kraljevine Jugoslavije u Travniku prvi put formirana partijska organizacija, upravo Muhamed Kulenović izabran za njenog sekretara. To što je petnaest godina mlađi brat Skender takođe pristupio komunistima, ima veze sa starijim bratom kao što je i njegovo razumijevanje slikarstva ostalo zauvijek vezano za odnos njegovog brata i Jovana Bijelića: "Osjećam se glupo i neprijatno, jer trebalo bi sad da dam nekakav svoj sud, a laik sam u slikarstvu (...) najviše sam naučio iz razgovora sa Jovanom i slušajući kako na slikama otkriva mom bratu u čemu je tajna."

Nije, međutim, Muhamed Kulenović jedini brat kojeg je Jovan Bijelić učio slikarstvu. U Beogradu je Bijelić vaspitao cijelu jednu slikarsku generaciju. Među njima je bio i Jurica Ribar, brat Ive Lole Ribara. Juricu su ubili četnici, Muhameda ustaše, a Bijelićevu ćerku Dubravku streljali su nacisti. Mislim na sve njih dok gledam Bijelićeva djela, dok gledam njegovu sliku "Vodopad u Jajcu", koja u mom sjećanju kao da sjedinjuje, preklapa i sve prilike kad sam taj vodopad u stvarnosti gledao svojim očima, kao i situacije u kojima sam gledao fotografije što sjećaju na Drugo zasjedanje AVNOJ-a na kojem je stvorena nova Jugoslavija oko koje – kao oreol oko glave svetitelja – lebde svi ovi životi. Na tim njegovim bosanskim pejzažima i predjelima zaista – kako kaže jedna fraza Skendera Kulenovića – ista svjetlost drukčije treperi. Na Bijelićevim platnima s bosanskim motivima dominiraju bijela i rumenkasta kao u citiranom Skenderovom opisu njegovog vlastitog mladićkog lica. I nije samo borhesovska mistifikacija kada se kaže da je svojim bosanskim krajolicima Bijelić portretirao i sebe samog. Onaj čuveni njegov autopoetički iskaz kaže uostalom: "Osjetio sam boje svoga kraja. Boje polja, neba, i oblake kako se vješaju o planine, gube i nestaju... Pejzažima iz Bosne zahvaljujem što sam našao sebe..."

Nije nekako slučajno da je Bosna na njegovim platnima Bosna iz sjećanja, iz pamćenja, skoro iz snova. Nije to reportersko-fotografski prikaz, nije to kao da ti model leži pred tobom i pred štafelajom. Bijelićeva Bosna je ona Bosna koja je cijelu Jugoslaviju osvojila gotovo onako kao što je Helada onomad, makar i osvojena, osvojila cijeli Rim. U pjesmi Edgara Alana Poa, žena po imenu Helena je neko ko u sebi združuje slavu Helade i veličanstvo Rima. U takvom kontekstu, Bosna je Helada, a Jugoslavija (i Beograd kao sinegdoha za Jugoslaviju) je Rim. U slikama Jovana Bijelića, kao u stihovima Edgara Alana Poa, to se dvoje sretno spaja. ¶

MUHAREM BAZDULJ

ZAKORAČIMO U
SVET MOGUĆEG.
BANCA INTESA
Ne tražite od sebe nemoguće, ali tražite ono najbolje.
Dobro došli u SVET MOGUĆEG.
www.bancaintesa.rs 011 310 88 88
BANK OF INTESA SANPAOLO GROUP
INTESA SANPAOLO

Usud bagdadske kafedžinice

"Stereotipi se prilagođavaju svome vremenu. U doba krstaša kad su se Arapi i Evropljani susretali na Levantu, prijateljevali, ratovali, svadbovali, oni su izgradili neke zajedničke stereotipe koje i danas imamo i mi o njima i oni o nama..."

Nedavno je, na kućnu adresu Srpka Leštarića, iz Holandije stigao paket s pet autorskih primeraka knjige *12 Impossibles*, u izdanju European Cultural Foundationa. Reč je o engleskom prevodu sa srpskog zbirke *Dvanaest nemogućih* (Narodna knjiga-Alfa, 2005), od dvanaest priča buntovnih arapskih pisaca, koje je izabrao i preveo naš vodeći prevodilac sa arapskog jezika. Autori su iz sedam arapskih zemalja i druga polovina knjige sastoji se od Leštarićevih eseja o svakom piscu, njegovom delu i progonu koji je doživeo on sam, njegov izdavač ili redakcija časopisa koji su te priče objavili. To malo, nekomercijalno evropsko izdanje više liči na konferencijski materijal no na knjigu priča, deliće se od Haga do Kaira po kulturpolitičkim skupovima i možda je, dosad, najveće priznanje Leštariću. Da napiše promotivni prikaz ove male, ali izuzetne antologije pozvan je niko drugi do Amin Maluf. Drugo priznanje Leštariću dolazi od beogradskih izdavača: u protekloj godini, objavljene su četiri knjige njegovih prevoda sa arapskog: *Zlatni skiptar i druge priče* – palestinske narodne priče i *Zapožareni Damask* Zekerije Tamira (Službeni glasnik, 2014), *Odbačeni saveti*, prelepo ilustrovana zbirka basni za decu Zekerije Tamira (Fabrika knjiga, 2014) i *Mirisni vrt ljubavne slasti*, erotološka studija iz 15. veka Šejha Nefzavija (Laguna, 2014). Ove godine objavljena je i peta – Leštarićev *Zanimljivi srpski prezimenik*, katalog od 5500 srpskih *živopisnih* prezimena (Službeni glasnik).

"VREME": Knjiga *12 Impossibles* prevedena je sa srpskog, čak su i originalne arapske priče preuzete s vašeg prevoda na srpski, zašto?

SRPKO LEŠTARIĆ: Kada su me iz Amsterdama zvali u nameri da izdaju tu knjigu na engleskom, ja sam im odmah poslao originale svih 12 priča na arapskom. Uputio ih na sve izvore i adrese koje sam imao. Oni su radili na tome nekoliko meseci, ali nisu uspeli pronaći prevodioca koji bi mogao razumeti i prevesti sve priče, jer su neke, zbog stalne i opasne igre skrivanja pred cenzurom, tako hermetične da se ne mogu prevesti bez poznavanja lokalnih prilika. Priča Abdusetara Nasira *Kafedžinica kod Hasana Adžemija* je najbolji primer. Osim toga, tu je i druga, moja polovina knjige, koja se svakako morala prevoditi sa srpskog. Tako je pala odluka da se knjiga u celini prevede sa srpskog, a ja sam bio na dnevnoj vezi s prevodiocem Edvardom Aleksanderom, koji je odlično obavio zadatak.

Da se vratimo u živopisnu bagdadsku kafedžinicu iz priče Abdusetara Nasira, koji je, kako ste jednom napisali "od samog početka slovio kao *enfant terrible* ne samo iračke, već i šire arapske književne scene". Vi ste odlazili tamo u vreme Sadamovog režima?

Tamo sam *visio* negde '94, '95, i sledeće, to je skoro deset godina pre američke, što bi David Štrbac rekao, *ukopacije*. Bila je to očaravajuća, istočnjački ljupka u svojoj neurednosti, a neobično važna "institucija". Miša Blam, kad sam ga uveo unutra, rekao je: "Ja ovde moram svirati", ali nije dočekao. Tu su se skupljali pisci, pesnici,

foto M. Milenković

glumci, novinari, ljudi s televizije, filmadžije... da kažemo, intelektualna elita, ljudi skloni slobodnom mišljenju, nepoćudni za jedan Sadamov režim. Svake večeri tu se nešto čitalo, a obavezno bi došao i jedan od državnih cenzora. Najčešće je to bio kolega pisac, čovek koji želi slobodnu reč, ali je po kazni postavljen da bude cenzor, a onda ne može da gleda kroz prste svojim drugovima. Ne, on tada mora da se dokaže! Elem, cenzor sluša i ako u jednom momentu ustane i demonstrativno izađe iz kafedžinice – ne valja. Priču tada niko objaviti neće. A ako on odsedi do kraja, smeška se, i možda malo aplaudira, nije loše, proći će! I tako se to testiralo. Bagdadska književna čaršija ispipavala je vlast, šta može i do koje granice može da proturi svoje disidentske ideje, a tako je i vlast popuštala taman onoliko koliko je htela. Tih godina u Iraku moja bagdadska kuća bila je non-stop puna te spisateljsko-novinarske bande, svašta je tu izgovoreno, a da ipak nikada niko nije cinkario, ili bar do mene nije došla povratna reakcija *službe*, one s velikim početnim *S*.

Kako ste ušli u arapske svetove? Gde ste naučili arapski jezik, posebno arapske dijalekte sa kojih danas prevodite arapske narodne priče?

Ima to sve svoju predistoriju. Još od detinjstva sam se susretao s plodovima istočnjačke mudrosti. U kući u kojoj je moj otac bio treća generacija nereligioznih, Sveto pismo je stajalo na počasnom mestu. Zatim, bila je tu i "1001 noć", Vidojkovićev prevod s ruskog, sve to pobuđivalo je dečju maštu. Dok sam još išao u osnovnu školu, preko Terazija nije jurilo mnogo automobila, pa ste pred "Moskvom" mogli čuti tek pridošle arapske studente kako razgovaraju na svom tako upečatljivom jeziku.

Posle dve godine studija na FPN-u i pada poslednjih političkih iluzija posle juna '68, rešim da upišem uporedo arapski na Filološkom, jer nisam hteo u partiju, a znao sam da bez toga neću naći posla u diplomatiji ili žurnalistici. Mic po mic zapustim političke nauke, jer sam video da je moja vokacija u prevodilaštvu, a i da mi za zaposlenje s arapskim neće trebati veza. I zbilja, pet puta u životu sam se zapošljavao, svaki put – *bez veze*...

Što se tiče poznavanja arapskih svetova, moram da vam kažem da nisam bio u Alžiru, Maroku, Mauritaniji, pa ni u Saudijskoj Arabiji, hoću da kažem, nisam poznavalac arapskog sveta u celini. No, već na početku studija orijentalne filologije shvatio sam da moram otići u neku arapsku zemlju da tamo boravim neko vreme. Autostopom sam bio prošao svu Evropu i Jugoslaviju, pa se otisnem na put i u arapske zemlje... Obiđem Siriju, Liban, deo Jordana, zabavim se oko mesec i po dana na tom putu koji je bio jako jeftin.

To je bio vaš prvi susret sa "živim" jezikom?

Jeste. I s jezikom, i s pismom. Znate, arapsko pismo vam priređuje kulturni šok kakvom se ne nadate. Jer jedno je znati slova, a drugo kad dođete tamo a oko vas sve firme, nazivi ulica sve samo na arapskom, a pritom, i ono malo što ste za godinu naučili na fakultetu to je pisani jezik, koji se jedini učio na katedrama za arapski, danas više nije tako, srećom. Njime nikad nije govorio nijedan živi Arapin. Kada vi pokušate nešto da iskažete na tom jeziku, ljudi će vas uglavnom razumeti i s osmehom prihvatiti. Ali šta oni vama kažu, to za vas ostaje tajna! To su vam dva jezika, kao staroslovenski i savremeni srpski recimo, kadšto čak kao latinski i španski.

Zato ste pri kraju studija, 1974, otišli sa suprugom i ćerkom od nepunih godinu dana u Alep, u Siriji? I kasnije, kao prevodilac, imali ste prilike da često putujete.

U moje vreme to je bio ključ uspeha za nekoga ko ne sluša i ne uči arapski od detinjstva. Shvativši to u onom prvom susretu, priuštio sam sebi drugi, koji će potrajati godinu dana i biti presudan za moje prevodilačko formiranje. A potom, kad sam se zaposlio, putovanja po arapskim zemljama bilo je da im se ni broja ne zna. Prevodilački zanat počeo sam učiti u *Energoprojektu*, kasnije sam radio 33 godine u *Jugoimport-SDPR*-u i dugo sam s porodicom živeo u istočnoarapskim zemljama. A kako sam odgajan na našoj usmenoj pesničkoj i proznoj tradiciji, posvetio sam se i savlađivanju arapskih govornih idioma. Jedno, da bih mogao na prirodan način komunicirati s Arapima, a i da bih upoznao arapsku narodnu književnost, jer sam tvrdo verovao da će me ona oduševiti isto kao i srpska. I tako je i bilo. Trebalo mi je, doduše, oko deset godina da dođem do prvih autentičnih zapisa, ali nikada nisam prestao da tragam za tim delima i da ih prevodim. Upravo sada prevodim veliku zbirku iračkih bajki, za tim rukopisom tragao sam šesnaest godina! Oduvek sam tvrdio da je studirati jezik i književnost Arapa, a ne upoznati njihove narodne priče kao kad biste dali strancu da studira srpski, a da nikada ne vidi Vukove zapise. A u vreme kada sam ja studirao to je bilo tako – nije se mogla naći ni pročitati ni jedna jedina arapska narodna priča, ni u originalu, ni u prevodu. Danas je sve to mnogo bolje, na srpskom postoji odlična arapska gramatika, a na beogradskoj katedri za arapski uče se i govorni dijalekti, što je od ogromnog značaja. Štaviše, studenti na mom veb-sajtu mogu naći originalne dijalekatske tekstove svih pet zbirki narodnih arapskih priča koje sam dosad preveo, a do takvih tekstova se nekad nije moglo doći ni uz pomoć čarobnog štapića, jer ih ima vrlo malo i samo u nekoliko najvećih svetskih biblioteka. »

Imali ste prilike da, živeći i radeći u zemljama Mašreka, posmatrate uticaje koje arapski svet ima na Zapad i obrnuto. Da prepoznajete stereotipe o onima drugima s obe strane.

Stereotipi se mahom prilagođavaju svome vremenu. U doba krstaša kad su se Arapi i Evropljani susretali na Levantu, prijateljevali, ratovali, svadbovali, oni su izgradili neke zajedničke stereotipe koje i danas imamo i mi o njima i oni o nama. Ali su neki bili drukčiji nego danas. Eto, Arapi su semiti i u većini muslimani, pa imaju neke drevne zakone koji su bitno različiti od običajnog prava u evropskim zemljama. Kod Arapa je razvod braka, recimo, drevna institucija. Razvedena žena ne nosi ime koje nagoveštava *raspuštenost*, kao što je to kod nas – raspuštenica. Ta žena će se, sa sve decom, lako i brzo udati. Tim lakše što za nju ne mora da se daje tolika *nevestnina* kao za devojku. Kod Arapa nema institucije miraza, kada devojčina porodica daje mladoženjinom domu, nego mladoženjin dom daje tzv. nevestninu.

Devojčinoj porodici?

Njoj lično, jedan deo, a jedan deo njenom rodu. I to se sastoji od zlata, novca, predmeta pokućstva, životinja tovarnih, jahaćih...

A već udavanoj pa razvedenoj ženi nevestnina se ne daje?

Pa, manje. A što nije nelogično, jer njoj je bitno da dobije svoju zaštitnu sumu. U toj nevestnini ima deo koji se daje odmah, a jedan deo se čuva, tj. za nju je namenjen, ali odloženo, to je materijalna zaštita njena i njene dece u slučaju da se razvede bez svoje krivice.

Tako je po šerijatu?

Tako je, to je drevno arapsko običajno pravo. Njega je islam samo sankcionisao, usvojio ga, donekle razvio, i dalje nastavio istom linijom. Najliberalniji krugovi takozvanog hrišćanskog sveta, budući da je Evropa danas dobrim delom sekularna, mogli bi pozavideti toj šerijatskoj instituciji nevestnine i razvoda braka, ovdašnje žene, dakle, onamošnjim ženama. Zatim, kad je o stereotipima reč, mi ovde zamišljamo da je žena tamo potpuno neslobodna, jer ne može svoju volju da sprovede ako njena muška okolina to ne odobri. Ona je u tom pogledu zaista neslobodna, ona je rob tog običaja. A opet, s druge strane, žena unutar svoje kuće, interno, poseduje ponešto veću moć, pa i vlast nego žena u ma kojoj hrišćanskoj ili sekularnoj evropskoj sredini.

Stereotipi ne nastaju tek tako, bez nekog osnova, ali realnost nikad nije onakva kako je mi u stereotipima vidimo.

Koliko ima istine u onome da kad arapski svet uđe u nekakvu žižu povećane geopolitičke pažnje Zapada, onda se javi potreba za kulturnom razmenom, odjednom zapadna kultura poseže za arapskom...

Ta prožimanja su vrlo stara i započeta su pre nove ere, kad su se Rimljani sa Arapima na Levantu i te kako znali. Karavane preko Arabijskog poluostrva, koji su od Indije i sa puta svile donosili sve što treba prema Rimu, vodili su beduini, pustinjski Arapi. Kolonije učenih Jevreja, Grka, Rimljana i Indusa postojale su u većim arapskim gradovima pre rađanja islama i Kuran se na mnogim mestima poziva na prethodne dve avramske religije. Od ranoga srednjega veka, na prelomu milenijuma, tu su te kulturne veze bile jako žive, i tada je arapska nauka bila nadmoćna. Čitali ste Ekovo *Ime ruže*, u 13. i 14. veku u Evropi za srednje studije ste morali znati latinski, a za više – arapski jezik. Arapski su nam naučnici doneli cifre i znanje o nuli, koje je poteklo iz indijske sanskritske gramatike. Međuuticaji su permanentni i nikada nisu prekidani, i Kolumbo je na osnovu arapskih geografskih mapa došao do zaključka da može da oplovi zemaljsku kuglu. Ali današnja kulturna razmena uglavnom ide linijom novih tehnologija i evropsko-američkih književnih vrhunaca, a to će reći u smeru od Zapada ka arapskom svetu.

Arapsko proleće ne postoji, to je izmišljotina spin majstora, pa i ljudi dobre volje koji se povode za medijskim diktatom i možda nadaju da je to neko proleće slično praškom, koji veruju da to vodi ka nečem dobrom

Film Dejvida Lina *Lorens od Arabije* (1962), o britanskom oficiru Tomasu Edvardu Lorensu, koji je za vreme Prvog svetskog rata ujedinio Arape u pobuni protiv Osmanske imperije, nastao je, reklo bi se, kao "kulturna potreba" uslovljena geopolitičkim okolnostima, nešto između postkolonijalne nostalgije i nafte koja se s Prvim ratom pojavljuje kao važan strateški činilac.

I ranije. Lorens je bio obaveštajac, dogurao je do pukovnika, ali je bio arheolog i briljantan arabista. Spomenuli smo stereotipe. Zbog Lorensovog neuspeha da spreči da Englezi prvi uđu u Damask, jer on je iskreno želeo da Fejsal i Arapi prvi uđu, kod Arapa se stvorio stereotip da je svaki orijentalista i špijun. Kad su Francuzi i Englezi osvojili Bliski istok, oterali Turke u Tursku, poklonili im severni deo Sirije da to bude Turska što je i dan-danas, iscrtali lenjirom granice Alžira, Sudana, Libije, ovamo Saudijske Arabije, delova Iraka... raspodelili su to kako su oni smatrali da je mudro i zadržali perspektivu, kad bude opet trebalo, "zavadi pa vladaj". Nafta je postala krupan politički činilac uoči Prvog svetskog rata zato što su tada napravljeni automobil i avion, brod je počeo da ide na naftu, taj tehnološki iskorak nafti je doneo važnost.

Šta danas Arapi misle o Prvom svetskom ratu?

Ne listam često arapsku štampu pa ne mogu reći šta Arapi kažu na to. Znam da su uvek spominjali šta su uradile velike sile na kraju Prvog svetskog rata kada su ucrtane te neprirodne granice koje su i danas aktuelne. Neke su se zemljice unekoliko osamostalile šezdesetih godina, pa svoje jubileje nalaze u tom vremenu. Ali najkrupniji događaj bio je 1948, kada je na tlu Palestine formirana država Izrael, pošto je cionistička struja, koju je predvodio jedan rođeni Zemunac, odbila da prihvati od Britanije – možda uz američki blagoslov – već okolčenu teritoriju u Ugandi. Tako, iako su se tokom Velikog rata oslobodili osmanlijskog jarma, svi Arapi su tada pali pod tzv. mandat zapadnih sila, pa im je od

svih tadašnjih događaja najčešće na pameti obećanje tih sila o osnivanju jevrejske države, čuvena Balfurova deklaracija, a njena stogodišnjica stiže tek za tri godine.

Za prevod romana egipatskog nobelovca Nagiba Mahfuza *Deca naše ulice*, dobili ste nagradu "Miloš N. Đurić". Zbog ovog romana na Mahfuza je pokušan atentat od čijih će posledica pisac kasnije i umreti. Kako je prevoditi takvu, krvavu literaturu?

Taj roman jeste izazvao talasanja kod fundamentalista svih triju avramskih religija – i judejske vere i hrišćanske i islamske. Jer je on u tom romanu iskazao da su sve religije jedno te isto i da su svi misticizmi jedno te isto i da su svi ljudi jedno te isto, što se nekima, naravno, nije svidelo. Radi mira u kući, Naserova vlast potrudila se da pisac to delo skloni u fioku – kao knjiga u Egiptu je objavljeno tek pre nekoliko godina. Mahfuz je bio čovek vičan peru, objavio je 40 romana, 20, 30 zbirki kratkih priča i nije ga previše teško prevoditi. Što onom svojom trilogijom o Kairu i životu u Kairu, što ovim romanom koji je bio odlučujući teg na tasu Nobelovih terazija, on dobi Nobelovu nagradu. Kažu da se, kad je Mahfuz dobio Nobela, egipatski pisac Jusuf Idris razboleo što nije on dobio nagradu. Prevodio sam i njega, u njegovim delima zbilja ima više tog nemira za koji pitate – suza, krvi i znoja. I za prevođenje je zahtevniji.

Kako biste ocenili dosadašnji bilans "arapskog proleća"?

Arapsko proleće ne postoji, to je izmišljotina spin majstora, pa i ljudi dobre volje koji se povode za medijskim diktatom i možda nadaju da je to neko proleće slično praškom, koji veruju da to vodi ka nečem dobrom.

Vi ne verujete u tzv. uvoznu demokratiju?

Iako je ta stvar krenula spontano u Tunisu, na samom početku, onaj dečko se usled nepravde toliko razgnevio da je dobio nervni slom i zapalio se, a to je povuklo posledice u okruženju. Međutim, već kako je krenulo u Egiptu, pogotovo posle, Libija i Sirija, tu su se umešale raznorazne službe, ovi momci naši išli u Kairo da obučavaju neke nove *otporaše*. Nemam ja previše primedaba na to što će otporaši ići da obučavaju mladiće i devojke u nekoj drugoj zemlji, ja sam načelno pristalica takvih otpora, oko toga nemam dileme, ali...

Ali, ne dopada vam se ukus diktata?

Čim je diktat, *per definitionem*, to se meni ne dopada, osim kad učimo strani jezik. Zatim, ti diktati – od koga mogu da dođu? Nisu beogradski otporaši otišli u Kairo ni o svom trošku, niti zato što im se sviđalo da odu da gledaju piramide u Gizi. Nego je to neko finansirao, neko je to podstrekivao. I oni su za to bili plaćeni. Isto je i u Gruziji.

Što se tiče arapskih zemalja, imam neko mišljenje o njima jer sam živeo tamo, imam prijatelje tamo, poznajem ljude s kojima sam godinama prijateljevao, držao im decu u krilu i oni moju, najlepše porodično i prijateljski. Te zemlje, ti narodi, nisu spremni da prepišu zapadnu demokratiju. To nije dobar recept jer oni to ne mogu da prepišu i moraju da padnu na tom pismenom ispitu. Ne mogu da ga polože. To treba drukčije. Ja mislim da je to takođe diktirano nasilje. Tako da ne vidim nikakvo arapsko proleće. ¶

ZORA DRČELIĆ

Staljinov nebeski gost

Roman *Neobične avanture Karika i Valje* danas se smatra klasičnim delom sovjetske naučnofantastične književnosti i jednom od najsmelijih ikad napisanih dečjih knjiga-fantazija. Ali, ona krije i neobičnu priču o njenom zamalo zaboravljenom autoru, koji se usudio da lično Staljinu pošalje najneobičniji poklon koji je ovaj ikad dobio

Sa našim odnosom prema sovjetskoj omladinskoj literaturi stvar je jasna: svako rođen pre otprilike 1980. obično ima bar jednu omiljenu knjigu te vrste. Knjigu pored koje je odrastao, i koja mu je poklonila onaj neobjašnjivi osećaj da ga čuva.

Iljf i Petrof, Isak Babelj, Mihail Bulgakov – najvažnija imena smelog novog sovjetskog spisateljstva između dva rata – spadaju u današnje klasike, baš kao i onostrani humor Danila Harmsa, koji je omogućio sve kasnije Monti Pajtone pop doba, mada se za njega zamalo nikad nije saznalo. Iljf i Petrov su u Odesi razgrađivali propagandne mitove dok su se oni još stvarali i podarili svetu večnog sitnog prevaranta Ostapa Bendera, tu Mućku pre Mućki; Isak Babelj je, takođe u Odesi, pisao o paradoksalnim užasima revolucionarnog rata u kome smisao prvi strada; Mihail Bulgakov je u Kijevu ovladavao nekom vrstom sarkastične društvene fantastike najavljujući druge otkačene autore u budućnosti u kojoj će sve biti dopušteno. Sa druge strane, Aleksej Tolstoj i Aleksandar Beljajev su u Moskvi i Lenjingradu udarili temelje klasičnoj naučnoj fantastici u duhu pre svega H. Dž. Velsa, ali i Verna i Konana Dojla. Ko bi mogao da zaboravi Tolstojevu zaljubljenu marsovsku kraljicu *Aelitu* ili Beljajevljevog *Čoveka amfibiju*, odnosno ukletog heroja Ihtiandera? Ova njihova dela, kao i Tolstojev *Hiperboloid inžinjera Garina* i Beljajevljevi romani *Prodavac vazduha* i *Zvezda KEC*, i druga, pomogla su da se žanr naučne fantastike konačno uspostavi, a za širu javnost predstavljala su preko potrebni pozitivni mentalni korak u smeru moguće budućnosti u kojoj pravda pobeđuje. U suprotnom pravcu išao je Jevgenij Zamjatin koji je sa večnom knjigom *Mi* stvorio prvu pravu savremenu antiutopiju, iz koje, poznato je, proizlaze sve potonje – uključujući *Vrli novi svet* Oldosa Hakslija i *1984*. Džordža

Orvela – štivo iz kog naprosto proviruju sve savremene mogućnosti globalne policijske države u nastajanju.

"Prilikom čitanja fantastičnih dela i nehotično se postavlja pitanje: šta je sve od ispričanog istina, a šta izmišljotina?" Ova rečenica danas zaboravljenog naučnika potpisanog kao profesor A. Nemilov, koju nalazimo u pogovoru pomenute knjige Aleksandra Beljajeva *Amfibija*, zapravo objavljuje glavnu dilemu i daje zadatak koji svi pisci sovjetske naučne fantastike moraju da ispune. Podrazumevalo se da pisac mora da ukaže na istinu, ali im niko nije rekao kako ispuniti taj zadatak, niti koliko istine može da se podnese, što je posle bio izvor mnogih nesporazuma.

REVOLUCIONARNI SNOVI

Koliki je bio značaj utopijske literature u prvoj deceniji postojanja Sovjetskog Saveza, nije teško shvatiti: u tom jedinstvenom istorijskom trenutku došlo je do spontanog ukrštanja tamošnje tradicije fantastike sa verom najširih slojeva u mogućnost da društvena promena i novi način uređenja zajedničkog života – uz ogroman talas tehnološkog napretka – zaista sa sobom donose drugačiji svet. Knjige tog doba zato nedvosmisleno govore o ogromnoj veri u progres kao takav, veri koja se uostalom prelivala preko granica komunističke imperije. O tome govori zamašna istraživačka knjiga Richarda Stitesa *Revolucionarni snovi: vizija utopije i eksperimentalni život u Ruskoj Revoluciji / Revolutionary Dreams: Utopian Vision and Experimental Life in the Russian Revolution* (1991). Stites se sa razumevanjem bavio ovom istorijskom činjenicom – među umetnicima i intelektualcima, ali i među seljacima i radnicima širom nove zemlje, posle Oktobarske revolucije zavladao je iskreni futuristički optimizam, entuzijazam i osećaj da se sve može ostvariti, da je ovaj put stvarno sve moguće. U periodu od 1917. do 1928. u sovjetskom društvu postojao je konsenzus da je došlo vreme da se budućnost postavi na nove temelje, bolje i humanije nego ikad.

Umetnici su prednjačili u kreiranju te vizije, ali su je, takođe, svojim ostvarenjima činili mogućom, pa su savremeni jezici kreacije otkrivani istovremeno u vizuelnim umetnostima, filmu, pozorištu, arhitekturi i napokon književnosti.

KARIK I VALJA: Ilustracije Nikole Tiščenka

Najdraža knjiga

foto A. Anđić

Jedna od onih kojima je roman *Karik i Valja* jedna od najdražih knjiga iz detinjstva jeste i književnica Vida Ognjenović. Knjigu je dobila na dar za dobar uspeh u nižim razredima osnovne škole. Na pitanje kako se seća knjige i koji je bio njen prvi utisak posle čitanja, Vida Ognjenović kaže: "Strah i jeza od svih onih čudesa kroz koje su prošli brat i sestra s kojima sam se potpuno bila poistovetila. Čitala sam i noću ispod pokrivača uz baterijsku lampu, samo da što pre stignem do njihovog spasenja na kraju, a u to sam čvrsto verovala. Bodrila sam ih čitajući: ne bojte se, ne bojte se, deda će vas naći... Uzbudljivo mi je bilo saznanje da postoji prašak od koga čovek može da se smanji i bude koliko mrav, a ja sam sve verovala što u knjigama piše. Uznemiravala me činjenica da su mogli da se utope u čaši vode, na primer. Mi deca smo maštali o tome da recimo čovek pronađe način da bude nevidljiv kad to hoćeš, ili, eto, recimo da se u trenutku smanji. Nismo sanjali da imamo jahtu ili privatni avion... Ta knjiga je bila najbolji vodič kroz prirodu i priručnik za njeno upoznavanje. Toliko sam iz te knjige naučila o travkama, drveću, insektima i njihovim osobinama. Dugo se nisam usuđivala da gazim po travi, bojala sam se da ne nagazim neku sićušnu dečicu koja su progutala onaj prah za smanjivanje. I danas kad čujem zrikavca, setim se kako sam kao mala mislila da to neki majušni Karik i Valja zapomažu i zovu u pomoć. I tada sam postala u neku ruku insektofob. Kad vidim bumbara, na primer, odmah se setim kako je on smanjenoj dečici izgledao kao neki tenk, sa ogromnim pipcima, i kako je njima bila buka njegovog leta jezivo zaglušujuća..."

Predugačak je niz kapitalnih novotarija nastao u ovom periodu sovjetskog razvitka i dela koja su do danas ostala temelj savremenog shvatanja uloge umetnosti, njenih mogućnosti i društvenih odgovornosti, od Maljeviča i Kandinskog, preko Dzige Vertova i Ejzenštajna, do Mejerholjda ili Majakovskog. No ovaj blistavi period urušio se do početka tridesetih i Staljinovog uspona, te birokratizacijom partije i kompletnog državnog aparata, što je dovelo do prerastanja u potpuno zaokružen totalitarni sistem.

SMANJIO SAM DECU

U tom kontekstu se pojavljuju naši junaci: obećavajući pisac Jan Lari i njegova saga o Kariku i Valji, deci izgubljenoj u mikrosvetu. Objavljena 1937. u Lenjingradu (Petrograd, Sankt Peterburg), knjiga Jana Larija *Neobične avanture Karika i Valje* prvo inostrano izdanje imala je 1940. u Kraljevini Jugoslaviji, i to u čuvenoj ediciji "Plava ptica". Od tada do danas ona se iz generacije u generaciju ponovo otkriva, i kod nas i u svetu.

Kao i svaka dobra knjiga, *Karik i Valja* zasniva se na potrazi. Počinje nestankom dečaka i devojčice, i čudnovatim otkrićem njihove odeće u stanu komšije, naučnika Jenotova koji vrši kućne eksperimente. Kad u flešbeku shvatimo da su Karik i njegova sestra Valja greškom popili tek otkriveni napitak za smanjivanje, storija zapravo može da počne. Ubrzavajući, knjiga prati pustolovine dvoje smanjenih mališana u svetu u kome su zolje, pauci i vilinski konjici, čak i obična kiša – smrtne opasnosti. Veličine manje od centimetra, oni su sad ranjivi onoliko koliko su insekti, manje životinje i biljke u realnom životu ranjive pred našom arogancijom i nesmotrenošću.

Uglavnom u okršaju sa raznim bubama, izgubljeni u šumama trave, posle raznih muka, decu na kraju pronalazi profesor Jenotov, koji je – svestan šta se desilo i osećajući odgovornost za njihove živote – sebe smanjio da bi se upustio u misiju spasavanja. Tek tu počinju prava iskušenja, jer do kuće spasa treba prepešačiti ceo vrt u kome su se izgubili, nimalo nalik na rajski, i u kome se svaki čas može poginuti.

Intenzitet dešavanja od stranice do stranice u *Kariku i Valji* toliki je da prekida dah i drži vas obuzetim do kraja romana, pre svega neočekivanim opasnostima kojima su glavni junaci stalno izloženi. Dve stvari dete/čovek oseti posle čitanja ove knjige: koliko smo mali, istinski mali i sa koliko poštovanja moramo da se odnosimo prema prirodi. U kojoj svaki dan neko gine.

Osim jednog od prvih osvešćujućih predavanja o našem mestu u prirodi, ova rana ekološka storija donosi i osvežavajuće normalan odnos prema životinjama i raznim bićima koja susrećemo u njoj: sve ima svoje mesto u ciklusu, neki love da bi opstali, drugi su paraziti, treći žive jednodnevne živote. Možda bi i današnju decu šok predstavljalo saznanje da čak i bubamara jede, i to druga živa bića – biljne vaši!

Knjiga poziva na odrastanje: kao da je neko uzeo da napiše novu verziju legendarnog Sjenkjevičevog romana *Kroz pustinju i prašumu*, ali smeštenu u mikrosvet, da bi iznova otkrio neistražena polja avanture u kojoj se, kao i uvek, testiraju najbolje ljudske osobine. Deca će se iz nje vratiti izmenjena, a boravak u prirodi ih je naučio činjenici da se za svoje mesto mora boriti, da se u životu mora stalno misliti na opstanak, a da nam je u tome solidarnost sa najbližima često jedini spas.

No, ovde zapravo ništa nije onako kako su diktati sovjetske kulturne politike zamišljali da treba da bude. Kakva borba za opstanak u prirodi kad bi čovek »

u komunizmu trebalo da je zauzda bez problema, kakvi pojedinačni podvizi i solidarnost kad je jasno da se sve može postići kolektivnim naporima? Gde je tu odgovor na pred naučnu fantastiku postavljen zadatak razlikovanja istine od izmišljenog? U krajnjoj liniji, od vodeće uloge Komunističke partije Sovjetskog Saveza u celom romanu pojavljuje se samo milicija koja traga za nestalim profesorom i decom. Veoma malo, veoma loše, druže Lari.

PIŠČEVA SUDBINA

Ko je, zapravo, pisac knjige Jan Leopoldovič Lari? O identitetu autora nagađao je svojevremeno i moj otac, fan ove knjige od pre rata, koji mi je i dao preporuku za čitanje u uzrastu u kom je procenio kako sam dorastao da je shvatim. Pisac je mogao biti češkog porekla, na šta navodi ime Jan, ali se sa tim nije slagao očigledan sovjetski bekgraund. Druga verzija upućivala na neki od baltičkih naroda. Sa pojavom interneta, ovo se pokazalo ispravnom pretpostavkom, nekako se došlo do jednog jedinog podatka: pokazalo se da je u pitanju osoba iz Rige, glavnog grada Letonije.

Lari je rođen 15. februara 1900. u Rigi. Ostao je siroče sa devet godina i živeo kao vagabund, na ulici. Sa početkom Prvog svetskog rata i sam je uzeo učešće u borbama, razboljevao se od tifusa, da bi se kasnije priključio Crvenoj armiji. Posle pobede revolucije, snalazio se pišući u novinama u Harkovu, Lenjingradu i Novgorodu, na Lenjingradskom univerzitetu upisao i završio biologiju i jedno vreme bio u upravi nekakvog ribarskog gazdinstva. Izgleda da u tim danima usavršava svoj spisateljski dar, pa je ranih tridesetih počeo da objavljuje knjige iz oblasti naučne fantastike. One su počele da beleže uspehe, sve dok se centralni državni cenzorski organ ogromnih ovlašćenja – Glavlit – nije usmerio na manjak revolucionarnog zanosa u njima. Kontrolorima pisane reči se kao nepremostiv problem ukazala činjenica koji pisac iznosi, kako su u SSSR – eto – mogući ekološki problemi, te da otvoreno negira "vodeću ulogu Čoveka u Prirodi". Od tad, za Jana Larija počinju samo problemi.

Njegova najslavnija knjiga, *Neobične avanture Karika i Valje*, objavljena je 1937, posle višegodišnjih muka upravo zbog otpora cenzorske komisije. U godinama i decenijama koje su usledile, ona je objavljivana širom sveta, i postala klasik omladinske literature od Amerike do Japana. Ipak, sam Lari jedva se samo usputno pominjanje, kao da se apsolutno niko od kritičara ni teoretičara nije bavio ni njim ni njegovim knjigama, od kojih su – što je još čudnije – tokom šezdesetih godina, pravo niotkuda, bar još dve postale čuvene i kasnije prevođene na mnoge jezike – *Beleške jedne učenice* i *Čudesne pustolovine Kuka i Kuki*. O Janu Lariju se skoro ništa nije znalo. Sve do 2000. godine

ČUDAN DAR

Naime, tada se pojavio tekst Jevgenija Haritonova, objavljen u ruskom "Književnom pregledu" povodom stogodišnjice Larijevog rođenja (kod nas prenet u "Politikinom" Kulturnom dodatku u opremi Milivoja Jovanovića) – jedini do sad objavljeni spis koji sadrži neverovatnu životnu priču ovog zaboravljenog velikana. Haritonovljeva studija beleži da su Larijeve peripetije počele s izlaskom romana-utopije *Zemlja srećnih ljudi* 1931. U njemu se govori o svetskoj opasnosti od totalitarizma, svesno lansiranih laži i – neukog trošenja energetskih resursa. Večne teme, kao što danas znamo, još onda su bile cenzurisane – no, paranoja je tek uzela maha sa Staljinovim velikim čistkama, seriji procesa protiv stvarnih i izmišljenih političkih protivnika.

Da talentovani Lari u tom trenutku nije delovao u kružoku Samuila Maršaka, osnivača moderne ruske i sovjetske dečje književnosti, koji ga je sve vreme pokrivao svojim autoritetom, teško da bi se ijedna njegova knjiga potom pojavila. Roman *Karik i Valja* su 1937. odmah po objavljivanju postali hit. Cenzori taj uspeh nisu mogli da oproste, pa je Larijeva svakodnevna borba da objavi bilo kakav tekst, neizmenjen, tokom sledećih par godina bila piščeva osnovna preokupacija.

Konačno, Jan Lari se odlučuje na jedinstven umetnički eksperiment, ni pre ni kasnije nezabeležen u istoriji – piše naučnofantastični roman namenjen samo jednom čitaocu. Naslovljen *Nebeski gost* (sa podnaslovom: "društveno-fantastična povest") i napisan u maniru starih majstora utopija, on u sedam poglavlja prati dolazak putnika sa Marsa na Zemlju godine 2034. i njegov susret sa stvarnošću SSSR-a. Marsovac na početku otkriva svom domaćinu kako je na njegovoj planeti "sovjetska država osnovana pre 117 godina", i uz unapred iskazan pozitivan stav prema domaćinu hoće da se upozna sa tim kako žive Zemljani: sa naratorom kao vodičem, imaće priliku direktno da razgovara sa piscem, naučnikom, inženjerom, radnikom i kolhoznikom. Iz tih susreta sa predstavnicima običnog sveta, počinje da se pomalja prava slika svakodnevice – usled glomaznog državnog aparata i centralizovane birokratije, svi tonu u siromaštvo i nemaštinu; doneseni zakoni su često besmisleni; da bi se prikrila opšta nesposobnost, a objasnio epohalni neuspeh – svakodnevno se izmišljaju narodni neprijatelji; partijci mrze intelektualce i sve obrazovane ljude; seljaci, pljačkani od strane države, u tragičnoj su poziciji; većinu škola i naučnih institucija vode nekompetentni ljudi "koji nemaju nikakvu predstavu o nauci"; ostao je još samo jedan grad – Moskva – u kome svi pokušavaju da žive, sve ostalo je uspavana provincija. Gost sve ovo komentariše sa podsmešljivom pronicljivošću, zaključujući kako građani SSSR žive "dosadno": njihovo vreme ispunjeno je držanjem govora na raznim sastancima i obeležavanjem slavnih jubileja, jer niko ne sme da priča o sadašnjici budući da je "odvratna"; u budućnost niko i ne gleda, kao da je se pribojavaju, jer je "mračna".

IZ POLICIJSKE KARTOTEKE: Jedina fotografija Jana Larija

Decembra 1940. Lari ovaj roman uz propratno pismo šalje lično "dragom Josifu Visarionoviču", proglašavajući ga za svog jedinog čitaoca, i poredeći ga sa drugim istorijskim ličnostima, uz obrazloženje: "Nijedan veliki čovek do sad nije imao svog ličnog pisca." On sebi čak uzima slobodu da se ponudi Staljinu za takvu ulogu, napominjući kako će se i on time izdvojiti među piscima, budući da ni među njima niko do sad nije pisao za samo jednog čitaoca.

Ovolika drskost morala je smesta izazvati pozor NKVD-a, koji je u tom trenutku predvodio ozloglašeni Berija. Budući da se Lari potpisao pseudonimom "Kuliđari", agenti bezbednosnih struktura su ipak morali par nedelja da tragaju za autorom "antisovjetskih klevetničkih izmišljotina", kako je kasnije sud nazvao njegovo zlodelo. Uhapšen, osuđen je na kaznu od deset godina zatvora u Sibiru i dodatnih pet godina gubljenja građanskih prava. I danas je pitanje kako tog proleća 1941. Lari za ovakav ekstreman književno-aktivistički poduhvat nije dobio smrtnu kaznu. Moguće je da se to desilo zbog predratne izvesne liberalizacije režima, a možda je i sve zbunio efekat njegove iskrenosti – činjenica da je banditima tako otvoreno rekao da su banditi.

Niko nije do kraja istražio koja je konkretna muka naterala Larija da tako otvoreno rizikuje život i karijeru. Kako god bilo, jasno je da su pritisci da menja svoje tekstove bili veliki, cenzori bi jednostavno obrisali ono što im se nije dopadalo i napisali nešto sasvim drugo – takva je bila praksa. Po povratku sa odsluženja kazne, mogao je da se uveri da staljinistička atmosfera nije nestala posle Staljinove smrti 1953. Naime, pisac je odslužio svoje do 1956, tačno kako je bilo propisano, a zatim nekako i nastavio spisateljsku karijeru, objavljujući knjige za decu, posle svega u "Murzilki", čuvenom časopisu za pionire. No, nikad i nigde nije istican u javnosti. Ostala su samo dela, od kojih su *Karik i Valja* neka vrsta divljeg dečjeg krika iz mengela totalitarizma na vrhuncu.

SVOJIM OČIMA

Knjiga *Karik i Valja* završava se obrtom u kome se odjednom pisac obraća čitaocima rečima: "Sve je to istina koju sam video svojim očima", i odjednom, u blistavoj lirskoj eksploziji, postaje moguće da je cela priča izmišljena, jer niko nije mogao da bude pored Karika, Valje i profesora Ivana Germogenoviča Jenotova, tokom njihovih avantura. Ili to, ili se pisac previše hvališe!

Dobra omladinska literatura nikad nije bila samo za decu, već i za sve one koji žive u svetu ograđenom stvarnim osećanjima, u kojima nema mesta za suvišno igranje uloga, "odraslima" tako drago. Svetu u kome su osećanja samo osećanja, a ono što se desi, može ponekad i da se popravi. Onima koji su svesni koliko se život na svakoj okuci može preokrenuti na ovu ili onu stranu, bez pardona, ovakva dela su jedini odmor i podsećanje da svet svakako može biti drugačiji – jer kao "odrasli" tako često zaboravljamo i ono što smo videli svojim očima.

No, stvari nikad neće biti jednostavne, pa tako ni ovoga puta. Naime, ako nekim slučajem posle čitanja ovog teksta poželite da istražite celu priču na internetu, gorko ćete se razočarati. Osim jedna šture biografije na ruskoj Vikipediji, nigde ne postoji nijedna životna priča Jana Larija, nigde ne postoji nijedna studija o njegovom delu. Osim da je živeo, mi o Janu Lariju i dalje ne znamo skoro ništa. Ako su arhive obrisane i ako nešto ne postoji na digitalnim mrežama, da li je ikad postojalo? Zato zauvek ostaje otvoreno pitanje: šta je sve od ispričanog istina, a šta izmišljotina?

Mi, naravno, znamo da je sve to istina i da smo je videli svojim očima. ¶

DRAGAN AMBROZIĆ

Glasovi zaboravljenih predaka

Dve jugoslovenske putničke agencije u San Francisku, 1915.
foto Petar Tornić, zbirka Mimi Jenislavski

Fonoteka Kongresne biblioteke u Vašingtonu čuva deset hiljada zvučnih zapisa nastalih između 1901. i 1925. godine. Među njima su i narodne pesme koje su pre stotinjak godina snimili hrvatski, slovenački, srpski i drugi južnoslovenski imigranti. "Onamo 'namo", "Oj Hrvati", "Sarajevsko kolo", "Što se bore misli moje", samo su neke od pesama koje se mogu pronaći u digitalizovanoj arhivi Biblioteke

Američka, vašingtonska Kongresna biblioteka, kao sve velike biblioteke i sama ima jednu "aleksandrijsku" crtu – to znači da je dijelom zamišljena i napravljena kao neka vrsta skupljenog ukupnog znanja svijeta. Da pored toga ona implicira i gotovo apsolutnu, a trajno misterioznu i mistificirajuću ideju moći i same američke države, ne treba, pogotovo ovdje kod nas, ni posebno naglašavati. Količina knjiga, rukopisa, novina i mikrofilmova, uopće podataka i informacija u kompleksu golemih građevina masonski monumentalne Biblioteke tolika je da, čak i oni što ne paranoiziraju oko najveće svjetske sile, moraju biti impresionirani upravo mističnim sjajem koje toliko i tako minuciozno sakupljeno znanje isijava.

Budući se bavi najrazličitijim stvarima u tom smislu i pravcu, Biblioteka je pokrenula i stvorila nedavno čudesan projekt, a zahvaljujući internetu dostupan sada svakome. Radi se o katalogu snimaka koje je kompanija *Victor Talking Machine Company* napravila između 1901. i 1925. – s više od deset hiljada zvučnih zapisa napravljenih, danas bismo rekli "primitivnom", tehnikom direktnog akustičkog snimanja – umjesto mikrofona hvatanjem zvuka u golemi tuljac odakle su se zvučne vibracije direktno urezivale u metalnu ploču, kao u bakropisu. Mehanička mašina isto tako, reproducirala je nazad snimljenu muziku ili govor.

IDEJA AMERIKE

Sasvim u skladu s idejom Amerike, kao konglomerata migracija, naroda sa svih strana svijeta, s idejom nove Obećane zemlje u kojoj će svi moći ostvariti slobodu uskraćenu im u vlastitim domovinama, svi emigranti doseljeni u onoj, najvećoj migraciji krajem 19. i početkom 20. stoljeća, dobili su priliku da ostave nešto kroz te snimke – muziku, govor, običaje, vjere, priče, viceve. Iako je danas, u promijenjenim odnosima i novim, osviještenijim sposobnostima čitanja i interpretacije lako primjetljiv jedan nesvjestan odnos koji je prvobitna, to će reći *waspovska*, bijela-anglosaksonska-protestantska Amerika imala kod skupljanja ovih materijala, a on je bez daljnjega imao nešto kolonijalno spram novih "urođenika", to je samo

jedan dio narativa. Osnovna, tipično egalitarna ideja, kako tada tako i sada, kao i uvijek s tom velikom i kontradiktornom zemljom i kulturom jest da ipak *svi vrijede i svi se broje* odakle god došli te da svatko ima pravo donijeti i sačuvati dio svoje kulture pod taj inkluzivni, gigantski nadnacionalni krov. Sasvim na toj liniji je i ovaj zvučni Babilon pohranjen u Kongresnoj biblioteci, s naslovom projekta čiju će tipičnu lakoću i konotativnu jedinstvenost koja je zavela sve narode, prepoznati svatko: "National Jukebox" – "Nacionalni džuboks".

Sad kad je stvar digitalizirana, u nekoliko minuta na tražilici sajta znatiželjniji i osviješteniji naći će se usred fantastične riznice. Kakvo blago je tu sačuvano, njegova količina, odnosno u našem slučaju, vidjet će se, kakva vrijednost – to je sve zajedno teško i procijeniti a kamoli opisati ukratko. Vjerojatno najfascinantniji dio kolekcije, muzičke su snimke napravljene u prva dva desetljeća prošlog stoljeća. Među njima pak, sakrili su se i nepoznati pjevači odavde, iz ovih naših zemalja.

Treba samo mrvu historijskog osjećaja i mašte pa da se, citatno dakako, najprije oslika mizanscena i zamisli jedan potpuno zagonetan svijet i era u kojima nastaju snimke naših pjevača. Njujork 1917, atmosfera kakvu je besmrtno fiksirao Kopola u drugom *Kumu* – emigranti odasvud, a najviše iz Starog Svijeta: Talijani i Irci kao prvi i najbrojniji, pa Židovi i Nijemci, Poljaci i Letonci, Švođani i Holanđani. I Austrougari: mnogi od njih Slaveni – južni – Hrvati, Srbi i Slovenci. Iz rubnih slavenskih svjetova, a tuđih kraljevstava stizali su naši ljudi, jednako kao i iz dvije susjedne državice, jedine nezavisne do udruživanja u zajedničku državu – Srbijanci i Montenegrini.

ONAMO 'NAMO

Iza svih većih svjetskih nacija i etnija nešto je ostalo, samo se, zbog bezbrojnih historijskih nesreća činilo da iza ovih podijeljenih pa skupljanih, suprotstavljenih a gotovo istih, nije ostalo ništa, da su se izgubili u anonimnosti golemog kontinenta i kulture koja na kraju sažme ipak sve u sebe. Sve dok se, neočekivano, evo pojavio projekt američke institucije i otvorio nam prva vrata od mnogih, portu za ulazak u jedan nevjerojatan svijet.

Kad se čuju te prastare mono snimke, u interpretacijama, čini se čak, školovanih pjevača, prvo što se zapazi je dakako stil, starinski ozbiljan i ukočen, koji već odavno zovemo "naivnim", sasvim u skladu s vremenom. Ali ako je čovjek u stanju da pređe preko toga i čuje dublje – zapita se

DA VIĐU PRIZREN:
Stihovi crnogorskog kralja Nikole, melodija Slovenca Davorina Jenka, u izvođenju hrvatskog tamburaškog orkestra, 1912.
iz zbirke Kongresne biblioteke, Vašington

slušajući, zbunjeno i tronuto: odakle dolaze ti glasovi? Kakvu to stvarnost i prošlost nose u sebi, kakav zvuk? Ovo zvukovlje, naime, kad se susretnemo s njime ovako, nespremni, s uvijek upisanom aposteriori "arogancijom" onih koji misle da su čitanjem povijesti u stanju objasniti prošlost, ostajemo začuđeni i pomalo posramljeni: to što zvuk sa snimaka nosi u sebi ne mogu objasniti knjige. Nešto je uhvaćeno tu, iskustvo, duh, zovimo kako hoćemo – što će zauvijek izmicati.

Podijeljena po bliskim jezicima, našla se ovdje tako mala skupina snimaka: po šest pjesama iz Hrvatske, četiri iz Slovenije i jedna iz Srbije. No tu tek, pri slušanju, počinje ironija u svoj svojoj historijskoj snazi, nevoljna komičnost rođena iz tragedije svih naših zabuna. Operetski samouvjereni Emilio Blažević kreće s budnicom "Oj Hrvati!" – i tekstom što nakon ovog usklika u inkantaciji, s na mah prepoznatljiva prva tri tona – prima, terca i kvinta – nastavlja s "jošte živi – riječ naših djedova!", i na *ponešto poznatu* melodiju – da, istu što ju je skoro pedeset godina, pod drugim, širim imenom i pripadništvom, socijalistička Jugoslavija pjevala kao vlastitu himnu. Nije gotovo tu. Nepoznati Andraš Tavik i Draga Ilkić izvode uz tamburicu "hrvatske" pjesme "Sarajevsko kolo" i – u briljantnoj tragikomičnoj završnici – "Onamo 'namo", tu, kako joj se tepalo, "srpsku Marseljezu" čiji je tekst napisao crnogorski kralj Nikola I a muziku Slovenac Davorin Jenko, tvorac prve srpske operete i jedan od prvih članova Srpske akademije. Tri od četiri slovenske (iliti "slovenačke") pjeva stanoviti Obrad Đurin (u slovenskom dijelu potpisan i kao "Žurin"), izvodeći ih potpuno germanskim stilom, upravo vagnerijanski, jednako kao i božanstvenu *Što se bore misli moje*, po tekstu kneza Mihaila Obrenovića, s njenom smirenom, trajno zbunjujućom jer također uzorno germanskom, "švapski" logičnom akordacijom i melodijom.

Ne bi trebalo stati na ovome, na retorici današnjeg tužno-ironijskog čitanja, budući se kroz ove čudesne snimke otvara nešto mnogo važnije. Iza njih otkriva se, ako nam se dozvoli semantička igra, jedan sasvim drugačiji "kult predaka" i njihova priča – velika i razuđena, rascjepkana skoro kao kontinent sam, a još uvijek neispričana. Priča o emigraciji, naime, toj prvoj, naših ljudi u Ameriku. U (Novi) svijet kojem su, mnogo poslije, u kasnijoj zajedničkoj kulturi stremili ili ga na momente i jedva primijećeno u opisima začačkali autori u svojim tadašnjim naponima i znatiželji: Momo Kapor, koji je od svoje izuzetne a manje poznate *Knjige žalbi* napravio mali biser nepretencioznih i kao pero lakih metatekstualnih intervencija, prošaravši je pred svako poglavlje dijelom iz nevjerojatnog priručnika *Srpski radenik u Americi* iz 1910.; Bogdan Tirnanić s pričom o beogradskom novinaru Momčilu Jojiću koji je "pio viski »

Nastavljamo da delimo
osmehe i u Novoj godini!
Bezbroj srećnih trenutaka
u 2015. želi Vam
Vaš Bambi.

bambi

plazma · Wellness · Jo D'Oro · Well B E · Juhu · Josh! · Charger

s Džonom Vejnom", a onda uspio "nagovoriti Diznija" da mu da prava da objavi njegove stripove u Politikinom zabavniku; Smoje sa svojom "paron Antonjom" i našim Dalmatincima u "Jamerike"; pa Danojlić s antologijskim epistolarnim romanom "Dragi moj Petroviću", Mika Oklop i njegov kultni *CA Blues*, Vlajkovićeva *Čubura negde u Kaliforniji* – i možda jedva poneki još.

Srpsko tamburaško društvo "Nova sloboda", Indijanopolis, 1910.
foto iz zbirke Milana Opačića

SKOK PREKO OKEANA

U našem tadašnjem modernitetu i njegovim pravilima galopirajuće budućnosti – a ne kako bi se pomislilo samo zbog razloga ideoloških – taj nevjerojatni skok preko Oceana, odlazak naših ljudi, nije bila tema kojom bi se itko bio dublje bavio. Oni su nestali prvo, a onda tek, malo prije, i sada, poslije katastrofe, polako su se za kulturne kartografe počele objavljivati sjene imena i neobični, dosad neistraženi historijati. Snimke "Nacionalnog džuboksa", ako išta, tjeraju na daljnje traženje, na buduću kulturnu arheologiju, radosnu i melankoličnu jednako, uvijek silno uzbudljivu, baš kao što je i svaki njen novi rezultat. Ako čovjek krene tim putem, tajna vrata se neće odmah otvoriti naravno, ali će se barem malo odškrinuti.

Iza njih ukazat će se jedna neobična freska, oslikana ponešto grubom ali ne manje sublimnom rukom, kompozicija čudesnih likova i životopisa, kao kakva "žitija" neuobičajenih sekularnih, emigrantskih "svetaca".

Tu su mnogi od njih, i dalje dobro sakriveni: neobjašnjivi Đorđe Ribar čiju priču će valjda jednom netko ispričati kako valja, pa James Prvi (!) Mestrovich, višestruki heroj Prvoga svjetskog rata; John Owen Dominis, hrvatski plemić i, pazi sad, princ od Havaja (!); Petar Herceg Tomich iz Ljubuškog, nosilac Medalje časti za hrabrost u Drugom svjetskom ratu, sa svom pripadajućom ironijom što mjesto njegova porijekla implicira i po čemu ga pamtimo nasuprot. Tu je filiprotovski lik Milo Radulovich, oficir američkog zrakoplovstva rođen u Detroitu, zbog čitanja ćiriličnih novina optužen za komunističke simpatije (!), oko koga je Edward R Murrow, vjerojatno prvi veliki angažirani televizijski novinar napravio slučaj kroz koji je demaskirao paranoju makartijevske ere, te priču po kojoj je George Clooney snimio film. Ostao je čak i poneki znak rijetke institucije: velika i slavna njujorška izdavačka kuća Harcourt, do danas nosi puno ime *Harcourt Brace Jovanovic*. Odmah tu negdje u isto vrijeme ili malo poslije ove afere, ne iz emigracije nego odavde, pa onda između dva svijeta – izlazi prva Đilasova knjiga na engleskom, memoari koji su zatresli stvari i u Americi i u Jugoslaviji više nego što se znalo tada, a da ne govorimo danas u ovom dobu nepamćenja i žabljeg gledanja državnih sitnaveži i smanjenih kultura.

Ovo su bili vjerojatno najposebniji likovi i priče, no gotovo svi redom – od plemića do hercegovskog seljaka – potomci su, direktni ili simbolički, armije nevidljivih i anonimnih zemljaka, izgubljenih u svojoj muci i krvavom rmbanju, između većih migracija, usred uočljivijih etničkih grupa i još veće zemlje, ogromne u svakom pogledu. Većina je živjela te svoje živote, najčešće teške, anonimne ili zaboravljene. No neki su, tek se sada naslućuje, odživjeli i jedva opričljive avanture i sudjelovali u povijesti, ostavljajući nam romanesknu i filmsku građu kojima će, do te mjere zapanjujuću između smijeha od nevjerice i divljenja, tek trebati prava i sposobna autorska ruka. Svi su pak donijeli jedno u popudbini, neplativo i lijepo – oni koji nisu imali literature skoro, osim govorne, i tek pokoje knjige: svoj jezik, priče, korijene. I ove pjesme.

MUZIKA ZEMLJE

Sad kad se čuju na stranici projekta Kongresne biblioteke, očitava se u njima još nešto jedva uhvatljivo, a na liniji svih ovih imena i toga što su nosila sobom. Rekli smo već – to je zvuk prošlosti, za nas davno zaključane i očuđujuće. Ali mnogo važnije: u tonu naslućuje se i zvuk tadašnje *budućnosti*, najava nečega što će tek postati. U njima je već *ideja* zemlje koje (još) nema. No tu je vjerojatno i njihova prava tragičnost: sudeći po čuvenom, nikada je u materijalnom, u onom obliku za koji smo mislili da postoji, nije ni bilo i neće je biti, nego jedino ovako, skoro da se kaže "platonistički"-jedino kao ideje, gore negdje, u sferama. Oni su je, nepoznati pjevači, kao čudni i divni Đurin i njegov tenor – tada stvarali unaprijed. I bez ostvarenja. Kako čudno zato ona djeluje i danas, takva, prisna a potpuno nepoznata, zagonetka koju tek treba početi odgonetavati i dokaz da u kulturno-historijskom, ako metnemo začas na stranu političko-ideološki dio, ništa ni izbliza nije još objašnjeno, što god krda cinika i neznalica mislilo o tome. Njima je sve to ionako nedostupno.

Jer, umjesto za nadripovjesničare i politikante, ovo je materijal za one koji doživljavaju naš svijet tankoćutnije, otvorenije, s više nježnosti, razuma i poštenja. I tek kad se takvi počnu baviti tim nasljedstvom i pokušaju ga artikulirati, stvari će možda ipak, makar i prekasno doći na svoje mjesto, jednom. ¶

ĐORĐE MATIĆ

Vladimir Stankovski, *Drži me čvrsto*

Tamnoroze

Prema najsvežijim rezultatima istraživanja, televiziju gledamo malo manje nego lane. Rumuni prednjače sa 340 minuta dnevno, mi smo na drugom mestu sa 306 minuta, a slede nas Portugalci i Amerikanci. Dakle, da blejimo – blejimo! Pa, šta smo to tokom 2014. gledali svaki dan po pet sati

Godišnji pregled TV ponude u Srbiji predstavlja ogledalo ekonomske krize. Manje novca, mere štednje u poslednjim koracima tranzicije i jednopartijska politička scena, to je u najkraćem gledalački ambijent. Prema najsvežijim rezultatima istraživanja, televiziju gledamo malo manje nego lane. Rumuni prednjače sa 340 minuta dnevno, mi smo na drugom mestu sa 306 minuta, a slede nas Portugalci i Amerikanci. Dakle, da blejimo – blejimo! Pa, šta smo to mogli da vidimo tokom 5 časova dnevno uključenog televizora u našem okruženju.

1. Tabloidi na širokom Bulevaru

Veoma popularna fraza, koju smo često čuli u komentarima TV programa bila je – tabloidizacija televizije i medija uopšte. Komercijalni koncept preuzeo je iz žute štampe senzacionalizam, malo teksta, više slike, bombastične naslove i selebriti kulturu. Koncept crvenog tepiha koji se podastire pred noge starleta, estradnih zvezda i političara postao je vladajući iz nekoliko razloga. Veoma često, gledanost se navodi kao motiv ovakvog uređivačkog pristupa. Zvanični rezultati gledanosti, međutim, pokazuju drugačije. Najgledanija televizija je i dalje javni servis, a

među 15 najgledanijih emisija protekle godine, najviše je sportskih, njih 6. Tu su i Dnevnik RTS-a i famozna "Slagalica", poslednja nada da je pamet u ovoj zemlji još koliko-toliko na ceni. Gledala se i Parada (ona vojna pred Putinom), domaće serije ("Ravna gora", "Montevideo", "Vojna akademija"), a od cele bulumente razbibriga u vrh gledanosti su ušle samo jedna turska serija i natpevavanje na Pinku i Grandu. Udeo RTS-a u gledanosti je 21,8 odsto, na drugom mestu po ovom istraživanju AGB Nielsena je Pink sa 19 odsto, a sledi grčki blok (Prva 13,1 i B92 sa 7,2%). Čemu onda tolika količina ružičastih sadržaja, gala/socijala exkluzivno/explozivnih sadržaja i celodnevnog lutanja ružičastim Bulevarima B92?

Odgovor se verovatno nalazi u benignom sadržaju ovakvih programa gde se malograđanski cokće pred novim ludostima savremenog doba, a istu specifičnu težinu dobijaju socijalni protesti, brljotine vlasti i seksualne afere na domaćoj estradi. Možete se sprdati čak i sa nedodirljivim Premijerom Vučićem, ali samo ako kritika ne prelazi nivo naočara ili cvetnih obrva Zorice Brunclik. Tabloidi su postali surogat za ozbiljno novinarstvo, kritički diskurs u društvu i sredstvo disciplinovanja političkih protivnika režima. Da se ne lažemo, putem tabloida, vrhovna vlast (tu je svakako na vrhu piramide Aleksandar Vučić), disciplinuje i srubljuje i mangupe u sopstvenim redovima, koji bi mogli da se zanesu i pomisle da su veći od lidera. Posle dva dana prozivanja u tabloidima, štampanim ili elektronskim, zaćutaće svaka javna ličnost, jer ćete inače morati da dokažete da niste silovatelj, pedofil, lopov, Miškovićev plaćenik, ili mrzitelj Vučića. Naročito ako uzmete u obzir da su vanredne konferencije za medije, koje tako rado drži naš Premijer među pomenutih 15 najgledanijih emisija.

2. "Autocenzura" Utiska nedelje

Važna polemika, koja je obeležila prethodnu TV godinu, vodila se oko postojanja ili nepostojanja cenzure medija u Srbiji. Vlast je naročito bila alergična na kritike koje su stizale u izveštajima evropskih institucija, pa je pronađena spasonosna floskula – "autocenzura". Ovaj fenomen je posledica pritiska koji Vlast

vrši, a koji je različit od pritisaka iz vremena Miloševića, Đinđića ili Tadića. Naime, nekada se vlast durila na medijske kuće smatrajući ih plaćenicima ili izdajnicima, u doba Miloševića. Đinđić je za B92 nudio orden za zasluge, ali nije želeo da daje posebne uslove za minuli rad. Od Bebe Popovića, pa zatim Tadićevih savetnika ili Đilasa, pritisak je išao prema neposlušnim redakcijama. Dss je, recimo, prekidao komunikaciju sa B92 nezadovoljan načinom izveštavanja, baš kao što je Mišković povukao reklame sa ove televizije posle "Insajdera". Međutim, novinari su po pravilu imali zaštitni bedem od urednika i matične redakcije. Današnja vlast je cenzuru svela na individualni progon novinara. Tako su se bez zaštite našli i Olja Bećković, ali i novinari Jutarnjeg programa RTS-a, koji su u goste doveli urednika "Večernjih novosti", koji je opet uskoro postao tehnološki višak. Kada iz medijske kuće koja je javni servis nema saopštenja kolegijuma ili urednika, ili kada "Utisak nedelje" postane preko noći od uticajne emisije nekomercijalni balast programu B92, logično je da će svaka kritika biti tiša, opreznija ili je jednostavno neće biti. Zamislite da vas Premijer pomene u jednoj od svojih konferencija koje uvek nose istorijski ili sudbinski pečat.

Komercijalizacija medija, ili tabloidizacija, uvela je kvaziekonomski princip formiranja programa, gde ćete svaku formalnu zabranu programa opravdati varljivom statistikom rejtinga, udela u gledanosti ili prihoda od marketinga. U zemlji u kojoj nijedna televizija ne posluje na čisto komercijalnoj osnovi, jer je marketinško tržište pod uticajem politike ili tajkuna, pozivanje na ekonomske rezultate programa ili emisije je čisto licemerje. Sloba je sekao kablove i demontirao predajnike, posle njega su ukidali marketinške budžete, a danas će vam ponuditi sumnjivu statistiku ili volju i interes vlasnika. O pravoj prirodi tog interesa zaista samo mogu da nagađam.

3. Ružičasti Informer

Televizija Pink je doživela svoju renesansu. Od ozbiljnog poreskog dužnika, uspela je da postane najjači medijski partner vlasti. Lako je shvatiti da je populizam bio zajednički sadržalac, uz obostranu ofanzivu ružičastog šarma. Uvođenje Pinkovih digitalnih kanala otvorilo je neslućene mogućnosti kumulativnog efekta Pink info formata. Taj minut-dva postaje i deset kad zatreba, uz "Tešku reč" gde se na nedeljnom nivou interpretiraju ideje, misli i planovi Vlasti. Pinkov info program je najbolji primer kako saopštenja idu direktno iz Vlasti na mali ekran. Postaju nepotrebni novinari i urednici, reči Vlasti se prenose kao Otkrovenje, bez interpretacije, čak i bez profesionalnog uobličavanja u vest. Svako sa minimalnim novinarskim iskustvom primetiće da "Minut-dva" nisu vesti, već integralna PR saopštenja. Vidimo mračnu perspektivu novinarske profesije u Srbiji. »

4. Uslovna sloboda, regionalni mediji

Pošto su medijske kuće izgubile integritet pred vlašću i vlasnicima kapitala, nema redakcija koje bi odbranile slobodu medija. Kakvu-takvu zaštitu dobile su televizije regionalnog karaktera među kojima su najvažnije Al Jazeera Balkans i N1. Činjenica da su vlasnici Arapi, odnosno Amerikanci, daje ovim televizijama relativnu nezavisnost od ovdašnjih vlasti. Globalni ili regionalni interesi važniji su od dnevnopolitičkih polemika, pa su zato ovi TV kanali ostali kakav-takav prozor koji nam pomaže da ovdašnje probleme sagledamo u širem kontekstu. Nesporna je i tehnička superiornost, pa smo u prilici da gledamo nova dostignuća u realizaciji programa. Ove godine, aktuelna je kampanja za digitalizaciju TV signala. Snimljeni su prilično nemušti TV spotovi, a građani su upoznali famoznu kutiju sa TV Box setom koju će morati da nabave ako imaju starije prijemnike. Ok, dobićemo digitalno oštru sliku i ton, ali, pitam se, kakve će to biti emisije. Zato su N1 i Al Jazeera dragoceni primeri promena i invencija u tretiranju sadržaja programa, da ne kažem – kontenta!

5. Pevanje na prazan stomak

Kada je nada varljiva, a budućnost neizvesna, naše televizije udare brigu na veselje. Umesto talasa rijaliti programa – dobili smo Novi talas raspevanih imitatora. Za razliku od Novog talasa originalnih buntovnih bendova iz 80-ih, danas uspeh na muzičkom polju donosi interpretacija, a ne kreacija. Na Pinku ili Prvoj, u Zvezdama i Zvezdicama Pinka ili Granda, u imitacijama u šou-programu "Tvoje lice zvuči poznato" važno je biti što vernija kopija. Kod nas vam je u muzici kao

u politici, na svim kanalima pevaju istu pesmu, a postoji autoritet Žirija (kao naša Vlada) gde se članovi kobajagi svađaju. Pojedinac, ma kako talentovan bio, nalazi se nasuprot medijskog sistema gde morate pognute glave da uđete. Nema novih pesama, nema kreativnog ispoljavanja čak ni tinejdžerskog bunta, neko drugi vam piše pesme. Muzika je biznis i vi ulazite u okvir koji je estetski definisan. Ako ste lepi, nasmejani i ponizni, žiri će vam otvoriti vrata karijere. Pink je i ovde pobedio – kako estetikom tako i poslovnim modelom, čak i kada se zove Grand i emituje na Televiziji Prva.

Bila je ovo jedna ružičasta godina, zar ne? ¶

DRAGAN ILIĆ

Victoria Logistic i Sojaprotein uveli Dunav Soja standard

Bečej, 22. decembar 2014. – Kompanije Victoria Logistic i Sojaprotein, koje posluju u sastavu Viktorija grupe, dobile su Dunav Soja sertifikat za uspešnu implementaciju ovog evropskog standarda za gajenje i preradu genetski nemodifikovane soje. Proveru vezanu za sertifikacioni proces izvršila je ovlašćena kontrolna kuća SGS.

"Implementacija Dunav Soja standarda u Sojaproteinu, kao i Viktorija Logistici koja je snabdeva sirovinom, predstavlja model za ostale evropske zemlje. Uspeh Dunav Soja udruženja vezan je za naše partnere i zato je ova sertifikacija vrlo važna za dalji podsticaj gajenju i preradi genetski nemodifikovane soje, kao i promociju proizvodnje visokokvalitetne hrane za ljude i životinje, sa bezbednim i kontrolisanim poreklom u dunavskom regionu", izjavila je Marjana Vasiljević iz Regionalnog centra Dunav Soja prilikom svečanog uručenja sertifikata.

Sojaprotein je prvi u regionu dobio ovaj sertifikat za proizvodnju sojinih proteinskih koncentrata, koji imaju široku primenu u ishrani životinja. Na ovaj način, kompanija je stvorila još jednu konkurentsku prednost kod plasmana visokoproteinskih koncentrata na najzahtevnija evropska tržišta, među kojima su Austrija, Švajcarska i Nemačka.

"Victoria Logistic kroz sve segmente svog poslovanja uspostavlja i održava sistem kvaliteta kako bi obezbedila vrhunsku sirovinu za fabriku Sojaprotein. Dunav Soja sertifikacija garantuje punu sledljivost i kontrolu kvaliteta od soje sa srpskih njiva, preko skladišnih kapaciteta, pa sve do prerade zrna, odnosno proteinskih koncentrata kao gotovih proizvoda. Osnova za implementaciju Dunav Soja standarda bio je IP program, koji smo uveli 2004. godine i koji je takođe sertifikovan od strane kontrolne kuće SGS", rekla je Mirjana Grujić, direktorka sektora monitoringa i kontrole kvaliteta kompanije Victoria Logistic.

EUnet Hosting
Specijalna Novogodišnja akcija

Preuzmite vaš poklon sa jelke!

Neka nam 2015.-a bude godina većih i boljih mogućnosti!
U to ime, **sve postojeće i buduće korisnike nagrađujemo vrednim poklonima!**

Posetite nas sajt **www.eunethosting.com** i uverite se šta smo spremili za vas.

Srećna Nova godina!

EUnet
eunethosting.com

Pitajte vašeg hosting experta - eunethosting.com
Telefoni 0700 600 500 i +381 11 3010 500 Email info@eunet.co.rs

Krleža naših strana

Oktobra ove godine navršio se vek od rođenja Mihaila Lalića, a 30. decembra biće dvanaesta godišnjica njegove smrti. Odlomak iz većeg eseja koji objavljujemo podseća na opus ovog velikog pisca i svedoka Drugog svetskog rata

Piše: **Božo Koprivica**

U pričama Mihaila Lalića postoji motiv časne smrti. Kao refren. Izabrana ili časna smrt kao u Njegoševoj poeziji, u prozi Marka Miljanova, ili Stjepana Mitrova Ljubiše. Čast i smrt kao rima, kao rāna i kao ‘rana. I Lalićeva rana priča “Čobanica”. Čista smrt i čisti ponedjeljak. Ne bira Lalić slučajno prvi dan u tjednu, u nedjelji. Ponedjeljak i pramaljeće.

“Na izmaku proljeća 1942. jednog ponedjeljka baš pred veliki pokret uhvatiše četnički stražari na samom ulazu u Kolašin dvoje njih...”

Starina Vjeko Brujić krenuo je u Kolašin da osveti sina. S revolverom u njedrima. Došao da ubije četničkog komandanta Minića. Došao starac da se *замијени*. Ili stas kao vrhunski, estetski princip smrti:

“Pogrbljen i oronuo u tom poslednjem trenutku se bio *испрсио* i rekao: Milo mi je što ginem u dobrom društvu zajedno s valjanim i poštenim ljudima i junacima dva lijepa crnogorska plemena...”

Smrt Vjeka Brujića je prolog za herojsku smrt Đurđe Vlahović koja skriva partizanske letke, u njedrima.

Hapšenje Đurđe Vlahović i dvije polarne samoće. Usamljenost čobanice koju sprovode do tamnog ulaza u kolašinski zatvor, a sve to gleda otupjela, zblaznuta gradska čeljad. I samoća Đurđinog malog stada jagnjadi. Jagnjadi koje ona vodi da se одлуче odvoje od majki. Tjeraju “u nepoznate ovce da tamo zaborave na mlijeko i nauče da se hrane isključivo pašom.” Jagnjad, mlijeko, majka, Biblija.

Kakva riječ одлуче – jagnjad – i riječ pritrčkuju – jagnjad – da stignu čobanicu. I zaustave se pred kapijom, *иза решетака*, kolašinskog zatvora.

Suđenje je u Kolašinu bila farsa jer su sve odluke, uglavnom smrtne, bile unaprijed određene. Jedan detalj sa suđenja Đurđi Vlahović i motiv tišine kao refren u Lalićevim pričama, u njegovom opusu.

Tišina i leptirovi. Od ulaza u tržnicu jagnjad prelaze(i) preko partizanskog groblja na kome nijesu obilježeni grobovi (bezimene humke). Malo utočište nalaze, na livadi, kod mršavog kočijaševog konja koji pase, na suncu. Jagnjad prostor prelaze “pretrčavajući kao leptirovi.”

Lalićeva pristrasnost kao dokumentarost, kao istina. Lalić je bio zatočenik kolašinskog zatvora u zlo vrijeme. Lalićevo svjedočanstvo, pominjanje autentičnih imena i prezimena je upiranje prstom u zločin, u zločince koji su presuđivali i ubijali partizane, komuniste. To je prst u oko ovom, današnjem, svebujajućem fašizmu.

Nijesam zaboravio ону *тишину*, ali prije toga Lalić majstor dijaloga.

Kad je uhapšena, Đurđa Vlahović je preboljela život i mislila samo na časnu smrt. Sudija Malović:

– Krivorepa, kakva je to promjena kod tebe: juče nijesi hramala, a danas cotaš?

– I ti si lani bio Crnogorac, a ove godine si Talijan. I poturčio bi se i devet vjera bi promijenio da ne pretrpiš pola od onih muka što sam ih ja pretrpjela.

Lalić majstor promjene ritma, i evo me do one *тишине* i do trećeg sudije kolašinskog suda: “Vuksanoviću ispade olovka iz ruke i zakotrlja se po podu. Sagnuo se da je traži, a u prestravljenoj tišini čulo se kako škripi stolica i kako grebe drhtava ruka po podu olovkom.”

Đurđa Vlahović bila je osuđena na smrt vješanjem. Ali je u istoriji četničkog, izdajničkog beščašća već imala uzor, primjer časne smrti. Odlazak u smrt partizanske doktorke Ruže Rip.

Ruža, (Roža, Roze) *i bol kad daje sve je za bol dala i život valja, kad se život grsti.* Pa dalje Ruža Rip, Jevrejka i mladi Kamov: *I digni snagom uma volju bonu.* I bol je tvoja bol s nirvane. Partizanske nirvane: “Pričalo se kako je Ruža svojom sitnom kao dječjom rukom podigla bujnu kosu, koja joj je padala niz leđa, da je prebaci preko omče...”

Novo pozorište novi teatar ritualnog vješanja. Telal poziva mještane na čin pogubljenja djevojke.

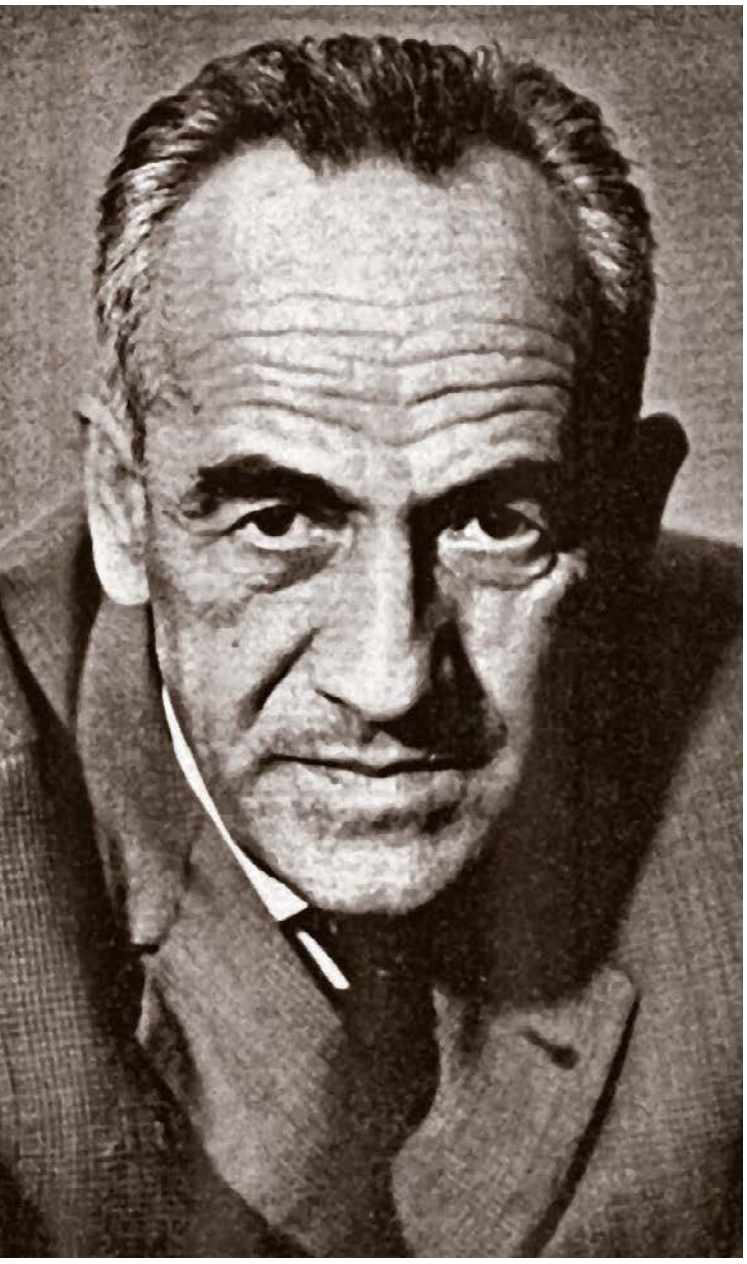
U “Čobanici” se, prvi put, javlja veliki motiv u prozi Mihaila Lalića: revolucija, partizanski rat kao karneval, kao svadba. *Гладна као страст, проклета као пјесма наша и крвава као љубав наша:*

“Ovo on meni saziva svatove, čuste li ga? Majko moja, jadna moja male, (*рефрен за ‘Пусту земљу’*) da si znala kako ću ti se udavati.”

Ulicom do gubilišta djevojka je hitala da su je četnički pratioci morali sustizati. Đurđa Vlahović osjetila je žalac užasne usamljenosti. I tu zluradu, preplašenu gomilu svijeta, oguglala na zločin, na pasjaluk: Glava joj klonu i noga poklecnu...”, ali djevojka je znala da pred četničkim huljama i pred tom obnevidjelom ruljom mora stas držati među oblacima: ”Jednim skokom se vinu na stočić među direcima.”

Niko kao Mihailo Lalić ne umije da udari taj bratsvenički, taj lični žig na izdajnike. Žig koji žeže do današnjeg dana, i nek žeže, neka prži u ovo vrijeme četničkog povampirenja i izlaska miševa iz mišjaluka: “Uživaš li, Ljubo Miniću, komandante makaronski? Smij se, lijo oguljena, ama da znaš: čeka i tebe ova ljuljaška!”

Četnici su bili, u cijelom Kolašinu, ostavili dva Muslimana. Džodana kovača da okiva i raskiva, pred smrt, zatvorenike. I Mehmeda, maloumnog uličnog čistača. Mehmed je, iz straha od

smrti, prihvatio ulogu dželata. Đurđa je, s visine, predsmrtne visine, nastavila da čašćava četničke glavešine. Onda su Mehmedu podvikinuli da trže uže, a on se pred nevinošću i ljepotom ušeptrljao. Djevojka dželata laktom, odlučno, odgurne i on odleti sa "zaljuljane klupe":

"Zbacila je bijelu maramu s glave. Zatim prebaci pletenice preko konopca i pusti da joj padnu naprijed niz grudi, do po pojasa... proljepša se lice pod bijelim čelom i za trenutak sinu poslednjom ljepotom.

– Umijem se ja i sama objesiti – reče u nijemoj *тишини* i jednim nevidljivim pokretom izbi i prevrnu stočić ispod sebe.

Svjetina je brzo ispraznila trg. Poslednji je išao Mehmed – u glavi mu se mutilo, noge su mu se potsjekle, nešto ga je privlačilo da se okrene a nije imao hrabrosti..."

Ove filmski kadrirane slike časne smrti... *младо жито*... uvod su u finale priče. Usamljenoj Đurđi Vlahović, koja visi na konopcu, prvo su prišla jagnjad, njena jagnjad, prorijeđeno stado:

"Buljila su u čobanicu ukočenim, začuđenim, žalosnim pogledom."

I taj poslednji, *divlji akord* partizanske elegije:

"Tih vjetar s Ključa (*пази, име планине*) zaljulja obješenu, pokrenu se kao *жива* njena sjenka na travi, i to ih uplaši. Zbijena u gomilu, podivljala, sama i napuštena, trčala su prema Tari, mutnoj vodi, koja nije zapamtila goreg proljeća.

Zlog proljeća, ili

А што дрхтну сад хартија бијела
то дрхтнух и сам и
поломих перо
и изба моја задрхтала цијела.

Soba zadrhtala, soba i po.

Iz partizanske smrti Đurđe Vlahović, kad bol postaje zanos, ogromna će izrasti nada ko sjeme ljudsko. Ili:

Чест рањена жеже храбра прса
у њима јој нема боловања.

Lalić za svoj gotovo cio opus bira 1942. kada je pet stotina ilegalaca-partizana-komunista ostalo u Crnoj Gori, dok su se proleterske brigade prebacile u Bosnu.

U borbi partizana (hajka, hajka, hajka...) sa mnogobrojnim neprijateljem Talijanima i četnicima u okupiranoj Crnoj Gori (žica): hrabrost, čojstvo, izdaja, licemerje, kukavičluk, zločin, junaštvo, drugarstvo... ostavljaju čist trag, kao trag na snijegu. Cijelcu snijegu. Ostavljaju trag koji se, kao na glinenim pločicama, ne da, ne može izbrisati...

Mihailo Lalić je pouzdan, neupitan svjedok. Mnogo bolji nego zvanična i nezvanična povijest.

U njegovim pričama dozivaju se, rimuju motivi, detalji kostima, lica, tišine, svjetlosti, zvuka (huka i tišine Lima), erosa, pejzaža, vatre, sumnje, kaštiga, vjere, ljubavi, gadluka, kuraži, dostojanstva, gladi, smrti, prijateljstva... Te dokumentirane priče dobijaju snoliku auru. Ritam soneta.

Lalić je majstor portreta. Soneta-portreta, ha ha, ili hm. Priča "Rade Bašić" počinje u ramu zakovanog prozora, kolašinskog zatvora. S likovnim akcentom Rade Bašić: "Dlanom je zagladio srebrni vijenac sijede kose... izbrijan je i *кошуља му је под грлом бијела као снијег*."

Bijeli se ta košulja u cijelom kolašinskom zatvoru. To nije, samo, otmjenost kostima, to je otmjenost duha junaka, Rada Bašića iz prohujalih ratova. Bijela košulja kao čist obraz. Obraz su Crnoj Gori, u vrijeme izdajstva i poganluka, sačuvali i stari ratnici Rade Bašić, Jovan Drobnjak, Mlađo Bošnjak...

Kakav je Lalić portretist vidi se iz jedne slike koja dolazi, ne slučajno, dan prije nego što će Rada Bašića sprovesti u kolašinski zatvor. Iz "telegenc-kauše", iz ćelije koja čeka Bašića, pustilo je na slobodu, posle, samo dva mjeseca, seljaka iz Rovaca Mata Minića: "Očajali starac, koščato i muklo strašilo čađavih obrza, mutnih očiju i dubokim jamama pod čelom..."

U svađi oko brazde na međi Mato je iz puške ubio jednog brata, a bombom mu "poravnjao porodicu".

Kakva urednost u inventaru ubice, krvnika; ljudske pogani. *Или Криву клетву на дом не понеси/јер је мука с богом ратовати*: "Starac je pažljivo pokupio svoje stvari, pregledao ih da što ne zaboravi, *извадио из зида и ставио у џеп експер на коме му је "раније висила торба."*

Likovnost, osamljenost, dostojanstvo Bašića uznemiravalo je i junake-zatvorenike. Pa ga zadrti, nervozni Marko Pavićević (pri)upita: "Tebe su sigurno zbog džamadana uhapsili...? ...Ili zbog sina komuniste? Valjda ti, star čovjek, nijesi išao u partizane?" »

– A što nijesam? Možda sam baš išao, išao i nijesam bio među poslednjima, a nijesam se ni pokajao. A što sam star... Pa ni starcima nije zabranjeno da se bore za slobodu i za pravdu... A sin mi je malen, pozdravlja pesnicom, ali za partizane još nije dorastao...

Godine su mi kao u Rada Bašića, ali rad sam da krenem(o) u borbu. Protiv ove nove novofašističke, nakazno-kapitalističke-tranzicijske pošasti. Ili: *Пренеси од гроба до срца, пренеси кроз тишину/пјесму што не гине: слобода, слобода...* Pa da krenemo u borbu, tamo gdje je žestoka partizanska tradicija (Dalmatinci su ginuli na Sutjesci – Šibenčani ginuli za oslobođenje Nikšića, Podgorice, Beograda...) iz Dalmacije:

Tko će odbiti mahniti vjetar što se strmoglavo
vrtloži kroz crne rupe neba?
Šum mračnih voda plamti
u mome zaboravu
a u nevidu: otvoreno plavetnilo.

FILM *HAJKA* ŽIKE PAVLOVIĆA (1977), PO LALIĆEVOM ROMANU: "Koje je doba, Šako?" "Pogano. XX vijek."

Kakav je Rade Bašić bio hajduk od junaka vidi se po njegovim podvizima sa Mlađom Medovićem Bošnjakom. I njihovom sukobu sa austrijskim narednikom "vakmajstorom" krvavim policajcem Brenđom. Smakli su tog zločinca krvavijeh ruku do lakata.

Došla su druga vremena, vrijeme ratnih skrivalica i jadova. Zaboravljeno je junaštvo Rada Bašića i Mlađena Bošnjaka. Njihovo prijateljstvo je iščiljelo. Evo ih, ponovo da se sretnu, među mladim partizanima:

"Gledali su se odozdo do gore čudeći se kako je mnogo vremena prošlo, kako su ostarjeli za sve sem za pušku, kako je čudno i lijepo što su se eto opet našli."

Žurim sa ovom parafrazom priče "Rade Bašić" da bih došao do naslova, jednog od mogućih naslova, eseja o pričama Mihaila Lalića: "Na ta dva studena konaka bez sna i odmora pri mučnom, uz borbu, povlačenju preko snježnih visova – stari drugovi ne samo što se više nijesu sreli, nego nijesu imali vremena ni da se sjete jedan drugog... Tri mjeseca kasnije, u kišljiv i studen dan, na kraju zakašnjela proljeća *(мени више ништа не касни... све што дође ја сам му наредан...)* nađe jedno četničko odjeljenje u pećini nad rijekom oslabljela, skoro već ohlađena ranjenika. Vodiči iz Zatarja lako prepoznaše Bašića i pokušaše da mu se narugaju:

– Ti li si to, komandiru partizanski, a kamo ti četa? Sad nek ti pomognu petometkovići, udarniče! De sad reci "smrt fašizmu", kao zimus!

Ranjenik nije mogao da makne tijelom, samo mu na nebrijanom licu zaigraše bore i uskipje čudan grč. Nabuhnuše mu vratne žile, iskolačiše se zakrvavljene oči... kroz stisnute zube, savlađujući bol i nemoć, kupeći svu snagu preostalu u grlu i grudima i muteći njome i onako promukao glas prihvati i zagrmje: – Sad i vazda smrt fašizmu!

Goran Kovačić, August, Cesarec, Oskar Davičo Vitomil Zupan, Radovan Zogović, Mirko Banjević, Slavko Vukosavljević, Mihailo Lalić... životom i poezijom borili su se protiv fašizma i zla domaćega. Podsjećam u voj fusnoti na *заборављени,* odličan film, "Kaja ubit ću te" Vatroslava Mimice. O zločinu ustaša u Trogiru. To je prvi film o fašizmu na Mediteranu prije filmova, izvrsnih filmova, De Sike, Felinija, Bertolučija... Zafranovića. Na licu Mediterana, na suncu Mediterana, na plaveti, *na velikom plavetnilu* fašizam se bistrije, preciznije vidi.

Lalićev opus: priče, romani, dnevničke bilješke "Prstom po vodi"... može nositi (nad)naslov: Sad i vazda smrt fašizmu.

U vrijeme krivotvorenja povijesti, četničkog podvriskivanja i televizijskog junaštva u Srbiji i Crnoj Gori, rascvata fašizma u Jugoslaviji nasušni je svjedok Mihailo Lalić, kao *биг чињеница* historijski, kao veliki pisac, Krleža *нашијех страна.*

(...)

Moj otac bio je u Lovćenskom odredu, a stric, Jovan učesnik 13-julskog ustanka. On je bio u redakciji časopisa "Stvaranje", na Cetinju, mislim 47, 48... U redakciji je bio i Mihailo Lalić. Mala fusnota o Nini Karelskoj: krajem osamdesetih bio sam, kobajagi, urednik u Domu kulture "Braća Stamenković" u Beogradu. (Tu je, neku godinu ranije, Ivan Čolović osnovao biblioteku "xx vek".) Trebalo je da se održi književno veče o knjizi "Apotekarkin raj i druge stvari" Miroslava Toholja, i trebalo je da o tom delu mladog pisca iz Sarajeva govore Snežana Brajović i Marko Vešović. Trudio sam se da pošteno radim svoj posao, a "radno vrijeme" provodio sam, uglavnom, na ulazu u zgradu Doma kulture. To je nekad bilo gotovo kultno mjesto u Beogradu sa čuvenim velikim studiom Radio Beograda, u toj zgradi bio je i ansambl "Kolo" (i djevuški, djevuški...), tu su imali probe "Sedmorica mladih", filmske premijere u bašti. Rez. Ulazi Mihailo Lalić, maskiran, kao ilegalac, s kineskim kačketom i pita: Gdje će biti ovo veče, u kojoj sali, ima li ta sala dva ulaza (ulaz, izlaz) pa da Lalić nestane neprimjetno kad se završi veče. Lalić je pomislio da sam portir – neki vječiti student, pa me to žacnulo: "Dobro vam je lice... to poređenje... ta Nina Karelska... kavkaski tip crne kose, bijela lica sa uzdignutim vjeđama kao da se čudi, apotekarica iz Carigrada u romanu 'Ratna sreća'. "To nije dobro, to je knjižno poređenje." Lako me otkačio Lalić. Baš u taj čas dolaze i mladi pisci Biljana Jovanović, Mile Perišić, Savić, Maksimović, Bratić... O, Bota Koprivica, na poslu... i ne prepoznaju Lalića: "A šta Vam je Jovan Koprivica?" "Stric." "Vaš otac Đorđije, branio je poštu u Ulcinju aprila 1941..."

Ostalo mi je malo gorko od te priče, više zbog Nine Karelske. Ponekad vidio bih Lalića na šetalištu "Pet Danica" u Herceg-Novom i nisam se, usudio da mu se, javim. Da, još mi je Lalić, onda, rekao: bio sam u vašoj kući u maju 1967. Tog maja, 2. maja, moja

sestra (od)igrala je Ofeliju... Bilo je puno svijeta, i ja nisam vidio diskretnog ilegalca, Mihaila Lalića, prijatelja naše kuće. Rez. Đorđijeva i Jovanova sestra, Femija, poginula je na Sutjesci, Anđa Baćović, sestra moje majke, predratni član KPJ, izdali su je Baćovići-četnici, predali Talijanima. Udarali su joj brokvice pod nokte, boli oči iglama... i ništa nije, nikog nije odala... strijeljana je ... ostavila je tri sina... Tako sam ja od rođenja u partizanima... Onda je došla 48...

Znala je sve to moja učiteljica, drugarica-gospođa Milena Kaluđerović. Lijepa žena, s osmijehom i tugom na zenicama sve do slepoočnica. Prigrlila me od prvog časa, a da to nisam znao. Na jednoj fotografiji, kraj školske godine, nas desetoro odličnih učenika ispred naše škole II osnovna u Nikšiću. držimo knjige u ruci, to je bio dar škole. Na toj fotografiji držim knjigu "Sluga Jernej i njegovo pravo" Ivana Cankara. Mi muškadija, ispred djevojčica, u čučnju kao navalna petorka. Bos sam na toj fotografiji, a preko stopala i risa desne noge imam zavoj, bijeli. Nisam zbog tog zavoja mogao da obujem cipele, sandale... a nije, nijesam imao šta da obujem. I neka. Samo me je i, danas, stid zbog te dječije laži, nije partizanski. Knjige je za nas birala Milena Kaluđerović, u prvom ili drugom, više nijesam siguran, na dar sam dobio priče Mihaila Lalića. Nekoliko priča plastične, ne, ne, kartonske korice. A na koricama – akvarel – dvije motike, prvi plan, i dva tijela po dubini, leže na (ne) pooranoj njivi... Sjećam se samo priče o plavom dječaku, kose kao zrelo žito na vjetru. Mršav, proziran dječak, ćutljiv. To je dječak iz filma "Čovjekova sudbina" Sergeja Bondarčuka. Poginuli su mu roditelji u ratu, a vojnik (igra ga Bondarčuk) koji se vratio iz njemačkog logora vratio se kući. Kuća zgarište i nikog na zgarištu. Pusto. Sad tu dva samotnika u nekom starom kamionu vitlaju Rusijom. I, ćute, uglavnom, šute. Kako je dječak sa filma "Čovjekova sudbina" prešao u priču Mihaila Lalića ne znam. Priča "Pusta zemlja": "Godina 1944. poče u znaku slabljenja Njemačke na svjetskim frontovima... potpunog opadanja četništva na Limu..."

Zaseok Sjeverna bio je partizanski. Uprkos četničkim zločinima jedan dio pođe u Četvrtu proleterski, a drugi u terenski bataljon. Ostali su samo Otaš Nedić – partizanski odbornik i brat mu Sretko (vidi ime), koji je nekako želio da sačuva da odloži odlazak u partizane sina Momčila, dijete od petnaest godina. Sretko je imao poveliko imanje i hvatao ga je stah da mu ne ostane *пуста земља.*

Lalić tragično odlaganje radnje, sudbine... počinje odlaskom u partizane. Momčilove sestre, Jelisavke. Iskrala se, zamolila Momčila da pričuva ovce i nije se vratila. Otac je ubjeđivao sina da će i oni krenuti: "Čim zasijemo njivu na Kulini i ono malo krčevine u Tusti zasadimo krompirom." Grijeh je da ostane zemlja neobrađena, da ne ostane pusta. *Пуста земља.* I krenuli su Sretko i Momčilo. Vrijeme je išlo na ruku ocu, kome je svaki dan bio dragocjen, kiša je danima lila i donosila "mutne potoke sa Troglave" (vidi ime). Svemu dođe kraj i nevremenu: dođe i taj sudbonosni dan. Dan počinje posvećenjem proleća:

"Nagnojena do dubine i odavno opitomljena zemlja je bila zgodna za kopanje. Uz lak zamah, skoro nečujno, motike su se zabadale do ušiju u mrku kaišavu mekotu. Kopači su bosim nogama osjećali kako se tiho krune meke grudvice pune proljećnog soka i svježine. Uskoro zaboraviše svoje brige, poskidaše džamadane i razmahnuše. Osjećali su toplo i drago milovanje sunca i vjetra na obnaženoj koži."

U tu idiličnu sliku, dok je otac sinu govorio kako je stare bukve zasadio njihov predak – čuveni ratnik – Vuk Neda, ulaze iz polusjene šume neki zli ljudi, utvare: "Na leđima im zaturene puške, obučeni su u raznobojne ostatke uniformi..." I Lalić majstor detalja "... i svi bez razlike imaju *блатну,* izgaženu obuću."

Rade Bašić i košulja bijela kao snijeg i ljudi bez lica sa prljavom obućom, prljavim tragom. Počinje igra – varalica, igra prepoznavanja, ta bagra se predstavlja kao da su partizani, Nedić zatečen, brani se da ne pripada partizanskoj Sjevernoj. Dječak zaćuti, i Sretko osjeća stid pred dječakom.

Često ulazak novog junaka, novog lica, Lalić počinje od kostima: "Vidje kako stazom iz šume izlazi konjanik u olinjaloj oficirskoj uniformi ispod koje vise plave talijanske čakšire." Koman-

FILM *LELEJSKA GORA* ZDRAVKA VELIMIROVIĆA (1968): Pasija po Ladu Tajeviću

dant četnički Arsenić, na konju, ulazi, u kadar, poslednji: "... mršav kao skelet: dugo lice, još duži nos, otromboljene modre usne Orčića. S kostimom i licem, ide i zvuk "otsječno naredi rukom i kreštavim glasom: Veži!"

Otac vidi smrtnu stupicu i počinje da moli, da preklinje da mu ostavi, bar dijete u životu. A dječak ćuti, ćuti i blijedi do bijele mrlje, od stida zbog oca i prokletstva proljeća:

"Dva kundaka pogodiše široka Nedićeva leđa, i dok je ukoso zaranjao glavom u ledinu, treći ga pogodi u lice. Seljak kao da zagrize zemlju – ispljunu plasu krvi i polomljene zube..."

– Ubij me, i sve mi uzmi... Nek ti je prosta moja krv, ako mi ostaviš dijete. Jedinac mi je, ostaće mi *пуста земља.* Ne utuli svijeću, kumim te bogom velikijem!

– A jedinac je? A pusta, veliš – zahrza komandant glasom pobiješnjelog kljuseta...

De, je li gotovo?

– Ako si čovjek, mene prvo: da ne gledam – jeknu iskrvavljeni čovjek glasom muklim i teškim kao ispod zemlje.

Tada se prvi put čuti tvrd i taman glas dječaka, riječi su siktale kroz stisnute zube, oštre kao noževi:

– Što moliš ovu paščad, što se brukaš! Osvetiće nas striko Novo, osvetiće nas drugovi! Zapamtiće makarondžije...

»

SENKE: Slike Naoda Zorića

Prva puška opali prije naredbe i prekide ga u govoru. Pogođen u grudi dječak pade ničice i ... jeknu:

– Lele meni, majko!...

Muški bol, rimuje se sa onim: mila moja male Đurđe Vlahović:

"Tada Sretko natrča grudima na cijevi:

– Udrite, špijuni, udri, ološu i izrode ljudski! Imam kćer u Proleterskoj, grkljane će vam čupati... krdo lupeža, a ima vas ko i voditi: unuk nevaljaloga Rista Orčića i avetne ćone, sprdnja od sprdnje!

Lalić kao majstor tišine, laboratorije zvuka: "Puče samo jedna puška. Čovjek pade ničice glavom okrenutom prema dječaku. Jedan od krvnika ga *удари кундаком међу плећке, непријатно одјекну роротом из мртве људске лубине.* Odjednom zavlada kao neki strah na proplanku. Banda se žurno pokupi i zađe u vlažne šumske prostore."

U vrijeme pozorišnog festivala MESS, general Jovo Divjak, Srbin koji je ostao da brani grad, Kavafijev grad i mali Lenjingrad. Vodio nas je, vodio me po obroncima Sarajeva, nišani, nišani... i tamo odakle su četnici granatirali grad Izeta Sarajlića, Asima Ferhatovića, Ivana Fohta, Tina Ujevića, Maka Dizdara, Iva Andrića, Meše Selimovića, Isaka Samokovlije, Stevana Tontića, Bata Čengića, Špele Rozin, Jasne Selimović, Dina Mustafića, Bogdana Tanjevića, Šibe Krvavca, Mirze Delibašića, Davorina Popovića, Abdulaha Sidrana... Svratili smo kod jedne gospođe kojoj je granata usmrtila dvoje male dece: dječaka i njegovu sestru. I, opet, postala je majka, Divjak joj je kum. Kad smo se spuštali sa tih visova otelo mi se:

– A šta je radila priroda: divlja kupina, javor, sremuš, kadulja, jasika, gljive, drenjine, kopriva, kaćun, mravinjak, potok, zumbul, trnje, trava, oblutak.

– Ništa. Ona se ponašala kao da se ništa ne događa. Radila je svoj posao. Ona je slijedila svoj ritam, anđeosku sebičnost koja posmatra proširenim zenicama:

"Na pustoj zemlji pod raščupanom sjenkom bukve toga dana i sjutradan odmarali su se kopači. Prekopana zemlja sušila se, izjednačavala u boji sa ostalom. Potočić je veselo šumio, vjetar se igrao u granju, ptice su oveselile čitav kraj, samo su dvije ispuštene motike uz njih podsećale na ljude koji su bili i više ih nema."

Više ih nema, a ima ih, nikad više nijesam zaboravio tog dječaka unuka, praunuka starca Vujadina, dječaka *очи гвозденијех* kao Batrić Perović. I ja sam bio, ja bijah taj dječak.

Ali ovaj poslednji pasus, tišina, spokoj, puste zemlje učinio je da ni nemušto, niotkuda kao sljepac na jagodici prsta (o)ćutim: to je književnost. Taj dug nikako ne mogu vratiti Laliću. Dug i dar.

Dok sam se preslišavao, po sjećanju koje bi priče mogle ući u izbor najboljih, znao sam sigurna je "Pusta zemlja". U isti mah počelo je da me tiče, kopka, u kom je mjesecu "bila" ta priča, taj dječak. Sve zbog T. S. Eliota. Njegova poema "Pusta zemlja 1922." ovako počinje:

"April je najsvirepiji mjesec..."
Pa dalje:
"... što rađa
jorgovan iz mrtve zemlje, meša
uspomenu i želju, uzbuđuje
zamrlo korenje proletnjom kišom..." ¶

CSR

Bambijev doprinos društvu

"Verujemo da se uspeh ne meri samo dobrim poslovnim rezultatima već i odgovornošću prema zajednici u kojoj poslujemo. Zato je Bambi dugi niz godina poželjan partner zajednice u kojoj posluje i neko kome se veruje", istakao je Nemanja Brković, menadžer za korporativne komunikacije kompanije Bambi.

Nemanja Brković

"U 2014. godini kompanija je radila na brojnim društveno odgovornim aktivnostima, na koje smo svi zajedno veoma ponosni. Nesebično smo pomogli naše građane tokom katastrofalnih poplava koje su zadesile našu zemlju, postali smo član Foruma za odgovorno poslovanje, dobitnik smo nagrade VIRTUS za korporativnu društvenu odgovornost u kategoriji podrška najinovativnijem projektu za *Juhu! Igrališta*. Uz podršku Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja realizovali smo akciju "Povratak u školu", kojom je za više od 4500 đaka iz 70 osnovnih škola širom zemlje obezbeđen školski materijal i Bambi slatki paketići. To je samo deo onoga što smo uradili u ovoj godini", istakao je Nemanja Brković.

"Ovakvim i sličnim društveno odgovornim akcijama kompanija Bambi se pozicionirala među društveno najodgovornijim kompanijama u zemlji, a naše CSR akcije nastavićemo i u godini koja je pred nama", rekao je Brković. ¶

#BMWStories
BMW EfficientDynamics
I manja emisija i više uživanja u vožnji.
BMW Serije 2
Active Tourer
www.bmw.rs
Zadovoljstvo
u vožnji
PRVI IKADA BMW SERIJE 2
ACTIVE TOURER.
ZA SVE ŠTO STE ZAMISLILI.

Rimska gozba u Petnici

Redakcija "Vremena" ostala je ove godine bez jednog od osnivača i pomoćnika glavnog urednika, Aleksandra Saše Ćirića, koji je preminuo 18. maja. Erudita i stručnjak za antiku, imao je običaj da u prazničnim brojevima "Vremena" čitaocima prenese delić svog znanja o kuhinji Starog Rima, temi o kojoj je planirao da objavi i knjigu. "Vreme" u ovom broju objavljuje tekst iz lične zaostavštine Saše Ćirića

GOZBA: Freska iz Pompeja

Piše: **Aleksandar Ćirić**

Naizgled gastronomsku izreku *Ab ovo usque ad mala*, od jajeta do jabuka, stari Rimljani koristili su da označe celinu nekog zbivanja od početka do kraja, isto onako kako teče rimska gozba. Rim je i kao republika i kao imperija bio država dovoljno velika, a njegove teritorije i pokoreni narodi dovoljno raznoliki da bi se o nekom jedinstvenom načinu i običajima u svakodnevnoj ishrani uopšte moglo govoriti. Teško je zamisliti da je neki ustaljeni, isti raspored obroka važio u Španiji, Britaniji, Mauritaniji, Egiptu, Arabiji, Dakiji, Kapadokiji i drugim delovima imperije, čak i ako su osnovne namirnice bile iste ili slične, ili da se – da je tako nešto uopšte postojalo – tokom vekova nije menjalo.

Otuda se najveći deo raspoloživih podataka o rimskoj ishrani tiče prvenstveno Rima, potom Lacija a onda i većeg dela Apeninskog poluostrva.

Osim retkih opisa, posluženja i njihov redosled na rimskim gozbama – kao i rekonstrukcija odnosa pojedinih začina i dodataka u jelima – uglavnom je stvar mašte čija bujnost manje utiče na broj i vrstu jela nego na njihovu pripremu. Odsustvo podataka o količinama upotrebljenih sastojaka pripremu "rimskih" jela čini mnogo zavisnijom od ukusa šefa kuhinje ili istraživača kulinarstva nego sastavljanje menija za gozbu.

Nije teško smisliti ekscentrični jelovnik večere koju čine predjela od meduza sa jajima, svinjska vimena punjena mlekom i jajima, kuvana bukovača sa zabiberenim sosom od ribljeg sala, morski ježevi sa začinima, uljem i sosom od jaja, glavno posluženje od pečenog jelena lopatara sa sosom od luka, rutvice, urmi, suvog grožđa i meda, kuvani noj sa slatkim sosom, grlica kuvana s perjem, prženi papagaj, puhovi punjeni svinjetinom i pinjolama, šunka s medom kuvana sa smokvama i lovorom pa pečena u testu, kuvani flamingo sa urmama pa i, na kraju, desert od ruža i peciva, punjenih urmi prženih u medu i ljutih afričkih kolača sa slatkim vinom i medom. Teže od smišljanja menija je odrediti odnos sastojaka u postojećim receptima koji uglavnom samo kažu šta u jelo ide, ali ne i u kojim odnosima. Pa, tako, na moderne rekonstrukcije antičkih recepata u dobroj meri utiče preovlađujući današnji ukus i, još više, lične kulinarske navike onoga ko jelo priprema, pa čak i dostupnost nekih začina, začinskog bilja i dodataka. Tu činjenicu ne treba gubiti iz vida.

Istraživanja kulinarskih mirisa i ukusa antike postala su odavno deo ozbiljnih antropoloških, arheoloških i istorijskih interesovanja. Tako je Arheološki institut Univerziteta u Insbruku 1979. godine organizovao jednosemestralni seminar za praktično utvrđivanje količinskih jedinica sastojaka Apicijevih recepata (Marcus Gavius Apicius (oko 25. god. p.n.e. – oko 37. god n.e.) bio je rimski gurman koji je živeo za vreme vladavine imperatora Tiberija, i za njega se vezuje najstariji rukopis sa receptima, nađen u današnjoj Nemačkoj). Osnovni izvor bila je knjiga nemačkog filologa Elisabeth Alfoldi-Rosenbaum *Das Kochbuch der Romer*, *Zurich-Munchen* 1970. Umesto garuma (antički recept za riblji sos), korišćen je dodatak načinjen od izgnječenih fileta slanih sardela pomešanih s mladim ukuvanim vinom. Zato je u receptima korišćena i so, mada se kod Apicija ne pominje.

Desetak godina kasnije, oktobra 1989. grupa studenata, asistenata i profesora

Prva gozba (Insbruk, 1979)

Gustum de cucurbitis farsilibus, tikvice punjene mozgom

10 većih tikvica

1 kg telećeg mozga

20 mlevenih zrna bibera

2 kašičice mlevenog selena

kašičica mlevenog oregana

2 kašike garuma

kašičica soli

3 jaja

Tikvice oprati, očistiti i preseći na polovine pa izdubiti i kuvati dva minuta u posoljenoj vodi. Mozak potopiti u ključalu vodu, očistiti i samleti. Dodati jaja i začine pa napuniti tikvice i otvore prekriti mesom izvađenim pri dubljenju. Složiti ih uspravno i naliti vodom da prekrije pa kuvati 30 minuta.

Za sos (1):

kašičica garuma

1/2 kašičice mlevenog miloduha

kašičica mlevenog bibera

kašičica soli

1/8 l belog vina

1/8 l prošeka

kašika skrobnog brašna

kašika ulja

Pomešati garum, selen, biber, so i vino i prokuvati. Promešati brašno s malo vina i dodati u sos pa mešati dok se ne zgusne. Preliti tikvice i poslužiti.

***

Lenticulum de castaneis, sočivo s kestenom

kilogram kestena

2 kašike mlevenog kima

15 mlevenih zrna bibera

2 kašičice mlevenog korijandera

1/2 kašičice mlevene nane

Kašičica mlevene rutvice

2 kašike sirćeta

2 kašike meda

2 kašike garuma

vino

3 kašike ulja

1,5 kg kuvanog sočiva

Zarezati svaki kesten, natopiti ih 10 minuta u vodi i peći na 220°C oko pola sata, oljuštiti i samleti. Sirće, med, vino, ulje i garum kratko prokuvati, ostaviti da se ohladi i dodati ostatak začina. Sos pomešati sa pireom od kestena, dodati sočivo, promešati i poslužiti.

***

Patina de persicis, dezert od bresaka

3 kg zrelih bresaka

15 mlevenih zrna bibera

2 kašike mlevenog selena

2 vezice iseckanog peršuna

kašičica mlevene nane

4 samlevena lista lovora

2 kašičice mlevenog kima

4 kašike meda

5 kašika sirćeta

1/2 kašičice garuma

Breskve oljuštiti, očistiti od koštica i iseći na osmine. Začine pomešati i mešavinom preliti breskve. Ostaviti da odstoji i poslužiti.

Druga gozba (Petnica, 1989)

Assaturam, svinjsko pečenje s medom

3 kg mesa divlje svinje ili obične svinjetine

so

Marinada:

1/2 l belog vina

4 kašike nastrugane mrkve i celera

2 zgnječena čena belog luka

kašičica mlevenog korijandera

250 g meda

Meso premazati s mnogo više soli nego što je uobičajeno pa pokriveno folijom peći pola sata na 250°C. Ukloniti foliju i peći još dva sata uz često prelivanje marinadom. Vrelo pečenje premazati medom.

***

In aprum assum iura ferventia, topli umak za pečenje od divlje svinje

moča od pečenja

2 kašike belog vina

3 kašike sirćeta

2 kašike garuma

kašika ulja

50 g prženih i samlevenih pinjola

1,5 kašičica mlevene nane

1,5 kašičica mlevene majčine dušice

3 kašičice mlevenog selena

kašičica mlevenog bibera

3 kašike nastruganog celera

1/2 nastruganog većeg crvenog luka

malo mlevene rutvice

1-2 kašike skrobnog brašna

Pomešati moču od pečenja sa začinima, kratko prokuvati i poslužiti uz pečenje.

arheologije i kulturne antropologije sa Beogradskog univerziteta, Filosofsko-istorijskog fakulteta u Skopju, filozofskih fakulteta u Zadru, Zagrebu i Ljubljani, te *Sweet Briar* koledža iz Virdžinije (SAD), organizovala je u Istraživačkoj stanici Petnica kod Valjeva rimsku gozbu.

Recepte korišćene za gozbu odabrali su iz jednog od starijih izdanja Apicijeve *De Re Coquinaria*; po rečima organizatora, eksperiment se fokusirao na jelovnik rimske srednje klase carskog Rima, klase koja je imala *civitas* – rimsko građansko pravo, pravo glasa i pravo da sklapa *connubium*, brak po rimskom pravu, "jer to je upravo bila grupacija koja je održavala ovu veliku državu". Petničku rekonstrukciju recepata čini posebnom to što su neophodni dodaci, garum i mulsum, tokom nekoliko meseci pripremani i korišćeni po originalnim receptima, umesto priručne zamene manje-više uobičajene u drugim modernim rekonstrukcijama rimskih recepata. Što se hleba tiče, držeći da se u Rimu jeo samo uz prvi doručak i uz "grčke crne supe", guste mesne čorbe, za umakanje i zahvatanje umesto kašike, u Petnici su izabrali beskvasni hleb nalik na tanku pogaču ili lepinju.

Petnička gozba od šest jela i jednog sosa sadrži varijante recepata već oprobanih u Insbruku, tako da su ovde preneti samo izabrani recepti sa menija prve dve gozbe iz 1979. Jela su pripremljena za 15 do 18 osoba. ¶

Moj Ljubelj

Međunarodno pravo je pravo jačeg. Granice se crtaju mačevima. Tako je bilo i biće. Slaba je vajda od svečano potpisanih dokumenata o nepromenljivosti granica, od upozorenja da se pogromi i istrebljenja čitavih naroda ne smeju ponoviti. Često izgovaram reči sumnjive nade, koje se od mene, svedoka "onog strašnog vremena", očekuju. Radujem se što danas nema granica dok se vozim kroz Evropsku uniju, ali nije ih bilo ni unutar Rimskog carstva

Uprkos završnom aktu Konferencije o evropskoj bezbednosti i saradnji (KEBS) iz Helsinkija 1975. godine koji je garantovao nepovredivost granica 35 država potpisnica, u narednim decenijama neke od njih su nestale, a druge nastale. Bio sam tada prisutan kao prevodilac. Radilo se bez prekida, bilo je vreme belih noći, mnogi nisu mogli da spavaju. Imao sam utisak da su se državnici osećali trijumfalno, mislili su da su postigli nešto veliko. Četvrt veka kasnije, posle pada Berlinskog zida, na samitu KEBS-a u Parizu 1990. godine potpisana je Čarta za novu Evropu u kojoj je konstatovano da je "vreme konfrontacija i podela u Evropi završeno" i da nastaje poredak mira i bezbednosti od Vankuvera do Vladivostoka. Ni godinu dana nakon toga počelo je cepanje Jugoslavije uz upotrebu oružane sile. Potom je NATO, ignorišući međunarodno pravo,1999. bombardovao Srbiju i Crnu Goru.

Za razliku od jugoslovenskog lokalnog, ali krvavog razgraničavanja, raspad Sovjetskog Saveza, koji se odvijao bez oružanih sukoba, suštinski je promenio sliku sveta. Bez rata razišli su se i Česi i Slovaci. U međuvremenu su u svom jedinstvu uzdrmane "solidne stare države" – Ujedinjena kraljevina Velika Britanija, Španija, Belgija, Kanada. Možda će opstati, a možda i neće. S tim u vezi govori se o "centrifugalnim tendencijama". To za mene znači da postoji "tendencija za stvaranje novih granica".

Političke mape se menjaju iz decenije u deceniju, iz godine u godinu, bez obzira na "čarte" i svečano potpisane međunarodne ugovore. Nikakvo pozivanje na međunarodno pravo neće uticati na novi status Kosova i Krima, na borbe u Ukrajini, Iraku, Siriji, Avganistanu, Pakistanu, Nigeriji... Potvrdilo se da se "međunarodno pravo" svodi na odluke velikih sila i njihove međusobne odnose. Državne granice nisu večne.

TUNEL KROZ KARAVANKE

Početkom 2013. godine pisao mi je profesor Peter Gštetner iz Klagenfurta i pitao da li bih mogao da održim govor na mestu bivšeg koncentracionog logora u Koruškoj čiji su zatvorenici gradili tunel

NEKAD I SAD: Tunel Ljubelj koji spaja Sloveniju i Austriju

kroz Karavanke za vreme Drugog svetskog rata. Proverio sam, Gštetner je časna, opšte priznata ličnost, logor je bio radni komandos Mauthauzena.

Tunel Ljubelj, koji se nalazi na visini od preko 1000 metara, u mojoj svesti je postojao kao deo dosta napornog puta koji povezuje Sloveniju sa Austrijom. Tu je bio granični prelaz, ne znam koliko puta sam ga prošao, ali nikada ga nisam povezivao ni sa kakvim logorašima.

Tada sam kroz Ljubelj iz Jugoslavije stizao u Austriju. Morao sam preći granicu i pokažem pasoš, da prođem carinsku kontrolu. Vozeći se istim putem sada prolazim bez kontrole, jer je Slovenija u Evropskoj uniji, kontrolisana – evropska – granica se sad nalazi usred zemlje koja je bila jedinstvena. I moja. Ali, nije ovde o tome reč.

Priznajem, laska mi što su me se setili da govorim ispred tunela Ljubelj. Austrijanci kažu *Loibl*. Pošto nude da tom prilikom održim i književno veče u Muzilovom domu u Klagenfurtu, rado prihvatam.

ENTERTEJNER

Pomenuh li granice? Državne granice? Postoje i prirodne granice – reke, jezera, mora, planinski lanci. Grebeni Karavanki između Jugoslavije, između nezavisne Slovenije i Austrije. Karavanke su visoke i preko dve hiljade metara, ali priroda je na pola puta stvorila klance Koren i Ljubelj.

Granice se od vajkada postavljaju i ukidaju, prelaze legalno ili krišom iz poslovnih razloga. Turizam je relativno nova pojava u istoriji, razmena dobara, ponekad uz pomoć krijumčara, stara kao i sama istorija. Trgovina je starija od politike, rekao bih čak da politika postoji radi razmene dobara, zbog "poslovnih interesa". Još u doba Rimske imperije – a šta sve nije počelo u doba Rimske imperije? – preko Karavanki su se kretali trgovci sa robom na konjima i mazgama između tadašnjeg Karnuntuma, današnjeg Petronela, i tadašnje Emone, sadašnje Ljubljane. Carinici nisu zaustavljali umorne putnike, granica tada ovde nije bilo, i jedna i druga strana se nalazila u istoj ogromnoj državi. Koliko znamo, u značajnoj meri se prenosila ruda sa juga na sever, so sa severa na jug. Znamo i da je put preko Karavanki utvrđen i pomalo proširen 1560. godine. Tada je u jednom klancu visoko gore probijen i manji tunel, ali se ubrzo urušio. Roba u sve većem obimu i ljudi u sve većem broju kretali su se preko visokih planina do mora kao i danas, samo mnogo mučnije.

Misli mi lutaju dok razmišljam o govoru koji treba da napišem o Ljubelju. Moram da pomenem zatvorenike koncentracionog logora koji su stradali prilikom izgradnje tunela za vreme Drugog svetskog rata. Ali još pre osam stotina ili hiljadu godina sigurno je mnogo ljudi stradalo gradeći put preko visoke planine. Verovatno su ga gradili robovi, to je tada bilo uobičajeno. Gubitak dobre mazge bio je veći problem za gazdu nego smrt prosečnog roba.

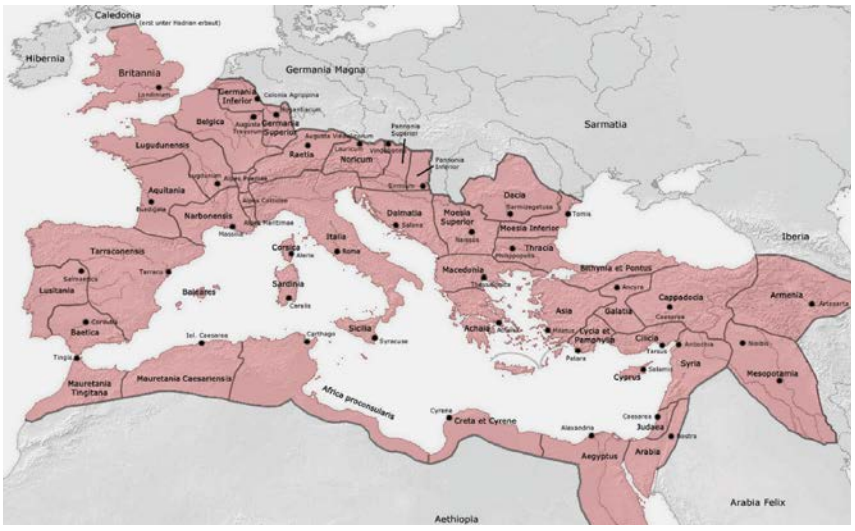
Razmišljam, da li da drugim rečima ponovim što sam već bezbroj puta izgovorio o koncentracionim logorima, o holokaustu, o Buhenvaldu, u kome sam ja bio zatočen, o svemu onome što se očekuje od "svedoka onog vremena"? Ima li sve to još uvek smisla? Ipak, nikada nisam "gostovao" na graničnom području između Slovenije i Austrije. To je nova "publika". Publika? Da li je to pogodna reč? Publikom obično nazivamo posetioce pozorišta, bioskopa, cirkusa, ali ta reč na latinskom zapravo označava ljude iz naroda koji prisustvuju javnom činu. Šta smo mi, govornici, bez obzira o čemu govorimo? Zabavljači? "Entertejneri"? Pa neka budem i to, ako služi nekom opštem dobru.

Još nešto me privlačilo Koruškoj i njenom glavnom gradu Klagenfurtu – na slovenačkom se zove Celovec. Još pre onog velikog rata sam kao dete u banjskom mestu Rajfnic na Vrbskom jezeru – *Wörthersee* – naučio da plivam. Sećam se centralnog spomenika u Klagenfurtu koji nije nekakav ratnik na konju, kao obično na takvim trgovima, nego aždaja, simbol tog grada.

REČI SUMNJIVE NADE

Obeležavanje sedam decenija od kako su izgrađeni koncentracioni logori kod Ljubelja 13. juna 2013. Kolona automobila iz Klagenfurta. Ja sa ženom u automobilu simpatičnog koruškog Slovenca. Prestižemo autobuse. Mnogo policije uz drum, »

BEZ GRANICA: Evropska unija 2014. i Rimsko carstvo u doba cara Trajana (53. do 117 n.e.)

ispred i iza nas. Najzad smo na proplanku usred lepih šuma na oko hiljadu metara nadmorske visine.

U logoru je za vreme rata radilo oko 1800 logoraša, najviše Francuza, ali bilo je i Poljaka, Rusa i Jugoslovena. U ovom logoru je ubijeno "samo" četrdesetoro ljudi. Samo! Strašne li reči u takvom kontekstu. Međutim, taj podatak zavarava. Nesposobne za rad su slali natrag u Mauthauzen, odande eventualno u Aušvic, u gasnu komoru. Logor je bio podeljen na dva dela: severni, tu se održava naš čas istorije, i južni u Sloveniji, tamo ćemo se prevesti kroz tunel kad ovde završimo.

Bina, ispred nje nekoliko redova stolica, pokažu mi gde da sednemo u prvom redu, ali mi bismo časkom do šume, samo što su tamo policajci sa teškim oružjem, na povocima drže vučjake, koji čak i nama izgledaju prilično opasno, iako volimo pse. Nekad su nas čuvali da ne pobegnemo, sada nas čuvaju da nam neko ne naudi. Austrijske vlasti se očigledno plaše provokacija, skandala. To je njihov problem, samo što je nama pomalo neugodno.

Stižu građani, stiže publika. Sve je više ljudi. Posle su mi rekli da je put do Ljubelja bio zakrčen, došlo je mnogo više posetilaca, nego što se očekivalo. Sa male pozornice video sam pretežno mlada, čak veoma mlada, lepa, ozarena, radoznala lica. Ne verujem da su mogli na silu da ih nateraju da dođu.

Podsetio sam slušaoce da je najveći koncentracioni logor van neposrednog domašaja esesovaca bio u Jasenovcu, da je prema srpskim izvorima tamo ubijeno 700.000 ljudi, a da hrvatski istoričari kažu da ih je bilo između 30.000 i 40.000. Diskusija o tome traje. Ja njoj mogu samo da doprinesem podatak da su ubijeni moj ujak, Aleksandar Šomlo, sa ženom i dvoje dece. Rekao sam i da ne znam da li je u Srebrenici ubijeno 8000 ili "samo" – opet to strašno "samo"! – 6000 ljudi.

Nastavio sam: "Ne bi smelo da nas zadovolji da jadikujemo nad prošlošću, polažemo vence, gradimo spomenike, držimo prigodne govore, nego treba da se naljutimo, viknemo, učinimo nešto konkretno, iako ubice i dželati ne konstruišu više gasne komore, nego danas koriste druge metode. Ali, šta će uraditi sutra?

Ne verujem da je moj problem kako Austrijanci i Nemci žele da se sećaju najgorih epoha svoje istorije, kakve će memorijalne centre sačuvati ili nanovo graditi i, što je zacelo mnogo važnije, šta će njihova deca u kome dobu i u kom obimu o tome učiti u školama. Kažem, moja briga nije, ali svakako bi me zanimalo šta će se događati u tom pogledu, iako to, naravno, na moje sećanje nema nikakvog uticaja.

Ponekad sumnjam, ali bih voleo da bude, kao što ću sada reći, iako zvuči kao fraza, kao mantra: Aušvic, Buhenvald, Mauthauzen, Jasenovac, Srebrenica i sve ono što su ljudi doživljavali na takvim mestima, što sam i ja lično doživeo, ne smeju nikada više da se ponove, nikada, nikada, nikada!"

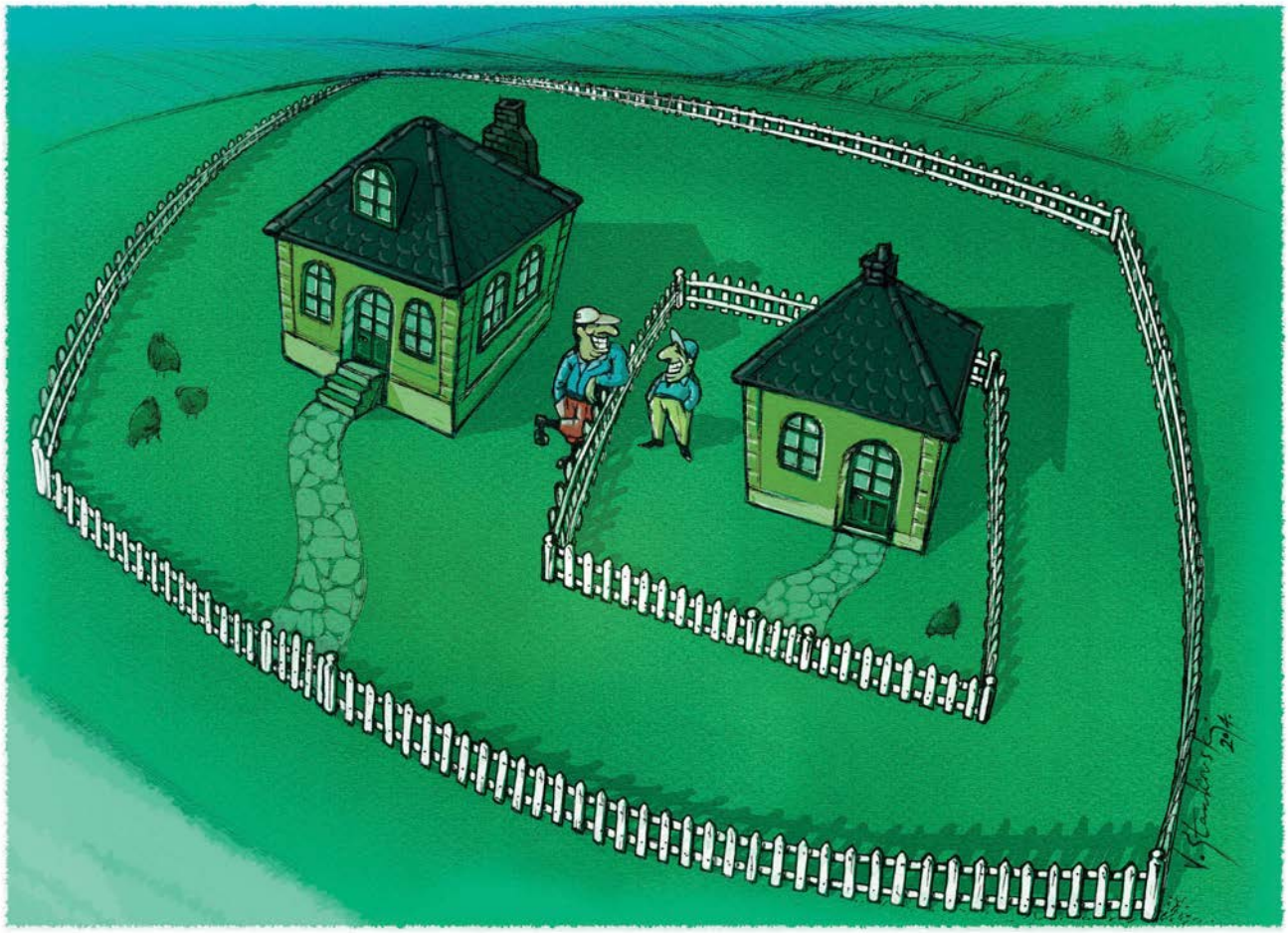
Morao sam da kažem nešto slično, iako je moja sumnja u opravdanost bilo kakvog optimizma jača od ono malo uzdržanosti sa kojom sam izgovorio reči nade.

Pažljivo su me slušali. Zavoleo sam ih. Zbog ovih slušaoca, ove publike, trebalo bi da zaboravim neugodne policajce, vojnike i pse koji misle da moraju da nas čuvaju. Aplauz je bio dobar. Imao sam utisak da su moje reči stigle do svesti mnogobrojnih pažljivih slušalaca.

Dan nekako sav pun svetlosti. Nebo nad Ljubeljom bilo je neopisivo lepo, sito plavetnilo, poneki beli oblak tek da još više istakne sjaj tog neverovatnog svoda, šuma u svim nijansama zelene boje, kora drveća mrka, zemlja tamna, stenje tako svetlo sivo, da je gotovo belo. I zatvorenici su doživljavali takve dane. Da li su imali snage da vide da je priroda lepa, uprkos svemu lepa?

SKUP SETNIH STARACA

Rasporedili su nas u automobile da prođemo kroz tunel. Bivšu granicu. Vozi nas Mirko Vakounig, profesor na Univerzitetu u Klagenfurtu, i onako usput mi pruža stranicu teksta. Vidim da je to izvod iz mog govora, zamoli me da to pred slovenačkom publikom ponovo pročitam na nemačkom jeziku, a on je već preveo na slovenački, pa će da pročita prevod. Ja mu kažem da ću ja to da pročitam na slovenačkom, smatram da intonaciju tog jezika, njegovu melodiju i akcente poznajem dovoljno dobro i da neću delovati kao stopostotni stranac. On se slaže.

"DOBRE" KOMŠIJE: Šta je moje, a šta nije tvoje... karikatura V. Stankovski

Te planine, Karavanke, Triglav, vascelu Sloveniju ja intimno osećam svojom, baš kao i beskonačno široka žitna polja moje banatske ravnice, ili dalmatinska ostrva, Vardar i Perister, na koji sam se penjao kao vojnik, Ohridsko i Prespansko jezero, u kojima sam plivao. Ni Sarajevo ne mogu da osetim kao inostranstvo, ni Dubrovnik, ni Budvu, ma kako bile iscrtane državne granice.

Na slovenačkoj strani malobrojna publika. Gotovo da nema mladih. Nikakve policije, nikakvih vučjaka na rubu šume, ne boje se nikakvih provokacija. Redari su civili, regulišu parkiranje. Opet red stolica i tribina sa koje će se govoriti. Starci u civilu sa zastavama. Petorica gardista sa trubama. Jedna prelepa devojka, takođe u uniformi garde, pokazuje gde će se polagati venci, salutira na zvuke himne, deluje kao iz nekog američkog filma.

Posle nekoliko rečenica na slovenačkom jednostavno prelazim na srpski, izražavam nadu da će svi da me razumeju, kažem da sam kao član štaba savezne radne akcije čitavu 1968. godinu proveo na izgradnji autoputa od Ljubljane do Zagreba, da sam tada stanovao u dvorcu na Otočcu ob Krke, da je to jedina godina moga života koju sam celu proveo u prirodi, jedna od najlepših godina mog sada već dosta dugog života, i da se nadam da na osnovu svega toga i ovde smem da se osećam kod kuće, da govorim svojim jezikom i da ne priznam nikakve granice. Burni aplauz mi daje za pravo.

Ista Evropska unija, ali u Austriji, toliko divnih mladih ljudi i mnogo policije, vojske, pasa, zabrinutosti za našu bezbednost, a u Sloveniji apsolutna sigurnost, samo što mladih gotovo da nije bilo. Šta je gore, šta bolje?

EVROPA BEZ GRANICA

Evropu bez granica doživeo sam na poseban način poslednjih dana avgusta 1945. godine kad sam se zajedno sa oko dve hiljade zemljaka vraćao iz Nemačke u domovinu.

U istočnoj Nemačkoj, u mestu Forst u Lauzicu – Lužicama gde pretežno žive lučički Srbi – Crvena armija je sastavila kompoziciju teretnih vagona, zapravo, maršutni voz za Jugoslaviju, i sakupila Jugoslovene, mahom ratne zarobljenike, desetak bivših zatvorenika iz koncentracionih logora i nešto civila. Opet teretni vagoni, kao u logore ili iz logora u logor, samo što smo ih sada uređivali nameštajem koji smo našli u napuštenim kućama, a delom prosto uzeli – opljačkali. Šef našeg saniteta bio je Dalmatinac, student medicine, a ja sam se proglasio njegovim pomoćnikom. Imali smo lekove koje smo dobili od Amerikanaca i Rusa, jedan vagon proglasili ambulantom, uneli dva kauča i nekoliko fotelja. Nas dvojica smo se tako vozili kroz razrušenu Evropu.

Voznog reda u Evropi te jeseni nije bilo. Granice nisu postojale za sovjetske snage, koje su za nas bile oslobodilačke, a za Nemce okupacione, a naš voz je bio pod njihovom ingerencijom. Dvojica ruskih oficira, koji su se vozili sa nama, u svakoj većoj stanici su se borili da dobijemo lokomotivu i produžimo dalje.

Izdali su nam, naravno, sledovanja po propisima Crvene armije. Ono se pretežno sastajalo od neke vrste trajnog, tvrdog, ali za naše tadašnje pojmove ukusnog crnog hleba, i nekakvih konzervi sa zelenkastim sirom, koji je mogao da se maže na hleb. Imali smo pravo i na meso, ali smo njega dobili u vidu osam živih krava sa porukom na koju sam posle često nailazio u Jugoslaviji: "Snađite se drugovi!"

Voz bi stajao svaki čas, čekalo se da se pruga oslobodi. Tad bi izvodili krave na pašu i muzli ih. U našoj koloni bilo je i nekoliko žena i dece, mleko je bilo za njih. »

KEBS, 1975: Dogovor o nepovredivosti granica

GRANICA IZMEĐU AUSTRIJE I MAĐARSKE, POSLE RATA: Austrijski vojnik

Tek u Pragu, gde smo stigli kroz nekoliko dana, uspeli smo da krave zamenimo za salamu.

Bili smo čudna grupacija u šarenim uniformama, neki naši ratni zarobljenici već naoružani ruskim automatima. U Nemačkoj bi u selima, u kojima bismo zastali, više silom, nego milom, uzimali voće, puter, slaninu, šta god bismo našli. Ruski oficiri, pratioci, smejali su se i odobravali. Dok smo prolazili kroz Češku, nas desetak "svesnijih" se razletalo duž kompozicije vagona. Vikali smo da su Česi naši saveznici i da tu ne sme da se pljačka. Bilo je muke da se svi naši urazume.

Najzad, u nekoj stanici blizu Budimpešte stajali smo satima i nikako nismo dobijali lokomotivu da nastavimo putovanje. Razmileli smo se po lepim vinogradima. Pošto govorim mađarski, pomagao sam ruskim oficirima da se sporazumeju sa šefom stanice, koji je bespomoćno izjavljivao da je bespomoćan.

"Slušaj", viknuo je kapetan Crvene armije, "zasada je ovim ljudima zabranjeno da diraju tuđu imovinu, ali ako za jedan sat ne dobijemo lokomotivu i slobodnu prugu do jugoslovenske granice, narediću da se selo opljačka!"

Šef stanice je očajno zavrteo kurblu induktorskog telefona i najzad dobio koga je tražio i, naravno, preterivao:

"Tu su Rusi i kažu da će spaliti i pobiti selo ako smesta ne dobiju lokomotivu!"

Tako sam u specijalnom "vagonu-salonu" nedelju dana putovao kroz Evropu bez granica. U Kikindu smo stigli kasno u noć 3. septembra 1945. godine.

ZLOČINI I POMORI

U svojoj značajnoj knjizi "Masa i moć", na kojoj je radio preko tri decenije, a štampana je tek 1960. godine, nemački pisac jevrejskog porekla rođen u Bugarskoj, a život proveo u Austriji, Engleskoj i Švajcarskoj, nobelovac Elias Kaneti (1905–1994), kao primere navodi mnoga poglavlja istorije čovečanstva koja bi se današnjom upotrebom reči mogla nazvati genocidom.

Prvi njegov primer je borba do istrebljenja između dva indijanska plemena u južnoj Americi:

"Dugotrajni otpor, koji su Kabri ujedinjeni pod jednim hrabrim vođom pružali Karaibima, konačno je 1720. godine doveo do njihove propasti. Potukli su svoje neprijatelje kod ušća jedne reke u drugu, masa Karaiba je ubijena na jednom ostrvu prilikom bekstva između brzaka reka. Svi su zarobljenici ubijeni i pojedeni..."

Nije štamparska greška: pojedeni su.

Kao drugi primer navodi slučaj iz Indije u XIV veku:

"...Otcepivši se od Delhija, osnovali su novu islamsku imperiju u Dekanu. Jedan od sultana nove dinastije, Muhamad Šah, za celo vreme svoje vladavine vodio je ratove sa susednim Hindi kraljevima. Jednog dana Hindijima je uspelo da osvoje važni grad Mukdal. Ubijeni su svi njegovi stanovnici, muškarci, žene i deca..."

Nije greška: Muškarci, žene i deca.

Baveći se istorijom, nalazimo bezbroj primera masovnih ubistava. Tako Radoslav Petković u svojoj knjizi "Vizantijski internet" citira Anu Kominu, koja pišući o bici kod Levonijuma (1091. godine), izričito kaže kako su svi Pečenezi do zalaska sunca bili sasečeni mačem i dodaje: "U ovaj broj uključujem i decu i majke." Autorki, kćerki vizantijskog cara Aleksijasa, koja će posle njegove smrti dva puta i sama postati carica, moramo da verujemo na reč, jer se u svom istorijskom delu u 15 tomova "Aleksijas" oslanjala na dokumente državnog arhiva, pisma i lična kazivanja svog oca.

Istorija čovečanstva počinje legendom da je Kain ubio svog brata Avelja i nastavlja se krvavo sve do najnovijih događaja u Istočnom Timoru ili Darfuru, u Avganistanu i Iraku, u Siriji i nekim zemljama Afrike, a sada i relativno blizu nas, u Ukrajini – neprekidno moramo da naučimo nove geografske pojmove, jer se negde opet ubija – sva istorija se zapravo sastoji od sećanja na zločine i pomore. O

njima govore najvažnije, pa i svete knjige ljudskog roda, pre svih Stari zavet. Uprkos tome polazim od pretpostavke da je većina masovnih ubistava zaboravljena, iako su baš ona miljokazi na putu razvoja čovečanstva, njegovog nazadovanja, a možda ponekad ipak i napretka. Neki užasi su se pretvorili u sage, čitaju i slušaju samo još kao jezive bajke ili se sa svega nekoliko redova pominju u zbornicima ili pametnim raspravama, kao kod Kanetija. Ratovi su se vodili i vode, ubijalo se i ubija da bi se promenile granice.

Nije reč o mojoj generaciji, nego o našim unucima. Nije valjda da će oni takođe morati da prođu kroz onakve ili još strašnije ratove, kao što su bili oni iz kojih smo mi jedva izvukli žive glave.

MARE NOSTRUM

U vreme rimskih careva sa našeg tla, Dioklecijana, Konstantina i Julijana, nije postojalo nikakvo međunarodno pravo na osnovu koga bi se raspravljalo o valjanosti granica, nego pravo jačega. Figurativno rečeno, granice su se crtale mačevima. A zar je danas zaista drugačije?

Međutim, civilno pravo, pravo pojedinaca, postojalo je i te kako, rimsko pravo je sve do danas osnov shvatanja modernog čoveka o pravičnosti. Moćna država, *Imperium romanum*, postojala je gotovo hiljadu godina, širila se na teritorije najmanje dvadeset pet današnjih država u Evropi, Aziji i Africi. Takoreći u sredini tog carstva se nalazilo kao neko ogromno jezero, Sredozemno more – Mediteran – zvali su ga svojim morem, *mare nostrum*. Sad je to samo još tema za udžbenike istorije i romane. Taj prostor je isprekidan sa mnogo granica, ne umem da ih izbrojim.

Pretprošle godine sam autobusom putovao do Opatije. Na autoputu, koji je nekad nosio ime "Bratstvo, jedinstvo", stali smo na granici, morali da napustimo vozilo i jedan po jedan da pokažemo pasoše. Iako su granični policajce bili učtivi, nikakve primedbe na njihov rad nemam, bolelo je. Jeste, to je prava reč. Mene je bolelo. Kad se automobilom vozimo za Beč na granici sa Mađarskom pokazujemo pasoše. Da li ćemo brzo da prođemo ponekad zavisi samo od raspoloženja carinika i policajaca. Kad protutnjimo iz Mađarske u Austriju preko granice, na koju podsećaju samo natpisi motela sa jedne i druge strane, radujem se što ne moram da se zaustavim.

Sećam se kad sam pre više od šezdeset godina fićom prvi put prošao tu granicu. Sa mađarske strane su već desetak kilometara pre nje počela upozorenja da se uspori, nalazile su se kule osmatračnice kao oko koncentracionih logora. Malo ko je tada putovao drumom u tom pravcu. Mađari su me temeljno proverili. Sa austrijske strane na ulazu u selo Nikelsdorf još nije ni bilo pogranične postaje. Graničar je u hladu bagrema sedeo na rasklimatanoj stolici i moj jugoslovenski pasoš pogledao sa interesovanjem samo zbog toga što mu je bilo dosadno.

Znam da moja iskustva nisu nikakva uteha za one koji danas boluju zbog Krima ili Kosova. Pokušavam da zamislim svet bez granica, kako kroz granične planine vode tuneli kroz koje svi prolaze slobodno, kao ja kroz svoj Ljubelj. Žao mi je, ali ma koliko se trudio, ne uspevam da u tom pogledu budem optimista. ¶

IVAN IVANJI

Srpska asocijacija menadžera dodelila nagrade za 2014. godinu

Treću godinu zaredom, Srpska asocijacija menadžera (SAM) organizovala je Gala veče povodom dodele "SAM GODIŠNJE NAGRADE 2014" sa ciljem unapređenja poslovnog okruženja za menadžere, dalje profesionalizacije menadžerske struke, kao i afirmisanja kompanija, menadžera, obrazovnih institucija i novinara koji se zalažu za bolje uslove poslovanja i za razvoj društva u Srbiji.

Titulu Menadžera godine 2014. poneo je Živorad Vasić, direktor Crowne Plaza Belgrade Hotel i direktor NBGP Properties. Za mladog menadžera godine proglašena je Tamara Vlastelica Bakić, savetnik za korporativne komunikacije Victoria Group i docent na FON-u.

Titulu Poslodavac godine dobila je kompanija Fiat Automobili Srbija, a SAM je ove godine prvi put dodelio nagradu za Društveno odgovornu kompaniju koja je uručena NIS-u.

Najboljom institucijom za obrazovanje menadžera proglašen je Fakultet organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu.

Regionalni projekat u 2014. godini, koji je prema oceni članova SAM-a, najviše doprineo promociji celog regiona kao investicione destinacije je projekat "Superkartica". Nagrada za Razvoj i promociju liderstva među mladima otišla je u ruke Vesne Damnjanović, vanredne profesorke na Fakultetu organizacionih nauka.

Radojka Nikolić, osnivač i vlasnica Nira press – Ekonometar i Biznis magazin – ponela je titulu najboljeg novinara u oblasti Promocije privrednih tema za 2014. godinu.

Za Lidera u profesionalnom usavršavanju menadžera proglašena je PwC Akademija, dok je priznanje za Najboljeg poslodavca u kategoriji malih preduzeća osvojila kompanija CBRE Serbia.

Posebna nagrada uručena je novinarki Marijani Milosavljević za lični humani čin godine.

OD TRIJUMFALNIH DO TRAGIČNIH NEU

Kada je "Rozeta" prišla na tridesetak kilometara od komete Čerjumov-Gerasimenko i lansirala "Filija" (velikog kao mašina za veš), a "Fili" uspeo da sleti na kometu, odgonetavanje porekla naše planete i Sunčevog sistema, kao i predviđanje njihove budućnosti, postali su bliži nego ikad. To što je "Orion" ("Apolo" na steroidima) dostigao impozantnih 6000 kilometara visine, obleteo dve kruga oko planete i bezbedno se vratio, što je počelo do sada najpreciznije trodimenzionalno "mapiranje" Mlečnog puta, a sonde "Maven" i "Mangalyaan" (američka i indijska) stigle do Marsa, dodatno je dalo krila nadi da čovečanstvo velikim koracima stupa u kosmos. Međutim, katastrofe letelice *SpaceSheepTwo* i rakete "Antares" pokazale su da je put u svemir još uvek težak i neizvestan

1. "Rozeta": Tajna stara pet milijardi godina

Misija "Rozeta" Evropske svemirske agencije dobila je ime po čuvenom natpisu u kamenu pomoću kojeg su dešifrovani egipatski hijeroglifi, čime je konačno skinut veo tajne sa jedne od najstarijih svetskih civilizacija. Od savremene "Rozete" očekuje se nešto slično – da nam pomogne da odgonetnemo poreklo naše planete, da shvatimo prošlost i predvidimo budućnost Sunčevog sistema koji nas je iznedrio.

U neku ruku, astronomija je slična arheologiji. Da biste razumeli ono što se zbilo nekada davno potrebni su vam predmeti koje ćete izučavati – što su ti predmeti stariji, to su i saznanja vrednija. Da nema egipatskih piramida, Stounhendža ili veličanstvenih kamenih figura sa Uskršnjih ostrva, veliki deo istorije pretvorio bi se u gustu maglu. Slično je i u kosmosu, samo je vremenska skala mnogo razvučenija – ako želite da saznate nešto više o postanku Sunčevog sistema i planete na kojoj živimo, morate da se približite objektima koji su tokom poslednjih pet milijardi godina zadržali svoj prvobitni oblik. U kosmosu su to komete, "otpad" koji je ostao nakon formiranja Sunca i planeta. Danas znamo da su ove "prljave grudve" zapravo rastresita mešavina vodenog leda i prašine čiji se hemijski sastav

BLISKI SUSRET SA KOMETOM: **Umetnička vizija misije "Rozeta"**
Fotografije i ilustracije: wikipedia.org i Vreme

H PODVIGA USPEHA

nije značajno menjao. Svaka kometa je "kosmički frižider" koji u sebi nosi zamrznutu sliku postanja našeg Sunčevog sistema.

"Rozeta" je lansirana davne 2004. godine i od tada je napravila nekoliko fascinantnih kosmičkih manevara pre nego što je stigla do konačnog odredišta. Kako bi dobila na brzini i korigovala putanju, letelica je nekoliko puta koristila "gravitacionu praćku" planeta pored kojih je prolazila (tri puta pored Zemlje i jednom pored Marsa), uslikavši usput i jedan asteroid (Luteciju). Konačno, 10. septembra "Rozeta" se filigranski precizno našla u orbiti komete Čerjumov-Gerasimenko na samo tridesetak kilometara od nje.

Podvig je tim veći jer je gravitaciona sila komete izuzetno mala. Da se nalazite na njenoj površini bio bi vam dovoljan jedan običan skok ili nespretan pokret pa da se sa kometom zauvek rastanete. Ulazak u orbitu nije bio i kraj spektakla: "Rozeta" je sa sobom nosila i sondu "Fili" veličine mašine za veš, čiji je zadatak bio da se spusti na kometu i izbliza "omiriše" njenu kompoziciju i hemijski sastav. Međutim, ispostavilo se da na kometi, čiji oblik više podseća na narogušeno pače nego na loptu, nije bilo lako pronaći pogodno mesto za sletanje tako da su se analize snimaka sa orbite protegle na više nedelja.

"Fili" se odvojio "Rozete" 12. novembra i tako započeo svoj put ka kometi. Pokušajte da zalepite etiketu ili se potpišete na balon koji vam leti kroz sobu i otprilike možete da shvatite koliko je teško dodirnuti kometu. Iako je motor lendera od samog početka pokazivao anomalije u radu, rešeno je da se sa prilazom nastavi jer i onako nije postojala mogućnost da se bilo šta popravi. Nakon osam sati leta uhvaćen je signal da se sonda meko spustila na kometu i otpočela sa merenjima. Nastala je razumljiva euforija u naučnoj ali i laičkoj javnosti, koja se može uporediti sa onom koju je krajem prošle godine izazvao kineski rover "Jutu" ("Zec od žada") svojom kratkom šetnjom po Mesecu.

Nažalost, "Fili" nije bio sasvim uspešan kako je to u početku izgledalo, baš kao što ni Zec od žada nije trajao mnogo duže od početnih ovacija (ubrzo se smrzao u hladnoj Mesečevoj noći). Ispostavilo se da je sonda dvaput odskočila od površine i zamalo otplutala u nepovrat pre nego što se konačno umirila na najgorem mogućem mestu: u skoro potpunoj senci velikog kratera ili stene. Skačući po kometi kao po trambulini sonda je na kraju završila u "šahtu". Iako neoštećen, "Fili" je bio osuđen na brzu propast – manjak osunčanosti značio je i nemogućnost punjenja baterija neophodnih za istraživački rad. Nastala je trka sa vremenom kako bi "Fili" obavio što više merenja pre nego što ostane bez energije. Nakon šezdesetak sati grozničavog rada, "Fili" je izveo oko 80 odsto predviđenih aktivnosti, uredno poslao sve rezultate na Zemlju i na kraju "preminuo posle kraće i teške bolesti".

Iako je u skoro nemogućim uslovima "Fili" funkcionisao i bolje nego što se očekivalo, iako pred "Rozetom" stoji još mnogo mesci naučnog istraživanja, iako je već prikupljena ogromna količina podataka za čije će istraživanje biti potrebne decenije, ostaje tuga što je falilo samo malo sreće da ovaj trijumf nauke i tehnike bude potpun. Nije nemoguće da "Fili" vaskrsne na leto kada će kometa biti mnogo izloženija Sunčevoj svetlosti i zato nam ostaje da čekamo i da se nadamo. »

2. "SpaceSheepTwo": Neočekivani fijasko

Letelica "SpaceSheepTwo" nastala je kao rezultat dugogodišnjeg nastojanja kompanije *Virgin Galactic* da započne sa prevozom turista sa najdubljim džepovima do granice kosmosa i nazad. Iza ove kompanije stoji ser Ričard Brenson, poznat kao osnivač megakorporacije *Virgin*. *SpaceSheepTwo* je raketoplan koji se lansira iz vazduha, sa aviona-nosača, i gonjen sopstvenim raketnim motorom dostiže visine veće od 100 kilometara. Letelica se na zemlju vraća kao jedrilica i za sletanje koristi klasični aerodrom. Nakon više godina razvoja, testiranja i neprekidnog usavršavanja, očekivalo se da kompanija upravo u 2014. godini započne sa komercijalnim letovima i ponese prve turiste u kosmos. Sve je, međutim, vraćeno na sam početak.

Nesreća se desila 31. oktobra tokom eksperimentalnog leta nad južnom Kalifornije. U trenutku nesreće u letelici su se nalazila dva pilota od kojih je jedan smrtno stradao a drugi teško povređen. Nepobitno je utvrđeno da je do katastrofe došlo zato što je pomično krilo koje služi za kočenje i stabilizaciju broda prilikom povratka na zemlju bilo prerano aktivirano, dok se letelica još penjala a raketni motor radio punom snagom. Svega par sekundi nakon aktivacije došlo je do kompletne dezintegracije letelice sa tragičnim ishodom. Da li je u pitanju pilotska greška, kvar na sistemu za upravljanje ili nešto treće utvrdiće istraga, ali je već sada jasno da *SpaceShipTwo* ima koncepcijske nedostatke i da ne raspolaže dovoljno "inteligentnim" sistemima za nadzor i prevenciju incidenata.

Direktor *Virgin Galactica* Džordž Vajtsajds izjavio je odmah nakon katastrofe da je "put u svemir težak i da je danas bio naročito težak dan". Iako vidno potresen, Ričard Branson je pokušao da deluje optimistično: "Utvrdićemo šta se desilo, otklonićemo nedostatke a onda – nastavljamo dalje." Stručna javnost, međutim, nije ispoljila preterano razumevanje. Ispostavilo se da kompanija mnogo više brine o marketingu i imidžu u javnosti nego što se trudi da otkloni probleme na koje inženjeri neprekidno ukazuju. Najteže osude izneo je Tomazo Zgoba, direktor IAASS (Međunarodne asocijacije za unapređenje bezbednosti kosmičkih letova): "Oni rade u potpunoj tajnosti, ne dozvoljavaju kritiku, ne interesuje ih tuđe mišljenje i ne koriste moderne inženjerske metode. Oni izvode eksperimente samo da bi videli šta će na kraju da se desi, kao da smo još uvek u srednjem veku. Oni žele da se bave komercijalnim letovima a koriste koncepte koji nikad ne bi bili odobreni u civilnom vazduhoplovstvu. Zato je ovaj incident bio samo pitanje vremena."

Projekat je zapao u teškoće upravo u trenutku kada se očekivalo da počne da vraća ono što je u njega uloženo. Belosvetski milijarderi, snobovi i adrenalinski zavisnici skoro da su razgrabili sve karte za izlet u svemir koje su postepeno puštane u prodaju još od 2007. Do danas je preko 600 ljudi rezervisalo svoje mesto u kosmičkom brodu po ceni koja se kretala između 200 i 250 hiljada dolara. Deluje kao mnogo para za let od oko dva sata, pri čemu na let kroz kosmički prostor otpada svega par minuta. Međutim, to je trošak koji lako može da podnese svaki bolje stojeći skorojević, fudbaler, estradna zvezda ili prosečan tajkun, čak i srpski. Alternativa praktično ne postoji – ako vam se baš mnogo leti u kosmos o sopstvenom trošku moraćete da se okrenete Rusima, baš kao što je to 2001. godine uradio Denis Tito, američki multimilioner i biznismen koji je platio oko 20 miliona dolara da bi se nedelju dana vozikao "Sojuzom" oko planete.

Budućnost kompanije *Virgin Galactic* odjednom je postala neizvesna. Biće potrebne godine truda i besprekornih rezultata pre nego što *SpaceShipTwo* bude dobio dozvolu da preveze prvog putnika na komercijalnoj osnovi. Sve to pod uslovom da se do tada putnici ne razbeže. Nije isključeno da nakon nedavne katastrofe veliki broj nesuđenih putnika sa već plaćenim kartama zatraži povraćaj para, pre svega iz straha za sopstvenu bezbednost. A te pare davno su uložene u letelicu od koje je ostala samo gomila rasutog krša u kalifornijskoj pustinji. Prebogati Brenson sigurno je dovoljno sposoban i finansijski moćan da finansira ovaj projekat još mnogo godina, makar iz kaprica. Ali svaki uspešan biznismen, pa i Brenson, ume da prepozna trenutak kada se perspektivan i dobar posao pretvara u nedostižnu i neisplativu fantaziju. Izgleda da je *Virgin Galactic* upravo prešao tačku iza koje više nema povratka na stazu uspeha.

3. "Orion": Na stazi stare slave

Da bismo ispričali priču o projektu "Orion" morali bismo da se vratimo više od deset godina unazad, u vreme kada je predsednik Buš formulisao novu američku kosmičku strategiju. Nakon katastrofe "Kolumbije" bilo je jasno da šatl nema nikakvu perspektivu: bio je preskup, komplikovan i suviše opasan. Bušova vizija pod imenom "Constelation" (sazvežđe) predviđala je smelo vraćanje u bolju prošlost, ali na novim tehničkim osnovama. Plan je podrazumevao razvoj nekoliko novih

i moćnih raketnih nosača "Atlas" i novo vozilo za transport i boravak astronauta pod imenom "Orion". Prvi nacrti neodoljivo su podsećali na reprint vrlo uspešnog programa "Apolo" koji je Amerikance krajem šezdesetih godina odveo na Mesec.

Nevolja sa vizijama američkih predsednika je što traju koliko i njihovo predsedništvo. Barak Obama je samo u jednom pogledu bio saglasan sa Bušom: Mars je za Ameriku XXI veka ono što je Mesec bio u prethodnom. U svemu ostalom razlike su bile drastične: Buš se, recimo, zalagao za povratak ljudi na Mesec, dok je Obama smatrao da ne treba tratiti vreme na reprize i da su asteroidi mnogo interesantnija meta. Rasplet je usledio već 2009. godine kada je Obama zaustavio projekat "Constelation" zaključivši da je preskup i da beznadežno kasni, bez nade da proizvede bilo kakav rezultat. Ipak, delovi projekta su preživeli, među njima i "Orion" kao "višenamensko vozilo sa posadom".

"Orion" predstavlja "Apolo" na steroidima. Proporcije su skoro identične, ali su dimenzije veće. U konusnu kapsulu prečnika pet i visine tri metra mogu da se komotno smeste četiri astronauta i u njoj provedu skoro mesec dana, bez kontakta sa spoljnim svetom. Ako se već nije menjala aerodinamika, elektronika jeste. "Orion" ima upravljački sistem čiji su dizajn i koncept preuzeti iz Boingovog aviona 787 ("Dreamliner"). Inženjeri se trude da ne ponove grešku iz vremena šatla koji je bio sastavljen od ogromnog broja jedinstvenih, specijalno konstruisanih komponenti. Umesto toga, "Orion" koristi komponente koje su već raspoložive i koje se u budućnosti lako mogu zameniti novim i naprednijim. Kako bi se smanjili troškovi eksploatacije, veliki broj delova može se koristiti nekoliko puta, uključujući termalni štit i padobrane za meko spuštanje na vodu.

Prvi let bez posade obavljen je 5. decembra. "Orion" je u visoku orbitu oko Zemlje lansiran pomoću teškog raketnog nosača Delta IV. U najudaljenijoj tački Orion je bio na impozantnih 6000 kilometara visine, što je 20-30 puta više od visine standardnih orbitalnih letova. Po prvi put nakon više od 40 godina Amerika ima vozilo koje može da iskorači iz niske Zemljine orbite, sposobno da prevali ogromna rastojanja i stigne do Meseca, pa i dalje. Posle dve kruga oko planete "Orion" se bez problema spustio na površinu okeana.

Ali to i dalje ne znači da je NASA rešila sve svoje probleme, i da ne mora više da se oslanja na ruske usluge i Putinovu dobru volju kada je u pitanju prevoz američkih astronauta do Međunarodne svemirske stanice i nazad. Možda je rublja devalvirala na Zemlji ali se u kosmosu i dalje kotira odlično: prvi let "Oriona" sa ljudskom posadom planira se tek za 2021. godinu. A do tada, "Sojuz" je neprikosnoven.

4. "Gaia": Mlečni put u tri dimenzije

Astrofizička opservatorija "Gaia" Evropske svemirske agencije (ESA), lansirana 2013. i puštena u operativnu upotrebu polovinom 2014. godine, ima zadatak kolosalnih proporcija: da izmeri veličinu, položaj, brzinu, sjaj, temperaturu, hemijski sastav i sve ostalo za oko milijardu zvezda u našoj galaksiji, što je otprilike jedan odsto od ukupnog broja. Time bi se obezbedili podaci za izradu najdetaljnijeg i najpreciznijeg trodimenzionalnog atlasa Mlečnog puta do sada.

Zašto je ovaj posao toliko značajan? Ako znate položaje, brzine i karakteristike zvezda možete sa velikom preciznošću da rekonstruišete njihovu prošlost i predvidite budućnost, ali i da zavirite u neke od najvećih misterija moderne nauke: koliko ima "tamne materije" u Mlečnom putu i sličnim galaksijama, kako je ona raspoređena, kojom brzinom se kosmos širi, da li se ova ekspanzija ubrzava ili ne, šta nas čeka kroz dve ili tri milijarde godina (ako toliko poživimo)...

Da biste odredili tačan položaj izabrane zvezde u Mlečnom putu, potrebno je da, za početak, izmerite njeno rastojanje od Sunca, što je više nego težak zadatak. Bacite pogled na zvezdano nebo, izaberite bilo koje dve zvezde i pokušajte da zaključite koja od njih vam je bliža. Ne postoji jednostavno tehničko rešenje za to i sva naša dosadašnja merenja su manje ili više gruba. "Gaia" koristi relativno stari metod koji se zasniva na paralaksi: pravac u kome se nalazi izabrana zvezda neznatno se menja u zavisnosti od tačke u Sunčevom sistemu iz koje se posmatranje vrši. A ta tačka neprekidno se menja pošto "Gaia" kruži oko Sunca. Zahvaljujući paralaksi, svojim preciznim teleskopima i optičkom senzoru od jednog gigapiksela, "Gaia" će moći da utvrdi rastojanje do nama najbližih zvezda sa tačnošću od 0,001 odsto. Što je zvezda dalja i greška je veća – za one koje se nalaze blizu centra Galaksije, 30.000 svetlosnih godina odavde, greška je veća od 20 odsto. Suština je u upornom posmatranju – da bi se izmerila paralaksa i izradila "lična karta" svake zvezde, potrebno je jednu te istu zvezdu "uslikati" bar 70 puta. Sve to generiše ogromnu količinu podataka: očekuje se da "Gaia" tokom narednih pet godina sakupi oko 200 terabajta dragocenih informacija čija će obrada biti izazov za sebe.

Poduhvat se, nažalost, ne odvija bez problema: usled neočekivanog formiranja kristala leda na ivicama solarnog suncobrana, jedan deo svetlosti koju prelamaju ledeni kristali dospeva u teleskope. Još uvek nije jasno kako će se naučnici izboriti sa ovim "zalutalim" zracima, ali čak i da rešenja ne bude, pretpostavlja se da preciznost merenja neće biti ozbiljno narušena.

Na kraju, ostaje pitanje koliko Evropljane košta izrada geografske karte Mlečnog puta? Otprilike jedan dolar po svakoj snimljenoj zvezdi! »

5. "Maven" i "Mangalyaan": Crvena planeta iz novog ugla

Mars je bio vrlo prometno mesto u protekloj godini. Iako se rover "Spirit" zaglavio u pesku i "upokojio" još pre tri godine, njegov brat blizanac "Opportunity" i dalje veselo tandrče marsovskim poljima (doduše, samo u rikverc). U februaru je NASA proslavila deset godina uspešnog rada ovog rovera, što je fantastičan rezultat s obzirom da je inicijalni radni vek bio procenjen na samo tri meseca. Tu je i "Curiosity", neuporedivo savremeniji naslednik, koji već dve i po godine istražuje krater "Gejl" za koji se veruje da je u prošlosti predstavljao dno velikog jezera. Tempo istraživačkog rada je u poslednje vreme neznatno usporen zbog neočekivano velikog habanja točkova rovera koje preti da ga "obogalji" u bliskoj budućnosti. Planiranje putanje kretanja sada je mnogo delikatnije – neophodno je izbeći oštre i tvrde stene koje dodatno mogu da pogoršaju stanje, ali i suviše mekane peščane dine u kojima bi rover mogao bespovratno da se zaglavi.

Zahvaljujući ovim roverima, danas nepobitno znamo da je Mars tokom više stotina miliona godina u prošlosti bio mnogo prijatnije mesto, sa gustom atmosferom koja je mogla da sačuva ogromne količine tekuće vode na površini. U takvim uslovima pojava živog sveta predstavljala je realnu mogućnost. Interesantno je da "Curiosity" u Marsovoj atmosferi detektuje konstantno prisustvo metana, a to je gas koji na našoj planeti ima biološko poreklo (stvaraju ga mikroorganizmi, recimo u probavnim organima životinja).

Gde je, kako i zašto nestala sva ta voda? Kako se Mars pretvorio u monotonu ledenu pustinju i da li ista sudbina očekuje našu zavičajnu planetu? Upravo ovim problemom bave se američki "Maven" i indijski "Mangalyaan", dve sonde koje su u orbitu Marsa stigle 2014. godine, u razmaku od nekoliko dana.

"Maven" će se prevashodno baviti problemom iščezle Marsove atmosfere. Smatra se da je Mars nekada imao neuporedivo jače magnentno polje koje je planetu efikasno štitilo od destruktivnih kosmičkih uticaja. To magnetno polje vremenom je oslabilo usled sporije konvekcije u sve hladnijem Marsovom jezgru, nakon čega je solarni vetar počeo da "ljušti" atmosferu planete kao luk, sloj po sloj, sve dok od nje nije preostala samo retka "izmaglica" od ugljen-dioksida. Temperatura je drastično opala, varijacije su postale veće a tanka atmosfera više nije mogla da akumulira velike količine vodene pare. Najveći deo vode koji nije sačuvan na Marsu u obliku leda jednostavno je ispario u kosmos. "Maven" treba da nam pomogne da dodamo još par delića u ovu složenu slagalicu koju smo tek počeli da sklapamo.

Sa druge strane, indijski "Mangalyaan" (poznati i kao "MOM – Mars Orbiter Mission" ili "Vozilo za Mars"), ima mnogo skromniji cilj. Sonda raspolaže detektorom metana, dobrom kamerom i to je manje-više sve! Ali to ne umanjuje uspeh Indije čiji su naučnici uspeli da iz prvog pokušaja dobace do Marsa i pritom potroše takoreći "smešnih" 80 miliona dolara (američki "Maven" je, recimo, deset puta skuplji). Indijski premijer Modi s ponosom je izjavio da ova avantura s hepiendom Indiju košta manje od snimanja jednog holivudskog blokbastera kao što je "Gravity". Koliko je teško stići do Marsa vrlo dobro znaju Rusi, Amerikanci i Evropljani koji su prvi uspeh zabeležili tek nakon mnogo gorkih promašaja. Ni danas nikom ništa nije zagarantovano: setimo se samo kako je pre tri godine prošao ruski, milijardu dolara vredni "Fobos-Grunt" koji je trebalo da na Zemlju donese uzorak sa površine Fobosa, majušnog Marsovog satelita. Put od mnogo miliona kilometara završen je posle svega par stotina, letelica je ostala zaglavljena u niskoj Zemljinoj orbiti da bi na kraju bila uništena prilikom nekontrolisanog povratka u atmosferu.

Kako to da je Indija uspela "iz cuga", raspolažući pritom sa vrlo malo para? Nema tu velike tajne: svi troškovi u Indiji neuporedivo su manji nego u Americi, a naročito troškovi radne snage koja obično predstavlja najveću stavku u budžetu. Indijci su u najvećoj meri koristili jeftine, domaće komponente, a ono što nisu mogli sami da proizvedu jednostavno su izostavili. I, što je najvažnije, držali su se starog inženjerskog principa – napravi na najjednostavniji mogući način i ne filozofiraj previše.

Bilo je i onih koji su tvrdili da se Indija nepotrebno razmeće projektima koji ne donose nikakav boljitak milionima siromašnih Indusa, koji još uvek sanjaju proste civilizacijske tekovine kao što su vodovod ili kanalizacija. Međutim, čak i nacije koje su tradicionalno škrte u poslednje vreme ulažu sve više sredstava u istraživanje kosmosa (Britanija je tipičan primer). Ne radi se samo o nacionalnom ponosu i novim naučnim saznanjima – reč je, pre svega, o razvoju industrije i novim tehnologijama koje na duge staze imaju blagotvoran učinak na ekonomiju i standard. Baš zato Indija nema nameru da odustane, "Mangalyann" je tek početak.

6. "Antares": Kad Amerikanac naruči, Ukrajinac smisli a Rus isporuči

Nakon penzionisanja "kosmičkog taksija", NASA je odlučila da transport tereta u nisku zemljinu orbitu prepusti privatnicima. Da ovaj posao nije nimalo trivijalan uverili smo se početkom novembra kada je raketa "Antares", proizvod privatne kompanije *Orbital Sciencies*, spektakularno eksplodirala posle svega 14 sekundi leta, dok se nalazila samo par metara iznad lansirne rampe. Iako je bilo predviđeno da ova raketa bez posade sa kargo-brodom *Cygnis* na vrhu odnese preko dve tone raznovrsnih potrepština na Međunarodnu svemirsku stanicu, tamošnji astronauti nisu ugroženi ovim neuspehom jer raspolažu višemesečnim zalihama.

Jedini gubitnik je, naravno, kompanija *Orbital Sciencies* koja će teško preživeti gubitak poverenja, krah akcija na berzi i izgubljenu dobit koja se mere stotinama miliona dolara. Konkurencija već zadovoljno trlja ruke: kako je to slikovito objasnio Elon Mask, vlasnik rivalske kompanije *SpaceX*, cela priča o "Antaresu" liči na dobar vic koji savršeno ilustruje svu konfuziju u kojoj se NASA našla nakon što je svoje "šatlove" poslala u muzeje. Bilo je ovo peto lansiranje po redu koje ni po čemu nije trebalo da se razlikuje od prethodna četiri uspešna. A onda se, svega nekoliko sekundi nakon poletanja, pojavio plamen u motoru prvog raketnog stepena, nakon čega je raketa izgubila potisak i sunovratila se na zemlju. Skoro bizarno deluje podatak da je prvi stepen rakete projektovala ukrajinska kompanija *Yuzhnoye SDO* koristeći remontovane ruske motore NK-33 stare više od pola veka. Kako je uopšte došlo do toga da uspeh misije zavisi od "krša" proteklog iz vremena hladnoratovske trke u kosmosu ostaje da se vidi, ali već sada izgleda da NASA u budućnosti neće hteti da sarađuje sa kompanijama koje se u nastojanju da dobiju multimilionske ugovore služe svim i svačim, a ponajviše štapom i kanapom.

Kakve nas avanture u kosmosu očekuju naredne godine? Ako pogledate silne projekte i investitore koji su se sjatili u Srbiju ovih dana, sve ove naše puteve, mostove, pruge, kanale, koridore, gasovode, gradove na vodi i druge lepote koje po uloženom trudu i pameti sigurno zaslužujemo, bilo bi nekako logično da u narednoj godini dobijemo i kosmodrom (recimo u Bajčetini), da autor ovih redova ne mora za svaku Novu godinu da piše o tuđim podvizima. Imali bismo čime da prekratimo vreme dok nam 2016. ne stigne bolji život, da li iz Vlade ili kosmosa, svejedno.

Do tada ćemo, nažalost, morati da se zadovoljimo onim što je već u "poodmakloj fazi realizacije". Prva po redu je sonda "Dawn" koja je lansirana 2007. godine. Do septembra 2012. godine nalazila se u blizini asteroida Vesta a od tada se nalazi na putu za Ceres, najveći asteroid u Sunčevom sistemu, koji zbog svoj veličine od nedavno ima i status patuljaste planete. Očekuje se da "Dawn" bude parkiran u orbitu iznad Ceresa krajem marta ili početkom aprila.

Događaj godine ipak je dugo očekivani susret sonde "New Horizons" sa Plutonom zakazan za 14. jul 2015, posle više od devet godina leta. Do danas najbolja slika Plutona ima svega nekoliko tačkica u prečniku, a sve što smo do sada saznali o ovom bestraga dalekom, zagonetnom i hladnom svetu može da stane na jedan list papira. "New Horizons" treba da ispiše čitav jedan tom. ¶

DR SAŠA MARKOVIĆ

Esej

Vladimir Putin

foto Reuters

Po čemu je neko veliki državnik? Ma koliko bilo čudno, filozofi, istoričari, a još manje političari, na to pitanje nemaju odgovora. I tu se obično priziva poređenje sa velikim umjetnicima: imaju nekog demona u sebi, tj. nešto što ni oni ne znaju šta je. Podjednako su rijetki, jedni i drugi. Poznavaoci skoro jednoglasno smatraju Bizmarka najvećim državnikom modernog vremena. Uglavnom se slažu i da je De Gol najveći državnik dvadesetog vijeka. Već po ovome što je do sada uradio (i kako je uradio) izvjesno je da je Putin dominantna politička figura dvadeset prvog vijeka

i zavera mediokriteta

Piše: **Stanko Cerović**

Ima samo jedna procjena iz moje novinarske karijere na koju sam ponosan. Nije prošlo ni nekoliko nedjelja od kad se pojavio u političkom životu Rusije, u jesen 1999. godine, a ja sam napisao da je Vladimir Putin izuzetan čovjek. Kako sam znao? Po načinu na koji je dočekan u zapadnim medijima. Odmah su se pojavili editorijalisti i eksperti koji su počeli žestoko da ga napadaju – prije nego je išta uradio. Znajući da su ovi ljudi direktno vezani za kreatore zapadne imperijalne politike iz devedesetih godina, procijenio sam da zapadne tajne službe znaju o kome se radi, što će reći da se radi o nekome ko nije kupljen i ko je spreman da se suprotstavi njihovoj politici u Rusiji. Kad su uslijedili čečenski atentati u samoj Moskvi, kojima je cilj bio da spriječe ovu promjenu u Rusiji koja je bila na koljenima, i kada je Putin pokazao da neće ustuknuti, više sumnje nijesam imao.

Naravno, nijesam znao da se na svjetskoj sceni pojavljuje državnik kakav se rađa jednom u vijeku, ali eto, prepoznao sam prve tonove.

Od tada do danas uživam posmatrajući rad Majstora. Veliki državnik je isto takva tajna kao veliki umjetnik: radi nešto što svak odmah prepoznaje kao izuzetno, ali niko ne razumije kako mu polazi za rukom da uradi to što niko drugi ne može. A kad on to uradi, sve izgleda lako i jednostavno.

I ovo, već u polju mistike: izgleda kao da mu okolnosti idu naruku, kao da ima sreće, voli ga njegovo vrijeme. Jer političari se najviše žale na nepovoljne okolnosti, stalno ih istorija iznenađuje i iznevjerava, oni su upravo smislili nešto vrlo pametno, ali eto, desi se ovo i ono, i ne može se. Sa velikim državnicima je pravilo: istorija ih ne iznenađuje, naprotiv, izgleda kao da oni znaju kuda će ona sjutra proći i čekaju je tačno gdje treba, kao da imaju ugovoren sastanak. Tako da kad posle gledate šta su uradili, čini vam se da je to bilo lako, maltene se samo tako udesilo.

Jeste li primijetili kako Putin sjedi? Raširenih nogu, prav ali opušteno naslonjen, ili malo povijen naprijed, ukrštenih prstiju na krilu, ili sa jednom šakom na butini, kao fokusiran na svoj zamišljeni centar, ponekad se i objesi preko naslona za ruke, kao tinejdžeri koji nikoga ne izazivaju, ali držanjem pokazuju da nikoga i ne zarezuju. Ostavlja utisak mačke: vrlo opušten, ali spreman brzo da se pokrene (poznavaoci azijskih borbenih vještina mi kažu da je to tipično za majstore ovih vještina). Takvih momaka je bilo u socijalističkim predgrađima. Ja sam ih znao u Titogradu. Nijesu mangupi, ali se ne plaše mangupa i mangupi ih poštuju mimo ikoga. Zapadni političari sjede prekrštenih nogu. To je u ovoj civilizaciji poza vladajuće elite. Kinezi sjede skoro sastavljenih koljena, kao žene, to je u njihovoj civilizaciji znak poštovanja i smjernosti. Sve je to nekakva dugo izgrađivana rafiniranost. Formule po kojima se prepoznaje elita. Nijedan političar ne sjedi kao Putin. On sjedi kako je sjedio u dvorištu između zgrada.

Zapadni političari se stalno smiju i gledaju pravo u kameru, svi na isti način. Reklamni agenti i poznavaoci psihologije masa su zaključili da tako ulivaju najviše povjerenja ljudima, djeluju iskreno i optimistički, i svi strani političari ih u tome imitiraju. Gospodarska poza je zarazna. Kinezi se ne smiju nego na licu drže masku osmijeha, kod njih je to obavezan znak dobronamjernosti, oni ne pokušavaju da budu spontani. Jedino se Putin nikad ne smije, osim što se osmjehne kad se pozdravlja sa ljudima – i pojavi mu se neki djetinjast izraz na licu – ili kad je nešto stvarno duhovito. Nema imidža, nijesu ga obradili reklamni agenti. Prosta duša slovenska.

Jedan francuski diplomata kaže za njega: "Ili je veoma prijateljski, ili veoma tvrd, ali nikad nije mlak." Bog ispljuvava mlake.

On ne izigrava nikoga drugoga osim sebe i ne ponaša se po kodovima civilizacija. Sjedi kako mu je prirodno, koncentrisan na ono što se dešava oko njega, običan čovjek među ljudima. Djeluje zabrinuto i zamišljeno. Kažu da ne skriva pesimizam, ni kad je riječ o svijetu ni o Rusiji. Ali ne dâ rđi na sebe. Trudi se, uprkos sudbini. I De Gol je bio pesimista. Kad su ga pred kraj života pitali koje mu je najvažnije iskustvo vlasti, odgovorio je: nemoć, ništa se ne može uraditi.

Ovo možda ima veze sa džudom. Odavno je neko napisao da Putin vodi politiku po pravilima džudoa i cio svijet sad zna šta je tajna toga sporta: džudista je uvijek u defanzivi, čeka napad protivnika, pa kad ovaj napadne koristi njegov zalet i gubitak ravnoteže da ga baci na patos. Zato nikad nije "kriv", jer nikad nije "počeo". Pobjeđuje energijom protivnika. Istina je da ima nešto od ovoga u Putinovoj politici. Ne napada, nikad ne upada u klopke, ali se drži tako stabilno kao da je stalno spreman da iskoristi priliku ako se pruži. U zapadnim medijima se povodom Putina sad stalno upotrebljava američki izraz za nekoga ko je pokazao slabost, posumnjao u sebe: je li trepnuo? Kako neko sretne Putina, svi ga skole istim pitanjem: je li trepnuo? Ima se utisak da cijela zapadna elita živi za trenutak kad će konačno Putin trepnuti.

Ja mislim da neće.

Po čemu je neko veliki državnik? Ma koliko bilo čudno, filozofi, istoričari, a još manje političari, na to pitanje nemaju odgovora. I tu se obično priziva poređenje sa velikim umjetnicima: imaju nekog demona u sebi, tj. nešto što ni oni ne znaju šta je. Podjednako su rijetki, jedni i drugi. Poznavaoci skoro jednoglasno smatraju Bizmarka najvećim državnikom modernog vremena. Uglavnom se slažu i da je De Gol najveći državnik dvadesetog vijeka. Već po ovome što je do sada uradio (i kako je uradio) izvjesno je da je Putin dominantna politička »

figura dvadeset prvog vijeka. (Ponekad se u ovom kontekstu pominju i Lenjin, Mao Ce Tung ili Gandi, ali oni su svi nešto drugo, i više i manje nego državnici: ideolozi, revolucionari, skoro vjerske vođe. Možda se prije u kategoriju velikih državnika može uključiti Deng, kineski državnik koji je prije tridesetak godina postavio Kinu na ovaj kolosijek zahvaljujući kojem je već postala vodeća svjetska sila.)

Najvažnije u talentu velikog državnika je njegovo osjećanje za realnost, za ono što je realno u istoriji. I vezano za to: lakoća sa kojom odvaja iluzije od onoga što je realno; prolazno od trajnog. Drugim riječima, obični smrtnici stalno trče za iluzijama, ne mogu da odvoje važno od sporednog, želje i ambicije ih vode u svim pravcima, a državnik, zagledajući se u istoriju, na neki misteriozan način zna šta je realno, a šta nije. Opet kao veliki umjetnici, koji posjeduju ukus da lako odvoje kič, ili imitaciju, od djela koje je "pravo".

Ali šta to znači? Realno? Prava stvar? Lažna stvar? Ovo se ne može objasniti racionalno. Da može, onda bi se posao velikog državnika mogao naučiti, a ne bismo morali čekati da se on rodi kad se uklope božja milost i raspored planeta.

Nešto se može nagovijestiti, iako se ne može objasniti. U istoriji, u ovom životu koji svi živimo, djeluje bezbroj raznih sila. One djeluju kroz pojedince i grupe, hrane se njihovim osjećanjima, ambicijama, željama, temelje se na njihovoj fizičkoj i psihičkoj energiji, na tradicijama, običajima, idejama, religijama, na ludilu i razumnim analizama, na planovima i na slučajnostima, i u tom fantastičnom vrtlogu sve se sudara i potire, sklapaju se savezništva i spremaju izdaje, a svaka sila, i mala i velika, gura u svom pravcu iz sve snage, hoće da postane "realna", da se pojavi i održi u svijetu. Kako bi rekao najveći istoričar i otac političke misli, Tukidid: svi uvijek idu do kraja svojih mogućnosti.

Veliki državnik je neko ko u ovom vrtlogu istorije šestim čulom osjeća koje su sile realne, tj. koje će se održati i koje će uobličiti budućnost, a koje su osuđene da ostanu iluzije, čak i ako trenutno izgledaju svemoćne. Ali to osjećaju, možda još bolje, i veliki umjetnici. Razilaze se tek u akciji: umjetnik dočarava ono što je trajno, čak i ako je odvratno, u epohi, ili pejzažu, ili čovjeku, i pokazuje ga ljudima kao neku vrstu znaka na putu koji vodi u život, ili u smrt. Državnik okuplja svoje društvo, mijenja ga ili čak lomi, da bi ga poveo putem na kome će ga istorija nositi u dobrom pravcu, tamo gdje je budućnost otvorena, gdje će to društvo dobro živjeti i moći da izrazi ono što nosi u sebi.

Zato se velikim državnicima, kao sad Putinu, dešava da izgleda kao da im okolnosti idu naruku i kao da su srećne ruke. Nije Putin srećne ruke, nego zna gdje treba stati da bi mu talas istorije dao zamah. Možda još više osjeća nego što zna. I umije da uradi šta treba. Jer ako čovjek ne umije da odradi svoj dio, ne pomaže mu ni božja milost.

Po jednoj staroj kineskoj definiciji, politika je umjetnost da se odaberu pravo mjesto i pravi trenutak za akciju. I to, na uvijen način, znači isto: umjetnost da se uđe u realnost. Jer, u principu, sve što hoćete da uradite u životu može biti urađeno ako umijete da odaberete pravi trenutak i pravo mjesto. Onda se kaže: pošto je to nemoguće, neki ljudi prosto imaju ludu sreću, slučajno nešto rade pa se to poklopi sa okolnostima. To je tačno, ne može se odrediti pravi trenutak i pravo mjesto da se nešto uradi, jer ljudski mozak, iako najfantastičniji mehanizam koji postoji, nije toliko moćan da pogodi kad su okolnosti idealne da se nešto uradi. Utoliko prije što se u istoriji – za razliku od umjetnosti, i zato je posao velikog državnika možda najveća od svih umjetnosti – pravi trenutak se ne ponavlja, uvijek je "sad ili nikad", ne možete sve prefarbati pa sjutra iznova početi sliku. Ako "trepnete" kad treba djelovati, gotovo je, nijeste dorasli, nema popravnog. Ako probate silom da uđete u nju kad vrijeme nije, sve je uzalud, makar bili najpametniji i najhrabriji čovjek na zemlji.

Čekajući pravi trenutak i pravo mjesto, možete se pripremati. Što veliki državnik i radi: sprema i sebe i svoje društvo da budu u najboljoj formi kad bude trebalo. Strpljenje je njihova najveća vrlina. Pomalo kao vrhunski sportisti, s tim naravno što život nije sport, pa državnik ne zna kad će trenutak doći ni šta će baš tada trebati uraditi, još manje po kakvim će pravilima drugi učesnici igrati.

De Gol je bio velikan bez djela dostojnog njega. Niko kao on nije osjećao realnost "hladnog rata". Niko, ali baš nijedan mislilac, nije shvatio tako nepogrešivo kao De Gol suštinu Sovjetskog Saveza i Sjedinjenih Država, njihovog odnosa snaga kad se svijet vrtio oko njih.

Svi su u De Golu vidjeli velikana, ali romantičnog, nešto kao zanesenjaka koji iz ličnih razloga ne voli Ameriku, a sa druge strane potcjenjuje opasnost od komunizma i Sovjetskog Saveza. Naravno, svi su drugi bili zanesenjaci, a samo je De Gol bio u srcu istorijske realnosti. On je dakle govorio ovako: Sovjetski Savez nije ni opasnost ni sila, komunizam je prolazna stvar (znači iluzija), realna je samo Rusija i ruski narod, sa njim treba da održavamo odnose kao uvijek, čekajući da se okolnosti promijene; a najveća opasnost za čovječanstvo je neuporediva američka moć koja ne osjeća nikakve granice, i moderni liberalni sistem koji može da uništi civilizaciju. Tako je mogao sebi dozvoliti da kaže ono što je bukvalno zvučalo kao ludilo i što su svi otpisivali na De Golove "mušice": da je Kina možda poslednja nada čovječanstva. Reći to šezdesetih godina, u vrijeme Mao Ce Tunga i kineske kulturne revolucije, mogao je samo neko ko se bavi gatanjem ili prizivanjem duhova. Ili genije.

Pedeset godina kasnije to je banalnost. To je primjer velikog državnika na djelu: osjećanje za duboku realnost, odbacivanje iluzija iako u tom času svi u njih vjeruju, jer on posjeduje hrabrost da slijedi svoj unutrašnji glas koji mu govori gdje je istina. Zato se ponašao kao da su Sovjetski Savez i Kina već ono što će postati nekoliko decenija kasnije.

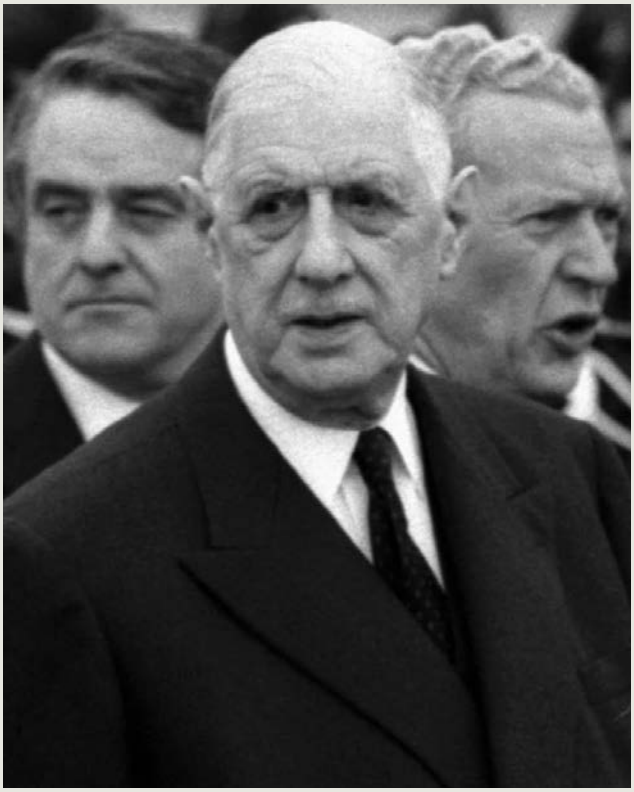
Sve je uradio kao veliki državnik, ali nije mogao da promijeni okolnosti hladnog rata. Izveo je Francusku iz NATO-a, razvio odnose sa Moskvom i Pekingom, pozvao Njemačku da mu se pridruži i da naprave od Evrope veliku samostalnu silu "od Atlantika do Urala", ali niko nije mogao da ga prati. Tada je rekao: nema ništa od Evrope, ostaće samo tržište.

Putin je njegov jedini naslednik. Ali ne zato što bi ga imitirao – to se u politici odmah vidi, jer imitatoru fali snaga da ostvari ideje koje je preuzeo od drugih – nego zato što su na istom nivou realnosti, ne mogu se razminuti, moraju se sresti.

I naravno prepoznati. De Gol i Putin stoje na istoj tački. Ista im je vizija Evrope, isti pesimizam u odnosu na potrošačko društvo i njegove bezvrijedne vrijednosti, u odnosu na slabosti ljudi pred izazovima koji ih čekaju.

Ova posebna veza sa realnošću čini da veliki državnici liče u nekim crtama koje izgledaju isključivo lične.

Govore uvijek na sličan način. Tj., uvijek govore o realnosti. Zna se da političari vole prazne fraze, laži, laskanje, jednom ri-

Šarl de Gol

ječju nepodnošljivi su i kad ćute, a pogotovo kad govore. I pravdaju se svojim poslom: to, navodno, traži politika.

To traži sramotna politika, politika klovnova i halapljivih bonvivana i lopova, a ne politika državnika. Naprotiv, veliki državnici nikad ne lažu, oni više nego iko govore o "tvrdoj" realnosti. Svaku Putinovu izjavu, intervju, konferenciju za štampu, treba čitati pomno. Nigdje drugo danas ne možete naučiti o svijetu toliko kao slušajući Putina. Ako se vratite na De Golove govore od prije šezdeset godina, i dalje je isti šok: svaka riječ stoji, nema muljanja, nema foliranja, sve je jasno i stvarno, čvrsto ukorijenjeno u realnosti. Putin nikad ne frazira, uvijek je jednostavan i direktan, stoji iza svake riječi.

Zato slušaocima, koji su navikli na diplomatsko uvijanje, govor pravih državnika često zvuči nepristojno, sirovo, skoro prostački. Istovremeno, takav govor ljude privlači, jer osjećaju prisustvo istine, ali ih i plaši: ovdje se otkriva nešto suviše živo, ovo remeti uobičajeni tok stvari, ovo svakako dovodi u pitanje karijere mediokriteta i privilegije elite.

Tako govori Putin. Tako je govorio De Gol, iako je on odrastao u ceremonijama elite. I u njegovom držanju, kao i u riječima, bilo je nečeg napetog i prostačkog, skoro prijetećeg – onako povijen naprijed kad sjedi, a kad stoji prav i dignute glave, sa cigaretom koja mu visi između usana. Bizmark je takođe tako govorio, kažu da je na diplomatskim susretima psovao kao kočijaš.

Putina je uživanje slušati. Bez ikakvih bilježaka, smišljenih formula i savjetnika, može satima da razgovara sa stotinama poznavalaca politike i Rusije iz cijelog svijeta, koncentrisan i precizan, i uvijek dobronamjeran.

Jer i to je čudo: veliki državnici su uvijek dobronamjerni i moralni. Možda zato što znaju kakve opasnosti čekaju ljude, pa ih žale. Oni mogu da urade nešto surovo, da bi spasili društvo, kao na primjer Deng u Pekingu u vrijeme pobune na Trgu Tjenanmen, ali Deng je ne samo u pravu politički, nego je i duboko moralan kad silom smiri pobunu: da je tada dozvolio da se Kina destabilizuje, prošla bi kao Rusija u vrijeme Jeljcina, a ovako... U tome se vidi državnik: mora se na strašnom mjestu postojati; mora se braniti država mimo trenutnih moda i pritiska javnog mnjenja.

Svi uvijek imaju jako osjećanje časti. Ili zato što su svjesni svoje izuzetnosti, ili zato što se njihova čast poistovjećuje sa čašću naroda, države. Zato ni u najvećim sukobima nijesu "sitne duše". Poštuju ljude i kad su jadni, ljudi su materijal njihovog djela.

Moralni su upravo zato što su realni. Put iluzija, koji je put lakoće, samozavaravanja i laskanja, neizostavno, na dužu stazu, vodi u velike tragedije. I oni naravno znaju, kao svaki pripravnik vlasti, da je laž važno sredstvo u politici. Ali oni znaju i nešto dublje: da su vrlo rijetke situacije kad je laž zaista korisna, i da je korist od laži najčešće kratkotrajna, a šteta može da bude trajna. Postoji kod velikih državnika još nešto što imaju i veliki umjetnici, čak i kad su neshvaćeni: suviše su ponosni da bi lagali, imaju veliko samopoštovanje, laganje je ponižavanje, kao da čovjek nema snage da podnese istinu; uvijek više vole ono što jeste, nego ono što nije.

Ova vrsta moralne snage njima dolazi od suštinske crte – i najteže za shvatiti – koja prati svakog velikog državnika: oni se poistovjećuju sa kolektivnom sviješću naroda kojoj žrtvuju svoju individualnu svijest. To duboko i potpuno iskreno poricanje ličnih želja i ambicija u ime vitalnih potreba kolektivne svijesti njima daje osjećanje slobode i prava da rade ono što se obični smrtnici ne usuđuju. Oni su već sebe žrtvovali. De Gol je otvoreno govorio, čak ponekad žaleći što mora da nosi takav teret koji ga sprečava da ima lični život: on inkarnira Francusku. Isto je i sa Putinom. (Kad su ga pitali da li bi Rusija mogla bez njega da preživi, on je odgovorio: "Rusija bi mogla bez mene, ali ja sigurno ne bih bez Rusije.") Isto je bilo i sa Bizmarkom, čak i sa Julijem Cezarem.

Ovo poistovjećivanje sa kolektivnom sviješću čini da se između velikih državnika i "naroda" uvijek uspostavlja jaka, misteriozna veza. Nije u pitanju uobičajeni zanos masa "vođama", nego istinsko prepoznavanje duboke duhovne veze. I to je karakteristika velikih državnika: oni nikad ne predstavljaju interese elite (čak ni intelektualne), nego narod skoro u mističnom smislu: neku nepromjenljivu cjelinu koja, sa svojim običajima i tradicijama, traje kroz beskrajno vrijeme. Elita ih po pravilu mrzi, ali im je poslušna, što zbog straha od naroda, što zato što vidi da veliki državnik uspostavlja, uvijek, stabilnost i mir. Državnici, »

sa svoje strane, preziru elitu kojoj formalno pripadaju, ali je tolerišu – zato što nikad nijesu revolucionari.

Revolucionari mogu biti izuzetne ličnosti, ali onda su više ideolozi, vizionari, skoro proroci.

Državnik je bukvalno ono što ta riječ kazuje: "čovjek-država". On hoće red i mir. To je jedino realno, ostali ideali su ptice na grani. Država je jedina zaštita narodu od oluja istorije, a sa druge strane to je uslov i sredstvo – bar u dosadašnjoj istoriji – za očuvanje mira, razvoj privrede, njegovanje tradicija, i za duhovno stvaralaštvo. Svaki od njih može reći ono što je rekao njihov najveći učitelj, Makijaveli: "Volim svoju domovinu više nego sebe."

SAD vs. RUSIJA: Barak Obama i Vladimir Putin
foto Reuters

U ovome je jedna od bitnih razlika između političara i državnika: političari su poslušni vladajućoj eliti i stavljaju državu u funkciju svojih interesa i interesa elite; državnici, obratno, uvijek stavljaju sebe u funkciju države i preziru elitu upravo zato što znaju da ona državu zloupotrebljava. A narod, bar ponekad, hoće da se žrtvuje za državu. Zato i narod, uvijek i svuda, mrzi političare i – zbog njih – samu umjetnost politike. Ali zato bezrezervno voli "svoje" državnike i prašta im sve slabosti, ako ih imaju, čak i surovosti ili zločine. Državnici rijetko imaju velike karakterne slabosti, ali mogu biti ženskaroši, ili skloni alkoholu, ili laki na pare. Ali kod njih to nije isto kao kod mangupa. Kod njih narod prepoznaje da su oni prije svega žrtvovali sebe za državu i društvo, i slabosti, ako ih imaju, onda nijesu slika njihove nemoralnosti, nego nešto što im je potrebno da bi izdržali izazove sa kojima se suočavaju. Moralni instinkt naroda je u ovim slučajevima vrlo precizan: taj državnik, koji za nas obavlja istorijski posao, može da uzima i traži šta god hoće, i pare i provode (u stvari, svi mu nude šta god hoće), može da bude i surov, to ne umanjuje ni njegovu državničku ni moralnu veličinu: za njega su kriterijumi drukčiji. Običnim političarima su grehovi neoprostivi zato što su oni to, i samo to. A "to" je svakome odvratno.

Zato što predstavljaju kolektivnu svijest, veliki državnici su uvijek konzervativni. U politici, običajima i kulturi. Ali nikad nijesu uskoga duha, jer ne brane ni svoje interese ni interese elite. Iako je za njih stabilnost države prva vrijednost, znaju da se uspjeh države, kao i vitalnost naroda, na kraju krajeva, mjere u kulturi. Ako duhovna veličina ne prati snagu države, oni znaju bolje nego iko da ta država nema budućnost. Zato je De Gol bio toliki pesimista, iako je vladao Francuskom u vrijeme ekonomskog buma. (Kad ga je Alber Kami pitao: "Šta jedan pisac danas može da uradi za svoju zemlju?", De Gol je odgovorio: "Da napiše veliku knjigu.") Zato je i Putin pesimista. Ti ljudi se ne zavaravaju. Zato znaju još bolje od drugih ono što znaju svi srednjoškolci, da je problem modernih vremena "obeznačavanje" ljudi, razaranje njihove psihe, kolektivne i individualne, tradicija i karaktera, i da bez duhovne obnove ništa ne znače ni jake države ni ekonomski uspjesi. De Gol je negdje rekao: "Jedina bitka koja još vrijedi borbe je ona za čovjeka." Može se reći da je ovo moto Putinove politike.

Kad je došao na vlast, suočen sa "Herkulovim radovima" u zemlji koja odumire, išao je ovim redom: centralizacija i stabilizacija države (onoga što je od nje tada ostalo), uspostavljanje političke vlasti nad ekonomijom (borba protiv oligarha), obnova vitalnih državnih institucija, stabilizacija neposrednog susjedstva Rusije (Evroazijska carinska unija), uspostavljanje strateškog partnerstva sa Evropskom unijom (čime Evropa i Rusija postaju centar globalizovanog svijeta) i preuređenje svjetskog poretka na pravednijim i trajno stabilnim osnovama (osnivanje BRIKS-a). Ali u svemu slijedi jednu ideju vodilju (i inkarnira je svojim ponašanjem): borba za dostojanstvo čovjeka. Putin podiže poniženo stvorenje. Možda je zbog ovoga uspio u skoro nadljudskim izazovima? To je razlog što ga Rusi toliko vole. Što ga obični ljudi svuda vole. Dvanaest godina posle njegovog dolaska na vlast desila se u Rusiji i ključna promjena: Rusija je postala zemlja pozitivnog nataliteta. Kao da im je vratio želju za životom.

Nerazumljivo je, za mene bar, i ovo: veliki državnici su odmah veliki, čim stupe na javnu scenu. Kod njih nema perioda učenja. Kad stupe na dužnost, ima se utisak da je država za njih bila spremna, samo je njih čekala. A opet, dok ne stupe na tu dužnost, za koju su pozvani, po pravilu su neuspješni ljudi, lutaju lijevo-desno, ne znaju šta da rade, često ih njihova sredina vidi kao ljude koji su već promašili život. Putin tavori u malim državnim službama, imate utisak da iz nekog ugla nijemo posmatra kako njegovu Rusiju rasprodaju mangupi devedesetih godina. Takvi "gubitnici" i "bezveznjaci" su bili i De Gol (vojno lice u miru i već na zalasku karijere kad je izbio Drugi svjetski rat), i Bizmark i Cezar, prije nego što ih je tajna ruka postavila na pravi put. A onda, smjesta neuporedivi. Kao da su do tada živjeli maskirani.

Čudno je da gotovo nikad nijesu intelektualci. Oni misle u izrazima neke sirove mudrosti. One mudrosti koja se zasniva na iskustvu egzistencijalnih borbi, borbi u kojima se ljudi otkrivaju do kraja, na preuzimanju teških rizika, od kojih ljudi

po pravilu bježe. To su oni ljudi koji s pravom mogu na kraju da kažu: "Upoznao sam ljude, takvi su i takvi..."

Posledica ove vrste mudrosti jeste da su ovi ljudi jako usamljeni. I na vlasti i kad odu sa vlasti. Stekli su znanje sa kojim nije lako živjeti: upoznali su ljude takve kakvi su. A istovremeno: život su im posvetili. I tu poštuju zakon realnosti: drugih ljudi nema, samo ovakvih.

Zbog toga iz ovih ljudi zrači neka posebna vrsta šarma. Ništa manjkavo, sitničavo, naprotiv: snaga karaktera i duševna širina. Iako su čvrsto privrženi svojoj državi i svome narodu – jer je to realnost koju im je sudbina dodijelila – tako da ih često i površno kritičari zovu nacionalistima, njih vole svi narodi. Prava je misterija kako su širom svijeta narodi voljeli De Gola, ili kako danas vole Putina, iako su i jedan i drugi u sukobu sa vladajućim modama i silama, i žrtve zvanične propagande (nijedan čovjek u ovoj generaciji nije tako podmuklo napadan, ogovaran, vrijeđan, kao Putin). Može li se iz ovoga izvesti zaključak vrlo povoljan za ljudski rod: da ljudi, na kraju krajeva, bezrezervno slave "pravog" čovjeka, hrabrog i širokogrudog, ma kome narodu pripadao? Može se odgovoriti i da slave svakoga klovna koga im podmetne reklamna mašina. Ali upravo u tome i jeste stvar: ove ljude ne podržava reklamna mašina, niti oni skrivaju svoj prezir prema modama. Oni u istoriji stoje onakvi kakvi jesu. To je, opet, pitanje časti.

U Putinovom slučaju dešava se danas nešto posebno, što nije važilo ni za jednog državnika do sada (ali ne njegovom zaslugom, nego kao posledica epohalnih promjena). On je vjerovatno prvi, u bukvalnom smislu, svjetski državnik. Prvi veliki državnik u vremenu globalizacije. I drugi državnici su imali svjetsku viziju, ali je Putin prvi koji ostvaruje tu viziju: mora da vodi ne samo politiku svoje države, nego donekle i politiku drugih država. Mora i predstavnicima drugih država da savjetuje šta je najbolje za njihove države, prosto zato što je svijet postao tako povezana mreža, da je svakoj državi, da bi ostvarila ono što je za nju dobro, potrebno da istovremeno i druge države vode najbolju politiku za sebe. To je ono što američka, i uopšte zapadna elita nije shvatila na kraju hladnog rata: u ovakvom procesu globalizacije imperijalizam postaje nemoguć. Za njih, iako su sami pokrenuli proces globalizacije, taj proces nije značio ništa drugo do pravljenje još jedne – svjetske – zapadne imperije. U prvoj kolonizaciji, narodi svijeta su se prostirali pred bijelim osvajačima kao pred bogovima, nijesu znali šta ovi traže; sad su sve životinje u džungli shvatile da se u ovom sistemu svak bije za svoje interese, niko nikome neće da služi. Uzalud bombardovanja neposlušnih: neće se pokoriti. Samo raste haos. Tako se Zapad za samo nekoliko godina našao u potpunom raskoraku, zatim i u sukobu, sa ostatkom čovječanstva. Putin stoji na čelu toga ostatka. U tome je možda suština njihovog sukoba.

To je ono što je Putin shvatio prije drugih: moraju se poštovati interesi svih da bi izbjegli haos, u ovakvom svijetu ne pomaže mnogo što si jači. Svi ratovi koje vodi Zapad po svijetu su neuspješni. Putin kaže: "Zapad ratuje protiv posledica sopstvene politike" (prvo stvara teroriste, pa ih hvata). Zato predlaže preuređenje svjetskog poretka u pravcu uvažavanja interesa, ako ne svih država, ono bar svih važnih. Iz Vašingtona gledano, to izgleda kao antiamerički scenario, ali to je samo zato što je Vašington na kraju hladnog rata prihvatio viziju svijeta kao svoje imperije, i sad tu viziju ne može da napusti bez osjećanja da mu neko oduzima ono što je već uknjižio kao svoje. To je porodilo varku da bi sve opet bilo kako treba samo kad bi se otarasili Putina. Putin je samo shvatio tok događaja. On tim tokom ne upravlja.

Pa, hoće li Putin uspjeti da promijeni svijet? On je već uspio, u smislu da će ga istorija, kao i De Gola, smjestiti na veliko mjesto koje zaslužuje. Ali, neće uspjeti da "spasi" svijet od sila raspadanja koje sad upravljaju njime. To je od njega jače, kao što je bilo jače od De Gola. Putin je suočen sa zavjerom moćnih mediokriteta. Veliki državnik tu bitku dobija tek posle smrti. Nemoguće je dobiti za života.

Veliki državnik postane dio istorije i njegov uticaj u njoj dugo traje. Čas izgleda kao da ništa nije uspio, kao da je sve bilo uzaludno, čas kao da mu se istorija konačno pokorila. Putin je, između ostalog, trijumf De Golovog nasleđa. Opet će i jednog i drugog savladati inercija raspadanja. I opet će njihov primjer nekoga privući.

Nema novinara, pa čak sve češće ni običnog čovjeka koga ne zanima posebno politika, koji ne zna da velike zapadne države nikad nijesu imale ovako nesposobnu elitu. Kad god se povede razgovor o ovim temama, u nekom trenutku se čuje fraza: "Šta bolje možeš i očekivati, pogledaj ko nas vodi..." Ljudi bez karaktera, bez ideja, bez uvjerenja, bez iskustva, sujetni do neba, halapljivi na pare i brza zadovoljstva – takvi ljudi nijesu dobri ni za jedan posao, ali onaj koji ih najviše privlači, politika, za njih je koban. Nigdje njihov profil ne izgleda tako djetinjasto i beznadežno. Nasuprot njima se našao Putin, za koga, uprkos javnoj propagandi, već svi znaju da je velikan politike. Ima zapadnih političara koji jedva čekaju da sretnu Putina, i odmah posle susreta bilježe svoja zapažanja, jer misle da će od toga moći da se napišu "Memoari". On jeste neprijatelj, kako im je rečeno, ali zahvaljujući tome neprijatelju oni će i u starosti imati čime da se hvale. Po mom uvjerenju, njemačka kancelarka Angela Merkel će ostati upamćena zato što je bila kancelarka u vrijeme Vladimira Putina i što je u jednom trenutku izjavila da Putin živi izvan realnosti, u paralelnom svijetu. Smijaće joj se, ali je bar sretala Putina.

Čovjek dugo ne vjeruje očima: nije moguće da hiljade odlično obrazovanih eksperata, savjetnika iz moćnih država sa velikom kulturnom i političkom tradicijom, budu toliko inferiorni pred jednim "običnim" tipom koji je iskrsnuo niotkuda, iz siromašne porodice, ne umije ni da sjedi kako treba, došao je na vlast u raspaloj državi kad je zapadna elita bila zasjela na Olimpu. Za petnaest godina od kada je on na vlasti doživjeli smo bukvalno vaskrsenje Rusije; za istih petnaest godina desio se na Zapadu raspad sistema, pređen je put od "najveće imperije u istoriji" do "kraja zapadne dominacije". Nigdje ova promjena nije bila tako vidljiva kao u krizi oko Ukrajine: Amerika i Evropa izoluju Rusiju i demonizuju Putina, a Kina, Turska i Indija primaju Putina sa posebnim počastima i sklapaju sa Rusijom faraonske ugovore od neprocjenjive strateške važnosti! Ko tu kome zapovijeda? »

Niko nije mogao zamisliti da se za petnaest godina Rusija može ovako povratiti, niti je iko mogao zamisliti da se za tako kratko vrijeme može izgubiti skoro totalna dominacija svijetom, kakvu je imao Zapad na kraju prošlog vijeka.

Oni, Putin i ovako infantilizovana zapadna vladajuća klasa, možda i služe kao ogledalo jedno drugom: oni podvlače veličinu čovjeka koji je dostojan svoga poziva, a on je mjera njihove beznačajnosti.

Gledano iz dubljeg ugla, treba razumjeti njihovu zavist i mržnju i želju da ubiju onoga ko ih ovako razotkriva. Ova situacija ponavlja šemu iz legende o Mocartu i Salijeriju. Strašna je tragedija mediokriteta sa velikim ambicijama. Naročito kad moraju da gledaju na djelu Majstora.

Problem povrijeđene taštine možda je glavni razlog za ovako žestok napad na Putina koji je organizovala zapadna elita. To što on njima radi, samim svojim prisustvom, nedopustivo je. Cio svijet im se smije. Ukrajinska kriza je izgovor, napali bi ga bilo šta da radi, zato što je takav kakav je, što je živ.

Plašim se da će napadi i trajati – sve dok bude živ.

Dok oni bjesomučno vrijeđaju i omalovažavaju malog "kagebejca" što živi "izvan realnosti", i ne zna kako se živi u dvadeset prvom vijeku, on svuda podvlači koliko ih poštuje, svoje "kolege" i "partnere" i "prijatelje", ne radi im ništa što oni sami ne iznude, čak ih upozorava po sto puta da paze na to i to jer neće biti dobro, pa tek onda, kad nema druge... Jako liči na odnos djece i učitelja u zabavištu. U nekom trenutku neki odrasli čovjek mora da podvikne. Ništa gore od neodraslih ljudi. Naročito u politici. Lakomisleni kao djeca, ali sujetni kao odrasli.

Tri je mjeseca trajao rušilački karneval u Kijevu, na Majdanu, a da se Putin praktično nijednom javno nije oglasio da protestuje, ili da se požali na ono što je očigledno bila uvertira za napad na njega lično i na Rusiju. U zapadnim medijima, punim trijumfalizma, otvoreno je govoreno o velikom geopolitičkom porazu Putina, i nagađalo se – bolje reći, sugerisalo se Rusima da misle u tom pravcu – da li on može politički da preživi takav poraz. Jer – opet se sugerisalo – sad će i Rusi ustati protiv kagebejskog tiranina kad vide sa kolikom lakoćom ga je Zapad porazio.

A šta je za to vrijeme radio Putin?

Bavio se pripremom Olimpijskih igara u Sočiju. I za to su ga napadali: kao, eto koliko je neodgovoran, bavi se Olimpijadom, a dešavaju se ovako krupni događaji na granici njegove države. Je li taj čovjek uopšte svjestan realnosti? Ili se pomirio sa porazom?

Bila je to genijalna idejica velikih stratega: završiti posao u Ukrajini dok traje Olimpijada u Rusiji! Kako li su se samo sjetili.

Povremeno bi procurile vijesti o tome šta poručuje svojim "zapadnim prijateljima", ali to nije bilo javno, nije htio da izazove sukobe koje bi posle bilo teško izgladiti. Diskretno je poručivao da bi sa Ukrajinom trebalo biti oprezan. Odgovarali su mu: ovo je naša stvar, ti ni u šta ne možeš da se miješaš.

To što je Zapad uradio u Ukrajini spada u najružnije primjere imperijalne politike koje sam vidio od kad se zabavljam posmatranjem politike, evo skoro pedeset godina.

Ukrajina je uništena već u prvoj "obojenoj revoluciji", 2004. godine. Tada je Ukrajina imala spektakularan ekonomski rast, preko 12 odsto, jedan od najvećih u svijetu. Uzrok je bio što je tada Rusija, koju je Putin podigao na noge, imala otprilike takav razvoj, a Ukrajina je slijedila jer je njena ekonomija vezana za rusku. Posle toga državnog udara Ukrajina se bukvalno raspala, za manje od godinu dana njen ekonomski rast se sveo na nulu. Rusija se otkačila i nastavila sa brzim razvojem u toku cijele sledeće decenije. Ukrajina je izgubila tu dragocjenu deceniju.

Povod za ovaj prvi državni udar je bio sličan današnjem: borba zapadne Evrope, prije svega Njemačke, da uz pomoć Rusije obezbijedi svoju energetsku stabilnost, i želja Rusije da u Evropi nađe strateškog partnera. Prije državnog udara, tadašnja ukrajinska vlada (koju je vodio ovaj isti Janukovič koji je kasnije postao predsjednik) već je bila sklopila ugovor sa Njemačkom i Rusijom o zajedničkoj kontroli protoka ruskog gasa kroz Ukrajinu. To pitanje je bilo riješeno, preko Ukrajine su se vezivale Rusija i Evropa, a sama Ukrajina je dobila savršenu poziciju države koja može da se razvija u oba pravca, ka Evropi i Rusiji. I to je ono što Amerika nije mogla da dozvoli. Jer vezivanje Evrope i Rusije, van američke kontrole, čini suvišnom američku dominaciju u Evropi. Pokrenuta je mašina tajnih službi, medija i nevladinih organizacija, i tadašnja ukrajinska vlada je srušena. Na jednoj komediji od izbora, u potpuno neregularnim uslovima, proglašena je pobjeda Juščenka, tadašnjeg američkog kandidata. Onaj ugovor sa Rusijom i Njemačkom je odmah poništen, a počela je priča o iskonskoj želji Ukrajine da uđe u NATO. Rusija i Njemačka su odlučile da prave novi gasovod, Sjeverni tok, a Ukrajina se zaglibila u bespuću.

Kao cijela ukrajinska elita, tada je budući ukrajinski predsjednik, Janukovič, inače slabić, razumio da, ako hoće da bude na vlasti, ne može da vodi politiku koja se kosi sa američkim interesima. On je dobio izbore kao proruski kandidat (kako je napisao jedan poznavalac Ukrajine: "U Ukrajini se dobijaju izbori na proruskim obećanjima, ali politiku morate da vodite protiv proruske većine"), ali se odmah posle izbora okrenuo ka Zapadu gdje je od tada hvaljen njegov prozapadni "realizam".

Prihvatio je da se vode pregovori o nekoj "asocijaciji" sa Evropskom unijom koja je trebalo da odvoji Ukrajinu od Rusije, ali ne dajući joj nikakvu perspektivu ulaska u Evropsku uniju. Koliko sam informisan, izgleda da taj sporazum nije ni postojao na ukrajinskom nego samo na engleskom jeziku. Ukrajinski predsjednik je otkrio šta je u njemu tek pred potpisivanje sporazuma. Svi ekonomisti koji su posle toga vidjeli ovaj sporazum kažu da je bio katastrofalan za ukrajinsku ekonomiju. Prikriveno, sporazum je uključivao i vojnu saradnju, tj. usklađivanje ukrajinske armije sa evropskim vojnim strukturama. To znači stavljanje ukrajinske vojske pod kontrolu NATO-a.

Janukovič je shvatio da je ovo ne samo debakl Ukrajine, nego će biti i kraj njegove političke karijere. Izbori su bili za godinu dana, do tada nije imao podršku zapadne Ukrajine, a sad će izgubiti i podršku proruske Ukrajine. Odbio je da potpiše sporazum. Kako je rekao američki imperijalni strateg Bžežinski: "On je toliko glup da ne može da razumije šta ga čeka!"

Deset godina posle prve "obojene revolucije", u novim okolnostima ponovila se ista operacija. Nijedna država ne može da preživi ovakve lomove ako dolaze tako često i to spolja.

EVROPA: Angela Merkel
foto Reuters

Uvjeren sam da je namjerno planirano da potpisivanje ove tragične "asocijacije" Ukrajine i Evropske unije bude nekoliko mjeseci pred Olimpijske igre u Rusiji. Svi su znali da ovako loš sporazum, loš za Ukrajinu i usmjeren protiv Rusije, do poslednjeg trenutka može da bude doveden u pitanje. Zato je odabran trenutak kad će Putinu, kako se smatralo, ruke biti vezane olimpijskim obavezama. (I za rat koji je izazvala Gruzija, 2008, odabrano je otvaranje Olimpijade u Kini, kad je Putin bio u Pekingu sa ostalim predsjednicima, jer se smatralo da se neće usuditi da pokvari olimpijsku atmosferu da bi vodio rat u Gruziji. Tada su ga skolili zapadni političari objašnjavajući mu da su Gruzijci neuračunjivi, "ali nije strašno, nećemo se oko toga svađati, daj sad da uživamo u sportu...". Na šta je Putin rekao: ne može tako, objavljen nam je rat. Napustio je Olimpijadu i pokazao Zapadu da postoje granice koje se ne mogu prelaziti.)

U tom periodu, još prije datuma kad je trebalo da bude potpisan sporazum o "asocijaciji" Ukrajine i Evrope, pokrenuta je propagandna kampanja fantastičnih razmjera protiv Putina i Rusije. Izvan ratnih uslova, nikad nijesam vidio tako žestoku propagandu protiv jedne države.

Ciljevi su bili mnogostruki: da se provuče sporazum sa Ukrajinom tako što će se unaprijed optužiti Rusija za agresivnost prema njoj, da se spriječi da Rusija na Olimpijskim igrama pokaže svijetu svoje najbolje lice, i da se Putin diskredituje kao agresivni tiranin (bar dok mi dovršimo agresiju na Ukrajinu). Pokušalo se i sa bojkotom Olimpijade.

Putin je ćutao. Je li ostao bez teksta? Je li se slomio? Je li bar trepnuo?

I dalje je diskretno poručivao "zapadnim prijateljima" da bi bilo bolje da zajednički potraže rješenje i za Ukrajinu i za Evropu i za Rusiju. Neka Ukrajina ostane vojno neutralna, neka ekonomski sarađuje sa kim hoće, po svojim interesima, i neka se povezuje sa Evropskom unijom i Evroazijskim bescarinskim savezom. Sve se to može riješiti na svačiju korist.

To nijesu htjeli "zapadni prijatelji", prije svega američki i njemački, mada su oni djelovali iz pozadine, u prvim redovima su bili poljski i baltički prijatelji.

Na Majdanu je opet krenula "obojena revolucija". Dešavalo se nešto po čemu su i djeca mogla shvatiti da Ukrajina više ne postoji kao država. Okupile su se prve grupe ljudi koje su nevladine organizacije pozivale, organizovale i dovozile iz zapadne Ukrajine, da brane "našu evropsku budućnost". Predstavnici zapadnih vlada su odmah počeli da im obećavaju tu evropsku budućnost, čim sruše svoju vlast. Ali to nije bilo dosta. Da bi ljudi shvatili da revolucija mora uspjeti, jer je takva odluka donijeta u Vašingtonu i Berlinu, među demonstrantima na Majdanu su počeli otvoreno da se pojavljuju zvaničnici zapadnih vlada i da pozivaju narod, u "suverenoj i nezavisnoj Ukrajini", da sruši legalno izabranu vlast! Počelo je sa njemačkim ministrom inostranih poslova Vesterveleom, pa se nastavilo, skoro svakodnevno, da bi se održala dinamika, sa gostima iz Amerike, Evropske komisije i raznih evropskih vlada. Za drugi primjer ovako otvorenog rušenja jedne legalne vlasti, akcijom zvaničnih predstavnika iz stranih država, nikad nijesam čuo. To se moglo samo zato što se podrazumijevalo: Ukrajina nije država, prema tome i nema vladu, ni legalnu ni ilegalnu.

Ovi zapadni predstavnici su po pravilu sa Majdana odlazili u posjetu ukrajinskom tobožnjem predsjedniku, ili ministrima, ili uticajnim oligarsima, i prijetili sankcijama i tužbama ukoliko "vlada" uobrazi da može da zavodi red, ili interveniše protiv demonstranata koji samo brane svoje demokratske vrijednosti. A demonstranti su blokirali grad, zauzimali ministarstva i zgradu opštine, razapeli šatore na glavnom trgu, organizovali priredbe, snabdijevanje hiljada ljudi, sve sa parama naroda koji pomaže svoju djecu, kako se govorilo. Pa su demonstranti počeli da tuku policiju čim su stigli, a policajci su se samo pokrivali štitovima. To je valjda tako u Evropi i Americi. Probajte, pa ćete vidjeti.

Vašington i Berlin su imali svoje pulene među vođama "revolucije", pa su se utrkivali ko će svoga jače podržati. Berlin je imao Klička, a Vašington Jacenjuka. Klička u Njemačkoj "obrazuju", pripremaju za predsjednika Ukrajine. Amerikanci više vole Jacenjuka koji je već obrazovan. U razgovoru između američkih zvaničnika koji je procurio u medijima, kažu: "Postavićemo Jaca za predsjednika, Klič neka još radi domaće zadatke." Možda će doći njegovih pet minuta u sledećoj revoluciji. Teško je nositi breme odgovornosti, čak i ako ste bokserski šampion, pogotovo u demokratiji u dvadeset i prvom vijeku. Kasnije, i Obama i Merkel će optuživati Putina da vodi politiku iz prošlog vijeka, "a ovo je, molim vas, dvadeset i prvi vijek", u kome se velike sile ne miješaju u unutrašnje stvari manjih država.

Šta je ovo? Kako se ovo zove? Ovakav prezir prema jednom narodu, šta god mislili o njemu – to je ipak skoro pedeset miliona ljudi koji bi htjeli da žive – to se može objasniti samo potpunom bezosjećajnošću zapadne elite, političke i medijske. Mora da je u osnovi toga rasizam, stav da život te stoke inače ne vrijedi ništa, pa šta ima veze šta im radimo. Uostalom, oni ne shvataju šta im se dešava, a i ako shvate, zaboraviće koliko sjutra.

Ali, ima gore. Kad se doda da nikome na Zapadu ne pada na pamet da bilo šta ponudi Ukrajini, ni članstvo u Uniji ni finansijsku pomoć (osim one koja Ukrajinu gura u dužničko ropstvo), onda se ova politika pretvara o lukavu zamisao apsolutnog zla. Kao da nekoga nagovarate da skoči u provaliju ubjeđujući ga da ste vi tamo postavili mrežu koja će ga spasiti, a skok će ga pretvoriti u slavnog i bogatog heroja. A znate, potpuno sigurno, da »

mreže nema. "Skoči, junače! Svi ti se dive!" Možda je nekome duhovito, ali to je đavolov smisao za humor.

Putin je bio na Olimpijadi. Išao je od jedne sportske ekipe do druge, nije davao nikakve političke izjave, osim da "u sport ne treba miješati politiku". Sportisti su bili oduševljeni Olimpijadom, čak su se neki počeli sami miješati u politiku izjavljujući da ne razumiju zašto zapadni mediji napadaju Igre i Rusiju.

Drugi ruski zvaničnici su prenosili njegove ideje. Upozoravali su da rušenje legalne vlasti za Ukrajinu nije dobro, da bi trebalo sačekati izbore pa ko pobijedi neka donosi odluke kakve hoće, da će ukrajinska ekonomija biti potpuno uništena, da postoji opasnost sukoba između zapadne i istočne Ukrajine, da je opasno što pokret na Majdanu predvode neonacistički ekstremisti...

Drugi svjetski rat je u Ukrajini bio užasan. Bar Nijemci bi mogli toga da se sjećaju. Šta znači ova činjenica: da Njemačka ničim ne pokazuje da joj smeta ovoliko prisustvo ekstremista u vlasti i oko vlasti u Ukrajini koji se otvoreno pozivaju na svoje idole iz vremena nacizma?

Kažu, Njemačka više nije takva država. I nije. Baš zato: šta znači ova činjenica?

U Putinovom ponašanju tokom cijele ove krize vidi se možda najveća – i najteža za nositi – vrlina velikih državnika: strpljenje. Čekanje pravog trenutka, vrebanje pravog mjesta.

Mjesecima, i prije krize i u toku krize, on je nudio samo saradnju zapadnim diplomatama, prvo da se izbjegne, pa onda, ako se već desila, da se bezbolno riješi kriza. Čak i pred sami državni udar, pristao je da pošalje svoga poslanika u Kijev da učestvuje u pregovorima koje su sa Janukovičem vodili opozicionari uz podršku njemačkog, francuskog i poljskog ministra inostranih poslova. To je trajalo cijelu noć. Prinudili su Janukoviča na kapitulaciju: da se formira vlada zajedno sa opozicijom i da se održe izbori prije kraja godine. I to je Moskva podržala. Iako je znala (njihov poslanik je otišao prije kraja noći, očito znajući šta se dešava) da su i ti pregovori namješteni samo da blokiraju ukrajinsku legalnu vlast dok se izvrši državni udar (ekstremisti su zauzimali državne zgrade, jer je Janukovič povukao policiju sa ulica) – podržala je, samo da se izbjegnu sukobi. Ipak je sjutradan izvršen državni udar, a evropski ministri, koji su upravo sklopili dogovor o mirnom rješenju krize, pozdravili su taj udar. U novoj vlasti, ministarstva vojske i policije su uzeli nacistički ekstremisti koji su otvoreno izjavljivali da im je životni poziv da ratuju protiv Rusa. Širom su otvorena vrata za ulazak NATO-a u Ukrajinu. Pravac Krim. Došlo je vrijeme čestitki i šampanjca.

Sve je bilo savršeno. Kakav geopolitički poraz Putina! Da li se on može održati na vlasti posle ovakvog šamara? Hoće li mu Rusi oprostiti ovakvu slabost?

Dotle je bio miran i strpljiv. I nije imao unaprijed plan šta da radi. Podržavao je bilo kakvo rješenje, samo da se održi mir. I nikome od posmatrača nije padalo na pamet šta bi uopšte mogao da uradi.

Onda je uslijedio jedan od najljepših poteza za koje znam u politici. Znam i da nijesam u ovome stavu usamljen. Kažu da se u krugovima oko vlasti na Zapadu, i diplomatski i vojno, ono što je onda uradio Putin, stavlja u kategoriju "operacija koje će se generacijama izučavati u udžbenicima".

Krim jeste ruska sveta zemlja. Jeste i velika ljubav svih Rusa. Ali nije samo to, nego oblast od neprocjenjive strateške važnosti. Nešto kao džinovski nosač aviona u Crnom moru. Cijela ogromna oblast od Turske preko Irana pa duboko u centralnu Aziju vojno se kontroliše sa Krima. To je dragulj u svemu onome što su Amerikanci dobili na kraju hladnog rata. Sa malo pretjerivanja se može reći da su mislili na Krim kad su izmanipulisali Jeljcina da se odrekne Ukrajine i Bjelorusije. Od tada, svaki neokonzervativac u Vašingtonu sanja dan kad će NATO stići na Krim.

Budući da je realnost takva kakva je, niko u Moskvi, najmanje realista kao Putin, nije mislio da Rusija može povratiti Krim u doglednoj budućnosti. Ali, ono što nije mogao uraditi ni Putin, uradili su veliki zapadni stratezi: zapeli su iz sve snage da razvale Ukrajinu, da dovedu na vlast antiruske ekstremiste i tako izazovu ustanak u ruskom dijelu Ukrajine. Tigar je samo vrebao pokrete protivnika. U bankrotiranoj državi, gdje su ekstremisti srušili legalnu vlast, moglo je da se uradi ono što inače nikad ne bi moglo: da ustanu Rusi sa Krima, zatraže otcjepljenje od Ukrajine i prisajedine se Rusiji. Kad je već tako, trebalo je, u pravom trenutku na pravom mjestu, da se nađe veliki državnik: munjevito je reagovao, munjevito sve organizovao, i završio posao prije nego što su zblenuti veliki stratezi stigli da se okrenu.

MOSKVA, 18. DECEMBAR 2014:

To je bio potez džudiste: trpio je napade protivnika mjesecima, oni su postajali sve agresivniji, sve više uvjereni da je gotov, i kad su već počeli da slave Putin je napravio jedan pokret, takoreći malim prstom, i svi su se našli na patosu nošeni sopstvenom težinom i zaslijepljeni svojom taštinom.

Na tanjiru su mu servirali Krim. Šta im je posle toga ostalo nego da ga optuže za agresiju? Jer, ili si ti strašni agresor, ili sam ja najveća budala na svijetu! Pa, bolje prvo, koliko god je očigledno da je u pitanju drugo. Neće valjda Obama i Merkel biti najveće budale na svijetu?

Pravedno je što je Rusija vratila Krim, uvijek je bio ruski. Pravedno je što je to Putin uradio posle ovakvih napada na Rusiju i pravog osvajačkog pohoda Zapada na Ukrajinu. Branio se i ima pravo da se brani. Ali ima nešto još važnije: stavljanje Krima pod rusku kontrolu, konačno i bez pogovora, na dugi rok smanjuje tenzije u Evropi i obesmišljava vojne avanture koje bi mogle da postanu apokaliptične. Jer Krim, onakav kakav je bio u Ukrajini, koja niti je stabilna država, niti ima prava na Krim, takav Krim budi opasne apetite kod drugih velikih sila, u ovom

slučaju Amerike. Krim je u stvari bio povjeren Ukrajini na čuvanje dok Vašington ne pripremi teren da ga uzme. Nemoguće je da nadobudni stratezi svjetske imperije ne maštaju o Krimu. Takvo iskušenje je moglo da bude vrlo opasno za mir u svijetu. Od sada taj kolač nije više na meniju.

Od ovoga trenutka je ukrajinska kriza, i uopšte kriza između Zapada i Rusije, suštinski promijenila prirodu. Postala je mnogo ozbiljnija – na ivici pravog rata, bar u toku nekoliko sedmica – a istovremeno više lična nego politička. Politički razlozi su naravno ostali – to da treba spriječiti Rusiju da postane ekonomska sila i da treba zaustaviti Putinovu politiku koja mijenja svjetski poredak – ali, privremeno, i to je postalo sporedno.

Francuski sociolog Rejmon Aron volio je da podsjeća da ne treba zanemariti ulogu gluposti u istoriji. Ljudi su skloni da vjeruju da se politika vodi u nekim nadljudskim sferama, gdje ljudske slabosti nemaju značaja. To je posledica mistike kojom se namjerno okružuju centri moći: velike ceremonije, počasti i privilegije, kojima je cilj da se ljudima ulije strahopoštovanje. Aron je u pravu, često je glupost presudna. A još češće od gluposti: povrijeđena sujeta. Kad se sve sabere i oduzme, tragedija ljudske istorije se svodi na taštinu. Ali, kad je riječ o politici, ima jedna nijansa u odnosu na ono biblijsko "sve je taština", jedna nijansa zbog koje se obična ljudska taština, kad osvoji prestole moćnih država, pretvara u oružje za masovno uništavanje. A nijansa je to što su ovdje na djelu "uobražene veličine". Na vlast tako često (naročito u demokratijama u fazi dekadencije) dolaze nesposobni mediokriteti koji ne mogu sami sebi da se načude kad se probude u raskoši i privilegijama, u laskanju dvorjana, u poniznosti novinara, a sve pred kamerama i mikrofonima koji prenose širom svijeta eho njihove slave... U tome vremenu mi živimo. Zato Putin izgleda tako grandiozno: jer je suočen sa zavjerom mediokriteta. On nije iz "svoga vremena". Najveće krize u društvu se dešavaju kad obični smrtnici shvate ko i kako vlada iza veličanstvenih fasada. To se na Zapadu danas zove "kriza autoriteta". Svaki čas neko vikne "car je go" i prolomi se smijeh gomile iz priče *Carevo novo ruho*.

Putinova godišnja konferencija za štampu
AP Photo

A kad se udruže glupost i povrijeđena taština uobraženih veličina, dobije se koktel koji može da dovede do svjetskih ratova. To se desilo pošto je Krim ušao u sastav Rusije, a gospodari svijeta shvatili da su postali predmet planetarnog podsmijeha. Opet su sami krivi. Ne bi tako bilo da se prethodno nijesu onoliko falili "strateškom pobjedom" nad Putinom. Car je go. Ali, to je najopasniji trenutak za svakoga ko mu se nađe na dohvatu. Jer, u hijerarhiji vlasti, Car ne može biti go. Ako i jeste go, niko ne smije pokazati da to vidi. Može i najkrvavija pobuna, ali da se ljudi zacene od smijeha kad se Car pojavi u javnosti – to ne može.

Tako se ukrajinska kriza pretvorila u osvetu. Više nije bilo ni politike, ni diplomatije, ni obzira prema nesrećnom ukrajinskom narodu, sve je ušlo u funkciju želje zapadne elite da se osveti Putinu koji ju je izložio javnom podsmijehu. Histerične uvrede, rat, sankcije...

To je i više i manje od politike. Kad ovako strasti navru u racionalne oblasti života, kao što su politika i ekonomija, one nose sve pred sobom, tu više nema racionalnih kalkulacija, ponašanje ljudi je nepredvidivo, tada se politika ukida. Ovo više nije tema za Makijavelija, nego za Šekspira. Strah, mržnja, povrijeđena sujeta, odlučuju o sudbini miliona. Kraljevstvo za konja.

Čovjek zamisli da je važna svjetska ličnost, da je ušao u istoriju, da mu se mase dive, i onda mu neko šapne da je to sve komična iluzija, da je on klovn, a mase mu se smiju. Šta je sudbina svijeta prema mojoj sramoti? Ko će da kaže sebi: sâm sam za sve kriv? Kriv je onaj ko je dozvolio da se ovo otkrije.

Uslijedilo je ono što je u stanju da smisli svaki ulični siledžija: sankcije, pokolj u Odesi, pa slanje vojske i paravojnih nacističkih jedinica na istok Ukrajine da nasumično udaraju po stanovništvu. Lekcija Putinu. Ali i svijetu. Cilj je bio uvlačenje Rusije u rat, ali je bezrazložno nasilje još važnije. Da se pokaže ko je ko, pa ćete vidjeti kome se vi smijete, ko je go, ko je budala, i sl. Kome je sad do smijeha?! Kad ginu hiljade civila, a na Zapadu samo ponavljaju: ništa nas ne tiče, sve je to Putinova krivica! Uvode se ekonomske sankcije, mobiliše vojska NATO-a, širom svijeta se vodi antiruska kampanja, Putin se proglašava za Hitlera – sve je dozvoljeno, najprovidnije laži, najsurovije zlo. Jedno je sigurno: više nikome nije do smijeha.

Glavni protagonisti ove krvave komedije su bili Barak Obama i Angela Merkel. Njih dvoje su se uživjeli u ulogu "najuticajnijih ljudi" na svijetu i oni su predvodili operaciju osvajanja Ukrajine.

Vrlo nepopularan u Americi, kritikovan od američkih jastrebova kao slabić, Obama je htio da učini nešto veliko što će mu svi priznati. Da sredi Putina. A Merkel se naslušala komplimenata kao rijetko koji političar. Ima sreću da vlada Njemačkom u najboljim okolnostima, kad njemačkoj ekonomiji sve ide od ruke (iako ona za to nema nikakve zasluge), uspješna je u onoj mjeri u kojoj se ne miješa u svoj posao i pušta njemačku ekonomsku mašinu da rješava probleme. Vidjelo se odavno da je vrlo ponosna na specijalne veze sa Putinom (za koje takođe nije ona zaslužna, nego prethodni kancelari i njemački poslovni krugovi), ona je, kao, jedina koja može da se nosi sa njim, oni su isti nivo, među njima se vode razgovori u kojima se odlučuje o epohalnim pitanjima. Putin je njoj sredstvo za ulazak u društvo velikih državnika. Tako je ušla u projekat osvajanja Ukrajine sa ciljem da ga nadigra. (Poništavajući, u nekoliko sedmica, diplomatske napore svih njemačkih kancelara od Vilija Branta do nje u pravcu jačanja veza sa Rusijom!)

Ovako pretenciozni političari su preokret u Ukrajini, sa gubitkom Krima, doživjeli kao šamar na javnom mjestu. Od prvog trenutka se vidjelo da su spremni na bilo šta samo da izbrišu tu brljotinu. Sve što je uslijedilo u Ukrajini svodi se na poruku »

razdražene djece: ti si možda pametniji, ali zato ja mogu sve da polomim!

Mobilisane su sve sile kojima raspolaže imperija. Naročito mediji, kojima je uloga u ovakvim situacijama da na brzinu iskonstruišu novu realnost, u kojoj smo mi pozitivni junaci, a naši protivnici budale, nasilnici, tirani, ljudi iz dvadesetog a ne dvadeset prvog vijeka. Tako se danonoćno ponavlja, u očekivanju da holivudski filmovi objave konačnu istorijsku verziju koju niko ne može dovesti u pitanje. Onda ćete vidjeti šta će ostati od Putina. Prešli su u akciju svi aktivni i "spavajući" agenti imperije. Svi su pozvani da se izjasne o Putinu i Rusiji. Provalilo je u javnost sve zavidljivo, pohlepno, potkupljeno, lažno, podmuklo, sitno, zgrčeno i nakrivo nasađeno, da sakrije ono što su zapadne sile već mjesecima radile u Ukrajini, i da prebaci odgovornost za agresiju na Putina. Putin je preko noći postao Hitler koji ugrožava mir u Evropi, pa i svijetu, pritiska male države na Baltiku i Balkanu (pitajte u Atini, Beogradu, Sofiji, ko ih pritiska, ako vam budu smjeli reći), sanja o ruskoj imperiji, ne poštuje međunarodni poredak i koristi našu dobronamjernost da bi uzeo Krim. I što je najgore, najpopularniji je političar na svijetu! Ne, ovo je gore: mirno i učtivo i dalje ih zove "naši zapadni prijatelji".

Javno mnjenje na Zapadu, koje se još sjećalo ko je koliko juče organizovao državni udar u Ukrajini, u početku nije slijedilo. Naročito je Merkel imala problema sa njemačkim javnim mnjenjem. Ali, gle čuda: baš tada, da bi mobilisali to javno mnjenje protiv Rusije, sami Rusi oboriše jedan malezijski civilni avion iznad Ukrajine. Da, srećnog slučaja! Napravi se ogromna medijska kampanja protiv ruskog varvarstva i javno mnjenje konačno podrži Obamu i Merkel. Uzalud Rusi od tada jedini traže da se povede ozbiljna istraga o toj nesreći i da sve vlade, kao što je uradila samo ruska, saopšte sve što znaju: istraga je na Zapadu povjerena državama članicama NATO-a uz učešće Ukrajine, Vašington nije dao nijednu informaciju o incidentu, a u medijima je afera naglo i potpuno sklonjena. Posao je završen.

Zvijer se izduvala i neće biti pravog rata. Zahvaljujući Putinovom strpljenju. Još je manja mogućnost za hladni rat, iako se o tome puno govori. Hladni rat nastaje kad neke države imaju velike razloge za sukob, ali ne mogu da zarate, pa se onda takmiče u svim oblastima. To nije moguće u uslovima globalizacije: previše je nezavisnih sila koje će iskoristiti situaciju "dok dvojica ratuju". Komično djeluje kad Vašington i Brisel, dok prijete Rusiji hladnim ratom, idu okolo i mole druge zemlje da ne "koriste situaciju". Po mome mišljenju, stvari će se bar prividno vratiti u stari tok brže nego što se misli – ali stalno sa velikom opasnošću pravog rata.

Ipak, imam utisak da se desilo nešto od trajne i velike važnosti. Negdje u danima između sastanka G-20 u Brizbejnu i Putinove najave o napuštanju izgradnje gasovoda Južni tok, čini mi se da je Putin "prelomio" i odlučio se za fundamentalnu promjenu ruske strategije u svijetu. Napustio je glavnu orijentaciju ne samo svoje politike nego ruske politike od vremena Petra Velikog: Rusija neće više tražiti u Evropi strateškog partnera, niti će ulagati sve napore da bude u Evropi prihvaćena kao ravnopravna članica evropskih država.

U tim naporima je Putin bio izvanredno strpljiv i vješt, niko nije tako ubjedljivo kao on objašnjavao svojim evropskim partnerima da je to najbolji put za svakoga: Rusija je za Evropu novi horizont, koji se otvara sve do Pacifika, povezivanje ova dva toka iste civilizacije, ruskog i zapadnoevropskog, može da dâ novi elan civilizaciji koja bi tako, ravnopravno, ušla u takmičenje sa Azijom, gdje se već preselio ekonomski centar svijeta – sve se otvara takoreći samo od sebe. To je vidio De Gol. Ali Evropa je već izdala De Gola kad je odbila da povrati svoju nezavisnost (zato je sad ideja evropskog ujedinjenja mrtva), kao što je Njemačka prethodno iznevjerila Bizmarka (preporuku da Njemačka nikad ne smije ući u sukob sa Rusijom) i zato upala u dva svjetska rata. Putin je bio poslednja šansa Evrope da se vrati u svjetsku istoriju. Izdajući Putina, opet je izdala samu sebe. Ta šansa je definitivno izgubljena. Uvođenjem sankcija Rusiji, Evropa je pokazala Rusiji da je pretjerano vezivanje za Evropu čini ranjivom. Rusija više neće kucati na evropska vrata.

Govorilo se od početka: Rusija je u Ukrajini upala u klopku. Čak i posle poraza oko Krima, zapadni stratezi su nastavili da prave klopku i fale se njom: Rusija će morati da uđe u rat, pa, i ako nije rat, biće kao zakucana za ovu krizu, u klinču sa Evropom, moraće da stagnira, iscrpljuje se, krvari... Jer, ponavlja se, ukrajinska kriza će trajati godinama, decenijama. Sve ove prognoze su se oslanjale na ideju da Rusija želi po svaku cijeni strateško partnerstvo sa Evropom, pa sad mora da se muči oko toga da je Evropa prihvati, nema drugog puta. Putin se pobrinuo za novi put.

Prvo se okrenuo Kini i tamo su sklopljeni ugovori koji nesumnjivo najavljuju trajno strateško partnerstvo. Pa je onda otišao u Tursku i tamo je uradio isto, usput otkazujući izgradnju Južnog toka sa kojim ga je Evropa takođe ucjenjivala godinama. Na kraju je otišao u Indiju i tamo sklopio velike strateške ugovore, uz obostrano zaklinjanje na vječno indijsko-rusko prijateljstvo. Sad pogledajte geografsku kartu. To su savezi koji trajno mijenjaju odnose na cijelom evroazijskom kopnu: krug velikih sila u kome nedostaje još samo Iran, koji će u kolo brzo ući. Odjednom: Evropa je ispala iz igre, a ona klopka koju je spremala za Rusiju u Ukrajini zatvorila se nad njom. Rusija je izašla iz klinča. Evropa sad neka smisli šta će da radi sa bankrotiranom državom od pedeset miliona stanovnika.

Ali Putin nije ove saveze "izmislio", nije on nikakav mađioničar. On je samo uočio da globalizacija mijenja odnose u svijetu, da centar nije gdje je bio, da ima puno centara i da im se treba prilagoditi. I svoju viziju objašnjava svojim partnerima. Ako se prave savezi Kine, Rusije, Indije, Turske i Irana, onda to Evropu pretvara u periferiju svijeta. Bolje je bilo i za Rusiju i za Evropu da u ovaj "novi svijet" uđu zajedno, ali Rusija može – zbog svoje geografije – to da uradi i sama, Evropa ne može. Izdaju Rusije i Putina – jer na to se svodila evropska politika u ukrajinskoj krizi – Evropa plaća svojim izlaskom iz istorije. To je možda logično, s obzirom na ono rečeno o velikom državniku kao o čovjeku koji otkriva, za svoje vrijeme, put u realni tok istorije: ako ga iznevjerite, iznevjerili ste sebe.

Kao sve kukavice, evropska elita će da se trgne kad je prilika prošla, i ne bi me čudilo da sad naiđe period velikog udvaranja Evrope Rusiji. Prvo su htjeli da osvoje Ukrajinu, ali su izgubili Krim; zatim su htjeli da uvuku Rusiju u rat, ali se Rusija nije

odazvala na taj poziv; onda su htjeli da vode hladni rat "bar desetak godina", ali je Putin otputovao u Peking; onda su ga čekali da se bar svađaju oko sankcija, ali je on otišao u Istambul; onda su se nadali da se bar dogovore o sudbini Ukrajine, ali je on bio u Delhiju; na kraju, kad su shvatili da on uopšte neće doći, neko je upitao: šta mi uopšte radimo u Ukrajini? Jer od trenutka kad se Rusija okrenula od Evrope Aziji, Ukrajina je izgubila svaku stratešku važnost za Zapad.

Zbog svega ovoga ja mislim da je u Rusiji donijeta odluka da se više sa evropskim partnerstvom ne računa. To se javno nikad neće reći, sve će da teče normalno, naročito ekonomska saradnja. Ali bez velikog političkog nacrta koji prati tu saradnju. Biće kao u paru koji nastavlja da živi po svakodnevnoj inerciji i kad su prošli ljubav, povjerenje, čak i radoznalost. Sve liči, ali ništa više nije.

Putin nije htio ovaj sukob, nije počeo rat, nije dozvolio da ga uvuku u rat – ali je dobio rat. Stara kineska mudrost kaže: pravi vođa dobija rat neratujući.

Ovo bi značilo da su Amerikanci pobijedili u Ukrajini: oni su htjeli da spriječe savez Evrope i Rusije i to je obavljeno. Ali, ako Rusija pravi savez sa Kinom i Turskom i Indijom, onda je to Pirova pobjeda, jer ovaj drugi savez je mnogo važniji od prvog. Rusiji će biti teško. Velike države sporo prave istorijske zaokrete. Prevelika masa, zemlje, ljudi, istorije. Ali kad se zaokret jednom napravi, povratka nema.

A za Evropu je ovakav razvoj događaja prava katastrofa. Ako joj se zatvori put u Rusiju, pretvoriće se u slijepo crijevo Azije. Više neće moći ni da sanja da se osamostali u odnosu na Ameriku i zato će za Ameriku postati nevažna (vazal, ali nevažan). Njemačka će morati svoju moć da okrene unutar Evrope što će izazvati antinjemačke frustracije. Šta god da se dalje dešava u Evropi, neće biti ni lijepo ni važno. Možda se sve to najbolje vidi na aferi sa Južnim tokom. Taj projekat je bio nebeski poklon za balkanske države, njihov put u ekonomsku i političku emancipaciju. Vašington i Brisel su im bukvalno ukrali budućnost. Za utjehu će dobiti bombone. Trebaće vremena da se shvati na Balkanu u kakav su ćorsokak gurnuti tamošnji narodi "izbacivanjem" Rusije sa Balkana. Ostaće samo frustracije nemoći i jedna (ali velika) nada: povezivanje Rusije i Turske. Ako se to potvrdi, sljedeća generacija ljudi na Balkanu će dobiti još jednu istorijsku šansu.

Ovaj tekst ništa ne sugeriše – ni direktno ni indirektno – o tome kakvu bi politiku trebalo da vode balkanske države prema Evropskoj uniji i Rusiji. To je druga priča. Ali sugeriše kako bi ljudi kao individue trebalo da se drže prema ljudima Putinovog kova kad se pojave u istoriji. Treba ih podržavati iz sve snage kako ko može, makar samo dobrim željama u tišini i samoći prije spavanja. Ovaj čovjek pokušava da uradi nešto dobro i važno ne samo za Rusiju i za Evropu, nego za cio svijet. Za čovjeka prije svega. I s obzirom na to kakve su se sile zavjerile protiv njega, rizikuje život svakog dana. Jedan mi prijatelj kaže: "Nemoj pretjerivati u podršci Putinu, jer on je još na vlasti, ko zna šta može uraditi sjutra." To ne bi bilo fer. Putin je uradio više nego što treba da bi mu se moglo vjerovati. Ako pretjeram, lako ću grijeh maći na svoju dušu. Kad bih podbacio, nikad ne bih sebi oprostio. ¶

LEPOTICE I PIJANCI

ALEKSANDAR ZOGRAF.

EH, STARA DOBRA VREMENA I TAKO TO! U STVARI, I U "TA" VREMENA SAM MISLIO DA JE SVE NEKAKO KRIVO NASAĐENO, POGREŠNO... RECIMO, VIŠE NEMA NOVOGODIŠNJIH ČESTITKI, A KAD IH JE BILO, NAJVIŠE SU ME PRIVLAČILE ONE VRLO LOŠE IZRADE ...

ČESTA TEMA NOVOGODIŠNJIH ČESTITKI (BAR U SRBIJI), SKLEPANIH I PRODAVANIH OD STRANE AMATERA, JESU **PIJANCI** I **LEPOTICE**. PORED BAJATOG HUMORA, NAROČITO JE ZABAVAN LOŠ CRTEŽ, I NEDOSTATAK BILO KAKVE RAFINIRANOSTI, HA HA...

Najlonke

Pokojna baba je, kažu, bila od onih žena koje su u torbi uvek nosile rezervni par čarapa. Jednom prilikom, sedamdesetih, natrapala je usred Šumadije na neke Rumune. Kako nije znala rumunski, a videvši neku odrpanu i zarozanu ženu, bez reči je izvadila te rezervne najlonke i ćušnula ih nesrećnici u ruke. Baba je umrla godinu dana pre rušenja Berlinskog zida i pada Čaušeskua. Nije dočekala da njima krene nabolje, a nama nizbrdo. Nikad nije videla na rafu u prodavnici uvozni prašak za veš na kom ime proizvoda piše na rumunskom, što je bio čest slučaj početkom dvehiljaditih, dok strane kompanije nisu pokupovale ovdašnju hemijsku industriju.

Ali, ovo nije priča iz porodične istorije o babi-dobročiniteljki ni nostalgična žalopojka nad nedoživljenim. Nije ni lična retrospektiva koja počinje belim pamučnim hulahopkama kupljenim za prvu baletsku predstavu, koje prerastaju u nešto veće, raznobojne, sa dezenima, pa još veće, crne ili u boji kože (ko uopšte ima onakvu boju kože?), sve do onih sa podvezicama ili halterima, kupljenim znate-već-za-koju-priliku. Nešto drugo je važnije kad je o najlonkama reč.

Poznavala sam devojku kojoj otac nije dozvoljavao da nosi crne najlonke jer "to nose samo kurve". Kojom je logikom nesrećnik do tog zaključka došao, teško je razumeti, mada, mislim da tu nikakve logike nije ni bilo, nego se samo dosetio još jednog načina da kontroliše i teroriše ćerku.

Moji rođaci sa sela i dan-danas kad dođu na slavu donose šećer u kockama, kafu i – par najlonki. Tinejdžerski snob u meni godinama se podsmevao tome, dok me jednog dana nije puklo posred čela: to je njima decenijama građen običaj, poklanjaju ono najvrednije i najređe, što nije moglo da se proizvede na selu i teško se nabavljalo!

Moguće da je ovo čisto ženska priča, jer onaj osećaj kad se pocepa čarapa teško da ima pandan u muškom životu. Možda je trenutak kad muškarac shvati da mu je otkopčan šlic slično iskustvo, ali teško da je isto. Kod otkopčanog šlica, najveći je problem stid. Kad krene žica na čarapi, stid je najmanja muka. Mnogo je gori osećaj da je stvar nepopravljiva i da može da bude samo gore, jer se nit neće zaustaviti. Isprva jedva vidljiva rupica, sa svakim pokretom se sve više otvara, neumitno ide nadole, pukotina se nemilosrdno širi i ne može se sakriti. Posle nekog vremena, osećaj je kao da se cela param, da to nije pukotina na najlonki, nego na meni i da svi vide ono što ne bi trebalo da vidi niko.

Istorija najlon-čarapa beleži da su za vreme Drugog rata bile najtraženija roba na crnoj berzi. Američki proizvođač Du Pont preorijentisao se tokom rata na proizvodnju drugih, u ratu potrebnijih stvari. "Mir je stigao, vraćaju se najlonke", pisala je američka štampa u avgustu '45, svega nekoliko dana nakon kapitulacije Japana. Ostala je iz tog vremena i jedna antiratna pesma, pomalo podrugljiva prema ženama, "When the nylons bloom again" (Kad najlonke ponovo procvetaju). Posle rata zabeleženi su čak i neredi u prodavnicama širom Amerike, jer fabrika Du Pont nije uspevala da proizvede čarape u količini u kojoj su bile tražene. Smitsonijan magazin u podugačkom tekstu o istoriji čarapa kaže da je u novembru '45. godine 30.000 žena u Njujorku i 40.000 u Pitsburgu izašlo na ulice zahtevajući najlonke. Da li su sve te žene bile naprosto lude i nesvesne političkog i ekonomskog trenutka ili je nešto drugo posredi?

Istina je da je najlonka topla, rastegljiva i praktična. Ne sputava, prozirna je, pa ne zahteva od žene da se pokrije i učini sebe nevidljivom. Osim toga, žena ne mora da se liši udobnosti da bi bila privlačna. Ali to su sve samo zgodne karakteristike da ih oglašivač stavi u reklamu, a nipošto objašnjenje za gotovo nerazumno ponašanje miliona žena, koje su umesto za brašno i so, u vreme opšte gladi i smrti, zadnje pare davale crnoberzijancima za par najlon-čarapa.

Nešto je u najlonki neodvojivo vezano za elementarno ljudsko dostojanstvo, za osećaj potpunosti, za život dostojan čoveka. Pomama za komadom najlona u vreme kad ama baš ničega nema želja je da se prkosi neljudskim vremenima, zadnji trzaj dostojanstva. Znao je to onaj otac-sadista koji je ćerku ponižavao ne dajući joj da ih nosi, a znala je i baba kad je jedan par ćušnula Rumunki u ruke. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Alpha Keš krediti

UKLOPITE ŽELJE I MOGUĆNOSTI

Želite da poklonite radost i izmamite osmehe na licima najbližih u vreme praznika?

Posetite nas u nekoj od mnogobrojnih filijala Alpha Bank i saznajte više!

ALPHA KEŠ

JEDNOSTAVNO, ZA SVE!

• Iznos kredita 100.000 RSD • Rok otplate 84 meseca • Mesečna rata 2.000,39 RSD • NKS 22,78%, varijabilna, usklađuje se kvartalno sa promenom tromesečnog BELIBOR-a prema formuli: 3M BELIBOR / (1-ORDIN/100) + 8,30% za klijente sa prijemom mesečnih prihoda na račun u Banci, 3M BELIBOR / (1-ORDIN/100) + 10,80% za klijente bez prijema mesečnih prihoda na račun u Banci • ORDIN je stopa obavezne rezerve u dinarima komercijalnih banaka kod NBS • **EKS od 22,76%** obračunata 18.11.2014. • Provizija za obradu kredita 3.500 RSD (2% od iznosa kredita za klijente sa prijemom mesečnih prihoda na račun u Banci, minimum 3.500 RSD) • Trošak dve menice 100 RSD, trošak izdavanja Izveštaja Kreditnog Biroa 246 RSD, trošak premije osiguranja korisnika kredita od nemogućnosti otplate kredita kao posledice nesrećnog slučaja (smrti ili potpunog trajnog invaliditeta) i gubitka zaposlenja 7.744,55 RSD • Primer obračunat za klijente sa prijemom mesečnih prihoda na račun u Banci.

ALPHA BANK

Zajedno, imamo divnu budućnost

0800 250 250, www.alphabankserbia.com

ILI JESI ILI NISI

KOJA JE TVOJA
LAVOVSKA ODLUKA
ZA 2015?

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec